Гурбанназар
ЭЗИЗОВ

Сердарым

Гурбанназар
ЭЗИЗОВ

Сердарым

(Гошгулар хем поэмалар)

Ашгабат,
«Түркменистан»
1990

ББК 84 Түр7
Э-35

Топлап, чапа тайярлан Х. Эзизова

Эзизов Г.
Э-35 Сердарым: (Сайланан эсерлер). Гошгулар ве поэмалар. — А.: Түркменистан, 1990. 480 с.
ISBN 5-8320-0304-7

Түркменистаның Магтымгулы адындакы Дөвлет байрагының, республикамызың Ленин комсомолы байрагының лауреаты, шахыр Гурбанназар Эзизовың гысга өмрүнде дөреден эсерлери узак өмре, халк арасында гиңден мешхурлыга эе болды. Шу китап аркалы түркмен поэзиясында йүзе тувак болуп билайжек эсерлери дөреден Г. Эзизовың гымматлы шахырана эдеби мирасы билен долулыгына диен ялы таныш билерсиңиз. «Сердарыма» шахырың хениз хич бир йыгындысына гошулмадык гошгудыр поэмалары-да гиризилди.

Э $\frac{4702590202 - 114}{M551(14) - 90}$ 66 — 90 **ББК 84. Түр7**

ISBN 5-8320-0304-7

© Г. Эзизов, 1990

ЯЗЫҢ, ГҮЙЗҮҢ ШАХЫРЫ

Гурбанназар Эзизов бахарың илкинҗи гүни (1.III.1940 й.) дүнйә инипди. Ол гүн баглар яңыҗа ак патрак гүллерини ачып, чар төверек той лыбасыны гейинипди...

Гурбанназар Эзизов бизиң арамыздан гүйзүң ортакы айы гитди. (29.IX.1975 й.). Ол гүн багларың мивеси мазалы сүйҗәп, агралан пудаклар башыны ере эгипди...

Гурбанназарың иң улы эсерлери онуң йүрегинде бахар чагында дүвүп, гүйзде-де кемала гелипди. Ол бахардан гүйзе гойберилен бир нурана чапарды...

> Сөййән гүйз паслыны.
> Сарылыгыны.
> Гөвнүме хош якяр онуң пес пәли.
> Өлүм билен өмрүң аралыгыны,
> Өлчемели япрак шахада хәли.

Гурбанназарың гошгуларында, эсеван эдип гөрсең, «гүйз» сөзүне хәли-шинди душ гелмек боляр. Шахырың түркмен поэзиясына гиризен сонетлер чеменлериниң бири-де «Гүйз», онуң өз эли билен топлан иң соңкы гошгулар китабының ады-да «Гүйз». «Пасыллар ичинде хайсысыны говы гөрйәң?» диййип, сораланында, ёкарда мысал гетирилен бентде айдышы ялы, онуң берйән хемишеки җогабам — «гүйзди».

Гурбанназар билен танышан илкинҗи гүйзүмиз онуң өз өйүнде тегеленип отураң дең-душларына генрәк бир совал бериши ядымда:

— Сиз отуз яшына етмән арадан чыкан мешхур шахырлардан кимлери билйәңиз? А отуз бәше? Кырка?

Соңра-да ол өз совалына өзи җогап берди:

— Лермонтов. Пушкин. Байрон. Петефи. Лорка. Бернс. Багрицкий...

Шонда өңүмизде отуран шахырың өз пайына-да барыёгы отуз бәш гүйзүң душҗекдиги, ятсак-турсак, хич биримизиң келләмизе гелҗек зат дәлди.

Эзизовың гүйзлери... Ол аҗайып гүйзлер җуда аз болан хем болса, алтмышынҗы йылларың ахыры билен етмишин-

жи йылларың башларында яш түркмен совет поэзиясының бахарына өврүлипди. Шу дөвүрде эдебиятымызда шыгыр сунгаты билен иш салышян тәзе бир өзболушлы өсдүримиң орта чыкып, көплери өз дөредижилигине имриндирмеклиги, поэзиямыза бир җуван, дөвребап өвүштин гетирмеги, озалбашда, Эзизовың ады билен баглыды. Догрусы, «баглыды» дийип, бу хакда гечен заманда айтмаклыгам нәдогры. Себәби Гурбаназара меңзежек болуп язян башлангыч шахырлар шинди-шиндем аз дәл.

> Адам өлүм дийип тапылдыр бир зат.
> Өлүм нәме?
> Тебигата гарылмак,
> Бахара гүл болуп гетирмек шөхрат,
> Дaң сәхерлер пынтык болуп ярылмак...

Хава, хас яш өсдүримиң язян гошгуларына сиңе сын эден махалың, шол гошгуларың аглаба сетирлеринде Гурбаназарың стилиниң, языш манерасының «пынтык болуп ярыляндыгыны» кәтелер месе-мәлим гөрмек боляр. Онуң гүйзлериниң мивеси тәзе язларың гүлүне гарыляр.

Гурбаназар Эзизовың иш столы. Оларың бири өйүнде, бейлекиси хем Түркменистан Языҗылар союзындады. Шулар ялы боланында кәбир адамларың эсасы хем эсасы дәл столы боляр. Гурбаназар үчин ол столларың икисем эсасы столды.

Шахырың Языҗылар союзындакы столуның габадында ашгабатлы (еке бир ашгабатлы хем дәл) яш эдебиятчыларың отурып чилим чекишмедиги, чай ичишмедиги, гошгы окашып, дердинишмедиги аз-аз болмалы. Себәби ол столуң башында Языҗылар союзының правлениесиниң поэзия хем-де яшлар секцияларының башлыгы отурынды. Түркменистаның Ленин комсомолы байрагының лауреаты, өз неслиниң иң мешхур шахыры, достумыз хем ёлдашымыз отурынды. Шол столуң үстүне дүшүп, шол столуң үстүнде сетирме-сетир чинтгелен голязмаларың саны йылда хер бир газет редакциясына я-да нешириятың бөлүмине гелйән голязмаларың санындан көп болмаса, аз дәлди. Оларың иң говулары газет-журналлара-да, неширята-да шу ерден уградылярды. Голязмаларың гапдалы билен иберилйән хайышнамаларың, кепилнамаларың астында болса, Эзизовың голы барды...

Гурбаназарың голуны кәте газет-журналларда яш авторың эсериниң яны билен чап эдилйән энчеме «ёлболсунларың» астында-да, яш шахырларың дөредижилиги хакдакы биргиден дүйпли макалаларың астында-да гөрмек болярды. Шахыр өзүниң шу белент хем асыллы везипесини соңкы пурсадына деңич берҗай эдип, республикамызда яш шахырларың поэзия фестивалыны гечирип йөрен гүнлери арамыздан гитди.

Онуң яшлар билен ишлешип, олар үчин айдара заны кәнди. Онуң өйдәки столуның үсти хемише яңы башланан голязмалардан, гараламалардан долар дурарды. Йөне мен шол столуң үстүниң китапсыз я журналсыз вагтынам хич махал гөрмәндим. Умуманам, онуң китапханасы ашгабатлы

языжыларың поэзия китапханаларының арасында, мегерем, иң улусы болса герек. Оларың ичинде гаты ачылман гойлан екежеесем ёкды. Ол китаплар гезек-гезегине, хер гүн агшам шахырың баш ужундакы столда онуң билен биле ука гидйәрди...

Гурбанназар Эзизовың эдарадакы столуны илкинжи сапар онуң эесинден бидин ачмалы болдук. Столуң тахылындан шонда шейле сетирлер чыкды:

Сөйүң мени — йүрек сөйги күйсейәр,
Шейле бир күйсейәр — ёк чакы-чени.
Екеже адама етерлик сөйги
Билен
бир пурсатлык сөйүң сиз мени.

Ёк, бу губур дашына ойлуп язылан эпитафия дәлди... Гаралама гөрнүшде ховул-хара кагыза гечирилен, шол бир вагтың өзүнде-де хер бир сетири мазалы кемала-таба гелен, жанлы йүрегиң йылысына, мәхрине югрулан бу сетирлери Гурбанназар нерессе тәзеден гөчүрмәге-де етишмәндир. Мегерем, бу онуң иң соңкы голязмаларының бириди. Гошгудан яп-яңылар хем арамызда дегишип-гүлшүп йөрен мәхрибан достумызың сеси эшидилип дуран ялыды:

Маңа кән зат,
Улы бир зат герек дәл,
Элиңизи йүрегңизе гоюң сиз:
Сизе сөйги билен йүзленйән гүнлем
Сөзлерими кесә чекмән сөйүң сиз.

Сөйүң мени — әхли эрки хем дуркы
Билен
сизе тарап ёллар чекени.
Еке өзүң сөйүп йөрсең элмыдам,
Бир азажык агыр дүшжек экени...

«Әхли эрки хем дуркы билен окыжа тарап ёллар чекен» шахырың адамлара болан сөйгүси, ине, шейле белент хем шейле чуңды. Бу әгирт сөйги өзүни «окыжының садык гулы» хасаплан шахыр йүрегинде кәтелер «бир азажык агыр» гөрнүп, онуң нәзик калбыны хопукдыржак ялы эдйәрди. Сөйгиң асман ялы ымгыр, кир-кимирсиз, нурана, өнайы болан махалы шейле болян болара чемели. Дердиң улусы ынсан йүрегини көйдүрмек билен болса, сөйгиниң улусы, мегерем, оны эритмек билен боляр... Йөне сарпалы хем гудратлы затлары (хатда тебигатың тәжи ынсан баласыны хем) диңе улы сөйгиниң дәретмәге укыплыдыгыны биз билйәрис. Гурбанназарың адамлара, бу дурмуша йүрекде беслән гезен сөйгүси хем шейле улы сөйгүлерденди:

Сөйүң мени — сизиң садык гулуңыз,
Сонра менден сизе галар шейле пай.
Мен сизе бахасыз серпай эдерин, —
Шаларың элинден гелмежек серпай.

Шахыр Эзизов өз окыҗыларына, тутуш бир несле көплериң элинден гелмеҗек серпай япды.

Шол серпай — онуң дурмуша, бизе болан «ЫНАМЫ».

Шол серпай көплериң гөзүне гөрнүп дур — ол «ЕР-ГӨГҮҢ АРАСЫНДА».

Элиңиздәки шу китап хем шол серпайың энтек хеммеси дәл.

Сахы йүрекден эдилен бу сахы серпай көплере несип этди. Шахырың гошгуларыны юрдумызың энчеме халклары өз эне диллеринде газет-журналлардан окап гөрдүлер. Москвада хем Таллинде болса онуң китаплары рус ве эстон диллеринде терҗиме эдилип чыкарылды.

Догрусы, Гурбанназар Эзизовың гөзеллик дүнйәсине гадам басып, өз ылхамы, зехини билен тарашлан затлары, «япан серпайлары» хас ир вагтда, шинди ол 16 — 17 яшларындака ил гезип уграпдыр дийсе-де болҗак. Шахырың архивинде, ине, шейле тәсин бир голязма бар:

«1956 — 57-нҗи йылларда мен бир кичиҗик гүляка ясадым. Ортакы гашының ашагында Ленининиң сураты ерлешдирилен шол гүляка илки мекдеп окувчыларының Бүтинсоюз сергисине, соң болса, Хиндистанда гуралан Бүтиндүнйә сергисине гатнашды. Маңа етен хабарлара гөрә, гүляка ызына гайдып гелмеди».

Бу язгыны шахыр өзүниң, мегерем, иррәк дөвүрде язан бир гошгусында эпиграф хөкмүнде ерлешдирипдир. Гошгы:

Нирде мениң гүлякам,
Хайсы ерлерде йөрсүң?
Бомбейдеми, Делиде,
Ничик сергиде дурсуң?

Тылла гашлы гүлякам
Ниреледе гойдуң ыз?
Дакынярмы я сени
Ак маңлайы халлы гыз —

диен сетирлер билен башланяр. Бу гүн инди шахыр Г. Эзизовың «тылла гашлы гүлякасының» — онуң ажайып поэзиясының «нирелерде ыз гоюп», «ничик сергилерде дурандыгыны» икирҗиңленмән айтса болармыка диййәрин. Ол — мүңлерче окыҗыларың йүрегинде ыз гоюп, милли эдебиятымызың гүллер ачян багының түрпе ләлеси болуп бурк уряр. Себәби Гурбанназар Эзизов йөне бир зергәр дәл-де, сөз сенедимизиң хем чын зергәрлериниң бириди. Ол сөз билен иш салшыланында, алтындыр күмүш билен иш салшыланындакы ялы, ол ерде бошлуга орун галмаяндыгына говы дүшүнйәрди. Шахыр Г. Эзизовың поэзиясында, онуң илкинҗи гошгуларындан башлап, көплериң үнсүни өзүне чекен зат хем — сөзлериң, сетирлериң докумасының дыкызлыгы, берклиги, бентлердәки сетир-сөз тыгшытлылыгы болдумыка диййәрин. Элбетде, бу ягдай бизиң поэзиямызда инди эшидилмели, инди билинмели зат дәл. Магтымгулыдыр онуң бейик эгиндешлери бизе сөз тыгшытламагың, оны ньшана дегирмәниң найбашы нусгаларыны гоюп гидипдир.

Йөне урушдан өңки, соң яндакы йылларымызың поэзиясыны алып гөрелиң. Хем алтмышынҗы, етмишинҗи йылларың поэзиясыны алып гөрелиң. Хут шу меселеде, ягны, хер сетириң, хер бендиң салдамлылыгы, «хүммети», «мускулының, пружининиң йыгрымлылыгы» меселесинде — хут шу ерде белли бир өзгериш гөрсе болар. Мундан он-йигрими йыл озал тутуш бир куплетде айдылҗак болнан пикир, шинди-шинди кәбир шахырларымызың еке сетирине сыгып дур.

Артыкмачлык дуҗманыдыр сунгатың,
Тыгшытлы боланда бейикдир нама.
Мен пикрими бир сөз билен айдяркам,
Ол ерде үч сөзүң гереги нәме —

дийип хасап эден Гурбанназарың хем белли-күлли, өзүнем көпимиз дуярча, кәбиримиз болса, оңа ейкүнерче гошандының боландыгыны ныгтап айдасым гелйәр. Себәби ол деврүң, өз неслиниң векили болуп, деӊ-душларына гаранында хас инче, хас ичгин дуйярды. Бизиң деврүмиз болса — минутларың хем сагатларың, аралыкларың, ылмың, техниканың — әхли задың гөрүлмедик дережеде тизлешен, «дыкызлашан» деври. Бу деврүң дереден неслиниң пикир билен дуйгусының югрумыны, оны бу неслиң йүзе чыкарыш формасыны хем озалкы ленч эдилен, йүзи солан сөз җүмлери билен бермеклик эҗизликди. Себәби адам аңының барха өсүп, бир ерде дурмайшы ялы (онда-да бизиң гүнлеримизде!), шол аңың формасы, ягны, сөз хем өз деврүне лайыклыкда өзгермек билен боляр. Бу хеммә белли зат («Евгений Онегин» билен Евгений Евтушенконың дилини деңешдирип гөрәйиң).

Гурбанназар Эзизовың хем илкинҗи гошгулары метбугатда пейда боланында, олар бирнәчелере бир хили «кададан чыкма», «прозалач», тагашыксыз ялы болуп гөрүнди. Шол гошгуларың дашында шол вагт җеделлер хем болды. Йөне Эзизовың өзболушлы, девребап поэзиясы хут шол «тагашыксыз» гошгулар билен ыкрар болды. Асл-а, олар инди хич кими геңиргендиренок. Болса-да, көплериң Эзизовың поэзиясы билен танышлыгы «Бейле-де бир зат бор огушяр?» диен геңиргенмеден башландымыка диййән. Догруданам, бейле-де бир зат бор огуша:

Балерина сахна чыкып, галдырап,
Өлйән гув өмрүни аякланында,
Мен оңа диййәрин талант сен, талант,
Гүллер битсин нәзик... аякларыңа!

Аякларыңа-да бир гүллер битсин дийип бор огуша?! Эллериңе гүллер битсин дийилйәр-дә!..

Хут шу хили, кән бир эшидилип йөрүлмедик, өвренишилмедик, бейниңе шинди галып болмадык пикир йөретмелер шахырың гошгуларының өз тәзечиллик дуйгудыр пикириниң хас дыкыз йүзе чыкмагына ярдам эдйәрди. Хава, поэзия сетириниң асылкы везипеси хем, фигурал айтсак, мениң бейнимиң озалдан хем гүл ялы ишләп дуран хайсы-

дыр бир өйжүгини ене бир «сыпап гечмекден» дәл-де, оны оярмакдан, оңа тәзе кувват-хыжув гошмакдан ыбарат ахыры!

Эзизовың өз небереси хакда язан бир гошгусының бир бендини мысал алып гөрелиң:

Мен атамда зехин ёкды үйтгешик,
Йөне өз кәрини йүрекден сөйди.
Гаш билен дивалаң гошуны гошуп,
Күмүшдир гызылың никасын гыйды.

Бендиң соңкы ики сетириндәки чуңңур шахырана дуйгыны хем-де үнделйән уллакан бир асыллы пикири хеммелериң дуймазлыгы гаты мүмкин. Себәби бу сетирлерде бирбада йөне бир жүлүне душен образлылык бар ялы болуп гөрүнйәр. Гелиң, бу сетирлери автора хас ичгин дуруп ызарлажак болуп гөрелиң. Алтын билен күмүшиң гадымдан бир--бирине кыбапдыгыны, мынасыпдыгыны биз билйәрис. Йөне олары «гармак» дийме бир айры, «никасыны гыймак» диймеклигем бир айры. «Ника» сөзүнде шахырың айтжак болян эсасы пикири үчин гөзбашы болуп дуран дуйгусы бар. Себәби «ника» сөзүнде хемише тоюң, шатлыгың, багтың аламаты бар. Бу сөзде чуңңур пикирем бар — ника гыйылмак билен тәзе бир дурмуш башланяр, өзбашдаклык хем довамлылык башланяр. «Гаш билен дивалаң гошуны гошуп, күмүшдир гызылың никасын гыйды» диймек билен, шахыр өз атасының диңе бир зергәр боландыгыны айтмакчы боланок. Ол онуң ясан затларының өмрүниң ынсан өмри ялы, машгала өмри ялы узак боландыгыны хем-де өзүнде хемише тоюң, багтың, шатлыгың аламатларыны гөтерендигини инчелик билен ныгтаяр. (Бентдәки ене бир кичижик детала үнс бериң: «тылла» я «алтын» сөзи гөр, ненең овазлы! Йөне сөзүң овазлылыгына айратын сарпа гоян шахыр бу ерде оларың икисиниң хем дерегине «гызыл» диен сөзи уланяр. Себәби «Күмүш» диен гыз адының болшы ялы, «Гызыл» диен йигит адам душ гелйәр. Муны дуян окыжыда шужагаз ассоциацияның өзи хем сетире ене бир өвүшгин гошяр).

Ене бир зады белләп гечмели. Күмүшдир алтының сап өзүнден нәче усуллы боланында хем идили зат ясап болмаяр. Уссаның йүрегинден, йити назарындан сиңен непислик болмаса, сунгат эсери дөремейәр. Гурбанназар Эзизов өзүниң иң оңат эсерлеринде, ине, шу талабам зергәрлик билен бержай эдйәр.

Өз «яланачлыгындан утанян ялы болуп, йыгрылып дуран» новбахардакы баглар хакда язан бир гошгусында шахыр шейле диййәр:

Вагт гелер, ысгар олар хованы,
Шейдип, язың башландыгын аңарлар.
Олар эдил чага догран эне дей,
Богунындан баш пынтыгын ярарлар.

Бу бентде-де, яңкы сетирлерде болшы ялы, чуңңур дуйгам, үнделйән пикирем нәче дийсең бар. Йөне бу ерде ене-де

бир зат — шол ажайып непислик бар. Мениң бу непислиге ТАКТ диесим гелип дур. Бу зейилли непислик диңе непис калпда хашамланар — көңүл тактьı. Бейле непислик чын чепер эсериң тебигатындан гелип чыкар — гөзеллик тактьı.

Я-да башга бир гошгудан сетирлер:

Мен өзүми аямадым хич ерде,
Өзүми багш этдим өзгелер үчин.
Догры, кәте азар берйәр йүрегим,
Оңам башга затдан болмагы мүмкин.

Башда «өзүми хич ерде аямадым», «багш этдим» дийлип, магтаныляв сөзлер соңра: «кәте азар берйәр йүрегим, оңам башга затдан болмагы мүмкин» диен жуда кичигөвүнли, адамкәрчиликли сөзлер билен шейле бир дүзленйәр велин, ене шол такт сөзүни гайталасың гелип дур. Кемем дәл, артыгам. Окыжының йүрегине барян ёлам хут шу икарадан гечйәр...

Шыгрың ёкары медениетлилиги. Непислик. Гысбылык. Чехов айтмышлайын, гысбылык — зехиниң яраны... Ине, шу угурдакы гөзлеглер, шуңа болан вепалылык Гурбанназары уллакан тапындыларың үстүнден элтди. Түркмен поэзиясында эййәм отуз — отуз бәш яшларында белли-белли сетирлери аталар сөзүне чалымдашлык эден шахыр аз-азмыка диййәрин. Гурбаназар хем шоларың бириди. Онуң энчеме сетирлерини ят тутуп, гайталап айдян окыжылара мен аз душамок:

...Кынчылык ёк, эжизлик бар дүнйәде.

...Энтек садалыкдан зыян чекен ёк,
Сада болсук огул билен гызыңыз.

...Дирилер гезип йөр дишини гысып,
Өленлең өлмүне себәпкәр ялы.

...Бизиң бәрде эдйән этмишлеримиз
Рахат ятыранок аталарымызы.

...Ерде бир мазар герек,
Олам уршуң мазары.

...Сен өзүңден нәче нәразы болсаң,
Ил сенден шонча-да разыдыр разы.

...Биз херимиз өзүмизиң зергәримиз,
Мыдам өзүмизи ёнуп йөрмели.

Шейле мысаллары энтеклерем узалтса боларды.

Гурбанназарың гошгулары, поэмалары хакында айдыланда, онуң соңкы дәвүр поэзиямыза гетирен өз капыялары хакда-да, «гара-гара гаргалар гара гаргаяр» диңинде гаргаларың гагылдысы эшидилип дуран, реболюция хакда сөз

ачып, «ураллларда урулман, сибирлере сүрүлмэн» диенинде, агыр гандалларың гүңлеч сеси гелйэн сетирлери ялы, онлап сетирлериндэки үйтгешик овазлылык хакында-да көп зат айтса боларды. Умуман, онуң үйтгешик бир капыя тапмаян гүни, сөзлериң үйтгешик бир овазыны эшидип, олары сазлашдырып гөрмейэн вагты ёк диен ялыды. Ине, шол пурсатларың кэбири:

— Китабымың адына «Ынам» дакайсам диййэн. Ненең гөрйэң?

— Болжак ялы... Хем китабыңа ынамың, хем гелжеге...

— Ёк, сен бу сөзи терсине окап гөр ханы. Шонда касам дүшүнерсиң.

(Догруданам, мен ол сөзи терсине окап, сөзбашы үчин тапан җайдар сөзүне хайран галыпдым.)

Ене бир гүн:

— «Тротуар» билен «туруп отуряр» ненең? Капыя болжакмы?.. — диййип сорады.

Мен бу сөзлери шахырың сөз сунгатына нэ дережеде берлендигини, гиҗеси-гүндизи шонсуз яшап билмэндигини ене бир ёла нытгамак үчин мысал гетирдим.

Гурбанназар Эзизов бир махал «Совет эдебияты» журналының анкетиниң соваларына җогап беренинде, «Мен дурмушы өвренмек дийип өзүми өвренмеклиге дүшүнйэн» диййип җогап берипди. Бу җогаба келте дүшүнсең, элбетде, ол сениң бөврүңем диңлетмэн дурмаз. Йөне муңа шахырың өз дүшүниши ялы — төверегиндэки затлары җаның-тениң билен сызмак, хер бир заты өз пикир элегинде элемек диййип дүшүнсең велин, онуң кэбир сада сетирлериниң гудратына отурып-отурып хайран галярсың. Ине, онуң өз гелнине багышлап язан шейле гудратлы гошгуларының бириндең мысал:

Мен етмэн өлмерин сениң яныңа,
Барарын аҗалың сыртмагын кертип.
Сенден нэче мензил дашлашан болсам,
Шонча-да сең билен яшарын артык...

...Мен Гурбанназар билен дуз-эмек болуп эп-эсли йыл тиркешемсоң көпленч онуң билен шэхере биле чыкардым. Көчелерден баряркак, онуң төверекде гөрйэн затларыны менем гөрйэрмикэм диййэрдим. Йөне Гурбанназарың «Газет нобаты», «Чишликчи», «Ацатур ага», «Пенҗире» ялы гошгуларыны оканымдан соң, гөрмели затларың ярысынам гөрмейэндигиме дүшүнип галярдым. Себэби онда Б. Худайназаровың беллейши ялы, «тебигата, адамлара, болан үйтгешик мэхир» хем «рухы җомартлык» барды. Йөне...

Сувсуз дегирмендир җеделсиз шахыр,
Бөврүң диңлэп шахыр болаймаклык кын.
Биз гиҗелер гошгы язардык ахыр
Эртир бир сөз үсте сөвүшмек үчин.

«Җеделде сөвешсек алмарыс яра, диңе гошгымызың ярасы битер» диййип хасап эден шахыр эдебиятың, эдебият

хакдакы йити хем чынлакай гүррүңлериң, чекишмелериң айыгыды. Себәби ол бу меселеде өзүни ынамлы дуйярды. Ол көп окаярды, поэзия бабатда көп зат билйәрди. Себәби ол:

Шахырың йүрегем топрага меңзеш,
Йөне башгаражык берйән хереги.
Сен оңа чүй окла, тикен, авы сач, —
Диңе гүл дөредер шахыр йүреги —

дийип хасап эдйәрди. Ол Языжылар союзындакы иш столуның төверегине йыгнанян яшлара-да хут шейле болманы өвредйәрди. «Өвредйәрди?» Ёк, ол хич махал хич киме такал окап, өзүни ёкары тутуп зат өвретмезди. Ол гөвнүндәкини айдарды хем-де:

Хава, биз бейик дәл. (Зыяны нәме!)
Йөне бейиклери дөредйәнлер биз —

диерди.

...Хем шахсыети, хем шахырлыгы билен өзүни иле алдыран Гурбаназар Эзизов эййәм өз өмрүниң отузынжы бахарында:

Мениң өз яшыма улы бахам ёк,
Оң бахасын кесгитлежек заман бар —

диймәге долы хаклыды.

* * *

Гурбаназар Эзизовың 1978-нжи йылда чыкан «Серпай» атлы йыгындысына сөзбашы хөкмүнде язан шу белликлеримиң үстүне тәзе китапда мен ене келам агыз сөз гошмагы макул билдим.

Онуң өзүне етик себәби бар.

«Шахырың гошгулар йыгындысының озалкы «Серпай» ады нәме дийип «Сердарым» болдука? Озалкылыгына дуруберенде болмазмыды, ол овадан атды ахыры?»

Шейле совалы окыжыларың кәбири, болманында, өз яныдан өврүп-чеврүп гөрйәндир.

Мен шуны дүшүндиржек болайын.

Озалы билен, бу китабың гөврүми өңки билен деңешдириленде, эссе ярымдан-да көп артды, йыгында Г. Эзизовың гысгажык өмрүнде языл етишен гошгудыр поэмаларының хеммеси диен ялы ерлешдирилди. (Элбетде, шахырың макалалары, «Несиллер поэмасы» атлы пьесасы, «Героглы» операсы үчин, Нуры Халмәммедовың хайышы билен язылып гутараңкырланан либреттосы, көп йылларың довамында йөрүден гүнделиги, хатлары, Эзизова багышланан онларча хатыра гошгулары — булары хем өзбашына бир китап эдип чыкармагың алажы тапылайса, онда хеммәниң гөвни битип,

Г. Эзизовың эдеби мирасы, галапың, окыжа етжек дүрүбержек!)

Шейлеликде, «Сердарым» гөврүм тайдан-да, темадыр мазмун тайдан-да мазалы байлашып, башгарак бир тэзе китап болды.

Йоне эсасы зат — бу дәл.

Көпленч халатда хер бир шахырың дүнйэгарайщыны, арзув-нетини, максадыны, философиясыны хас долы хем айдың йүзе чыкарян бирдир-ики программалайын, сайлантгы «баш» гошгусы боляр.

Гүрбанназарда шейле гошгулар жуда көп дийсем, гөңлешип отуран болмазмыңа диййән, — оларың хайсы бирини бижэ башы этжегини-де билер ялы дәл. Йөне шонуң-да ичинден, элбетде, хер ким бирини («өзүниң сөйгүлисини») тутяр. Олар халкың арасына хас гиң яйрап, тойда-ясда ятдан окалып йөрлен гошгулар.

Мен бу ерде элиңиздәки китабың ады билен баглы гүррүң эдемсоң, сизиң үнсүңизи шахырың башгарак бир эсерине, ягны онуң «Узак яйлада энәниң хүвдүси» атлы гошгусына чекмек ислейәрин.

Эййәм гүнеш батыпдыр,
Ай-да агыл атыпдыр,
Гараголжа Сердарым
Суйжи ука батыпдыр...

Эркек адамларың хич махал аягының башам бармагына саллан чагың багыны орап чага хуввалап, эл ишини эдип отурмандыгы көре хаса. Шейле-де болса, бу хүвди Гүрбанназарың өз йүрегинден чыкан хүвди, фольклор жанрының формасына салнып, беян эдилен онуң **өзүниң** иң арзылы сөзлери.

Башга ягдайлары хасаба алманында-да, мунуң шахырыңкыдыгыны эййәм шужагаз бентдәки уланылан чеперчилик тәрлерем айдып дур.

Шахыр турувбашдан өз «гараголжа Сердарына» (ынсан баласына) әлем солтаныңың аламатыны берип, оны шейле бир белентлере галдыряр велин, яңкы бир ойнамжык сетирде (он бир сөзде!) бу чагажыгың ииңән непис шахырана портретиниң гизленип ятандыгыны-да көп окыжы бир бада «гөрүп» етишмейәрмикэ диййән.

Нәме үчин — «гараголжа»? Себәби ол узак гүнләп бир ерде дурмандыр — я-ха, эмеделәп, я-да йөржен-йөржен болуп, хеммәниң калбына мәхир-нур чайып, ичерини базар эйләп, **асмандакы гүнеш ялы**, суйщүп-айланып йөрүпдир, инди ятыпдыр!..

А онуң болупжык ятышыны дийсене: «Ай-да агыл болупдыр». Ай агылланында нәхили боляндыгыны биз билйәрис ахыры! (Эйсем, бу ерде «агыл атма» гепиң я «капыяның гердишине» гетирилен сөзлердир өйдйәңизми?)

Ай агылланында, онуң дашына гадым пыгамберлериң, ягшызадаларың портретиниң дашындакы ялы (күлли Европаның буйсанжы ажайып иконалардакы ялы!) кераматлы халка — нимф айланяр. Ине, шу нимфиң (агылың) ичинде-

ки Ая меңзеш нурана йүз хем — салланчакда ятан Сердаржыгың йүзи-дә!..

Ине, шу ики пурсат хем шол портрети портрет эдйән эсасы пурсат.

...Энелериң йүреги-де — шахырана йүрек боляр, оңа сөзүм ёк.

Йөне шинди агы-гараны селжермән ятан, гележекде битиржек иши херне ягша ёрулян ынсан баласының шейле инчеден ажайып хем чуң маңылы портрети диңе чын уссадың, улы шахырың галамының гудратындан дөрейәр. Онуң гези көп затлары бири-бирине бадашдырып, шонуң аңрысында эмеле гелип, аңрысындан йүзе чыкян шахырана шекили илден озал гөрмәни башаряр. Бенди тәзеден окап гөрәелиң:

Эййәм гүнеш батыпдыр,
Ай-да агыл атыпдыр,
Гараголжа Сердарым
Сүйжи ука батыпдыр...

Йөне мениң бу ерде, догрусы, тутуш гошгының чеперчилиги барада узак гүррүң этмек максадым ёк, мен башга бир зады айтмак ислейән. (Ёгсам, «бу хүвди — бала хакындамы я энәниң өзи хакында, буларың ыкбаллары «бирини бейлекисиниң ичинден» шейле-де бир тәсин гечирип бар огушя?» диен маны-да хем тызыклы гүррүңлер этсе болярды).

Хава, «узак яйла» гөчүрилен болуп, «йүзи перделенен» бу бейик арзув Гурбаназарың хут өз аңында-йүрегинде, хут өз өйлеринде яшан «әхлиумумы» арзув-хыялды. Шахыр дөрт гыздан соң огула гарашып, огул арзувыны эдйәрди, онуң адына болса Сердар дакмак ниети барды. (Сердар Гурбаназар ёгаланының ыз яны дүнйә инип, оңа какасының ады дакылмалы болды).

Шахыр бу хүвдини язанында, әхли арзув-ойларыны шунда жемләп, уммасыз ой-пикири башдан гечирип, мунуң үстүнде, өзге гошгуларына гаранында, хас-да кән отуран ялы:

Бу укусыз гиҗәниң
Еллениҗдир гөзлери...

(Бу ерде бу сөзлериң Энәниң адынданлыгының тапавуды ёк — середип гөрсеңиз, бу тутуш хүвдиниң ички гармониясына шейле бир жай «елмешмейән» еке-тәк дуйгудыр).

Шахыр бу эсери язанында, Ынсан Баласы, Онуң Өзи Ялыларың арасындакы орны барадакы дүшүнжесини, ой-пикирини чуңңур йүрекден сыздырып, өз өмрүне, дурмушына, эсасан-да, поэзиясына херне гүйч берип, оны херне өңе алып гитжек миземез ориентири, тутуш дөредижилигиниң символики СЕДАРЫНЫ ачык гөрен ялы:

Эпилйәнчә бил, балам,
Бир дилегим, бил, балам,

Маңа көп зат герек дәл,
Көпүң оглы бол, балам.

...Дердиңи мен гөтәрин,
Сен гөтер ил дердини...

Асыл, бу сетирлерде, үнс этсең, «көплүк», «ил», ягны, халк — онуң арзув эден Сердарының-да сердары хөкмүнде йүзе чыкяр.

...Шонуң үчин-де, Гурбанназар Эзизовың шу китабының йүзүндәки «Сердарым» сөзүне сиз — «халкым», «илим-гүнүм» маныда-да, «перзендим», «гөрүп етишмедик зүрядым» маныда-да дүшүнип билерсиңиз.

Себәби — онуң ажайып поэзиясының бакы бейик сердары, хакыкатдан-да халкды.

Себәби — онуң бейле-бейле күти китабына, сынасы дүзүв «рухы перзендине» дирикә бирже ёла-да гөзи дүшмәнди...

* * *

Шу китабың дүзүлиши барада. Дүзүжидир редактор, Гурбанназарың кәрдешлери болуп, биз шахырың окыжа өзал товшан «Серпай» китабының сүңңүни бозмасыз этдик.

Шонуң үчин «Сердарым» ики бапдыр: бириси «Серпай», бейлекисем «Серпая» гирмедик гошгулар. Ол бабың адына биз «Сөвүтли» дийдик. Китап тайярланыланында, шахырың эсерлериниң асыл нусгасыны сакламага, хатда дынгы белгилериниң уланылышыны-да үйтгетмезлиге чалышдык.

Аннаберди АГАБАЕВ.

СЕРПАЙ

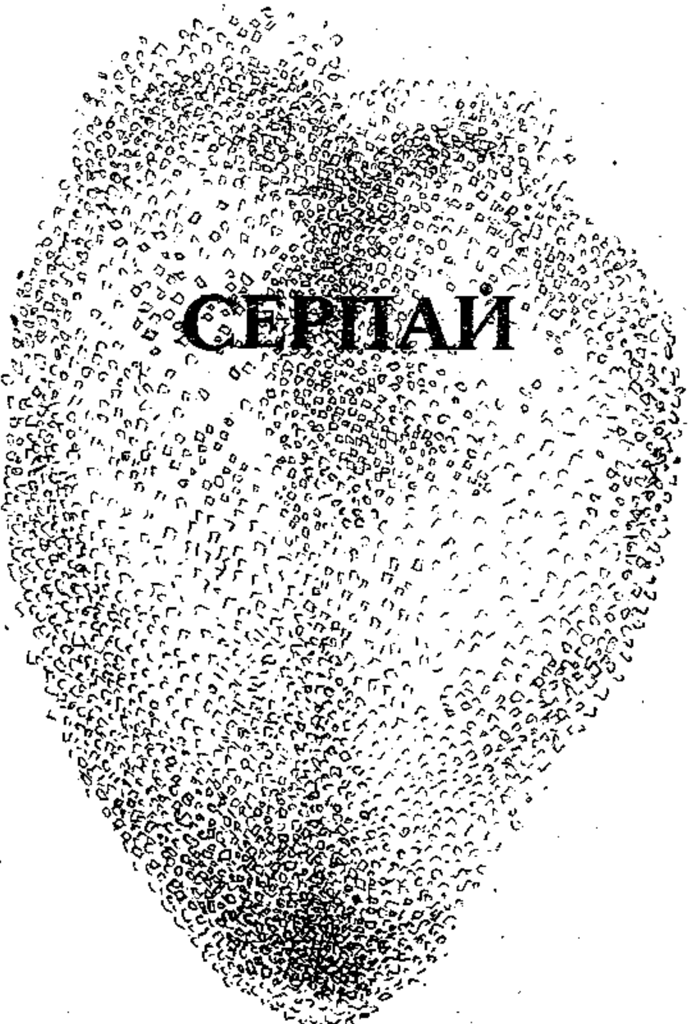

Зак. 8977 — 1**

СЕРПАЙ

Сөйүң мени — йүрек сөйги күйсейәр,
Шейле бир күйсейәр — ёк чакы-чени,
Екеже адама етерлик сөйги
Билен
          бир пурсатлык сөйүң сиз мени.

Маңа кән зат,
Улы бир зат герек дәл,
Элиңизи йүрегңизе гоюң сиз:
Сизе сөйги билен йүзленйән гүнлем
Сөзлерими кесә чекмән сөйүң сиз.

Сөйүң мени — әхли эрки хем дуркы
Билен сизе тарап ёллар чекени.
Еке өзүң сөйүп йөрсең элмыдам
Биразажык агыр дүшжек экени.

Сөйүң мени — сизиң садык гулуңыз,
Соңра менден сизе галар шейле пай.
Мен сизе бахасыз серпай эдерин —
Шаларың элинден гелмежек серпай.

ЛЕНИНИҢ САПЫНДА ГУЛЛУК ЭДЙӘРИН

ЛЕНИН

Нирде болсам,
гайда,
шатлыкда,
тойда,
Буяутлы гүн
я-да гүнеш сачса нур,
Ильичиң чалаҗа сүзүлен гөзи
Элмыдама мең депәмден гарап дур.

Лениниң уллакан келлеси дейин
Оңат ниет билен айланып дур Шар.
Хер байдакда,
хер йүрекде,
хер ишде
Владимир Ильич Ленинимиз бар!

Гызыл мейдандакы адам хатары
Ядаман середип сениң йүзүңе,
Ягшылык хем пәклик хакда хабары
Әкидйәрлер ягты дүнйәң йүзүне.

Бейик Он единжиң Революциясы
Бу гүн сениң рухуң болуп яшаяр.
Мениңем рухумда
менин өзгердйән,
Учгунындан алан революциям бар.

Шонуң билен хакыката гуванып,
Шонуң билен хайыр иши сынлаян,
Сең ынамың Ленин, партия болса,
Сең ынамың асыл-асыл сынмаяр.

Мениң бир гуванжым, улы багтым бар,
Мен оңа чалышман бу дүнйәң барын:
Миземез,
еңилмез,
гызыл байдаклы
Лениниң сапында гуллук эдйәрин.

РЕВОЛЮЦИЯ

Йигриминжи асырды,
Он единжи йыл.
Ал байдаклар — пасырды,
Көчелерде — ил.

Герби орак — чекичди,
Деңлик ислейә.
Бу гүн көчә чыкыпды
Ре-во-лю-ци-я!

Ёк. Бирден,
бир ерден дөремеди ол.
Ол адам дей илки догды, уладды.
Оны гөмдүлерем еди гат ере,
Ол болса еди гат асмана галды.

Чүмди шахталарың совук чуңлугна,
Сөйди гарыплары — ковмы кәнлери.
Кын гүнлери ичлерини дөкдүлер
Оңа Силезиян докмачылары,
Оңа Францияң коммунарлары.
Ол көне дүнйәниң өркүн сарсдыран
Бир әпет вулканды, бир белент янды.

Марксың максады жем болды онда,
Ленининң гениси рухуна синди.

Ол Уралда урулды,
Ол Уралда улалды.
Ол Сибире сүрүлди,
Ол Сибирде сүйрелди.

Онуң элин зынжырлап, совук түрмә атдылар,
Эмма бир гүн Питериң заводындан тапдылар.
Оны өлдүрмек үчин мүң бир чәре гөрдүлер,
Эмма әхли чәрелер оңа дерманды-дерман.
Белки, бейик Революция —
Революция болмазды,
Ураллларда урулман,
Сибирлерде сүйрелмән.

ИНТЕРНАЦИОНАЛ

Өвүсйәр Заманың яшыл еллери.
Парлаяр байдагы совет гошунның.
...Узак чагалыкда — мекдеп йыллары
Айдымчылаң ярышына гошулдым.

Бири айдым айтды энеси хакда.
Бири Марса етип, Айданам чыкды.
Бойны яглыклылаң ичинде, хатда,
Ышк хесери хакда айданам чыкды.

Нобат ыза нобат сүйшди-де асса,
Ахырсоңы гелди мениң нобатым.
Эмелсиз әдимләп чыкдым-да сахна,
Гармончының башламагын сорадым.

Гармоның овазы депәмден инди.
Гызардым.
Гарашдым от аларыма.
Шонда мен башладым сандырап, Интер-
националың белент ноталарына.

Мен жуда чагадым.
Сесимем ёкды,
Иллер дек овадан гыгырмадым мен.

Йөне богаз йыртып, сесим согдурып,
Өйкениң елини гайгырмадым мен.

Гөвнүме айдымың чәги ёк ялы,
Алҗырадым.
Маңлайымда дер-дүвме.
Йөне отуранлар элин чарпдылар,
Мениң мертлигиме.
Мениң хыжувма.

Айдымың гап билне етен дессиме,
Богазым от алып, гутарды сесим.
Утаныл эмелсиз өз мертлигиме
Гелди шу гөзлерден гачып гидесим.

Бирден гөк гүрлән дей, шол улы залда
Энелер, аталар туруп ериңден,
Бирхили,
Мылайым, белент овазда
Башладылар мең гутаран еримден.

Гүйч гошулды гитди аякдыр эле.
Ничиксн гүйч! Акыл етирип билмен.
Онларча адамлаң арасы биле
Интернационалы тамамладым мен.

Мениң бегенжими дүшүндирмек кын.
Мен ганат багладым бегенчден яңа.
Сесим дәл,
Гарагол мертлигим үчин,
Биринжи байрагы бердилер маңа!

Айдымдан гудрат зат ёк бора чемли.
Сөййән айдымларың барыны. Йөне
Шол ажап ярышдан шу гүне ченли
Интернационалы гайталап йөрүн!

1966.

МЕНИҢ НЕСЛИМ

ПОЭМА ГИРИШ Я-ДА ЭНӘ ЙУЗЛЕНМЕ

Сениң укуларны думан дей сыран,
Сениң мукаддес, ак сүйдүни эмен оглуң
бу гүн гидйәр салкын саяндан,
шатлыгындан,
хасратындан, эй энем!

Сениң аладалаң чекиш гүйжүни еңип,
бу гүн гиң орбита чыкярын.
Чагалыгмың ак кепдерсин учурып,
Оң ызындан
йигит болуп бакярын.

Мен гидерин узак-узак йыллара,
Ак маяның ак сүйдүни ичерин.
Ыкбалымы баглап титан йылдыза
Сениң үчин
дунъелери ачарын.

Бир ерде
кын болуп,
гачса межалым,
Адамлара шүбхе билен гарасам,
Ынамсызлык,
Умытсызлык,
Тукатлык
Көчесинде сергездан дей йөресем,
Ятлап сениң
нәзик мукаддеслигңи,
Хыялымда
маңлайыңдан өперин.
Хорланан
хем шемал ялан йүзүми
Сениң
хич зат билен деңәп болмажак
бармакларың арасындан тапарын.

Мениң улы дөвре дүшүнмезликден
Дөрән тукатлыгма диерсиң:
«Ерсиз!»
Сен оглуңа: «Думан ичре гезйәң» диййп,
игенмерсиң,
сөзүн кесә чекмерсиң.

Мен,
тәзеден,
ол гадымы Антейиң
Ере аяк дирәп, гүйч алшы ялы,
Сениң пәклигинден мүң гез бейгелип,
Гөзләрин өзүме иң герек ёлы.

Гижелер яссыгма чүй болуп чүмен
Алададан урунярын икиян.
Дурмуш толкун уруп гарашяр маңа,
(Саңа ничик сөз айдайын, океан?)

I. БРИГАНТИНА ЕЛКЕНИНИ ГӨТЕРЙӘР[1]

Оңат дуйгы,
бет пыгыллаң үстүнден
Хайбатлы гүн догуп гитди галкыныл,
Бейик шәхерлериң ган дамарындан —
Көчелерден
нуры акды толкуныл.

Гүн ким үчин тылла йүзүн өврип,
Башга бири үчин чапмаз зыяна.
Ол
планета үчин ишлейәр. Оңа
Америка нәме,
Азия нәме.

Ол Азияң дар хем сүйри гөзүнде
Европаның мавы гөзүн огшаяр.
Онуң үчин
тикенекли серхет ёк,

[1] *Бригантина* — эсерде несли тәзе дүнйәлере, ачышлара, гөзеллиге чагырян символики елкен хокмүнде алынды.

Оң үчин
Ер диен
Планета бар!
Бир вагт
башына шум тәлей инен,
Бир вагт
харабаң үстүнде галан
Шәхерлер ояняр агыр укудан
Адамлаң бегенжи,
гынанжы билен.

Ояняр укудан агыр адамзат
Яшайыш ене-де бат аляр ерде.
Шейдип,
Гүнүң гүни ояняр олар —
Кырк бәшинжи йылда догуланлар-да.

Олар
бу гүн гидер узак деңизе,
Дөш герип еңерлер толкунларыны.
Дөвүр!
Сен ел болуп әкит ве әкит
Олаң романтики елкенлерини!

Сен олара әхли бейиклигини,
Әхли,
аладаңы,
ыкбалыңы бер.
Яшам болса,
иң ынамлы несилдир —
Олар
сениң үчин жогап берерлер.
Серет:
асман хо-ол узакда
гүберлип,
Деңзиң белент кенарында гутаряр.
Башланяр чал дениз...
Үфле сен дөвүр!
Бригантина елкенини гөтерйәр!

Эшит! Дөвүр!
Яшыл шемал шуввулдап,
Ганатында яшыл айдым гетирйәр,

Сениң умыт,
алаланы йүкленип,
Бригантина елкенини гөтерйәр!

(ИЧКИ МОНОЛОГ)

Дөвүр:

Несил! Хайсы яна тутярсың ёлы?
Несил! Нәме үчин ынжалыксыз сен?
Кын душмезми
сизиң одиссеяңыз
Мениң иңңән улы аладам билен?

Бу ёллар узакдыр.
Бейикдир асман.
Бу ёла,
асмана
гиң гадам уруң.
Адамлар бейгелдйәр дөвүри, несил,
Менем адамлары бейгелдйәрин!

Несил:

Атамыз!
Дөврүмиз этме алада.
Иң кын сорагларны эчил сен бизе.
Бригантинаң елкенине өврүлен
Революцияң
ал байдагы биз биле!

Сен диңе элиңи йүрегңе гой-да,
Ынан бизе
энәң ынанышы дек,
Максадымыз:
гүл дөретмек дашлардан,
Деңзиң вагшы сесин саза өвүрмек!

Дүнйәң нәзиклигин сызмак кәримиз,
Эрбетлик үстүнден гөк дей гүңлемек.
Гөрүлмедик гең кенарда йылынып,
Эшдилмедик овазлары диңлемек.

Бизиң ганымызда одиссеялар,
Революцияның яңы —
нәзик сазымыз.
От герекми? —
Прометее гарашман,
Одумызы тапынарыс өзүмиз!

II. НӘМЕ ҮЧИН!

Нәмүчин!
Нәмүчин
ичгинден-ичгин
Уршы ятлаярыс?
Ятламазлык кын...
Онуң йүреклерде гоян ызыны
Йыллар,
еллер өчүренок
нәмүчин?

Шат бахар җан берйәр бу эне ере,
Онуң леззетинден ганмак җуда кын.
А биз ене, ене, ене ве ене
Уршы ятлап,
бозуларыс
нәмүчин?

Нәме үчин
әхли гиңишликлериң,
Материклең, узак меридианларың
Энелери мәкәм гысып дишлерин
Шиндем ятлашып йөр өз мерданларын?

Уршы ятламак кын,
Ятламазлык кын.
Уруш дөвүр үчин агыр кыссадыр.
Ол —
улы бетбагтлык өленлер үчин...
А дирилер үчин...
ики эсседир.

...Ызда гоюп «Алгебраны», Пушкини,
Ызда гоюп йыгылмадык чемени,

Гитди
        шәхерлериң гөзүниң нуры,
Йүзүниң тувагы — йигдекчелери.

Энелериң, хей, ослажак задымы,
Гүлле биле гүңлейәркә чөл-дүзлер,
Олар —
        яңы мурты табан огланлар
Европаның ыкбалыны чөздүлер.

Аздыр өмүр үчин
                өмрүнден гечип,
Бейик болуп гидйән өз ыкбалындан.
Галды олар
            өлүм серхедин гечип,
Ядыгәрликлериң пьедесталындан.

Олаң от дей яныл гечен өмри инди
Музей,
    көче,
        шәхерлере өврүлди!
Олар бизиң билен әхли ёлларда,
Олар бизиң биле айланяр ери, —
Бригантинамызы ак ёла салан
Кыркынжы йылларың романтиклери.

Революцияң комбриг, комбатларына
Меңземекчи болуп
                яшадылар кын.
Олар илки
            Корчагини сөйдүлер,
Сонра
    Матросова өврүлмек үчин.

Олар ховлукдылар кәмил чыкара,
Санадылар хер минуды, сагады.
Дүйшлери
        чаганың гөржек дүйши дәл:
Хер бири ал атын гамчылап барян
Бейик революцияң комиссарыды!

Олар гелжек неслиң ажап дәплериниң
Дәнесинден безәп чыкды бу ери.

Ине,
олар шейле тәсин несилди —
Кыркынжы йылларың романтиклери!

III. МЕНИҢ МЕКДЕБИМ

Кыркынжы йылларың романтиклери!
Уршы еңиш билен этдилер ахыр.
Урушда диңе бир өлмейәр адам,
Урушдан гайдыбам гелинйәр ахыр.

17-ден башлап тә гележеге чен
Бизиң байдагымыз әлван-гырмыздыр.
Кыркынжы йылларың романтиклери,
Алтмышынжы йыллар
атала рмыздыр.

Хатда
иң бир сада,
йөнекей ишде,
Айдалын,
машгала ишлери бизи
алжыратса,
херекете гетирйәс
аталардан алан эндиклермизи.

Мыхман гелсе:
—Хош гелдиңиз!—диййәрис,
Говумы,
эрбетми —
Этмейәрис сын.
Гиден вагты: «Гелип дуруң!» сөзүни
айдярыс, ене-де гелмеги үчин.

Гиже-гүндиз Глобусы айлаяс,
Өвренйәрис
гиже-гүндиз ядаман.
Диңе оңат баха алмак үчин дәл,
Сөймек үчин
онуң белент Адамын.

Сөймек үчин шапагыны,
инңригин,

Гелмедиклең ятан ажы топрагын.
Гүлле гөрнүшине гирен шум ажал
Пара этмесин дийп гүлүң япрагын.
Ак отаглы мекдеплере гатнаяс,
Ыхлас биле долы йүреклеримиз.
Эмма
өзүмизем билмән
шол гүнлер
Башга бир мекдебе гатнаярыс биз.

Ол мекдепде
пенжире ёк,
дивар ёк.
Асман дур
ол ерде
үчек ерине.
Ине,
шейдип,
гатнап йөрүс ядаман,
Аталаң
иң кәмил
мекдеплерине.

Ол догры мекдепдир.
Онуң йүреги
тиңдир,
мәхрибандыр,
мердемдир,
пәкдир.
Ол мекдеби еңиш билен газандык,
Индем ондан йүзи өвүрме ёкдур!

Олар бизиң гөзүмизе баканок,
Бизиң йүрегмизе
середйәр олар.
Ондакы пес,
эҗиз башлангычлары
Лазер шөхлеси дей
эредйәр олар!

Ата дәл-де,
сениң сырдашың болуп,

Сыпап гундуз ялы
сейрек сачларын,
Гайталаман диер
шовхуна уюп
Аталаң гойберен ялңышлыкларын.

Белент эстакадалара гиделиң.
Космоса гиделин.
Йөне биз хергиз
Унутман
аталаң сада өмрүни,
Оны рухумызда саклалың эзиз!

Чүнки
аталармыз диңе ата дәл —
Өзбек,
рус,
грузин,
түркмен,
эрмени, —
Олар — Он Единжиң революциясы.
Бейик Қырк бәшинжиң эдерменлери.

Эгер шол мекдебе дөнүклик этсең,
Дөвүр сең үстүңе лабырын салар.
Онда сең
Ленине, революция,
Еңише дөнүклик этдигиң болар.

Дөвүр әпет маңлайыны сыпалап,
Ойланяр.
Сен бу гүн аркайын ятма.
Өзүң
ата мекдебине дөнинчәң
Гатна!
Шол мекдебе
вепалы гатна!

Ол ерде Эфлатун, Аристотель ёк.
Оларың өзлери
акылдан долы.
Гатна шол мекдебе — кәмил мекдебе,
Эртеки несиле жогап бийр ялы.

IV. ДӨВҮР

О нәхили «Йитирилен несилмиш?»
О ким боляр.
Ким «гахарлы несиллер!»
Не бир көне,
Не-де тәзе эрада
Бейле зада душан дәлдир асырлар.
Асыр дөрәп экин экдик, ордук биз,
Урушдык. Ярашдык, гижелер сөйдүк.
Бизе гыммат дүшен бу кын асырың
Эййәм дең ярысын аркада гойдук.

Гиже-гүндиз сыяхата хөврүгип,
Узак мензиллерде болупдык илчи.
Асыр!
17-нжи бейиклигимиздир,
Байдак эдип гөтерйәрис
Ильичи!

Сылаярыс Хош пыгыллы юртлары,
Сылаярыс
гөвни ачык, сыланы.
Дувнук кесели дей гөтерип йөрүс.
Бокурдагымызда Хиросиманы.

Хич асырың 17-си болманды,
Ол тәзе эраның болды сакасы.
Йөне
көне,
тәзе эраң хич вагт
Болан дәлдир тукат Нагасакысы.

Яндым Нагасакың янан гүнлери,
Бухенвальдың дарларында асылдым.
Мениң багтым, айдылмадык айдымым.
Мең хасратым — Йигриминжи асырым.

Неслим! Ур депреги, ояр юртлары,
Йүрекде янлансын мысалы депрек.
Овнук ишде бейик болмак ягшыдыр,
Бейик ишде болса, әгиртлик герек.

Телескоплар билен бакмалы гөге,
Ачылмадык тарп ерлери сүрмели.
«Алымлар атомы бөлүберсинлер,
А биз адамлары бирлешдирмели».

Асман ере инмез, ер-де асмана;
Адам барка ерем, гөгем ыранмаз,
Ил дердине ярамадык йигидиң
Өз дердине яражагна ынанман.

Сен бу гүн көңүлде дөрән кичижик,
Эжиз мейиллерңи душман дей сындыр.
Бу кын дөврүң несли болмак аңсат дәл,
Йөне ондан гачмак мүң эссе кындыр.

Ёк!
Асманам инмез, ерем чөврүлмез.
Сув акар,
даш галар,
чагалар гүлер,
Болмаз
иң биринжи, иң соңкы несил
Болор, элмыдама несиллер болар.

Сәхерлер оянып сүйжи укудан
Эне чагасыны гужагна алар,
Диймек, шатлык болар ериң йүзүнде,
Диймек, ер йүзүнде несиллер болар.

Атомың ховпундан эдип ховатыр,
Теркидүнйәлиге урмак не деркар.
Пикир эдиң ахыр, шол ховпы богуп
өлдүрмәге энтек улы гүйчлер бар.

Шоң үчин асырда гунә ёк, гунә.
Асыр
пейвагтына акян вагтдыр.
Дөвре дүшүнмезлик —
дөврүң шумлугы.
Дөвре дүшүнмеклик
дөвре багтдыр.

Энәниң чагасын сөйүши ялы,
Оңа акыл пайхасыны берши дек.
Бизе
    дөври
        эгнимизде гөтерип,
Оны белентлере әкитмек герек!

Муны йүрегмизе язмалы бакы,
Гайталап йөрмели миллион гезек:
Овнук ишде бейик болмак ягшыдыр,
Бейик ишде болса,
        әгиртлик герек.

Чүнки дөвүр дөмүп йүрегимизден
Ыза тесип,
        өсүп, өзгерип бада,
Бейиклигмиз биле бейгелмелидир,
Шейдип яшамалы ягты дүнйәде.

Бу ерде чөзмеси кын меселе ёк,
Меселәң чөзгүди сададыр сада:
Дөвүр —
        бу несилдир гуҗур-гайратлы,
Дөвүр —
        бу, умуман, адамдыр, адам!

Энциклопедияның гатларыны ач,
Сөй, йигрен, дурмушда диениң
        гелсин.
Йөне бир агыры болсун бөврүнде,
Олам адам хакда аладаң болсун!

Сең этҗек ишини хич кимсе этмез,
Ёкдур бу дүнйәде билениң
        билҗек.
Неслим!
        Көпри болуп дурсуң арада
Ызыңда гечен дур,
        өңүнде гелҗек.

Онки сүңнүң адам үчин ишлесин,
Голларың голдасын, гөзлең гарасын.
Беденинде шол агыры, шол үнҗи
Он үчүнҗи сүңнүң болуп дөресин.

СӨЙГИ

Сөйгүден гелйәрис,
Барярыс сөйгә
Ерден дөрәп,
ере гидилши ялы.
Шоң билен бейикдир — адам нието,
Шоң билен гөзелдир — адам хыялы.

Сөйги оюн дәлдир.
Сынагдыр сөйги.
Хер етен
оң йүкүн гөтерип билмез.
Сөйгә мынасыплар гөтәр сөйгини,
Сөйги
эҗизлериң голундан гелмез.

Биз бу дүнйә
гоҗа диййәс кәярым,
Эмма дүнъе, гөршүмиз дей,
яш бу гүн.
Сөймедиклер
яш дүнъеде гоҗадыр,
Сөен сүрйәр гоҗа дүнйәң яшлыгын.
Ол бу дүнйәң иң мукаддес мирасы,
Оны ата-бабалармыз бир заман
Яман ниетлерден,
совукдан, отдан
горап,
бизе говшурдылар саг-аман.

Дүнъе өзгерип дур.
Булутлар гечйәр.
Агачлар гураяр.
Дөрейәр агач.
Адамлар өлйәрлер,
Дөрейәр адам,
Бу шейле болмалы.
Ёк башга алач.

Сөйги үчин тебигатда канун ёк.
(Билемок, ол тебигатың өзүми?)

Мен — адам:

сөйгүден дөредим башда.

Сөйги дийбем

юмарын мен гөзүми.

Билйән,

адам алып шөхлән тизлигин

Узак-узак дүнъелере ёл салар.

Ызда белент көшклер,

отлар,

денизлер,

Иң бетерем,

белент адамлар галар.

Айланар ол

Ак маяның ёлуны.

Аршың түмлүгинден этмез ол хедер.

Ол диңе

Ер диен планетада

Талан нәзик сөйгүсини ят эдер.

Ылым шейле диййәр: йүз йыллар өтүп,

Ол доланып гелер догдук дияра.

Эмма

дост-гарындаш, танышы болмаз,

Оңат сөзлер айтмаз сөйгүли яра.

Дөрт-бәш несил өтүп гиден дүнъеде

Ол —

гечмишден гелен —

гең галар йөрер.

Йөне ол хер йүрек,

хер бир адамда

Шо-ол

таныш сөйгиниң йүзүни гөрер.

Неслим!

Бир арзувым:

белентдир сөйги,

Сөен киши үчин

белент болма бар.

Ол сени дөретди, арша гөтерди,

Индем, сөйги үчин сенсиң жогапкәр.

Сөйүн!
Сөйүң!
Сөйүн! Айлы гижелер,
Айсыз гижелерем сөйүң ядаман.
Бизиң
бу газаплы йигриминжиде
Өрән улы сөйги герек адама!

Сөйгиң гүйжи билен айланяр земин,
Элбетде, бу гүйже телпек гоймалы!
Гүйч диймек
яшлыкдыр.
Яшлыкдыр сөйги—
Яшлык
белент хем арасса сөймели.

Гожа Галилейиң айдышы ялы:
Хер ничик-де болса, айланяр земин.
Йөне
шиндилерем яшашып йөрүс
Ягты хем гаранкың серхединде биз.

Бир ерлерде: «Эже, нан!»
(Сөйгини халас эдиң!)
Бир ерлерде: «Эже, женан!»
(Сөйгини халас эдиң!)
Арап йигди зынданда
ахмыр билен уруняр.
Оң дилинде: «Эй, пенам!»
(Сөйгини халас эдиң!)
Ела дүшүпдир бетнам,
Төверек ган, ган, ган.
Дүнйәң дилинде «Вьетнам!»
(Сөйгини халас эдиң!)
Азан,
Азан болмасын!
Маутхаузен болмасын!
Шатлык,
хасратым асыр!
(Сөйгини халас эдиң!)

Нәче кын болса-да кын,
Ериң гелжеги үчин,

Неслиң болжагы үчин,
Әхли яман,
шер ишден
Сөйгини халас эдиң!
Халас эдиң!
Халас эдиң сөйгини!
Әхли бела-бетерлерден гутарын!
Гөтериң сөйгини!
Халас сөйгини
Единжи материк эдип гөтериң!

ГУРУҢ!

Адамзат аңының
арша середип,
Онуң хыялыны билйән махалы,
Кичи дөвлетлериң
ула өврүлип,
Улулаң
асмана
галян махалы.

Унудың овунжак аладалары,
Юрдуң
бир максатлы ёлунда йөрүң.
Китап окаң!
эдиң белент арзувлар.
Көнәни юмуруң!
Тәзәни гуруң!

Шәхер гуруң,
пенжиреси гиң болсун,
Сәхер
гүн шәхере башыны эгсин.
Бинасы берк,
белент-белент жайлара
Авара дурналаң ганаты дегсин.

Көчелери
ал шапакдан башланып,
Узап
ене ал шапакда гутарсын.
Адам шол көчеден украсын дүнйә
Хем шол көче билен дүнйә гетирсин!

Багтлы болар шейле шәхерде яшан,
Гайгы дүшмез,
гусса дүшмез ядына.
Сиз оны гиң гуруң!
Сиз белент гуруң —
«Гүн шәхери»
диер ялы адына.

Ховалы көпрүлер бина эдилсин!
Еңил болсун
онуң
мүнүп-дүшери.
Ол бир йөне-мөне көпри болмасын,
Яда салсын
тәмиз әлемгошары!

Ол бир йөне-мөне көпри болмасын —
Аягын берк уруп ериң шарына
Дурсун ол.
Адамлар гечсин үстүнден
Дүшүнишмек үчин бири-бирине.

Ракеталар гуруң улы ой биле.
Вагтлайынча
ташлаң мәхрибан шары.
Дердине эм болуң
узак йылдызың —
Ериң азарыдыр
гөгүң азары.

Гурмак үчин инипдирис бу дүнйә,
Гурмак үчин
планета болмаз дар.
Бизиң хеммәмизиң бир мәхрибанмыз—
Бизиң чын энемиз — Ер шарымыз бар!

Сәхерлер ояныл,
айдымлар биле
Хатар дүзүп, ише тарап йөрүлсин.
Бу планета
дуршы биле
жошгунлы
Гурлушык мейданы болуп гөрүнсин.

Гөни болсун хатарлармыз
элмыдам.
Ол аңк этсин дүнйәң уссаларыны.
Гой, олар
шу хатарлардан алсынлар
Гөнүлик өлчегниң нусгаларыны!

Бар зат гечйәр
бу дүнйәде
өзгерип,
Йыллар
гурадярлар алманы-нары,
Диңе бир зат бу дүнйәде бакыдыр —
Аңымызың,
Йүрегмизиң хүнәри.

1967.

ЧРША ЙҮЗЛЕНМЕ

БАЛЛАДА

(Гөзел Италия топрагында фашистлере гаршы гөрешде вепат болан түркмен йигиди Жумадурды Сабырова багышлаярын).

«Саг бол, эне мекан, суйт эмен ерим,
Аглама, эне жан, гайдып гелерин.

Сүпүр гөзяшыңы, бес эт ахыны,
Ил үчин догрупдын, дүшүн ахыры.

Дөшүни паралап душман гүллеси,
Ватан ховп астында дурян пиллеси,

Мердем бол, эне жан, бес эт ахыны,
Мен халкың перзенди, дүшүн ахыры!

Тәмизләп душмандан мукаддес ерим,
Саг-аман янына гайдып гелерин!»

Гижелер сөвешди. Гүндиз сөвешди,
Киеви эеләп, Карпатдан гечди.

Ган дөкди. Йыкылды, ыза тесмеди,
...Соң оны даш үлкә зынды кысматы.

Гөзел Италиян мерт оглы биле
Ол доган окашды эл берип эле.

«Сөйдүм асманыңы, илини сениң,
Италия, Италия, Италиям мениң».

Гөзләнде йигиди фашист эсгери,
Гизледи Италия, Италиян ери.

...Ызладылар оны. Ахыр тутдулар.
Соң атылжак ере алып гитдилер.

Италиян асманы гара бүренди,
Ах уруп, Италиян ерем ыранды.

«Ким сен?» Фашист мавы гөзлерин юмяр,
Йигит гөге бакып мердемси дымяр.

Гарибальдиң юрды Италия дымяр.
Отжагазлар дымяр, гушлар-да дымяр.

Сонра Ажал мүнүп гүлләң гершине,
Йигидиң эркини аляр дуршуна.

Асман гөзяш дөкүп, гүйчли ел өсйәр,
Италия түркмени багрына басяр.

«Саг бол, эне мекан, сүйт эмен ерим,
Аглама, эне жан, гайдып гелерин!

Сүпүр гөзяшыңы, бес эт ахыңы,
Тәк сең үчин догманма дүшүн ахыры!»

* * *

Сен оны кырк бирде ёлладың бейләк,
Әхли ёл-ёдалаң барян ерине.
Кырк үчде бирденкә йыкылды оглуң,
Сениң билен душушмагың ерине.

Ол кырк үчден туруп гайтмак иследи,
Сениң чал башыңы сыпамак үчин.
Елагчы отлы ёк, командировка ёк.
Кын...

Багры билен сүйшүп гелжегем болды.
Нәтжек, шол кырк үчден сыпып боланок.
Сен оглуңдан гаты гөрме, эне жан,
Гелип биленок.

УРУШ

Алтымдамы?
Едимде?
Билемок аян.
...Чөрек үчин мен ирден
Дүкана барян.

Дүнъе имисалалык,
Гөкде йылдыз кән.
Сага.
Сола.
Соң гөни.
Ине-де дүкан.

Учды имисалалык, —
Жагылда-жугул.
Хөкман үлеш пайымы
Алмалы шу гүн.

Дурдум агыр нобата
Нобатым етди.
Түйлек, даяв бир киши
Дөшүмден итди.

Нобатыма дурды-да,
Узатды чекин.
Гыгырдым «Нобат меңки!»
Хайкырды: «Чекил!»

Ене дурдум нобата,
Сүйшди ол асса,
Юка йүрек аяллар
Диййәр: «Нересе».

Вах, бу нобат!
Бу нобат!
Резин дей сүйнди..
Дөрт пасыл өз нобатын
Чалшана дөнди.

Мең йөрәп дәл, асылып,
Нобатым етди.
Чөрегми алдым-да,
Өймүзе гитдим.

Бегенҗимиң чәги ёк,
Гобсуняр йүрек,
Хыялымда — өйүмиз,
Элимде чөрек.

Тегелек гүн галыпдыр —
Айдың төверек.
Элимдәки чөрек дей
Гүнүм-де чөрек!

Көче имисалалык
Хова йүпекди.
Сола.
Бирден шол түйлек
Өңүмден чыкды.

Гөрүп рухсуз йүзүни,
Мен галпылдадым.
Өзи ачмы?
Гөзи ач?
Билип билмедим.

Ол башда гөзи биле
Чөрегми ийди.
Соңра: «Йигит, бол, эчил
Чөрегни» дийди.

Мен гыгырдым, меңнүрдим:
«Мениңки чөрек!»

Пышырдады: «Шол чөрек
маңа-да герек».

Чөрегими алды-да,
Енсәмден итди.
Төверегне гаранып,
Угруна гитди.

Мен иңледим, ичимден
Санҗы тутан дек.
Хол аңырда әпет гүн,
Хол бәрде түйлек.

Дөнүп гара нокада,
Йитди ол ине,
Тегмил болуп япышды
Гүнүң йүзүне.

...Бу ерлерде шейлерәк
Акярды дурмуш.
Узак бир ерде болса,
Якярды уруш.

Ол уруш-а дүшнүкли,
Ол маңа мәлим.
Йөне, ери, бу уруш,
Ери, бу нәме?

Уршуң бир кадасы бар:
Полкы ёк эдер,
мазар экер,
эҗизлең,
полкун дөредер.

Баша дүшен сынагың
кынлыгна бакман,

ынанярыс: уршы
еңерис хөкман.

Йөне шол агыр гүнлер
Йүзүни ачан
эҗиз диен миллети
еңерис хачан?..

1966.

ГӨДЕК СОЛДАТ

Фронт ёлларында гөдек солдата
Бир гыз ашык болды.
Багш этди өзүн.
Сөз тапмады солдат оңа диере,
Калбына сиңдирип билмеди нэзин.

Гүнлең бири шинель атып үстлерне,
Онуңам үстүнден атынып асман,
Ятдылар
Гөдеклик хемем нэзиклик,
Арадакы улы серхеде етмэн.

Диңе даң чигреги якып башланда,
Гызың дүйшлериниң үстүне басман,
Гөдек солдат «ёрганыны» бөлүшди,
Гыза шинель дүшди,
Өзүне асман.

* * *

Аякда габарчак, маңлайында дер,
Дөрт йыл геченден соң доланды эсгер.

Обаның гашына гелди, отурды,
Чилимини мүшдүгине өтүрди.

Ховлукман отлады. Ховлукман сорды.
Хэзир ажы чилим лукмандан зорды.

Обадыр арада еке мензил ёк,
Эсгер обасына сын этди узак.

Чилими гутарды. Отланды ене.
Гышарды яшажык отуң үстүне.

Аңырда ак тамлар, ак өйлер үсте
Галярды йылан дей гойы ак түссе.

Йылың бахар паслы, гүн өйле вагты,
Йигди учурярды душушык багты.

Эсгериң акылы етйәрди оңат;
Оба етсе оңкы сылагдыр хормат.

Улы той тутулып, гоюн союлар,
Дүнъеде иң оңат сөзлер дийилер.

Шейдип, гүнлер гечер, башгасы гелер,
Багта, гүзерана эндик эдилер.

Йөне хәзир гең-таң хумар болуп сер,
Обасына бакып ятырды эсгер.

Обасына бакып, ятырды хәли,
Багтыны азаҗык узалдян ялы.

* * *

Уруш гидип отырды
Гүнбатар сары.
Йигдиң ызында галды
Сөйгүли яры.

Шол көпелди отурды
Йүзде йыгырды.
Гүндиз ак экин орды,
Гиҗе эгирди.

Кувват берди гахрыман
Яры билине.
Бирҗик шүбхе этмеди
Дирилигине.

«Дири!» дийди ятанда,
Туранда: «Дири!»
«Ёк инди гелмез» дийди
Нәкесиң бири.
Шонда-да, дийди гелин:
«Диридир дири!..»

Горадымы ыхласы
Я-да дилеги.
Яры агыр сөвешден
Доланды, гелди.

Гоңшы-голам совулып,
Галып икичәк,
Юмшак дүшек язылды
Үстүне кечәң.

Йигит шонда сөзледи
Даңдана ченли.
Дөрт йыллап ёв гүнүнде
Башдан геченни.

Сөзледи ол тениңден
Акан ганындан.
Гайданыны өлүмиң
Бәри яныңдан.

Бендилиге, хорлуга
Дөз гелениңден.
Маутхаузениң
Шум дүзгүниңден.

Ярының хор эгнине
Гойды-да элин,
Сессиз-үйнсүз аглады,
Товланды гелин.

Ол ынанып билмеди
Меймирәп ине,
Янда дири ятаның
Дирилигине.

УРША ЙҮЗЛЕНМЕ

Оңа кын сөвешде өлендир өйдүп,
Узак ерде ядыгәрлик дикдилер.
Йыллар гечди. Гелди өйүне гайдып.
Йылдыз берип, Гахрыман ат дакдылар.

...Ине, дур ол өз-өзүниң өңүнде,
Олаң бири өли, бириси дири.
Шейле бир гам дөмди гарры гөвүнде,
Бейле гам чекмәнди догалы бәри.

Сөвешенде әрди. Соңам әрди ол.
Йөне хәзир бир эжизе меңзейәр.

Өз өңүнде чал башыны эгйәр ол,
Онуң өз өңүнде нә гүнәси бар?

Агыр гамдан ере чүмди дызлары,
Ол саңа седасыз окады нәлет.
Береййәм битипди тыгын ызлары.
Шиндем өлеңокмы?
Индикиң нәме?..

* * *

Ёгаляр энелер? Ёгаляр, арман,
Дойман огулларның гамдыр багтындан.
Шейдип, эне мәхрин гөржек перзентлер
Етим болуп галяр айны вагтында.

Сөвеш гүни сөвеш донуны геен
Чага юрт ыкбалын горамак не кын?!
Ватан үчин баш гойярлар огуллар,
Бәрде энелермиз галярлар етим...

СОЛДАТ ЙҮРЕГИ

Ол бейик Волганың саг кенарындан
Алымлар тапдылар каска, ярагы,
Гапдалында шинди ере сиңмедик
Ятырды солдатың урян йүреги.

Эмай билен газып алып гудраты,
Үйшдүлер дашына херси бир ерден.
Бу эзиз ховадан дем алан йүрек
Адам сеси билен гүрледи бирден:

«Бу жепалы ер астында
Йүрек гаты кән.
Буйрук ерне етирилди,
Ёлдаш капитан!»

АЦАТУР АГА

Язу-гыш гапысын
Гиң ачып дуран

Жай бизиң көчеде
Мешхурдыр өрән.

Агажының реңки
Өчүк-аладыр,
Ол эдик бежерйэн
Уссаханадыр.

Шол дүмтүнер отыр
Гожа Ацатур.
Гапыда үч аяк
Арабасы дур.

Столуң астында
Битай аягы,
Тай эдип алыпдыр
Гоша таягы.

Айдан сөзи өтгүр
Ацатур агаң.
Хич такаты ёкдур
Бош отурмага.

Ыссы июль болсун,
Ха болсун январь,
Я көвүш реңклэр,
Я эдик ямар.

Агачдан чүй эдер,
Я гайыш серер.
Мэреке шол гидер,
Шол гелер дурар.

Жайың ичи шовхун,
Бэс эдер яза.
Гүррүңлең ахыры
Жеделе язар.

Бир гөрсең сыясат,
Бир гөрсең ёмак,
Азия сыяхат,
Африка көмек.

Космос,
        Бекдаш,
        Сибирь —
Хабара байдыр.
Умуман, бар затдан
Хабары бардыр.

Гейилип көнелшен,
Реңки саралшан
Әдиги реңкләнде,
Гөзүң гамашар!

Ал, йигит, ак ёлда
Йыртылсын диер:
Әдигиң эеси
Әдиги геер.

Шонда гожа гысып
Гоша таягын,
Ят эдер Элйбада
Гоян аягын.

Соң эли сыпынса,
(ол эндикли кәр)
Үч аяк арабаң
Тигрини бежәр.

Агшам дүшер. Гулплар
Гапысын мәкәм.
Гидер ол ховлукман
Өйүне бакан.

Шагаланлы ёлда
Ацатур ага
Баш атар гожалар,
Баш атар чага.

Мешхур әдикчимиз
Гуванып иле,
Гошулар-да гидер
Кувватлы силе.
Бир азажык ядар,
Дер йүзүн өртер.

Оны мүңләп аяк
Өйүне элтер.

* * *

Бир досты Киевде язылды ере,
Ене бири вепат болды Одерде,
Ол болса бар Европаны айланды,
Европа-да саг бол дийди о мерде.

Догдук диярына доланды эсгер,
Бир улы той тутды энеси пахыр,
Эсгерлер урушда өлмейәр диңе,
Урушдан гайдыбам гелинйәр ахыр.

Йөне урушларың бир кадасы бар,
Ол гайдып гелене бермез карары:
Дирилер гезип йөр, гысып дишлерин,
Өленлең өлмүне себәпкәр ялы.

ДҮЙШЛЕР

Түнде нәче дүйш гөрүлйәр жаханда?
Мүңми? Миллионмы?
Аслында ким оны санап билипдир.
Дүйш бизе герекли иң зерур затлаң
Йүзүн ачып билйән мүмкинчиликдир.

Товук дары гөрермишин дүйшүнде,
Асман ери гөрермишин дүйшүнде;
Сөймедиклең гөрйәни сөйүлмедик бир жуван.
Шәхерлериң гөрйәни чыг басан узак мейдан.

Планета шол айланар йөрермиш
Хем дүйшүнде рахатлыгы гөрермиш.
Хер кимиң өз иң зерур
Дүйши боляр.
Гең затлар!
Гечен улы урушдан гайдып гелйәр дүйшүнде
Өлен солдатлар.

* * *

Дең-душлармың бары кәмил чыкыпдыр;
Китап окаярлар. Язярлар китап.
Кимси юрдуң ёлларында гезип йөр,
Гейимлери ёл ысындан дур күкәп.

Олар ягты гүнлер гидйәрлер кино,
Аял, чагаларнам алып гидйәрлер.
Зурятлары үчин нобата дуруп,
Олара эскимо хөдүр эдйәрлер.

Олар гам чекселер — гаралар асман,
Олар шатлансалар — шол асман гүлер.
Олар илки окаярлар тарыхы,
Сонра шол тарыхы дөредйәр олар.

Махал-махал душушярыс барымыз,
Шерап ичип, көңүллери шатлаяс.
Акылдыр пелсепе ундуляр шонда,
Шорта сөздүр дегишмәни ятлаяс.

Сонра юрдуң ёлларына дагаяс,
Белент Фронтларда дерләп гезйәрис.
Иш, алада, белент затлар барада
Бир-бирмизе узын хатлар язярыс.

Аладамыз биле гаплаяс юрды,
Оны белентлере гөтерйәрис хас.
«Дүйн сәхер сөвешде гахрыманларча...»
Диен хатың гелмежегне ынаняс.

* * *

Гелиң,
Өзүмизи көшешдирмәлиң,
Гелиң,
Йүрегмизи көшешдирмәлиң,
Он секиз яшында гиден йигитлер
Отуз йыл гечибем геленок хәли.

Дилег этдик гайдып гелерлер диййип,
Гапак дей дөшлери энче орденли.

Гарашдык.
Гарашма кемин гоймадык.
Эгер гелҗек болса гелерче болды.

Гелиң,
Хакыкатың гөзне бакалың,
Гарашыплар нәче йылы өтүрдик.
Гиденлер борҗуны ерне етирди;
Бизем борҗумызы ерне етирдик.

Гөвүнлик бермәнем боляр бир чени,
Йөне йигрими миллион... биз үчин өлди.
Гелиң,
Мертлерче разы болалың,
Эгер гелҗек болса гелерче болды.

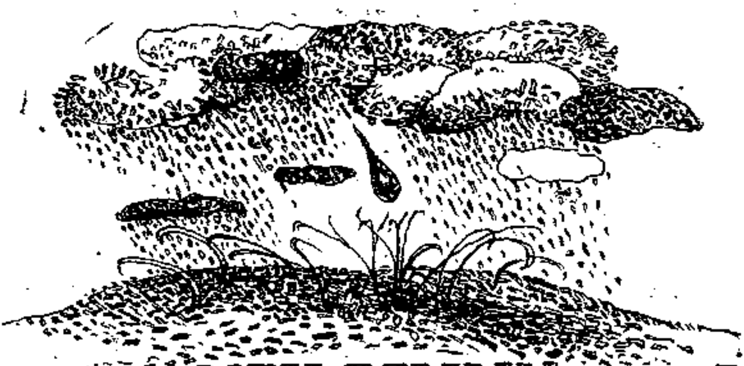

МЕН ӨЗҮМИ АЯМАДЫМ ХИЧ ЕРДЕ

СӘХРАМ

Ал-элван гүллерден
Галыпдыр думан.
Гечен гүнлеримден
Ёк менде арман.

Гүллериң ысындан
Серхош бу асман,
Сәхраны дийсен-е,
Элхедер-аман!

Өзүми гынадым
Болды бир чени.
Әкит, эй, гыр атым,
Гиң сәхра мени.

Яшыл шемал дейин,
Ганатлы дейин,
Гидейин, гидейин,
Сәхра гидейин.

Айлана-айлана,
Гөвнүм ачайын.
Йылаклы яйлалаң
Чалын ичейин.

Гиң асманың айын
Сынлап бир заман,
Гожаны динләйин,
Өзүм гүрлемән.

Ач гужагңы, сәхрам,
Гойнуң чағлыдыр.
Мениң әхли бахам
Саңа баглыдыр.

Сен маңа пата бер
Перзендиң дейин,
Сениң дуршуна дер
Йүзүң өпейин.

Бу бейик багларам
Башланяр ерден.
Бу бейик дагларам
Башланяр ерден.

Сәхрам!
Сынмаз эркүм,
Сырың ач маңа!
Ер бер.
Менем көкүм
Урайын саңа!

ГӨВНҮМ

Гөвнүм, гөвнүм, эзиз гөвнүм,
Дийме муңа өвүндигим.
Отуза сер уран гүнүм
Ахыр билдим гөвүндигиң.

Ил дердине терс бакмадым,
Оны душдан гечирмедим.
Гоңшымың ичин якмадым,
Хем одуны өчүрмедим.

Ач болмадым, йөне вели,
Доклугымдан гәгирмедим.
Йигит кимин сөйдүм или,
Сөййән дийип гыгырмадым.

Йөне шум иш гыссанында,
Басыланда кәте суссум,
Өзүм дәл, дост-ярым үчин
Сени көпрәк өңе тутдум.

Бу түркмениң бахары дей
Яшлыгымыз гечйәр басым.
Ил башына дүшен ишден
Бизи хич зат горамасын.

Хакың гөзүне бакалы,
Шер иш ерден гөчер ялы.
Йүреклерде от якалы,
Ожаклары өчүрмәли.

Аглалы, биле гүлели!
Мырат тапсын максат тутан.
Биз нәм болсак шо болалы,
Болса боляр, эзиз Ватан!

МЕНИҢ АСЛЫЕТИМ

Мең атамда зехин ёкды үйтгешик,
Йөне өз кәрини йүрекден сөйди.
Гаш билен дивалаң гошуны гошуп,
Күмүшдир гызылың никасын гыйды.

Уссаханасында — сунгат өйүнде,
Мениң эзиз атам эденсоң ыхлас,
Герчеклең гөзүне гөзел гөрүнди
Түркмениң эдалы гөзеллери хас.

Гупбалары шазадалаң тәжи дей
Гөзеллериң мертебесин гөтерди.
Шахыр диңе гөзеллиги васп этсе,
Атам гөзеллигиң үстүн етирди.

Атамын сарпасын саклады миллет,
Олам ил сарпасын саклады гелди.
Бир элинде хайыр, биринде сунгат,
Шейдип ол Шатлыгың шахыры болды.

Мен какамда зехин ёкды үйтгешик,
Хүнәр дәл, боржуны йүрекден сөйди.
Душман геленинде энче юрт ашып,
Ол өз такдырыны мизана гойды.

Атамың Шатлыкдан башланан ёлы,
Оны газап бедевине атарды.
Оң еңишли башлан газаплы ёлы,
Барып Маутхаузенде гутарды.

Хемме билйәр бендиликде дерт улы,
Ол шол ерде бир йылыны өтүрди.
Бендиликде оң гөркезен мертлиги,
Түркмен герчегиңе шөхрат гетирди.

Какам саглык билен говушды бизе,
Бар хесрети билен өйүне гелди.
Бир элинде хайыр, биринде найза,
Ол шейдип, хесретиң шахыры болды.

Мен олардан даша зыңылан даш дәл—
Сүннүмде ганларын гөтерип гелдим.
Мен бу гүн Шатлыгың юрдундан башлап,
Гөзеллик юрдунын шахыры болдум.

Гүнәкәри мен дәл бейле ваканың;
Өзүми шу вакаң шаяды өйдйән.
Хесретин васп эдйән дири какамын,
Ёк атамын Шатлыгыны васп эдйән.

ГӨЗҮМ ДҮШДИ

Мен бу гүн сәхер оянып, чыкдым ләлезарлыга,
Депәм үсте үммүлмез гүммезе гөзүм дүшди.
Бу әлеме гувандым, гувандым мен барлыга,
Йылда солуп, бакы солмаз гүллере гөзүм дүшди.

Гүйзүң аграс көчесинде япрак ковлаяр шемал,
Мен онуң васпын эдиплер тапмак иследим высал,
Йүз совал высалын тапдым, галды ене мүң совал,
Совал-жогапсыз йөрен, дил билмезе гөзүм дүшди.

Эл-аяксыз, мердивансыз булдуӊ гөге галышы,
Гунчаларыӊ ачылышы, тер гүллериӊ солушы,
Тебигатыӊ шу ажайып, бакы сазы чалышы, —
Бизи уврән салланчага, дүзлере гөзүм дүшди.

Эл хүнәри ил гезермиш, аӊ хүнәри дүнйәни!
Сен Ватансыз хасап этме гонуп-гөчен дурнаны,
Онуӊ үчин серхет болмаз, ол дүнйәӊ бендиваны...
Бир-бирине голлар берен иллере гөзүм дүшди.

Эгер сениӊ көӊүл ичре болмаса хош сөзлериӊ,
Сен оны өтен әрлериӊ диванындан гөзлегин,
Чүнки бизден соӊкы дөвре дикип бакы гөзлерин,
Бизиӊ хош сөзлере мәтәч гүнлере гөзүм дүшди.

* * *

Хамала чагалык гечмежек ялы,
Чагалыгыӊ кенарында кән дурдум.
Бу дүнъе дүршүна совалды маӊа,
Шо соваллаӊ жогабына нәм бердим.

Ол шейле кенарды, —
Бейик кенарды,
Алкымында сораг Адасы барды.
Аӊырсында болса, башга бир бейик,
Башга бир гиӊ кенар узап гидйәрди.

Ол шейле бир узак,
шейле чуӊ экен,
Ол шейле бир бейик,
шейле гиӊ экен.
Чекер шатлыгыны диӊе гөтерен,
Гайгысынам диӊе гөтерен чекер.

Шо кенара гелип ой эдип йөрүн,
Йыгнап еӊил, агыр сораглаӊ барын —
...Не бир о кенарда жогап тапдым мен,
Не бир бу кенарда жогап тапярын.

ЫНАМ

Мен оны горадым яман гөзлерден,
Җалай йигитлериң хер гарайшындан,
Совук гыбатлардан, совук сөзлерден,
Түкенмез йылларың гара гышындан.

Горадым гөриплең гаргайышындан,
Якынларымданам горадым оны.
Горадым достлармың йылгырышындан,
Хич бир зада рова гөрмедим оны.

Бишишини сынлап уллакан алман,
Шол улы алма-да горкулы гарап,
Оны әхли затдан горадым, арман,
Өзүми шол гыздан билмедим горап.

Ханха, инрик ере язылып баряр,
Билйән, бир ерлерде эййәм дан атды,
Оң сөйгүси мисли бир улы деря
Зыңылан даш болуп, йүрегме етди.

Ине, сырып йөрүс көчелең боюн,
Бир-бирмиз танаман, нобата дурус,
Гелиң, сыр сакламан, алалың боюн,
Шол дашы нәчәмиз гөтерип йөрүс.

Бир жеза бар жезаланам җеллады:
Высалларың мырат болмак дерегне,
Адамың эй гөрен, ынанан зады
Бир гара даш болуп чөкйәр йүрегне.

Ынамсыз яшамак мүмкин дәл, мүмкин,
Оны горамалы бейни хем йүрек.
Йөне ынамланңам сыняны үчин,
Кәте ынамлардан горанмак герек.

* * *

Ёк, лукман, йүрегим хич киме бермен,
Оң үчин пычагны гынама, лукман!
Башга кишиң йүрегини гөтәрне,
Дерди-азар чекерине ховлукман!

Оны арзан алып, арзан сатмадым.
Ол маңа берилен өмрүң ыкбалы.
Мен оны көчеден гөзләп тапмадым,
Инди бун чыкарып берәрим ялы.

Болгусыз жошанда сесин диндирдим,
Хак сөз диенинде эрк бердим долы.
Мен оңа жуда кән зехин сиңдирдим,
Гел-гел бун чыкарып бермезим ялы.

Саг гүнүм бәсдешим умманды, умман,
Хөвесимди көңлүм алан ерлерим.
Мениң бу дүнъеде бир байлыгым бар,—
Олам айдып етишмедик сырларым.

Башга бири үчин гурсагма какып,
Хакың ёк сырыма гулак асмана.
Йүреклер дивар дәл,
Оңа чүй какып,
Соң шо чүйден башга пикир асмага.

Нәмә дегсеңизем,
Дегмәң йүреге,
Мыдам йүреклери сыламак герек.
Салмаң оны башга бир дел күкреге,—
Агыр дүшер дел сырлары гөтермек?!

* * *

Доста нәче серпай этсең аз ялы,
Нәче сөйсең.
Шонча сөйүп йөрмели.
Екдур достуң гыммады я арзаны,
Дост дост болар.
Шоңа жаның бермели.

Йөне ол жаныңы алмаз хич хачан,
Шоң үчин гар,
Гышда галаның билсең,
Йыртык жубусинден ишлиге гачан
Иң соңкы отлучөп дәнеси болсаң.

ДОСТ

Достум махал-махал яныма гелйәр,
Гүрлешйәс. Гүлүшйәс. Ишлеримиз дүз.
Ол менсиз еке гүн онуп билмейәр.
Мен болса онсуз.

Мениң әхли сырым достума аян.
Олам сырын гизләп, алданок мени.
Ол мени өзүмден оңат танаяр.
Мен болса оны.

Айрылшяс, «Хат язып дурарын хөкман!»
Оңа вада берйән. Ол болса маңа.
Соң ол маңа язып дурмаз бейле кән.
Мен болса оңа.

Эмма гүнлең бири, билип билмейән,
Бу улы дурмушда болса маңа кын,
Ол мең үчин башын гояр бигүман.
А мен оң үчин.

Ол маңа элмыдам дүшүнер догры,
Кемчилигим билен дограматз мени.
Ялңышсам дарар-да гойбәр догумлы.
Мен болса оны.

Ине, гүйз. Ол гүйз дей пайхаслы баряр.
Вепалыдыр. Дөк йүрекде барыңы.
Хава. Мениң шейлерәҗик достум бар!
А сизде бармы?

* * *

Достум, атдашым Гурбанназар Непесов иш үстүнде трагики ягдайда арадан чыкды.

Ойнадып есерже гара гөзлериң
Мең яныма гелениңде хер гезек,
Язып отуранмы гөрүп, диердиң:
«Мен азар бермәйин, ишлемек герек!»

Ол гезегем шейдип, чыкдың-да гитдиң,
Биркүч саны вәши сөзүңи оклап.
Индем узакларда үмсүм ятырсың,
Бүтиндүнйә Үмсүмлигин гужаклап.

Эййәм шу гүн йитгилерңи санасаң,
Отуз яш асыр дей узак гөрүнйә.
Пайхасланяс, хыжувлармыз көшешйәр,
Биз йитирип дүшүнйәрис бу дүнйә.

Сениң барып етен узак үлкәңе
Отлулар гатнанок, машын баранок.
Бу гүн сен барада гошгы язярын,
Сенем гелип, маңа азар беренок.

Бу гүн иңрик чөкүп дагың үстүне,
Гиже гөге сеченинде пишмесин,
Сен-ә гелип маңа азар берседиң,
Менем шу гошгыны язман гечседим.

* * *

Ханы, чал дутары, мәхрибан достум,
Эгсели, йүрегмиз атманка гасын,
Гечилен ёлларың шатлык-багтыны,
Гечилмедик ёдаларың гуссасын.

Эгсели гуссасын яланач баглаң,
Гүйзүң япрак бүрән ята сувларның.
Эгсели гуссасын, дув-ак гуссасын
Месопотамия барян гувларың.

Бар зат болды: сөйги, достлук, ялан сөз,
Бүдремелер, яслы гүндүр багтлы гүн.
Асуда дүзлериң гуссасы биле
Дүшүндик биз манысына шатлыгың.

Йыллар гечди дурды ызлы-ызына,
Хас аграс яшадык, хас аграс сөйдүк,
Шу әзиз топрага белент ынамы
Биз әхли затлардан белентде гойдук.

Биз сөйүлдик, багтлы болдук шоң үчин,
Диңе сөен гүйзде гусса дүшүнйәр.
Ким айдыпдыр паны дийип барлыга?
Яшаныңа жуда дегйәр бу дүнйә.

Ине, шу гөзеллик яшаны үчин,
Күйседик бахарлар басымдан-басым,
Гүйзүң япрак бүрән ята сувларны,
Онуң ядан ёдаларның гуссасын!

* * *

Өрән айдың хем чуң бир хакыкат бар:
Дирилер өлүпдир. Дирилер өлйә.
Йөне шол өленлер муң йыллар өтүп,
Башга бири болуп инйәр бу дүнйә.

Бейле болса, кимкә мениң гечмишим?
Шахырмыкан?
Ашыкмыкан?
Я дайхан?
Я ол намартмыкан чын сөзден горкян
Хем горкусы үчин чын сөзе душман?

Эгер шахыр болса, мениң шыгрымы
Өзүм болуп менден гизлин окяндыр.
Эҗиз шыгрым үчин сачларын ёлуп,
Менлигине аҗы гөзяш дөкйәндир.

Эгер ашык болса, сөймедиклерме
Сөййән дениме янып-бишйәндир.
Ол мениң рухумың казысы ялы,
Өз пәклиги билен маңа душмандыр.

Эгер дайхан болса, топракдан алып,
Оңа бермейәнме тутяндыр ичин,
Хем онуң бир онат дилеги бардыр
Топрага бир тохум атарым үчин.

Инди бу яшлыгам өтүшип баря,
Этсемим бар болса, болды бир чени.
Гиже-гүндиз шахыр, ашык хем дайхан
Депәмден середип гоймаяр мени.

Дүнъеде чын сөзүң сарпасын саклап,
Чын сөз үчин өзүм эдерин гурбан.
Язарын, сөерин, тохум сеперин,
Разы болар
Шахыр,
Ашык хем Дайхан.

Өлсем, догры сөзүң шол душманыны —
Инкәр эден — мени өпер бу ерим,
Мүң йыл өтүп, ене дөрәп, шол шахыр,
Ашык, дайхан болуп довам эдерин.

Ызыма серетсем, бир гиден умман,
Өнүме серетсем, бир гиден умман,
Гечмишиң өңүнде улы бергим бар.
Гелҗегиң өңүнде улы бергим бар.

АЙРАЛЫК

Даң атяр, гүн яшяр — Гүнеш яшмаяр.
Йылдыз өчйәр, эмма өчмейәр Әлем.
Адам өлйәр — хич өлмейәр Адамзат.
Баг гураяр — токай яшаяр хәлем.

Бу шейле болупды.
Шейле-де болар.
Тебигатың демир кануны булар.

Даң атяр, гүн яшяр—гыйыляр йүрек,
Бир йылдызҗык өчйәр—гыйыляр йүрек.
Гоҗа баг чүйрейәр—гыйыляр йүрек.
Адам өлйәр—хасам гыйыляр йүрек.

Эгер Гүнеш, Әлем, Токай, Адамзат —
Бакы болса,
Гама батмак не деркар?
Баг өлйәр — баг дөрейәр,
Гүн яшса — даң атмалы.
Хер өлүмиң ызында оң довамы — өмүр бар.

Шуларың бириси дүнйәмден гитсе,
Билемок, йүрегми гаплаяр гусса.

ЙҮРЕК

Бериң маңа он йүрек, он саны әпет
йүрек,
Он йүрегиң хер бири бир зат дуймага
герек.
Бири билен сөейин бу үммүлмез
асманы,
Бири билен дүнйәни, бири билен
ынсаны.
Бири билен Ватаны, бири билен
энәни,
Галан бәшиси билен йигренейин
душманы.

Достум билен отурып, болсадылар
гурсак-да,
Такат тапман йүрегим
пышырдаяр гурсакда:
— Нәмә герек он йүрек?
Нәмә герек он йүрек,
Сен оңарсаң, билип гой,
мениң өзүм он йүрек.
Йыллар шувлап геченде,
баглар башын эгенде,
Сиз жуванмы, данамы, я болмаса
гүр сакгал,
Бир йүреге он йүрек сыгдырмасаң
эгер-де,
Он йүрегиң ер тапмаз бир йүрекли
гурсакда.
Сен оңарсаң — бир йүрек
дегер мүңүне дерек!

ГҮЛКИ ЙЫГЫП АРМАЙЫН

Горкян элмыдама отурянлардан!
Сөйән Ашгабадың йылы гышларын.
Барян
енил әдип
тротуарлардан,
Йыгып
адамларын йылгырышларын.

Ине, бейик пенжиреде нәзенин!
Йылгыршына майыл болуп галярын.
Пенжирәң пердесин сырайса велин,
Гүлкүсин йүзүнден йыгып алярын.

Гүлйә ашыкламыз, гүлйәр гожалар,
Доганлар гүлйәрлер, догжаклар гүлер.
Шейдип,
Ягты ыкбалларын үстүнден
Хер сәхер Гүн билен догар гүлкүлер.

Маңа узак ёлда кын болса болсун,
Йөне гүлки билен догсун гүн-айым.
Гой, йүзлерден гүлки ызы йитмесин!
Гүлки йыгмак кесбим болсун ылайым.

ШОВСУЗЛЫК

Чагалыкдан эндик болан
Барды бир дердим.
Жеделлешип достлам билен
Тире гидердим.

Әхли районмыза белли
Атлы мергендим.
Бу кәримде мен биринжи —
Өрән тургендим.

Миземезди эллеримде
Түпеңиң нили.
Шовхун билен газанардым
Бир кем эллини!

«Бир кем элли! Бир кем элли!»
Гыгырардылар.
Шейдип, достлам мени пивә
Чагырардылар.

...Дурмуш болса бир тир дәлди,
Шовсузлык — ярым.
Онда нирде бир кем элли —
Урмаздым ярын.

Ажы Шовсузлыклар билен
Югрулып дөрән,
Ёлум өрән чаркандаклы,
Агырды өрән.

Гой, Шовсузлык газап билен
Бадагын атсын,
Мен йыкылып, диңе шейдип,
Чыкарын үстүн.

Шоны еңмек — максат болар,
Шол шаным болар.
Дурмуш тиримде Шовсузлык
Нышанам болар.

А мен болса көне мерген
Аңк эдип или,
Оны уруп, газанарын
Бир кем эллини!

«Бир кем элли! Бир кем элли!»
Ил сеслененде,
«Бак, бир Шовсузлык кемелди»
Гыгырын мен-де!

АРЗУВ

Билйән, йыл доланып, асырлар гечер,
Булутлар гөчерлер, чөллер-де гөчер.

Шонда дамжа дөнсем, болар бир кәрим:
Мен элмыдам тешнелери гөзләрин.

Эгер бага дөнсем, болар бир кәрим:
Мен ынсана сая салмак исләрин.

Йылдыз болуп аралашсам әлеме,
Шейле ыкбалымдан сәхел наламан.

Яшарын узакда бир арзув билен,
Ериң адамларна гарашарын мен!

ЭРК ХАКЫНДА ГОШГЫ

Хемме билйәр — эрки боляр хер кимиң.
Мениңем пайыма бириси дүшди.
Гөвнүне дегмездим ләлик эркимиң,
Шоң үчин алды-да, дашыма гечди.

Гүнәсизми я-да гүнәлимиди,
«Йөр» дийсе, ызына дүшәймелиди.
«Мүн» дийсе, сәгинмән мүнәймелиди.
«Дүш» дийсе, сәгинмән дүшәймелиди.

Гижеки пейдасыз отурлышыклар,
Маңызсыз жеделлер, манысыз сөзлер,
Эдилйән гыбатлар — «опурлышыклар»,
Акыллысыраян акылсыз гөзлер. —

Сыздым: булаң бары герекмез затды,
Песликдигини-де өрән берк сыздым.
Йөне эрким вели, дийсең беззатды,
Эрким барды, эмма ене эрксиздим.

Сыздым шу эрк болса рухум, серимде,
Бу дурмуш, бу вагтың манысы болмаз.
Язылмаз язылжак сетирлерим-де,
Окап билжек дессанларым окалмаз.

Мунуң өзи шум дүйш гөрүп уклама,
Мунуң өзи диңе бошлуга элтер.
Агшамкы хайп гечен минутларыма,
Шейдип, башым яйкап өкүнйән эрте.

Эмма агшам йүрегимде тирпилди,
Отырын. Гөз велин, шол пенжиреде.
Ине, бармак айна какяр; тыркылды,
Мен гидйәрин бош дүнйәме ене-де.

...Мен ахыр отурып хыяла батдым,
«Нәтмели? Бу ләлик эрки нәтмели?»
Аз йөрәп, көп йөрәп бир пикре етдим:
Оны ит енженден бетер енчмели!

Мен оны тутдум-да, даңдым эриге,
Соң эрикден чыглы чыбык кесиндим,
«Илкинжи ургыны хайсы ерйне
Эчилсемкәм» диййип, эсли көсендим.

Вагтым аз болса-да, болса-да иш кән,
Бар ишими ташлап урдум мен, урдум.
Урдукча урмага ачылды ишдәм,
Урдукча бейгелди, гүйжеди рухум.

Оны тертип билен алты гүн сайдым.
Вагт болупдыр хезил эдинерче-де.
Өзүнден гиденне дүшүнип айдың,
Бошатдым багындан едиленжиде.

Бошатдым өзүми халымсыраян
Эркимиң өңүнде чөкен дуйгудан.
Маңысыз болса-да маңылсыраян
Шовсуз отуршыклар, шовсуз сөйгүден.

Салам бердим бу дурмуша тәзеден,
Бирден вагтым маңы билен гапланды.
Бир вагтлар гаршы чыксам нәз эден
Эрким ургуларда мәкәм тапланды.

Эгер гүнлең бири тозадып чаңын,
Бир бош дүнйә чагырайса эркиңиз,
Эрк тапың сиз шейле эрки данмага,
Соңра таяк билен бериң меркини.

* * *

Болды.
Бесдир.
Хол дерәниң гөвсүнде
Өзүме үмсүмже чадыр гурайын.
Сәхер-сәхер аграс шемал өвсенде,
Ядан йүрегими шоңа герейин,
Ятайын, турайын белли бир вагтда,
Белли вагты иейин мен нахарымы.
Шәхерден,
гох,
алададан узакда,
Ёк зат үчин гетирмәйин гахармы.

Ховлукмайын.
Сөз бермәйин хич киме,
Өйүм четде — хич бир зады билмәйин.
Думє ойланайын,
Яшайын думе.
Гаты агламайын,
Гаты гүлмәйин.

Шыгырлар язайын шемал барада,
Гуссажыгмы улус-иле сөзләйин.
Ирик билен гүн яшары арада
Яш болсамам,
Гожалыгмы гөзләйин.

Инди нәче йылдыр, шу хыял менде
Топракда нем етмез тохум дей ятыр.
Йөне чадырам ёк дерәң гөвсүнде,
Өйүмем четде дәл.
Меркезде отыр.

Гаты аглаярын.
Гаты гүлйәрин.
Элмыдама ховлугярын бир ере.
Сөз берйәрин,
Хайыр этжек болярын,
Маңа галамыны берен иллере.

Иң зерур сөзлериң ызында селпәп,
Бүдрейәрин.
Йыкылярын кәярым.
Өз шемалы билен йүзүми елпәп,
Шонда маңа медет берйәр диярым.

«Арма!» диййән ише гүмра дайхана,
Йындам отлулара элим булаян.
Баг астында дуран ики жувана
Өзүмкиден оңат өмүр дилейән.

Шейдип яшап йөрүн,
Ил билен этләп,
Ил билен дең чапып йындам атымы
Хемем кәте

Мисли дүйш кимин ятлап,
Чадыр хакындакы ровайтымы.

«ХАЛАС ЭДИҢ»

Бейгелмек үчин дэл — даг болҗак болдум,
Барха көп сынладым дагың йүзүни.
Чүнки, ол узакдан етирди маңа
Бир бендәниң: «Халас эдиң!» сөзүни.

Ким ол бенде?
Хайсы дарда асыляр?
Богяр оны хайсы дензиң бузлары?
Ятсам-турсам рахатлык беренок
Йүрегимде: «Халас эдиң!» сөзлери.

Гөзлерими ачды асырың гүйзи,
Хайырам, шер ишем ачды гөзүми.
Мениң галамымам антенна меңзәп,
Тутды дурды. «Халас эдиң!» сөзүни.

Багтлы болуң, багтлы болуң, адамлар,
Йөне багт гөзүңизи тутмасын.
Шинди кәнкә «Халас эдиң!» яңлары,
Багт сизи көрем,
Керем этмесин.

Шу җеделде гоюп билҗек башымы,
Шол йүреги яг багландыр биреййәм,
Эшитмейән болса «Халас эдиңи!»
Бу четинден,
О четинден бу дүнйәң!

Халас болуң, эсгилерден, доклукдан,
Шум адамдан, көчелериң итинден.
Халас болуң, әхли артыкмачлыкдан,
Йөне халас болмаң «Халас эдинден!»

ТЫЛЛА БАЛЫК

Бардым кенарына буланык деряң
Атдым гирдабына мекир чеңңеги.

Иризди говгасы говгалы дүнйән,
Газандым мен диңе гысыр эмгеги.

Галкан кимин гат-гат эдип толкуның,
Деря менден байлыгыны гизледи.
Чеңңек ачып дәли деряң гулпуны,
Мениң арзув-хыялымы гөзледи.

Чеңңеге илдирип деряң байлыгын
Кенара чыкардым, сынладым дурдум.
Тапабилмән шол арзылы балыгым,
Мен олары ене сува гойбердим.

Агдардым, дүңдердим деря шалыгын,
Ав оңмады, гайтдым ызыма бакан.
Сен хайсы сувларда, тылла балыгым?
Я бирейнәм тутуп гойбердиммикәм?!

ЯШЛЫК

Газаплы казы дей, мыдам башымда
Сагат чот какып дур шык-шык-шык.
Дүйнүң өзем гарашярдым яшлыга,
Бу гүн болса, гечип баряр шо яшлык.

Бир зада дүшүнйән:
шовхунлы гүнлер
Ал атымы чапып йөрен халадым,
Өнүмдеӊ чыкана гүл яшлыгымы
Хормат эдип, совгат кимин пайладым.

Жомартлыгым үчин «сагболсунлара»
Йүзүм гөге тутуп гөчер йөрердим.
Яшлыгымы герекмежек достлара
Хем бош сөхбетлере сечер йөрердим.

Өвгүлерден хумар болуп, гижелер
«Алың!» дийип, кишиң гапысын какдым.
Яшлыгмы гүл эдип, жомартлык биле,
Сөймейән гызлармың дөшүне дакдым.

Мен оны бош гижелере пайладым.
Мен оны

Бош гүррүңлере пайладым.
Ине, бу гүн улы дөвлетден галан
Көпүклерми ахмыр билен санадым.

Нечүн бейле боляр? Илки ялңышып,
Соңра өкүнч биле эгилип йөрүс!
Җайымызы чилим чекип, түссeләп,
Соңра түссәмизе богулып йөрүс!

Ах, бу гүн сәхерем шейле бир чытык,
Болаймагы мүмкин түйс ягышлы гүн.
Яшлыгымыз йитиренок хич заты,
Биз өзүмиз йитирйәрис яшлыгы...

ШӨХРАТ

Шөхрат нәме, билемок,
Яшап йөрүн дүнйәде.
Гөзүм ачып гөреним
Шу земиндир, шу асман.
Гелин гелди уз яшыныл,
Элинде тылла бада,
Маңа оңат сөзлер дийди,
Сачым сыпап бир заман.

Мен оңа бар гит дийдим,
Ишиң билен бол дийдим.
Ишим башымдан агдык,
Галамым иш күйсейәр.
Ол гөзүни гүлдүрди.
Гел, гойнума дол, дийди,
Бейле гелин саңа ашык
Болуп гезер ничезар.

Сениң сачың сыпайын,
Өпейин гүл йүзүңден.
Дой сен мениң нәзимден,
Энтек-энтек пурсат бар.
Түвелеме, ишләбилдиң,
Ил рух алды сөзүңден.
Инди саңа мең гойнумда
Хумар болмак ярашяр.

Онуң отлы гөзлерине
Бакдым — ине ашык мен!
Йөне эрким жемләп шонда
Бар дуйгымы отладым.
Бар, гит, дийдим, сен өртеме,
Ковдум оны ишикден,
Эмма заңңар мая гелин
Пенжиреден этледи.

Көңул шу гүн геплемесе,
Айт ахыр, жошсун хачан?
Гечер гидер диййәрин
Деҥ-душларым деңимден.
Түйс бихая гелин экен
Еди деряң сувун ичен,
Мен-ә ондан гачып йөрүн,
Олам мыдам өңүмде.

Түйс мен диен яшымда мен,
Гошгучы мен, ашык мен.
Кәрим шейле: гызлары
Васп этмели мисли багшы.
Йөне бейле бихаяны
Гөрмәндим мен шу гүне чен,
Шол гелин мең ыгтыярым,
Эркими алмаса ягшы.

ШАДЫЯН ГҮН

Ай йөне,
Кейпине айдым айдярын,
Кейпине хош салам ёллаян Гүне.
Таньшлык үчин дәл —
Гызлара душсам,
— Салам кейгим — дийип, гечйән кейпине.

Гарагол чаганы гуш дей гөтерип,
Мүндүрйәрин саздан долы келләме.
Сува даш зыңярын — бөкйәр, ойнаяр,
Ери, шол сува даш зыңамда нәме.

Дуканларың витринасы энайы,
Дукана дыкылып гирйәрин, ине,
Сораярын онуң-мунуң бахасын,
Сатын алмакчы дәл,
Йөне кейпине.

Гушларам багларда жагылда-жугул,
Елларда багларам гушлары билен,
Бу тәсин гүн яйнап отыр энайы,
Кейпине,
Кейпине,
Йөне кейпине.

Чага ялы бу арасса асмана
Келләм дегип,
Оваз эдйәр кейп биле.
Онсоң ненең Сатурның халкасын
Шляпа дек геймежек сен кейпине.

СЕНИ СӨЙДҮМ...

Сени сөйдүм. Сөйүп бир гез бейгелдим.
Сени сөйдүм. Хас гиңеди бу дүнйәм.
Өз еңлес гылыгма газаплы болдум.
Өз дурмуш орнума инди дүшүнйән.

Адамлара хас ынамлы гарадым.
Еңиш билен тамам болды гөзлегим.
Кын пурсатым медет берди калбыма,
Жадылы дәл — сенин ынсан гөзлериң.

«Ким мен?» Жогап тапман шу гүнлере чен,
Сени сөйүп, кимдигими билдим мен,
Еңил гопдум башындакы өйме дек,
Дийдим: «Эжиз бу дүнйәде сөймедик!»

Сени сөйүп, гөз етирдим бир зада:
Кынчылык ёк,
Эжизлик бар дүнйәде.

ШАНЫҢА ЯЗЫЛАН ЛИРИКИ СЕТИРЛЕР

I

Сен эркин бол!
Сәхер-сәхер сачың яй!
Сен шат болсаң, гөзүнден нур сачыляр.
Ач сен оңат китапларың сахабын.
Бил ягшылык, яманлыгың хасабын.
Эдепсиз сөзүме өйкеле сен, яр,
(Кәте сизе өйкелемек ярашяр).

Сен эркин бол!
Пикриң, дуйгың, эзъетиң,
Ёкарда йылдызың, ерде гөзъетим.

Хеммеси дине бир өзүнки болсун,
Диңе бир, диңе бир өзүнки болсун.
Сен эркин бол,
Соңкы гүнүңе ченли,
Исле йигрен, исле-де сөй геченңи.
Чүнки бирдир асман.
Миллиарддыр асман.
Чүнки эркли гүни багтлыдыр ынсан.
Сен эркли бол,
Бир гүн яшама шовсуз!
(Худаям бар болса, сени ялкасын).
Йөне мыдам инче билиңде болсун,
Мениң голларымың мәкәм халкасы.

II

Бу затлары оңарярсың ненеңси?
Ёгса пикриң шейле болмакда-да дәл.
Жая гирсең, жайың ичи биргеңси,
Чыксаң, оңат дүнйә, дүнйә дәл хыял.
Тәсин сесиң, гунча меңзеш сөзлериң,
Сениң нәзиклигиң чәксиз гөврүми,
Сүрме чалынмадык тәмиз гөзлериң,
Мар сачларың нагыш кимин өрүми! —
Сен пикир эдеңок булар барада,
Булар өз-өзүнден боляр-да гидйәр.
Ясама йүз, ясама сөз арада

Геземсоң билйәрин гадрыңы, дилдар!
Мен сениң сарпаңы саклаян гаты,
Оң үчин йигитлер гыя бакмасын,
Нәзиклик йөнекей болан пурсаты —
Худай сакласын!
Өзүмден сораян: «Нечүн, нәмүчин
Сөзлемели дәлмиш йүрек жошундан.»
...Мен шиндем дуйгымы ачардым вели,
Горкян душмадыклаң гөзде яшындан...

III

Сен отыркаң, гашым чытсам эгер-де,
Саңа яман сөзлер дийсем кәярым,
Сен умытдан гачып, галмагын дерде,
Мен жуда сөййәрин, жуда сөййәрин.

Вокзал диңе душушыклаң ери дәл,
Вокзал адамларың айралык ери.
Гидерин
Хем узак аралыклардан,
Айралыкдан сени еңип гелерин.
Инрик ере чөкүп, якылса чыра,
Сачың сыпамага дегмесе элим,
Сениң өзүң дүшүнмели ахыры,
Мениң башга ышга дүшенми, гүлүм!
Йүрекде айдым кән.
Элде аз олар,
Айдымым ёк ил йүзүне тутарлык.
Сени унудярын.
Өврүме йүзүң.
Дүшүнйәрин — шунуң өзем етерлик,
Ыкбалыңа аглама сен гижелер,
Шол ышкым баглапдыр сыпабилемок.
Гүлүм дүшүлен ёл агырдыр агыр,
Индем ондан асыл-асыл дөнме ёк.

Дөнме ёк шол ышкың кечжаллыгындан.
Оң йүреге берйән меламатындан,
Иңңе болуп багра батан сөзлериң
Дүнйә чыкып этжек кераматындан.
Габанжаңлык этме асыл ышкыма,
Сенем сакла шол ышкымың сарпасын.

Чагамың сачыны сыпалан эллең
Гелип мениң сачларымы сыпасын.
Хәзир болса гиже чене барыпдыр,
Овнук аладалаң унудып барын.
Мениң гайрагоюлмасыз ишим бар,
Сен ятыбер, өзүм сени оярын.

IV

Саңа гошгуларымы окап берйәрин,
Сен диййәң назарны дикип назара!
«Ери, нәмә герек шу затлаң бары,
Башга зат кән ахыр язып-бозара».
Сөйги сетиринден чеменлик йыгып,
Язярын. Мен диңе шо билен дири.
Багтлы бир өзүдир өйтмесин йигит,
Шахырларам багтлы боляр ахыры.

* * *

Гечмен сениң үчин ягышдан, елден,
Ягыш сачың ювяр, шемал дараяр.
Бу асмандан гечмен, гечмерин гүлден,
Чүнки, гөзлең гүл асмана гараяр.

Гөзүм бакы гурбан мавы беленде,
Сөйгим үчин ондан дүшмерин жыда.
Бизиң сөйгүлермиз белент боланда,
Йүреклеримизден ислемез пида.

Гой, нур ягсын — гунча-гүллериң дери,
Гүн нуруна гарк болсун обалар.
Сениң үчин хич дүнъеден гечмерин,
Гечсем сөйгимизден гечдигим болар.

* * *

Эгер сени өзүм дөреден болсам
Хыялымда, арзувымда хер гүнүм,
Нәче жан этсем-де, хыжув этсем-де,
Сени бейле сөйүп билмездим, гүлүм.

Эгер сени өзүм дөреден болсам,
Болмазды сөйгимиң гизлин манысы.
Әхли зат меӊ үчин боларды аян —
Сөйгиң ажап сырларының барысы.

Сен, гүлүм, меӊ үчин тәсин бир дүнйә,
Оны тәсин эдйән сырлы дуйгудыр.
Сөйги диймек—шо дуйгының манысын
Дүшүндирмек кын боланда сөйгүдир.

Дүшүндирип болян затлаң барысы
Сөйги дәл, биз муны озалдан билйәс.
Сөйги — галарындан бейикдир, бейик,
Сөйги — бойларындан чуңуракдыр хас.

Шонуң үчин сени дөреден болсам,
Хыялымда, арзувымда сүннәләп,
Гижелер хесретден сыя дөнердим,
Язардым хесретден гиже-гүндизләп.

* * *

Чыканмызда обамызың четине,
Ал шапакдан от алыпды бар земин.
Мен өзүмиң нирдедигим билемок —
Барярын сеӊ билен бирлешен кимин.

Үшедйәндир өйдүп чыг дамжалары,
Отлар сениң аягыңа дөзенок.
Асса өвсүп гечйәр душуңдан шемал,
Тимар берен сачларыңы чөзенок.

Бегрес донуң нагышлары энайы,
Гара сачың өрүми дей кешде ёк.
Нурланып барярсың элван шапакдан,
Гүл гүлми, сен гүлми — билип билемок.

Ер ерми, биз ерми — билип билемок,
Чүнки хеммеже зат шейле бир гөзел.
Гөвнүңе бу шапак, арасса дүнйә
Сыгмажак болуп дур думанлы гөзе.

Биз икичәк бүтин ериң йүзүнде,
Эййәм гүндогардан гүн төге галяр.
Арамыза дүшсе дүшсүн адамзат,
Пөне еке адам дүшмесе боляр.

* * *

«Биркемсиз гөзел ёк» диенмишинлер,
Белки, шол гөзелем дәлдир биркемсиз,
Белки, иш эденде ёкдур усулы,
Белки-де, өзүни сөййәндир ченсиз.

А сен вели, йөрәп баряң шадыян,
Гөни бакып адамларың йүзүне.
Тур, отур сен, китап ока, сув даша,
Сен мыдам еке-тәк мениң гөзүме.

Сен гөзел дәл, сен көплериң бири сен,
Сен гөзел дәл, сен өмрүмиң ыкбалы.
Болуберсин гөзеллериң етмези,
Сен гөзел дәл, кемчилигиң бор ялы.

* * *

Хич дүшүнип,
Хич дүшүнип билемок,
Бу ерде бир хили булашыклык бар.
Мен «бар» дийсем, «ёк» дийжегне шүбхе ёк.
Мен ягышы сөййән,
Оң сөййәни гар.

Дөрт дивардыр
Үчегимиз бир бизиң,
Эмма ол шонда-да этмейәр мүйни.
«Мен гайкыны сөййән, сен кими?» диййән,
Ол аркайын жогап берйәр:
«Күйкини!»

Диййәрин: «Сен билгешлейин эдйәрсиң,
Чигишдирйәң арадакы дүвүни.»
Оң гөзлеги товукларың арпасы,
Мен сөййәрин йөне арпа сувуны.

Хич дүшүнип,
Хич дүшүнип билемок,
Өтжек пикиримиз бир ере гелмән.
Болмажак боланда болмаз экени.
Ол-а мени сөййәр!
Мен оны сөййән.

* * *

Сөйгим — жуванлыкда ачылан гунча,
Сөйгим — кәмилликде мәкәм дирегим.
Ялңышың, нәз эдиң,
Еке дилегим,
Сөймәң мениң гошгуларым боюнча.

Сөйүң сәхерлери тәзеден ачып,
Сөйүң бар йүрекден,
Сөйүң вепалы.
Сөйүң —
Ынсан оглы шунча ёл гечип,
Сизден өң сөйүшип гөрмедик ялы!

АЙРАЛЫК ПУРСАДЫ

Сен гитдиң.
Шо пурсат бошады рухум,
Хемме зат манысын йитирди бирден.
Шатлыгым галмады, багтым галмады,
Шо пурсат бар зады учурды серден.

Дагларым песелди багларым биле,
Шемалам совулып душумдан өтди.
Бошап галдым мисли гашсыз дивала,
Окан китапларымың манысы йитди.

Хатда өз рухуңам алдың-да гитдиң;
Гөз, гашың, эгниңи гөзден саламок,
Йөне олаң барын өңки болшы дей,
Сениң сыратыңда жемләп билемок.

Часлы чешмелерим акяр терсине,
Терсине яңланяр айдымым-сазым.
Сениң барлыгыңды — мениң байлыгым,
Бир пурсатда гарып галдым, эзизим.

* * *

Сен гелдиң-де,
Гарып көңлүм бай этдиң.
Йөне,
Нәмүчиндир,
Ынжалыгым ёк.
Сен маңа багт бердиң өрән уллакан,
Оны нәдип горажагмы билемок.

Йөне
Сәхер-сәхер багтымы өпүп,
Гөрйән өз-өзүми сениң гөзүңде.
Херхал, ёлда ятан даш дәл экеним,
Артык дәл экеним ериң йүзүнде.

* * *

Менем сөйдүм сөйүлмедик жуваны,
Менден башга багтлы барын билмедим.
Йөне мыдам Ай астында достларың
Сөйги хакда сөхбетини диңледим.

Менем багтлы болдум ягты дүнйәде,
Менден башга багтлы барын билмедим.
Йөне от башында дүнйәни ундуп,
Багтлыларың сөхбетини диңледим.

Ёк, мен муны билгешлейин эдемок,
Адамлара гулак асман билмедим.
Бегендим, гынандым, сөйдүм, йигрендим,
Элмыдама өзгелери диңледим.

Инди биленимден язярын айдым,
Өз-өзүмден монча болян, енлейән,
Йөне сәхралара чыкамда, ене
Өзгәң дүзен айдымыны диңлейән.

* * *

Эдил дүйн ялыды.
Яңы ялыды,
Сагадың диллерин рехимсиз товлап,

Сен янына душушыга барянным
Әдимлерим билен элхенч сакавлап.

Пайтагтын асуда көчелеринден
Кә өңе йөрәрдик, кә ыза бакан.
Шемал өссе, толкун атар дурарды
Сыпайы көйнегиң, сыпайы якаң.

Бу ерде хич хили дүшүнмезлик ёк,
Белки, шейле болмалыдыр бу затлар.
Сен сага совулдың,
Мен болса чепе.
Сени энче йыллап чыкардым ятдан.

Йөне агшам бир дүшнүксиз гам биле,
Гитдим шол душушан ермизе бакан.
Толкун атды гөз өңүмде ене-де
Сыпайы көйнегиң, сыпайы якаң.

Бирден йүрегиме чүмди-де гитди,
Иңңэң ужы ялы рехимсиз үнжи, —
Сең билен душушып билмәниме дәл,
Сең илкинжи сөйгим боланың үчин.

Чигрек гүйз агшамы хаял барярын,
Өчүгси йылдызлар өчүп асманда.
Он бәш йыл! Он бәш йыл!
Яңы ялыды.
Бир дамҗа шор яшым гачяр асфальта.

* * *

Сен хакда ойлара батанымда, гел!
Чөл эгне гөк донун атанында, гел!
Ак топугны гизләп, узын көйнекли
Гаррылар-гуртулар ятанында, гел!

Башга-башга затлаң оюн эдйәркәм,
Бир пурсат ядымдан чыканында, гел!
Мен сени ягышдан, елден горайын,
Гара ой-пикирлен сүтеминде, гел!

Шадыян бол, гам чек язу-гышларда,
Гөк гүрләп, йылдырым чаканында, гел!
Йөне мыдам мени саңа душуран —
Сени маңа берен Ватанымда, гел!

* * *

Гүнлеримиз,
Өмүрлермиз өтинчә
Мержен дәнеси дей дүзүлмелидир.
Сөйгүде
дуйгулар болмалы инче,
Чала галплык этсең, үзүлмелидир.

Сөйгиниң дердине хормат гоймалы,
Шо дерт билен өнйәр тәмиз дуйгымыз.
Биз
элмыдам
хесрет чекип сөймели,
Дегйән болса шол хесрете сөйгимиз!

* * *

Артык херекетлер, еңлес гылыклар
Яшлыга кададыр, нәздир керешме.
Юваш-юваш сен олардан сапланып,
Дурланып барярсың мисли бир чешме.

Сен кимин гөзеле душ гелен йигит
Шовсузлыга, гусса овнук зат диер.
Сениң гөзден гачан шадыян яшың
Алмаң яңагында ука батан дер.

Сениң сөйгиң әпет дарагт дейин
Йүрегиме көкүн чуңңур урупдыр.
Бирдем гама батып, эгилсе башың,
Көклер йүрегиме ыза берип дур.

Бир гүн гарылсам-да меле топрага,
Совурман сөйгиңи тупана, еле.
Сениң сөйгиң хич гурамаз көклери
Яйрар бу земине йүрегим биле.

* * *

Ене хова гаралып,
ягыш чисңәп башлады,
Лейлисачлар эда билен
сачларыны чөшледи.
Бейле пикир этмәндим мен
бу голайда, бу чакда,
Бирден агыр оя батдым
өлүм хакда, сен хакда.
Оя батдым: ёклугымда
өңкүси дей ягар ягыш,
Гунчалаң агзыны ачар,
айнамыза чекер нагыш,
Даг тарапдан тайып гелер
яшыл шемал, нәзик шемал.
Ничик оя батарсың сен
мениң ёклугымда шо хал.
Гелди шонда гөз өңүме
бир перишан халың сениң,
Эдил шункы хова ялы,
сыя ялы шалың сениң.
Хесретиң гара деңзинде
гарк болуп йөрүшиң сениң.
Менсиз галан бу дүнйәни
довзах дей гөрүшиң сениң.
Дийдим шонда өз-өзүме:
«Эй, ёк затлаң пикрин эден,
Хей, яры шу халда ташлап,
гидип бормы бу дүнъеден?»

* * *

Маңа
сениң гөзлериңден гитме ёк.
Маңа
сениң сөзлериңден гитме ёк.
Дүшүн, бу дүнъеде соңкы гүне чен
Сениң шатлык хем гуссаңа баглы мен.

Сениң йүпек гижелеңден гитме ёк.
Сениң айдың гүндизлеңден гитме ёк.

Бу гарагол жахыллыкдан гидерин.
Ол хасалы гожалыкдан гидерин.
Чүнки мен олардан гитмән билемок.
Эмма сениң ыкбалыңдан гитме ёк.

Мен земин.
Сен болса уллакан асман.
Сачыңы нур эдип үстүме дөкйәң.
Эмма, дүшүн, ләләм, шейле гүн догар:
Сачларың гар болуп үстүме ягар.
Шонда ак сачыңы сылып йүзүме
Гарарын белентден ериң йүзүне.

Мен бир гызда гөзлериңи гөрерин.
Мен бир гызда сөзлериңи гөрерин.
Шапакда гөрерин — яңагың алын.
Гиҗеде гөрерин — яңагың халын.
Сынлап япракларың йүзүнде дерин,
Онда сениң гөзяшыңы гөрерин.

Земин айланып дур.
Оңатлык өрән!
Хич бир гүйҗе оң ёлуны тутма ёк.
Дүнйәң хер гүлүнде мен сени гөрйән,
Шонуң үчин бу дүнъеден гитме ёк.

* * *

Сен өртенме айралыкдан, эзизим,
Билйәң ахыры гылыгыны кәримиң.
«Шол гидиши, көвленмейәр өйүне,»
Дийип, алып дурма өйүң тәримин.

Мен етмән өлмерин сениң яныңа,
Барарын аҗалың сыртмагын кертип.
Сенден нәче мензил дашлашан болсам,
Шонча-да сең билен яшарын артык.

ГЫЗЛАРЫМА

Дөрт гызым, дөрт нуры дидәм,
Гулак гоюң сөзлериме:
Дөрт огул дей, дөр инер дей
Кувват бериң гызларыма.

Бириң язым, бириң арзым,
Абадым, сәхерим мениң.
Дөрт диредим, дөрт пасылым,
Барыңам бахарым мениң.

Дөрт пасылым, дөрт диредим,
Гүндиз гүнүм, гиже айым.
Сизе гиң дүнъеде абрай
Миессер этсин ылайым.

Намартлар кә мерт йигде-де
Нахак ере шылтак атар.
Йөне велин, гыз халкына
Олаң сөзи хас көп етер.

Эмма, билиң, буйсанчлылаң
Утдураны ёкдур хениз.
Лак атылар еңлеслере,
Хорматлыдыр эдалы гыз.

Дурмуш гуран, ылалашың,
Йөне ара дүшен сөзе
Орун берип көңлүңизде
Дызап дурмаң өйүңизе.

Йигит кимин, бир әр кимин
Илиң-гүнүң хошы болуң.
Адыңыз-абрайыңыз билен
Бир хатарың башы болуң.

Огулдан янып йөренлер,
Чеке-чеке ахы-зары,
Дийсин сизи йүзе сылып:
«Вах, гыз догса болмаярмы!»

Ыхлас билен дилейәрин
Йүзе сылып гүнүм-айым.
Сизе гиң дүнъеде абрай
Миессер этсин ылайым!

* * *

Бу ненеңси гең гылык?
Нирден гелип ёлукды?
Ондан гачып ниреде,
Нә дешиге сүммели?
Ине, агшам нәтаныш
Мениң гапымы какды,
Гөвнүме, шоң кисеси
Кесгир мавы гамалы.

Ел шувлаяр дашарда,
Гелип уряр пенҗирә,
Мисли кепен гундуз гар —
Ерде ятар ничезар.
Хей, гүн бормы мунданам,
Йүрек дүшүпдир пенжә,
Шол газаплы гара пенже
Эзйәр оны, мынчгаяр.

Чыраны сөндүрсем бирден
Гойы түмүң ичинден
Гаплап аляр дашымы
Эгри-бугры гең йүзлер.
Айдың ахыр, хачана чен,
Хачана чен, хачана чен,
Маңа бакып ийҗек мени,
Гөрүлмедик вагшы гөзлер?

Бу нәмәниң аламаты
Ядавлыкмы я жезамы?
Ол гөзлер нә гөзлейәр,
Нәме олаң максады.
Чекип чыдар ялы дәл,
Бу дүшнүксиз ызаны.
Халасгәрим, дирегим,
Басымрак даң атсады.

ГИҖЕКИ МЫХМАН

Түмүң яры пенҗирәмиз какылды.
— Салам!
— Салам. Ким борсуңыз, эй дайы?

Мыхман жогап берди өрән акыллы:
— Менми? Ажал.
Хас догрусы — Эзрайыл.

— Гаты оңат.
Гелиң, гечиң, отурың.
Сизе хайсы герек: кофеми я чай?
— Маңа, говсы, бош чүйшежик гетириң.
Ол сениң жаныңы саклар өрән жай.

— Багышлаң.
Сиз ялңышян-а дәлсиңиз.
Мениң кеселим ёк. Өзүмем жуван.
Белки, жай номерим ялңышансыңыз,
Мен-ә, валла, хич дүшүнип билмейән.

— Ёк, мен жай номерин ялңышамок, ёк,
Мен гелдимми — бош гитмәни халамок.
— Билйән, йөне мен өлесим геленок,
Жаным сагат, дүрмүшымдан наламок.

— Сен илк-ә аглама, соңам алдама,
Алдавың көп болса, жезаңам артяр.
Онсоңам билип гой, хер бир адама
Мениң сайлап-сечен бир перишдәм бар.

Ине, сениң диен сөзлең барада,
Середип гөр, шунча Факт говушды.
— Ничик? — дийип соражакдым, шобада
Бир китап гүтүләп өңүме дүшди.

Китабы агыз дәл, гөз билен иййән,
Дүшүнйән, арада бар уллакан сыр:
Ёкарсында мениң адым, фамилиям,
Иң ашакда болса «Эзрайылнешир».

Йүрегимде зат галмады хемледен,
Шо пурсат ажалым якын гөрүнди.
Бу иш мениң бир китаба жемленен
Өлүм хакындакы гошгуларымды.

— Ине, инди билдиң герек, яш йигит,
Нечүн геленими түнүң ярында.

Сениң ахы-налаң йүрегми ийип,
Ер тапмадым түнегимиң төрүнде.

Шатлыкдан, бегенчден, яшлыкдан өтүп,
Сиз нәмүчин бейле хала дүшдүңиз.
Бейтмәң ахыр, ишим өзүме етик,
Мениң халыс йүрегиме дүшдүңиз.

Жуван халыңыза гожадан бетер
Чекйәрсиңиз бу дүнйәниң ахыны.
Хер кимиң мүтдеди вагтында етер,
Сиз бир энтек азар бермәң ахыры.

Васп эдиң яшайшы, бейик шатлыгы,
Гөзеллериң елден еңил өймесин.
Ят эдиң өлүми — чын бербатлыгы,
Васп эдиң чагалаң сәхер дей сесин.

Эгер, валла, эрким болса өзүмде,
Ташлап шу кәрими аллаоварра,
Яшардым шадыян ериң йүзүнде,
Гуванып яш йигит, гөзелдир гарра.

Мең баран еримде ятяр шагалаң,
Айдым айдыланок, чалнанок дутар.
Эгер адам болса аллатагалаң
Мени бейле жеза этмезди дучар!

Бирден онуң гөзлерине яш гелип,
Болшы мениң жигерими дагглады.
Хасратдан мүззерип,
Бир гысым болуп,
Титрәплер ыкбалындан аглады.

Дөзмедим мен ол пахырың халына,
Кәрини унутдым бу шум апатың.
Эмай билен барып онуң янына,
Онуң бедибагт башын сыпадым.

Дийдим: — Бесдир, бозулма сен, яшулы,
Мен-ә асыл хөврүгәйдим сең билен!
Көне үлпетлер дей, көне достлар дей,
Онуң билен хүмүрдешдик даңа чен.

— Эй — дийди — болса-да аралармыз даш,
Ичими бир дөкейин дийип гайтдым.
— Бир гөрен таныш бор, ики — гарындаш,
Кын гүнүнде геләйгин — дийп айтдым.

— Яманлыга душмавери ылайым.
Дердим эгсиләйди диен сөзүнден.
Сиз бир ишли адам.
Зыян бермәйин.
Ишләң! — дийип,
Сумат болды гөзүмден.

* * *

Гидерин, гидерин,
Узакдыр ёллар,
Сөерин. Ишләрин.
Аглап-гүлерин.
Ким мен? Нәме
Гадым дүнйәң йүзүнде?
Мен булары өлемден соң билерин.

Аягымы дүздүм деврүң аягна.
Сесине сес гошдум бейик деврүмиң.
Бир аладам; нәче сахап боларка,
«Сайланан гүнлери»
Яшан өмрүмиң?

МЕН ӨЗҮМИ АЯМАДЫМ ХИЧ ЕРДЕ...

Мен өзүми аямадым хич ерде,
Гайгыда, хесретде, шатлыклы гүнде.
Агламда гең галды теркидүнйәлер,
Багтлылар гең галып бакды гүлемде.

Сөемде шейле бир йүрекден сөйдүм,
Онун бир өйжүгнем бош гоймадым мен.
Адам сөйсем, кимлигине гараман,
Сөйдүм үстүнлиги, етмези билен.

Маңа болса «бейдип йөрме» дийдилер,
«Сениң бу болшуңа диерлер тентек.

Сен энтек яш ахыр, саңа гор герек,
Сениң бар гелҗегиң өңүңде энтек.»

Мен өзүми аямадым хич ерде.
Горум гутарар дийип этмедим мүйни.
Кә сөеним үчин урдулар мени,
Кә газабым үчин сөйдүлер мени.

Хайыр ишлер үчин тайярлык болдум,
Шер ишиң терсинде гойдум мен шери.
Соң гөрүп отурсам, гутаряр экен
Диңе берилмейән затларың горы.

Диңе сөймейәнлен, көймейәнлериң
Өзгәни бейгелтҗек аҗайып сыры,
Бир гызыл манат дей гизлейәнлериң
Гутаряр экени йүрекде горы.

Мен өзүми аямадым хич ерде,
Өзүми багш этдим өзгелер үчин.
Догры, кәте азар берйәр йүрегим,
Оңам башга затдан болмагы мүмкин.

РАЗЫ

Ынсана багт үчин нәмелер герек?
Ат герек, ёл герек хош хыял билен.
Хер гошгымда кәмил болмана дерек,
Онуң барха кын душйәнне разы мен.

Разы — чыным билен саданы сөййән,
Разы — халал сачагымда чөрегим.
Разы — чаларыпдыр сачларым эййәм,
Разы — хернә үйтгемәндир йүрегим.

Разы — гүнлер йүпек совсана дөнди,
Разы — йүрегимде өзгәң агысы.
Разы — «Мыдам Гүнеш болсун-а» долды,
Асман билен шу земиниң арасы.

Разы — көп бүдредим чага мысалы,
Ялңышдым, өкүндим илкибадалар.

Шонда гөкден инен перишде ялы
Душды маңа оңат-оңат адамлар.

Разы — көчелерим, йүрегим ягты,
Разы — күкрегимде диненок оваз.
Берди маңа бир өмүрлик бу багты
Гечип барян яшлык, гечип барян яз.

Разы — жошдум топрагымың тоюнда,
Дузуны сыладым, совушдым ясын.
Эзиз маңа шу топрагың гойнунда
Высал болан хем болмадык ыхласым.

Герекли пурсатым индим әлеме,
Бегендим, сөйүлдим, чекдим мен зары.
Ине, шу затларың мениң тәлейме
Миессер эденне мүңде бир разы.

АСМАНДА ДУРМУШ НӘМЕ?

САГ БОЛ, ДУРМУШ...

Саг бол, дурмуш!
Саг бол берениң үчин.
Шүкүр, сачагымда кеменок чөрек.
Йөне адам
Чөрек билен адам дәл,
Оңа башга-да кән,
Кән затлар герек.

Саг бол, дурмуш!
Саг бол берениң үчин,
Ягышларың үчин, гарларың үчин.
Йөне ягыш, гара жуда хөврүгип,
Адамың хасратдан өлмеги мүмкин.

Саг бол, дурмуш!
Саг бол берениң үчин.
Ил деңинде яр еринде яр бердиң.
Йөне ярың сачын яссык эдинип
Ятмак гылыгына сыганок мердиң.

Дахана сөз бердиң васпың диере,
Дост бердиң шол доста мынасып сайып.

Дост кын гүнүң герек.
Душманам бердиң
Шат гүнүмде аглап билжек ажайып.

Саглык бердиң, дуйгы бердиң көңлүме,
Дөздүң мени гышың аңзак елине.
Шу затларың ашагындан чык дийип,
Иң соңунда галам бердиң элиме.

Бу багларың гөни,
Эгри хатары,
Гүллериң, гүнлериң мүң хили реңки,
Адамларың сары айралыклары,
Элван душушыгы — бары мениңки.

Гиже-гүндиз галамымы ойнатдым,
Хабар сорап гүлден, ягышдан, гушдан.
Ашагындан чыкар ялы дәл экен,
Кән зат алан эканим мен дурмушдан.

Йөне нечүн
Менде кинәң бар ялы,
Беренлериң алян юваш-ювашдан?
Я-да онуң болмалысы шейлеми?
Эййәм айра дүшдүм ниче дең-душдан.

Атың эеринде танс ойнайын,
Ёлбарс дей бөвсейин одуң халкасын,
Көп зат бердим дийип гынама мени,
Беренлериң үчин танрыялкасын.

Пурсат бер, ховлукма,
Гыссама мени,
Әлемгошарыңа бир гаш какарын.
Өңүмде ак кагыз.
Элимде галам.
Менем бир гүн бергилемден чыкарын!

* * *

Ене гайдып гелдим догдук дияра,
Йылдыза бай асманыма говушдым.

Гусса билен бакып сөвүт, чынара.
Саясында гошавучлап сув ичдим.

Чагалыгмың гулпаклыжа гызлары,
Хөвүртгесин ташлапдырлар биреййәм.
Ханы, нирде о йылларың ызлары,
Шол ызлары ызлап гелдим, эй обам!

Бу ерде ахмырым, өкүнжимем ёк,
Йөне нәмүчиндир билип билемок.
Чагалык ызларын, танышларыңы
Жепалар чексен-де, ундуп боланок.

Унудып боланок эртекилерни,
Сәхерлер чыг дүшен яшыл отларын.
Аягыңа батан авы тикенни,
Саңа баш бермедик тез-тез атларын.

Сен йылда гайдярсың догдук дияра,
Онуң сада гөрмегинден доянок.
Чагалыгңа душ геләймек хыялың,
Эмма ондан дашлашяңңы дуяңок.

Сен улы шәхере доланяң ене,
Бу ерде достларың, иш-аладаң кән.
Чыкярсың шовхунлы көчелериңе,
Көчелер, киоск, билдириш, дүкан.

Онсоң ене гусса биле ятлаяң,
Телвас эдйәң чыглы атыздыр пеле.
...Шейдип, хер йыл гечмишиңе гатнаяң,
Сен шол гечмишиңден дашлашмак биле.

СӨВҮТЛИ

Сөвүтли,
Сөвүтли,
Эзиз диярым,
Иң оңат затларың ундулшы ялы,
Сенден айра дүшүп он бәш йыл ярым,
Ахыры үстүнден салдым мен ёлы.

Нирде о йылларың эгри ёллары,
Жайлар, баглар бары сумат болупдыр.
Диңе бир топбажык сөвүт баглары
Хем мәхрибан дегирмени галыпдыр.

Чагалаң унудан энеси ялы,
Сөвүтлиниң сөвүтлери гич-эртир:
«Хачан гелер, гайдып гелер балалам»
Дийип, ёлларына середип отыр.

Багышла, Сөвүтли! Адыңа гурбан!
Эзиз маңа сөвүтлериң япрагы.
Ата-бабалармың намысын горап,
Ата-бабалармың ятан топрагы.

Не киңе бар, не ахмыр бар гөвнүңде,
Чәжиңи харпыкдан сайлап отырсың.
Ялңыз галан гарып эне мысалы,
Көне дегирмениң айлап отырсың.

СЕНИҢ АДЫҢДА

Дүнйәң бар дерясы сениң адыңда,
Иңриги, шапагы, ягышы, гары,
Мениң ыхлас эден затлармың бары —
Сениң адыңда,
Сениң адыңда.

Йүзүңи өпеним,
Тохум сепеним,
Бу дүнъеде йитиреним, тапаным,
Топрагым!
Гам-гуссам сениң адыңда.

Сен болмасаң, оңат борды догманым,
Сен болансоң, бу гиң дүнйә сыгманым,
Тылла гырындысы эдип йыгнаным
Намысым, мертебәм —
Сениң адыңда.

Сениң пәк адыңда гөрки бу дүнйәң,
Ылайым сарсмасын өрки бу дүнйәң.
Дүнйәниң мукаддес әхли задыны

Жемләнден соң,
Сең ажайып адыны
Бир уллакан высал,
Улы ынам дек,
Дога кимин гайталаян хер гезек.

* * *

Атлар ятакларда хоргурып дурлар,
Оларың ыкбалы — маңлайы акдыр.
Узакда чыгынып кишнейәр батлы
Ики йүз ат гүйчли ишхон трактор.

Оратды голтуклап ярты чөрегин,
Обаның ичинде дава гөзлейәр.
Дутарың гулагна меңзеш гулагны
Товланында онуң хамрак эжеси,
Ёкаркы перделен бир хең чырлаяр.

Тамдырда он Гүнүң нурлы ховрундан
Галяр дик асмана тәсин бир сүтүн.
...Мен догдук мекана салама гелдим.
Үстүм тозан, халыс чыкыпды лүтүм.

«Дузун дадып гечиң!»
Узалды чөрек,
Ики дөвүм алдым, оны үфләплер.
Йитеверсин ачлык, хантамачылык,
Херне йитип гитмәверсин шу дәплер.

Мазарыстанларын, ымаратларың,
Гөк отлаң ичинде инчежик ёдан,
Элмыдама ояндыряр йүрегми
Топрагым,
Ыкбалым, бир оңат зада!
Көк урупдыр саңа жуван йүрегим!
Сен-достум, сөйгим сен, илен-гатаным.
Сениң билен мен мукаддес никалы,
Сениң билен, мениң аграс Ватаным!

Мүңләп ат гүйжуни өзүнде жемләп,
Гүңләп,
Гүвләп, арман гүнүң гүнүнде,

Айланып йөр аңымызың хүнәри
Ак экиниң, ак Ватаның үстүнде.

ГОЖА

Б. Кербабаеве.

Ол жуда аркайын,
Әвмән барярды,
Мәрекәң ичинден, ятладып тойы.
Шемал бага чыкып, сачын дарярды,
Чүнки оң боюндан гысгады бойы.

Дагың бир бөлеги!
Бөлегем дәл-де,
Дагың өзи ялы парасатлыды.
Дениңден геченлер бираз сакланып,
Оңа бака-бака, көңүл шатлады.

Гөге алма атсаң, ере гачмажак
Мәрекәң ичинден әвмән барярды.
Аграс,
Ынамлыды әдим урушы,
Кә башыны атып,
Кә йылгырярды.

Даяв эгни билен ёл арчаярды,
Чал башына дегип, бейгелйәр асман.
Пайхасың өзи дек әвмән барярды,
Хемем нәмүчиндир, элмыдам жуван.

Нәче материги, юртлары сөкди,
Таныш оңа гожа дүнйәң дөрт чети.
Йөне гөбек ганы сиңен үлкәни,
Ине, шейдип,
Әдим билен өлчеди.

Ховлукмады,
Әвмән, пайхаслы йөрди,
Ёл-ёдалаң батгасындан-гумундан,
Гечәймәйин диййән ялы ховлугып
Гөвүн ачман бир гамгының дениңден.

Ине, дурды,
Шляпасын чыкарды.
Эли билен гөзүн гүнден горады.
Бир йигдекче гечип барян зенандан:
— Айтсаңызлаң, ким ол? — дийип сорады.

Зенан гуванч билен гожа серетди,
Танядыгын багт сайып шо бада.
Әхли дилде,
Әхли юрда дүшнүкли,
Өрән гысга хемем өрән дүшнүкли
Жогап берди:
— Кербаба...

БАСГАНЧАК

«Ойна гүймәп агтык, човлукларыңы
Я бежерип көне пенснәни сен,
Ал-да отур ахыр пенсияңы сен.
Сениң яшың сөййәр ховлукмазлыгы.»

Диңлейәң кәрдешлең маслахатыны,
Геңлейәң, гүнлейәң мисли дегирмен:
«Энтек ёк гылжымы асмак максадым,
Онармарын эгер, эгер, эгер мен.»

«...Едиде туруз»—дийип, сагадың буряң,
Эмма эртир сен сагадың оярың.

Сагадың зейренйәр: «Узын гиже сен,
Укламадың, боюн алай — гожа сен!»
Оң шаңны сесине кән гулак асман,
Чала пышырдаяң «Ахмалдыр... Ахмал.»

Папканы голтуклап чыкяң көчә сен,
Дуканларың деңесинден гечйәң сен,

Ишдәмен ювудып сәхер ховасын,
Сениң йөрәп баршың шейле бир тәсин.

Диййәр ёлагчылар екәнме-екән:
«Бу профессормыкан я деканмыкан!
Бейле болса, оң «Волгасы» нирдекән?»

А сен не профессор, не-де бир декан,
Баряң өз ишине — сөйгине бакан.

Гиҗә галып баряң—окув башланҗак,
Өңүңде япгыт дәл—дим-дик басганчак.

Яйданян, середйәң депәңе бакан:
«Ах, нәдип чыксамкам, нәдип чыксамкам?»

Галяң. Ган бейниңе уряр, дыңзаяр.
Хер басганчак даг гершине меңзейәр.

Ятлаяң шол гечен жуван йылларың,
Бирден үч басганчак ашян йылларың.

...Билеңңи өвретдиң билшиңе гөрә,
Билмесең өзүңе игендиң өрән.

Ятмадың, өврендиң ишде-өйүңде.
Сөйдүң өз кәриңи чага сөен дей.

Бир хыжув гаплапды калбыңы сениң:
Өврет билмейәне барҗа билениң.

Сең элиңде хөвес билен оканлар,
Инди профессорлар, инди деканлар.

Шу басганчак сениң өмрүң шаяды,
Ол сени хер сәхер гаршы алярды.

Хер сәхер галаңда шу ёлуң билен,
Өз ишиңде бир гез бейгелйәрсиң сен.

Гой, ынжык гоҗалар басман чагыла,
Асфальтдан «Волгалы» ёртуберсинлер,
Сен дурмушың дим-дик басганчагындан
Галдың адамчылык мертебесине!

...Хәзир болса, галды соңкы басганчак,
Басымчык, басымҗак окув башланҗак!

* * *

Гадым гожа Архимед,
Этди дүнйә мерхемет.

Ол түйи агаран аррык гурсагын,
Гулакларын, келлесини, тирсегин
Ювмага дерек
Эмай билен сува чүмди-де чыкды.
Чыкды-да, ол бар Юнана жар чекди.
Адамлары мүң алада гойды ол:
«Эврика! Эврика!
Тапдым!» дийди ол.

...Ол сувлар мүң гезек галды асмана,
Мүң гезегем инди земине сары.
Адам сува дүшүп гелди хейжана,
Йөне «Тапдым!» дийип чыкмады бары.

Тапманлары үчин гадым гожа дек,
Болмаз адамлара гүнә йүклемек.

Йөне башга зада гең галмак герек,
(Олар муны нәдип,
Ненең башаряр?)
Сувдан чыкып,
«Тапдым!» диймәге дерек
Сувдан гуры чыкян жадыгөйлер бар!

Архимедиң таглыматы биреййәм,
Соватлы адамлаң барына аян.

Йөне адам оглы пикир өврүп,
Мүң алада гоюп бирек-биреги,
Дүшүненок сувдан гуры чыкяна.

Ине, шудур
Сорагларың сорагы...

ГЛОБУС

Студентиң иши башындан агдык.
Эмма ол хич диймез: «Биз-ә, хов,
ардык».

Онуң саг элинде мисли бир шәник,
Өз ясан хемрасы хем гөк Ер шары!

Студент Ер шарын өвренйәр дынман,
Онда көп оба бар, шәхер бар, ил бар.

Базалар бар, хер биринде армия,
Студент өвренйәр, йигит армаяр!

Глобус! Гөр, дынч алманы сөймейән,
Йигит сени пырлап-пырлап гоймаяр.

Ол сен Гүндогарың, Гүнбатарыңы,
Гүнүң догушыны, гүн батышыны,

Планетам, сең бегенжиң, ахыңы,
Хеммежесин өвренмели ахыры!

Ол Азияның, Африканың ах сесин,
Йүрегинде сакламалы ахбетин.

Бир кичижик жайда,—гөр-бак бу кәри,—
Студент сакляр гиден Ер шары.

Айлан, планетам, айлан ядаман,
Сени саг элинде тутян адам бар.

Гой, бир ерде нәкес ашырып писин,
«Ер дар, маңа уруш, ган герек» дийсин,

Студенте сен әлемсиң, дәлсиң дар,
Ол сең үчин жогап берер элмыдам!

СУРАТЧЫ ОГЛАН

Чекди оглан даг суратын адама меңзеш.
Чекди оглан баг суратын адама меңзеш.

Узын гүнләп дeңиз чекди, гүл чекди,
Хеммесине жан берәйсең, адам дей:
«Ах, яшамак хезил!» дийип гүлжекди.

Эртеси гүн сурат дерси
Мәкәм гысып дишлерин,
Ине, окувчылаң херси
Гөркезйәр өз ишлерин.

Отыр оглан,
Депдеринде энче йүрек мүңзейәр.
Гүнем — Адам.
Гүлем — Адам,
Асыл чекен әхли зады адамлара меңзейәр.

Мугаллыма көп зейренди:
«Вах, сениңки шол бир зат —
Гүнем чексең — Адамзат.
Гүлем чексең — Адамзат.»

Нәзик шемал шахаларда чалып отыр сыкылык.
Баряр оглан өйлерине, депдеринде икилик.
Гөкде гүнеш адам ялы:
«Гам чекме, оглан!» — дийди.
Ерде гүллер адам ялы:
«Гам чекме, оглан!» дийди.

...Эртеси гүн узакда
Доганда гүнеш,
Оглан ене гүн чекди
Адама меңзеш!

ЕТГИНҖЕК

Өңкүсинә гөрә үйтгешик дүнйә,
Нәмучиндир дүнйәң өңкүлиги ёк.
Ол өзүнден улы болмак ислейәр,
Өз яшындан улы болуп биленок.

Гөрйән дүйшлери хем өңкүлери дәл, —
«Сөйүшен» гызлары барды бир чене.
Ол юваш-ювашдан дүшүнип баряр
Гелинлең, гызларың гөзеллигине.

Бир тәсин тәзелик гуршаяр оны,
Ол хәзирден гөрҗек боляр гелҗегини.

Ховлаяр. Улулан ызына дүшйәр,
Геййәр улы доганының пенжегин.

Урушлы кинолар ят болды оңа,
Дүшенок ядына оюн, кепдери.
А «Сөйги одуна» гойбереноклар
Он алты яшына етмедиклери.

Йигитлигиң гапысыны какяр ол,
Ачаноклар, вах, нәтмели? Итмели?
Итсе-де, бу гапа гойбереноклар
Он секиз яшына етмедиклери.

Өе гелйәр. Уруняр ол икиян.
Какасы гең галяр: «Хов, кейпиң ёк-ла?»
«Мең уллакан адам боласым гелйәр,
Нәме үчин мени гойбереноклар?..»

АТАЛАР ВЕ ОГУЛЛАР

Аталар-огуллар... бейик дөвлетдир,
Шолардыр бу дөвре яңын салянлар.
Йөне кәте душяр бу ики неслиң
Арасына чөп атмакчы болянлар.

Галат пикирлере уймак не деркар,
Ишимиз шовлудыр, гүнүмиз дүздүр.
Ёк, аталар бизиң гечмишимиз дәл,
Бизиң аталармыз шу гүнүмиздир.

Нирә баряр найза кимин дүзүлип,
Айдым билен дыңзап дуран хатарлар?
Олар тәзе дүнйәң горагна галан
Миземез ынамлы бизиң аталар!

Олар гелжегмизиң док дәнесини
Дурмушың тарпына атанлармыздыр.
Ыкбалларна бейик сынаг душ гелен
Миземез ынамлы аталармыздыр.

Өңден гелйәр шейле ажайып накыл:
Экин экилмесе, хасыл орулмаз.

Бу биз ахыр — экен задын орянлар,
Бу биз ахыр — аталар ве огуллар.

Хәзир олаң кимси пенсия чыкан,
Кимси ишде. Эмма максатлары бир:
Олар бу гүнлериң огулларының
Гатнаян иң кәмил мекдеплеридир.

Гой, дар балак гейсин, кафе гатнасын,
Йөне гайталанса ене о гүнлер,
Аталар дек мердем аяга галар,
Шолаң мекдебинде окан огуллар!

АТА ИГЕНҖИ

Болуп йөршүң хич маңзыма батанок,
Кәййәп йөрмәге-де ысанок богнум.
Саңа акылам-а гелерче болды,
Хемме киши ялы боларлар, оглум!

Өз диениң тутуп йөрсүң элмыдам,
Пәкмикәң өйдйәрсиң хеммеден бетер.
Яшлыгыңдан шейдип йөрсең гиррелип,
Дүшевүнтли иш башыны ким тутар?

Менем яш болупдым. Йөне башлыгым
Ун дийсе, ун чекдим, гум дийсе-де гум.
Сен ниреден бойнуёгын догулдың?
Хемме киши ялы боларлар, оглум!

«Онуң тутян ёлы, пәли нәдогры,
Ол өзүнден башга бардыр өйденок!»
Муны диймек сең пайыңа дүшүпми?
Нәме үчин башга бири айданок?

Саңа башда эдеп-экрам өвредип,
Сыпайы тербие бермекчи болдум.
Саңа дийдилерми — ерине етир,
Хемме киши ялы боларлар, оглум!

«Ол адам итденем бетер яраңжаң,
Душса улы кәрлә, гуйрук булая».

Ери, сениң нәме ишиң дийсене,
Сең өзүң яранжаң болмасаң боля.

Ишиң биле бол-да, догружа яша,
Сенден тамакин дәл көп задьı гөвнум.
Ишиң шовуна бор, хорлук чекмерсиң,
Хемме киши ялы болайсаң, оглум!

Сиз яшлар я барып ятан иш якмаз,
Я йүрекде пәклик ёкундыңыз кән.
...Вах, ене өйкеләп гитди пеләкет,
Диймесиз сөзлери дийәйдиммикәм?

МӘРЕКЕ

Өз ишине гүмра гадым гиң җахан
Кәте гам гетирер, кәте хемаят.
Чиркин-чиркин агланында гызҗагаз,
«Өйкени гиңәр!» дийп, гүлди җемагат.

Йигрими гыш гечди, йигрими бахар.
Шо гыз кәмил чыкып, тоя шайланды.
Шонда ол гөзелиң икинҗи сапар
Овадан гөзлерне думан айланды.

«Аю, тула, бегенҗине аглаяң?»
Дийип, ёмак атышдылар гелинлер.
Энтек нәмән-нәмедигини аңмаян
Гызлаң йылгыршыны гизледи еңлер.

Соң ене ай өтди. Өтди көп бахар.
Ким гам чекди, ким кейпини чаглады.
Шонда шол гөзелмиз үчүнҗи сапар,
Соңкы сапар ичин тутуп аглады.

Инди ахмыр ёкды, гөзяшам ёкды
Сөйги, умыт ер тапмадык сынада.
Дийди ил ене-де җуда согдурып:
«Машгалада өйке-де бор, кине-де!»

Пашмадык умытлаң гизләп ахыны,
Шатлыкдан үч гезек аглаян бармы?

Сен айт, мәреке, айт, ахыры,
Саңа бипервайлык эндикми, кәрми?

Нечүн ягшылыга ёрян агыны?
Сениң үчин хеммеже зат гүл ялы.
Гөзяш билен эгсип йүрек дагыны
Агланларың оңатмыка ыкбалы?

Хемме киши багтлы гүни агланок,
Адам диен гүленогам хесретден.
Эй, мәреке, хич дүшүнип билемок,
Мәхирлимиң?
Гахарлымың?
Нәме сен?

КӨНЕ КАРТ

Пенжирәң өңүнде бир овадан гыз,
Ярыны ят эдип, гам чекйәр ялңыз.
Көне карт сакавлап айланяр четде:
«Гам чекме, гыз,
Гам чекме, гыз,
Гам чекме!»
Гижәниң ичинде гоюп күмүш ыз,
Гарагол япжагаз акып ятыр тиз.

Узакда икатёк чотуны какяр.
Чыпар ай асмандан земине бакяр.
Бу түйдүгиң сеси эшидилйәр нирден?
...Бу гиже дуршуна — Рехмет Сейидов.
Гыз дессандан гелен — гара гашы яй,
Йүзлери дийжекми — ая огшая!
Өңде дөврүмизден бир аламат бар:
Көне карт сакавлап айдым айдяр.
Бу гарагол йигит, сүйжи сөз йигит,
Ай додагы кимин гызыл гүл йыгып,
Гелмез гыз янына, айнаны какмаз,
Гыз гусса батыпдыр, бу гиже ятмаз.
Көне карт сакавлап айланяр четде:
«Гам чекме, гыз,
Гам чекме, гыз,
Гам чекме!»
Эрте агшам хеммелер тайына душар,
Ай гүне, Гүн болса Айына душар.

Эмма йигитлериң арзувы бу гыз,
Пенжиреден бакар отурар ялңыз.
Узын бармакларда ядыгәр йүзүк,
Йигит хайсы көлде йөрйәркә йүзүп?
Отуршы йүз газал, туршы мүң газал,
Ак жайың ичинде айланяр гөзел.
Көне карт сакавлап айланяр четде:
«Гам чекме, гыз,
Гам чекме, гыз,
Гам чекме!»
Пахыр көне картың сеси гырлыпдыр,
Эмма гыза шол теселли берип дур.

Ах, көне карт, ах, көне карт, көне карт,
Сен түркана гоп бермекчи көне карт.

Йөне дүшүн ахыр, бу ажайып гыз
Гам лайына батып агланок хениз.
Узакда икатёк чотуны какяр,
Чыпар ай асмандан земине бакяр.

Ниреде гам-гусса, нирде доңаклык,
Бу ай айдың гиже жуда оңатлык!

Гыз йөне толгуня, жуда толгуня,
Дүшүн-ә, көне карт, той гүни гелйә.

ГӨРМЕКСИЗ ГЫЗ

Ине, барян умыдына бүдүрәп,
Эгниң хорлугына утанып чала.
Узакда оркестр жошуп-титирәп,
Танс эдйәр овадан гызлары биле.

Хор эллерни чыкаранок еңинден,
Олар бирден ере етәйжек ялы.
Гечип барян йигитлериң деңинден,
Гулага якымсыз бир саз мысалы.

Ундуп билмән гөрмексизже догланың,
Йүрегинде хош арзувлар беслейәң.
Гечип барян бир сыратлы огланың
Мылакатлы сөз айдарын ислейәң.

Эмма йигитлериң өз гайгысы бар:
Йөрите яг билен сачларын дарап,
Олар вагтданам озуп барярлар,
Өзлериниң овадан гызларна тарап.

Ах, хоржа гыз, хорлугындан хорлаяң.
Саңа хош сөз дийжек йигит ниреде?
Бу шәхерде нәче дийсең йигит бар,
Сени өе уграданок бири-де.

Гызларам янына делмурып гелип,
Овадан гүлүшип йүрегңе дүшйәр.
Олар гөрмегини артдырҗак болуп,
Гезегине сениң билен тиркешйәр.

Өе гелйәң. Гыйяр йүрегңи үнҗиң,
Хасратдан чекилйәр ики овурдың.
Аглаярсың: «Ах, эже жан, нәмүчин
Мени бейле ветгелишик догурдың?»

Эмма гоңшы гелин—бир гөрмегей дул
Атасыз оглуна гүнәли бакяр.
Хем сениң терсиңе,
Гусса-гам чекйәр:
«Овадан догулма,
Багтлы догул!»

Аглама, гыз! Уяжыгым, гам чекме,
Билип болмаз ыкбалыңы өңүнден.
Бу ховлукмач йигитлере ат дакма,
Ким геченок өз багтының деңинден.

Кәте шейле боляр: гөркдүр-гөрмек
Гидип отыр ил ичинде ат алып,
Йөне, нәмүчиндир, тылла йүзүк дек,
Елда,
Гум ичинде галяр садалык.

Текепбир бол, чыкып болмаз гая дек,
Сада бол, айларың догушы ялы.
Шейле йигитлер бар, (олар бар энтек)
Сен дек гаяларда олаң хыялы!

* * *

Өз сөенмиз үчин хеммәмиз жомарт!
Биз бу дүнйә ее кимин гарярыс.
Иң гыммат,
Иң зерур,
Гөзел затлары
Алярыс-да, яра совгат берйәрис.

Бүтин Ери совгат берйәс гызлара,
Онуң минарадыр шәхерлерини,
Онуң ал шерап дей иңриклерини,
Думанлы-думанлы сәхерлерини.

Сонра йылдызлары,
Деңиз-деряны,
Соң келләмиз гызып гидиберсе хас, —
Айы ики ярып зергәр мысалы
Ондан яра гулакхалка ясаяс.

Эмма бизе еңңберенок энелер:
«Биз-ә асыл бош сөзлере дүшемзок.
Асманың йылдызын каканың билен
Олар ере теңңе болуп дүшенок.

Ай диййәрлер,
Деңиз-деря диййәрлер,
Тапанларны жомартларча сечйәрлер,
Эмма ужыпсызжа галың төлемән,
Гызымыз шагал дей алып гачярлар...»

БИЗИҢ ГҮНӘМИЗ

Дурмушда көплериң гөвнүне дегдим,
Көплер болса, мең гөвнүме дегдилер.
Ил ичинде чекдим екелик дердин,
(Екелик дердини чекенлер билер.)

Көп затлары гөрмән душундан өтдүм,
Көпүсини билгешлейин гөрмедим.
Йыллар гечип, ахыр бир ачыш этдим,
Ягны, ил гүнәли дийип йөрмедим.

Шагаланлы көчелериң еңсесин,
Ужы чүр көвүшли гашап барярын.
Хем овадан адамларың хеммесин
Худайлар дек сылап, салам берйәрин.

Эмма, ине, гужагында баласы,
Бир яш эне яш акдырып гөзүнден,
(Гөзяшындан гөрдүм ахы-наласын),
Баряр бу ажайып ериң йүзүнден.

Илкинжи шатлыгын, илки бахарын —
Көрпежигин ол гысыпдыр багрына.
Әрсумагы дүнйәниң шу сәхери
Совурыпдыр оны елиң угруна.

Ёк! Диңе гөрмейән мен бу аялы,
Мен онуң хасратын йүрекден дуйян.
Яш гелин өңүнде өзүм гүнәли,
Хемме адамлар-да гүнәли диййән.

Ил ичинде чекип ёкелик дердин,
Арамызда яшяр шол жуван гелин.
Мен оңа баш эгип саламам бердим:
«Багышлаң гүнәмиз, эй мердан гелин!»

ШӘХЕР. ДЫНЧ ГҮНИ. СӘХЕР

Сәхер биле
шәхериме чыкярын,
Ол гүнден дәл,
ол йүзлерден яп-ягты.
Көчелерем ягты айна мысалы.
Агшам ягыш ягды.
Жуда көп ягды.

Адамлардан хың берип дур автобус,
Егшерилип баряр,
чыгыныл баряр.
Киосклаң өңи гиден мәреке.
Мәреке —
газете нобата дуряр.

Ачык пенжиреден,
икинжи гатдан
Яңландыряр бар көчәни «Гөзел яр».
Бир женанам агшам янына гирип,
Сәхер дири йитен йигди гөзлейәр.

Башга бири
сачын дөкүп эгнине
Енчйәр гайгырман гара роялы.
Нәзик додакларын дишләп,
енчйәр ол,
Вели Мухадовда ары бар ялы.

Битай геен көвшиң билен ер дырмап,
Физик — *профессор*, алжыраңңы әр,
Унудып лекция, семинарлары,
Дынч гүнүни,
Дынч гүнүни диңлейәр!

Адам сили ики-яна уруняр,
Йүзлеринде,
гөзлеринде
гусса ёк.
Олар
жуда меңзеш бири-бирине,
Олар
жуда бир-бирине меңзәнок.

Оңат адамлары
сөййән йүрекден,
Билйән,
бу акымда эрбетлең барын.
Йөне
оңатларын ичине гарып,
Бу дынч гүни
мен оларам сөййәрин.

Гой,
гүңлесин юрт үстүнде
бу асыр!
Хем диңлесин йүрек биле дынч гүни
Бу
адамлар дынч алмагы сөййәрлер.
Бу адамлар
горарларам дынчлыгы!

НОБАТЛАР

Адамларын барха эли гиңелйәр,
Гүле өвүренсоң әзиз меканы.
Ине, ики дүкан отыр янашык,
Бири чөрек, бирем газет дүканы.

Чөрек дүканында отыр сатыжы,
Палланда йылдырап гидйәр дишлери.
Ол йигидиң эли бошурак өйдйән,
Ёгса бейле дарамазды сачлары.

Гапдалдакы дүкан — нененси гөрнүш!
Онуң нобатының дөреден ёлы —
Уруш йылларында чөрек дүканның
Хич ызы үзүлмез нобаты ялы.

Сабырлы гарашяр гезегне хер ким, —
Ишчи, окувчылар, чаларан башлар.
Биз кәте бу багты гөрмән гечйәрис,
Бу зат жуда онат ахыр, ёлдашлар!

Эртирлик нахарын янына алан
Газет нобатында чекип «әзъети»,
Ахыр ёл угрунда бүдрәп, чакышып,
Бутерброд билен окяр газети.

Адамлар бирхили бейгелен ялы!
Олар халал газандылар бу багты.
Бареййәм гутарды чөрек нобаты,
Гүн-гүнден узаяр газет нобаты.

КИЧИЖИК ШӘХЕРЛЕР

Мен кичижик шәхерлери сөййәрин!
Ол ерде хемме зат сададан-сада.
Улы шәхерлерде тапылгысыз зат,
Бу ерде ер боляр мыхманханада.

Бу шәхерде хемме таныш, мәхрибан,
Хилеси ёк, аллары ёк гепинде,
Онуң бир четинде гүләйсе бири,
Деррев эшидйәрлер бейле четинде.

Бу кичижик шәхерҗигиң гөвни гиң,
Ол багышлап билйәр, гынаман җаны.
Илки: «Аҗап шәхер, овадан шәхер!»
Соңам «Оба!» дийип, чыкып гидйәни.

Бу ерде кән хапа ишлер эдилмез,
Асыллы ишлерем эдилмез келте.
Чүнки бүтин шәхер аныгна етер,
Ерден тылла халка галканда эрте.

Бу шәхерде дул гапысы какылмаз,
Гызылмы-ак, меле шерапдан доюп.
Бу шәхерде гүндиз ягты сөерлер,
Гараңкы гиҗәни парахат гоюп.

Бу шәхерде сөз диениң — намысдыр,
Шоң үчинем икилик ёк гепинде.
Онуң бир четинде аглайса бири,
Деррев эшидйәрлер бейле четинде.

ИЛ

Ил диениң—ишчи, дайхан, шахырдыр...
Илиң элмыдама онатдыр пәли.
Йөне адам диен ялңышяр кәте,
Олар перишде дәл ялңышмаз ялы.

Олар ялңышярлар. Боюн алярлар.
Эмма йүреклери оңат пәллидир.
Гиден илдир—ишчи, шахыр,
дайханлар...
Ил диениң болса, ялңышян дәлдир.

СӨЙҮҢ ЧАГАҢЫЗЫ

Сөйүң чагаңызы!
Сөймекден арман.
Сәхерлер оянып өпүң бир салым.
Элине тутдурып уллакан алма,
Пата берип, узак ёллара салың!

Горкмаң! Олар нәче даша гитсе-де,
Гелерлер,

Эшитсе чагыряныңызы.
Бир дилегим:
шатлык билен гуссада
Оңатлыга үндәң чагаларыңызы!

Утанмаң!
Гизлемәң йүзлериңизи,
Дыммаклыгы,
йыгралыгы оврадың!
Өз айдып билмедик сөзлериңизи,
Чагаңыза айтмаклыгы өвредиң!

Ёгса кәте билйәрисем өңүнден,
Эмма «Әй» диййәс-де, дымяс-да гидйәс:
Илки дымып,
гечип онуң деңинден,
Соң
танкыт эдере адам дөредйәс.
Ёк!
Бу ислегмиз дәл, першайсызлык бу,
Исләмзок адамың песелениңи.
Йөне овнук ишде унудайярыс
Дөврүң
иң агырлы меселелерни.

Сынлаң чагаңызы: ише гүмрамы,
Я-да онуң эдйән иши галатмы,
Хер хайсы болса-да, дымман адамлар,
Сиз
өз сөйгиңизде болуң газаплы.

* * *

Сәхер туруп, сыл йүзүне чагаңы,
Пәклигинде болуп билсең шонча бол.
Сен санама гара сачың агыны,
Сен саг-аман өрениңе монча бол.

Биз хеммәмиз шатлык үчин догулдык,
Шоң үчинем гечдик, ине, шунча ёл.
Шат гүнлериң көп болманна гынанма,
Шат гүнлериң боланына монча бол.

Гоңшыңы гозгама, гөчмесин гоңшың,
Гой, өчмесин сен өлчерме одуны.
Аякларың этҗек әдимин әдер,
Гөречлериң гөрер гөржек задыны.

Сәхер туруп, сыл йүзүне дүнйәни,
Гиңлигинде болуп билсең шонча бол.
Бу дүнйәңе махсус әхли затларың
Сенден совлуп гечмейәнне монча бол.

Эрбет бор бу баглар гечсе дениңден,
Бу ягышлар сениң үчин ягмаса.
Багы икияна буланда тупаң,
Зерур чыгы гүл йүзүне дегмесе.

Гыкувлашып гечип гитсе дениңден,
Дурналарың йыллар кимиң хатары.
Сени гозгамаса бейик яшайшың,
Чөзүлен хем чөзүлмели маталы.

Шоң үчинем сыл йүзүңе дүнйәни,
Өзүң хакда, гоңшың хакда пикир эт,
Бу дүнйәңе махсус әхли затларың
Сенден совлуп гечмейәнне шүкүр эт.

ГАПЛАҢ

Хайванат багында демир капаса,
Демир капасада гаплаң ятырды.
Гызыл гөзлеринден акян дамҗалар
Муртуның уҗунда асылып дурды.

Шәхерли адамлар онуң янына
Гетирдилер дайы, еңңелерини.
Бу затлардан бизар болан җанавер
Ятларды Африкаң җеңңеллерини.

Җуван гүнлеринде гара гиҗелер
Гөзлери от болуп янаң бу мердан
Ирипди, ирипди гелим-гидимден,
Онуң дынч аласы гелди бир мейдан.

Диңе агшам дүшүп япыланда баг,
Гаррылыгың дерди берсе-де жепа,
Зордан ука батып, агыр дүйшүнде
Ене-де гидерди Африка бака.

Сүйжи-сүйжи арзувлардан, хыялдан
Эрнинден шепбик сув акар гидерди.
Йайдан чыкан пейкам кимин атылып,
Авуны ган билен тамам эдерди.

Эркинди. Батырды. Дийсең гүйчлүди.
Гүйжүниң чешмеси эгсерден кәнди.
Кынчылык. Кынчылык.
Чар ян кынчылык.
Ол кынчылык үчин дөрән хайванды.

Йөне гижеленем өз серхеди бар.
Шол серхетди онуң түкенмез дерди.
Гөзүн ачдыгы бес: жуванлыгындан
Ене гожалыгна гайдып гелерди.

Ол гаплаң ене-де чүмер гидерди
Адам гөзлериниң доңаклыгына.
Гең галып, гең галып бакарды хемме,
Есириң гейми дек золакларына.

Шол гөзлең хер бири пейкама дөнүп,
Башларды оң жигер-багрын якмага.
Ол йыгрылып, гиң гөрүп өз хамыны,
Утанарды шол гөзлере бакмага.

Гуйругы ямзында. Гулагы салпы.
Гөзлери юмукды. Тутукды йүзи.
Батырлыгың эжизлиге өврүлшин
Гөрүп,
адамларың чыгжарды гөзи.

Аңырда гапланам сессиз аглады.
Иң соңкы мертлигин гөзяша өврүп,
Гаплаң дерисинден чыкан гапланы
Гиң капаса баря гысып-говурып.

Шол гүнден соң гиҗеми, ха гүндизми—
Гаплаң бар вагтыны аглап өтүрди.
Шейдип, эҗизлигиң башланан гүни,
Шол гапланың гапланлыгы гутарды.

**УЗАК ЯЙЛАДА
ЭНӘНИҢ ХҮВДҮСИ**

Эййәм гүнеш батыпдыр,
Ай-да агыл атыпдыр.
Гараголҗа Сердарым
Сүйҗи ука батыпдыр.

Гүнлер айлара бакар,
Айлар йыллара бакар.
Он секизин долдурып,
Сердарым ата чыкар.

Җахыллыгың яшында,
Ышк гайнар дөшүнде,
Обамызың гызлары
Сени гөрер дүйшүнде.

Ярың гелер яныңа,
Энең гелер зарыңа.
Сен маңа аз бакарсың,
Көп бакарсың ярыңа.

Гыш яза сесин гошар,
Бахар көсүк етишер,
Гелин-гайның кәвагт
Арасына тов дүшер.

Малың гөвни язларда,
Лалың гөвни сөзлерде.
Мениң гөвнүм сендедир,
Сениң гөвнүң дүзлерде.

Җорама душан ерим,
Балам, сени өверин:
Гелниң ювар көйнегни,
Мен долагны юварын.

Даш оба дүшсе ёлуң,
Гыш болса сагы-солун,
Илки энең ят эдер.
Онсоң ятлар аялын.

Миве көп болса эгер,
Баг башын ашак эгер.
Саңа зыңылан дашлар
Энең пахыра дегер.

Эпилйәнчә бил, балам,
Бир дилегим, бил, балам,
Маңа көп зат герек дәл,
Көпүң оглы бол, балам.

Ким серер как-гурдуны,
Ким сөер халк мердини,
Дердиңи мен гөтерйән,
Сен гөтер ил дердини.

Айдан акдыр йүзлери,
Ширин-шекер сөзлери.
Бу укусыз гижәнин
Еллениндир гөзлери.

Бу дүнъе ёгы-барым,
Бар мырадым, мыдарым,
Көтел ёллаң күлпетин
Соң билерсиң, Сердарым.

* * *

Оңарсаң
бар зады оңатлыга ёр,
Белки-де, ёргудың ерине дүшер.
Икибашдан, гүндогарда гүн догар,
Икибашдан, гүнбатарда гүн яшар.

Икибашдан, йигренилер, сөйүлер,
Кимсе ере гидер, ким дөрәр ерден.
Икибашдан, бизиң көне дуйгулар,
Көне яралар дек ачылар бирден.

Көне дуйгулармыз шатлык мысалы,
Бир ажап сәхерде гүл болуп догар.
Оңарсаң онат тут көңүлде пәли,
Оңарсаң бар зады оңатлыга ёр.

Ярамаз дүйш гөрүп, йөрме думанда,
Ярамазлык болмаса сен күйүнде,
Ханха, йылдыз сүйнди гитди асманда,
Чага догды гоңшымызың өйүнде.

* * *

Бир гүн баг дей яныл-көйсең,
(Бакы гелен бармы, эйсем?)

Абрайңы атаңа гойсаң,
Оглуңа атыңы гойсаң,

Бугдая мейданы гойсаң,
Земине асманы гойсаң,

Гурмадыгңы гойсаң эгер,
Деңи-душлаң довам эдер.

Сәхраны шәхере гойсаң,
Тохумы бахара гойсаң.

Гойсаң,
Гойсаң,
Көп зат гойсаң,
Дердиңи энә гоймасаң.

Дерт алынмаз йөне ере,
Ким башын хесрете гошяр?
Йөне мыдам энелере
Үлешикде шу пай дүшйәр.

* * *

Кәте мердем ягшылыга гарашяр
Элден гелен ягшылыгың эчил сен.
Оңат ишлер оңатлара ярашяр,
Роваяты сачак кимин ачыл сен.

Йөне эден ягшылыгың иру-гич
Гайтаргысын талап эдәйсең эгер,
Унудайма, соңкы демине деңич
Сениң хайрың йигдиң богазын богар.

Бейдениңден гойбер маңлайыңдан ок
Я-да ханжар билен сал дөше яра.
Чүнки, хайыр ишиң гайтаргысы ёк,
Ол керсен дәл, гоңшокара дашара.

* * *

Махал-махал сениң мүңлерче гөрен,
Ене-де мүңлерче гөрмели задың,
Якяр йүрегиңде сени бейгелдйән,
Тәмизлейән дуйгың гөрүнмез одун.

Шапакдан от аляр багларың башы,
Ёда гиҗә тарап узалып ятыр.
Дагдан тайып гелен авара шемал
Отуң хем мейданың ысыны гетир.

Икатёк яшыңы санар отурар,
Диңе шол ыкбалы чөзйән мысалы.
Шу адаты затлар шат эдер сени,
Адатдан дашары гөзеллик ялы.

Эрте ене даң шапагы доганда,
Гең галып бакарсың гүвлейән ода.
...Өзүңи багтлы сай бир ажап пурсат,
Сен бегенип билсең, адаты зада.

БАГТ

Гиже-гүндиз гырмылдап йөр аялмыз,
Бизе йылгырмага дегенок эли.
Бизиң вели, башга ерде хыялмыз,
Башы бош дуллара говшуряс гүли.

Гөвнүңе болмаса, шол дул аялың
Бу дәли гөвүне мәхри кән ялы.
Унудяң ягышда буюп дуряның,
Унудайяң оңатлыгы кәярым.

Аялымыз суварып йөр гүллери,
Ювяр, серйәр чагамызың арлыгын.
...Багта гарашярыс оң ёк гүнлери,
Багтлы гүнлер дуямызок барлыгын.

* * *

Багларың үстүне гонанда агшам,
Гапыңыз какылса, ачың эдепли.
Ол нечүн гелипдир?
Ничикси гепли?
Йүрегин гаплапдыр ничик гайгы-гам?

Дуярсыңыз:
Йүрегинин үстүнден,
бир тукатлык гөдек эдип бaряндыр.
«Меңки догры ахыр.
Адалатлы мен»
Мыхман сизе мелул-мелул гаряндыр.

Голдаң шейле адам гапыдан гелсе,
Йүрегңизи эле алып голдаң сиз!
Йөне бир ярасыз даңылы
болса,
Онуң агырсына шәрик болмаң сиз!

* * *

Нәче мейлис, нәче ясда болунды,
Саламлар берилди, салам алынды.
Хемра болуп берекетли сачага,
Дост диймедим хер таныщлык ачана.

Йөне шолаң барын гамлы халатым,
Сыладым мен, хормат этдим, халадым.

Дост болмаз мейлисде отуранындан,
Той гүни хеммелер оңат гөрүлйәр.

Йөне якынына гетиренинден,
Кә адамлар дашдан оңат гөрүнйәр.

* * *

Хеммелер сылаяр «кичигөвүни»,
Ол болса сылагдан хумардыр хумар.
Өвүлсе,
Кейп билен сүзүп гөзүни
Диер «Ек, адамлар, кемчилигим бар!»
Онсоң гусса билен саңа гарар-да,
Кемчилигин санар
Окян дей аят.
Онуң кичигөвүнлиги барада
Дөрәр шейдип, ене-де бир роваят.

Өвүлени үчин
Олам өвен бор.
Үнс билен диңләр ол, якымлы гүрләр.
Автобусда бош болса-да онлап ер,
Гирен гожа өз орнуны хөдүрләр.

Йөне бир гүн дүшсе танкыт астына,
Ол хакыкы йүзүн ачар дессине.
Увлар ол,
Ярар ол газапдан долы,
Гуйругна басылан мөжек мысалы.

* * *

«Гахаржаңлык агыр гүнде дөрәрмиш».
Дийип, нәмүчиндир тапыпдырлар «мыш».

Сәхер дуры сува агзыны чайкан —
Яшы чене баран аз сөзли дайхан

Яшайшың гымматын оңат билйәндир,
Чөрегиң хүмметин оңат билйәндир.

Ил үчин ган дөкен, жанындан гечен,
Үч дениз, йүз деряң сувундан ичен —
Дурмушың ажысын дадан бир эсгер
Саңа айтжак сөзүн диерине чен.
Гөзүн юмуп, еди өлчәр — бир кесер.

Ек! Дурмушда бейле гылык, бейле кәр
Енил йүрек, енил гүнден дөрейәр.

Еңил гүнде адам болармыш хасы!
Өмрүң шол бирхили акып дурмасы,
Совукда эгниниң йылы поссуны,
Дурмуш тукатлыгы, йүрек песлиги,
Барысы биригип адаты гүнде,
«Гурсагы дарлыгы» оядяр сенде.

Гахар этмек әҗизлигиң нышаны!
Ишидир ол бикәрликде йөренлең.

Гахар нире, гахарҗаңлык нireде!
Йүреги юкадыр көпи гөренлең.

* * *

Бир улы эшрет бар ериң йүзүнде,
Олам арзув этмек, пикир этмекдир.
Шәник болса, оң маңзына етмекдир.
Пикир болса, оң маңзына етмекдир.

Адамларың, шәхерлериң пикрин эт,
Пикриң дуры болсун асман мысалы.
Онуң артык геймин сыпырып ташла,
Гүйз баглаң япрагын сыпыршы ялы.

Китапханалара гатнаң ядаман,
Аграс, кәмил боры үчин пикириң.
Дүнъеде хемме зат бал биле яг дәл,
Сиз гожа дүнйәниң боюн етириң.

Овал-ахыр улы ойда көсенип,
Гадым бир заманлар чызгап гошарын,
Дүнйә адамлары дөретди,
Индем
Сиз бу дүнйә дүшүнмеги башарың.

Дүнйәде хер задың өз ери боляр —
Акыллы-пайхаслы бизиң дүнйәде:
Адам сув тейинде гарк болуп өлйәр,
Балыклар гарк боляр дуры ховада.

СӨЗ

Сөзүң аграмыны өлчемез тонна,
Өлчемез гүйжүни мильон киловат.
Сөз — яланач пикре гырмызы дондур.
Сөз бар — киме шапбат,
Сөз бар — киме багт.

Дүнъеде иң бейик шыпа шоланкы,
Шатлыгмызы сындирйәрис шолара.
Дүнъеде иң бейик жепа шоланкы,
Хасратымыз сындирйәрис шолара.

Сөз — бу газап билен чакан йылдырым.
Сөз — бу гыз нәзидир, дүрлен-дүрүдир.
Башармасаң — ол өчүгси йылдызың,
Башарсаңам — ловлап дуран Гүнүндир.

* * *

Береййәм Гүн яшды. Гаралды дүнйә.
Бакып дур земине мүң гөзли асман.
Достум, ятып болмаз гечилен гүнден,
Эдилен ишлерден бир сөхбет ачман.

Дуры пайхас билен, дуры аң билен,
Не иш этдик? Ыза бир гаралы биз.
Кынчылыкдан гечен болсак совулып,
Диңе өзүмизи язгаралы биз.

Ягшылыгмыз ил ичинде орун алар.
Йөне гүнә хакда дыммак герек дәл.
Бу гүн
гүнәмизи язгарып билсек,
Эрте
икимизе болар миннетдар.

ПАРАЛЛЕЛЛЕР КЕСИШМЕЙӘР ХИЧ ХАЧАН

Сениң не достуң бар, не душманың бар,
Сен элмыдам четде, элмыдам үмсүм.

Сенде не гахар бар, не-де мэхир бар,
Сен салгыммы? Сен көлгеми?
Сен кимсиң?

Сениң не ажың бар, не-де сүйжиң бар,
Ил дердине не агладың, не гүлдүң.
Өз кулбэңе дашап биленңи дашап,
Ене бу дүнйэден нэгиле болдуң.

Сен дурмушы сычан кимин гемирдиң,
Серетдиң көпрэк, арзан алардa.
Сындирдиң өз рухуң бар бошлугыны,
Шикаятларына,
Арзаларына.

Ил Фронта соңкы наныи эмлэнде,
Евуз гүнлер дүшенинде башына,
Сен бейикден бейик сүтүн дикелдип,
Тикенек сим айлап чыкдың дашына.

Биз
соңкы пилләмиз гүйжүмиз жемлэп,
Жепа чекип өрбоймуза галыпдык.
Ахмыр билен: «Бу дурмушы ене бир
Керпич бейгелдэйсек» дийип өлүпдик.

Сен биз билен бир көчеден йөрейэн,
Гөрэймэге,
ёлларымыз бир ялы.
Эмма сын эдэйсең ичгинден-ичгин:
Сен бир башга
Биз бир башга дүнйэли.

Ек!
Сен гүнүң йүзүндэки менек сен,
Бу гүн сен пердэни ачяң ач-ачан:
Сениң ёлуң
ёлумыза параллел!
Параллеллер кесишмейэр хич хачан!

* * *

Дүнъеде хер кимиң өз гылыгы бар,
Оңатлары сайлап-сечгин — дийдилер.

Эдеп-сыпайчылык адамы безәр,
Мыдам гөдеклерден гачгын—дийдилер.

Дийишлери ялы, гачдым-да йөрдүм,
Гөдеклигем мени ковлап йөрмеди.
Ол өңүмден чыкса, йүзүм өврүрдим,
Оң нә дерди — асыл гаты гөрмеди.

Сыпайы дийленлер боляр хер хили.
Жуда сыпайылар дашым алдылар.
Дуйман дурка, кастлары бар ялы,
Сыпайлыгмың дулугына чалдылар.

Сыпайчылык билен хормат этдилер.
Сыпайчылык билен адым тутдулар.
Сыпайчылык билен арзан сатдылар.
Сыпайчылык билен этдилер барын.

Соң ене дийдилер яныма гелип,
Мерт йигиде нәзик болмак ярашмаз.
Бардыр адамларда шейле бир гылык,—
Ажың ёкмы — сүйжүңе-де гарашмаз.

Эйсем, яранжанлык, өз күлбәң күйи,
Гөриплик хем жуда-жуда күтеклик
Ялы гылык-хәсиет душ гелйән гүни
Иң ярамаз гылыкмыдыр гөдеклик?!

Баш чыкармак герек шейле гылыкдан,
Нәче чуң дүшүнсең шонча-да ягшы.
Кебзә пычак сокян сыпайчылыкдан,
Тумшугыңа какян гөдеклик ягшы.

Эй, сиз, сыпайылар, мен тая бакан
Гелмәвериң лешгер чекип, дөкүлип.
Яшасын хак үчин гулакдан чекйән,
Гөни гөзе бакян сагдын гөдеклик!

КҮТЕКЛИК

Дурмуш кәмил дәлми?
Я-да адамлар?!
Йыгнакларда орта атылса теклип,

Әхли йитиликлең өркүне
агзы
Сынан палта болуп уряр күтеклик.

Хайран галаймалы!
Нирeде болсун, —
Ол йитилик билен гечир сөзүни.
Ёк. Күтеклик кесип билмәни үчин,
Йыкып-юмруп, ыкрар эдер өзүни.

Ол шейле башаржаң, шейле бир
уссат,—
Умуман, өңүнде дурмак жуда кын,
Валла, гүр токая ташлайсаң,
Шонам
Күтеклиги билен чапмагы мүмкин.

Өңде-соңда дүшүнмели ахыры!
(*Муны вагтал-вагтал бойнам алярыс*).
Йитилиги уланмалы вагтымыз
Күтеклиги айлап-айлап салярыс.

Ол саңңы дишлерин сыртардып чала,
Хайбат атанында көтекли гүне,
Отуранлар дуйман элини чарпар
Онуң өрән йити күтеклигине.

Ол өзүниң күтеклигин билмез хич,
Бар болса-да шу гүррүң бар тарапда.
Мундан уран күтек гылжының ужы
Нәмүчиндир шаңлар дурар арапда.

Эмма күтеклигиң бир тәлейи бар:
Ол сапындан сыпар гидер иру-гич.
Йөне хыжув билен күтеклигини
Ыкрар эдер ере дүшерне деңич.

* * *

Аты дебсиләп чапма,
Сәхер думан ичинде
Гойбер онуң жылавын
Өзи серден геченде.

Шат гүнүнде шатдыр ол,
Тойда шөхратың болар.
Магшар гүнүн агланлан
Бириси атың болар.

Булаберме гамчыңы,
Көз галмасын тенинде,
Сең берен дузуң үчин
Алкыш бар хер деминде.

Гамлы гүни кишңэнде, —
Эшиденде ах сесин,
Гөзүн сүпүр, эй адам,
Олам адам ахбетин.

* * *

Гар эрейәр,
Буз эрейәр,
Геченини бушлап гышың.
Адамлар еңил йөрейәр,
Сениң велин, шол болушың.

Ховлулар песелйәр гүллер ичинде,
Адам инди ыгтыярның ээси.
Сыкылыклап,
Еңил әдип геченде,
Гөрүнйәр адамлаң ягты келлеси.

Адамлаң депеси дирейәр асман,
Йөредйәрлер оңатлыгың динини.
Сен болса, пикири дондурып дуран
«Бирюса» я «Памир» холодильниги.

Адамлар яшаяр эркин, гурплы,
Оңатлыкда, хайыр ишде хыялы,
Сениң агзың мыдам мәкәм гулплы,
Миллионерлериң хазнасы ялы.

Мениңки — битинден,
Сеңки — ярымдан,
Мен дүр сечйән,
Сенем шерден сечйәрсиң.

Мениң аңсат бөкүп гечйән ябымдан
Сен балагны эле алып гечйәрсиң.

Биз сөйги синдирдик ишдир поэма,
Сөйгүден, шатлыкдан ёк бизе дойма.
Сен сөйүп гөрдүңми, билемок,
Эмма
Сениң иниң етди сөйгиң боюна.

Йөне мен дүшүнйән башга бир зада,
Ол маңа асман дей ягты хем аян:
Инрик хөкүм йөреденде дүнйәде.
Сен өйүнде зарын чекип аглаян.

Дүшүнйән — сеңки кын.
Сен багтсыз адам.
Саңа агыр агза яшынып яшмак,
Биз ялы догумлы,
Биз ялы сада
Адамларың арасында яшамак.

Адамлаң депеси бейгелип баряр,
Бу хакыкат, бу ажайып бир халдыр.
Биз саңа гынаняс.
Хайпымыз гелйәр.
Гынаныляң адам — хакыкы дәлдир!

ТОЙ

Шемала тутулар
Аррык петеке.
Шувлаян сүтүнлер,
Артык. Репетек.

Тежене чен, Гушгы.
Бабадурмазды —
Гечилен дурмушдыр,
Ыздадыр бары.

Не селен, бой алан
Халылы өйүн,
Песелен, даралан
Ялыдыр өйүн.

Бир чилим чекерсиң
Дурарсың үмсүм,
Ичиңе чекерсиң
Сорарсың кемсиз.

Эндамың дынч алар, —
Кейплисиң аман.
Кейваның ыңжалар,—
Гелипсиң аман.

Огулың дашында,
Гызың дашында,
Аялың гашында —
Газың башында;

Сен хезил эдиплер
Гараян вагтың,
Мелхеми эзиплер
Барындыр багтың.

Пери ызлап йүз он
Оюң шорунда
Тапсаң оны сен өз
Өйүң төрүнде

Ене өңе. Өңде
Елларың дашы.
Иңе, өңде-соңда
Тойларың башы!

ЦЫГАН АЯЛЫ

Көне жыгыллыкда атынып шалын,
Диңе иле оңатлыкда хыялы,
Үйшүрип дашына җеменде барын,
Пал атярды гарры цыган аялы.

Эллермизиң аясына бакярды,
Кә гаш чытып, кә гүлйәрди чылкасыз.
Келлесиң силкенде ойнап-бөкйәрди
Ярым ая меңзеш гулак халкасы.

Гөзләп тапып картларының хачыны,
Хеммә багт ислейәр улудан-улы.
Сыпап гечйәр гуран гөвсүн, сачыны
Уршуң ыз янының парахат ели.

Биз хеммәмиз гуссалы гүн гелердик,—
Гелердик янына тукат вагтымыз.
Бары-ёгы бәш манада алардык
Көңлүмиз дирилден гыммат багтымыз.

Юрт болса о йыллар гайнап-жошярды,
Күлден хем хесретден галярды парлап.
Ким душанок, ким багтына душярды,
Ериң әхли тарапындан сораглап.

Жыгыллык гызярды, чыкярды серден,
Хер ким харыдыны өвйәрди кемсиз.
Деңи-тайсыз ынам сатансоң, бирден
Бизе гыя-гыя бакарды кемпир.

Ол бирден-ә отлучөпүн якярды,
Бирденем ынанман багтлы картына,
Гусса билен аясына бакярды,
Бахыллык эдйән дек берен багтына.

Хачлы карты ил багтыны тапярды,
Эмма велин, өз оглундан дерек ёк.
Гадымлардан гелйән бир када барды,—
Пал атяның пайына багт душенок.

Иң элхенч, иң ажы хакыкатдыр бу,
Иле ынам пайлап гиже ве гүндиз,
Өзүң пайсыз галсаң шол үлешикде,
Гөлжеге ынанман багтсыз хем ялңыз.

Пала биз ынандык чынымыз биле,
Ол көпбилмиш — оңа бар зат аянды.
...Асфальты сүпүрип көйнеги биле
Барян гара шол бетбагт аялды.

ЫНАНЖАҢ ГЫЗ

Он йыл гечди гүн ялы,
Ойланярын сен хакда,

Ынанжандың гар ялы,
Эрэп гитдиң додакда.

Саңа, «Солтаным!» дийип,
Умыт баглапдым гөге.
Ынанжандың ягыш дей,
Сиңип гитдиң топрага.

Сен ынанжаң гөзелдиң,
Бакардың сен узага.
Сен ынанжаң дурнадың,
Дүшдүң ерде дузага.

Дүшүбердиң, кән дүшдүң,
Дүшүбердиң ене-де.
Шейдип, ерде дүшүңдиң
Хиле диен сенеде.

«Мен сени сөййән!» дийип,
Бир гүн чөкдүм дызыма.
Бакдың сен гусса билен
Мең ынанжаң гөзүме.

Дийдиң: «Сен белент сөййәң,
А мен песде отырын.
Гит, оглан, деңиң гөзле,
Саңа хесрет гетирин!»

РУС ХАЛК АЙДЫМЫНА ӨЙКҮНМЕ

— Сыным дүшди саңа, оглан,
Дердиңе дерман болайын.
Әкит, оглан, әкит мени,
Вепалы аял болайын.

— Әкидердим, нәзенин гыз,
Йөне диңле беяныма:
Еди йылдыр багры гирян,
Гөзи ёлда аялымың.

— Сыным дүшди саңа, оглан,
Сувсаңда деря болайын.

Әкит, оглан, әкит мени,
Жана-жан уяң болайын.

— Әкидердим, нәзеник гыз,
Юрдумда чайканя дерям.
Еди йылдыр багры гирян,
Гөзи ёлда ялңыз уям.

— Сыным дүшди саңа, оглан,
Сенсиз саргарып-солайын.
Әкит, оглан, әкит мени,
Гапыңда гырнак болайын.

— Аяклары мисли газал,
Бедевимиң гөзи ёлда,
Совул ёлдан, нәзли гөзел,
Гырнак сөйүлмез биз илде.

ЭПИТАФИЯЛАР

I

Бәрде шахыр ятыр, —
Байрың йүзүнде,
Аз яшады пахыр,
Чыкардык ятдан.
Кесели не эрбет —
Гутарды бенде
Узага чекмедик
Еңил шөхратдан.

II

Мундан мүңләп томашачы гачярды,
Окапды ол йүзләп ролуң иманын.
Режиссёрлаң нәчесини гөчүрди.
Иң эсасам, өкүз ялы ичерди.
А сиз болса бу пахыра
Укыпсызды диййәңиз.

МЫХМАНЧЫЛЫКДА АЙДЫЛАН ТОСТ

Энтек садалыкдан зыян чекен ёк,
Сада болсун огулыңыз, гызыңыз.

Гечсин язларыңыз херекет билен,
Берекетли гелсин тылла гүйзүңиз.

Төрүңизде хемишелик гуралан
Юмшак салланчагың ятмасын бады.
Сачагңызда чөрек, дуз халтада дуз,
Сөнмесин ожакда ожарың оды.

Дулуңыздан гелин баксын Ай болуп,
Түйнүгңизден гелин болуп Ай баксын.
Яман ниет билен ишикден гирен —
Ягшы ниет билен ишикден чыксын.

* * *

Маңа өвран-өвран
Дийдилер: «Йигит,
Сен дурмушы өврен,
Сен дурмуша гит.

Шәхерде гүйз, гышы
Гечирмә дерек,
Гидип бу дурмушы,
Өвренмек герек!»

Дүшүнемок аян,
Дүшүнемок хич.
Мен нирде яшаян
Шу вагта дениң?

Мен хайсы дузакда,
Хайсы ёлдакам?
Дурмушдан узакда
Ничик илдекәм?

Аслында, дурмуш нә?
Манысы нәме?
Онуң гурлушына
Кын дүшүнәйме.

Белки, дурмуш диен
Мениң өзүмдир?

Халал дузум иен
Огул-гызымдыр?

Белки, шәхеримдир,
Белки, көчәмдир,
Экен нахалымдыр,
Өйде кечәмдир?

Урушдан сөз ачян
Сырдамдан сырдам —
Белки, ол көп ичйән
Мениң гоңшымдыр?

Белки, ол одумдыр
Муртлары товлы.
Белки, ол Назымдыр, —
Хикметиң оглы?

Белки, ол гапымдан
Акян сувумдыр?
Оңатлык хакында
Хош арзувымдыр?

Талдыр дереклери
Сынлап дуршумдыр?
Дуйпсуз йүреклери
Горжап йөршүмдир?

Белки, дурмуш диен
Дуйгы-серимдир?
Мениң өрән сөен
Адамларымдыр?

Маңа өвран-өвран
Дийдилер: «Йигит,
Сен дурмушы өврен,
Сен дурмуша гит...»

Юрдундан ковулан
Бир ашык дейин,
Мен булардан гечип,
Нирә гидейин?!

* * *

Ики зат эрклидир ериң йүзүнде,
Олара эрк эден болмандыр хениз,
Бириси шай-сепе бесленен гиже,
Бири хайыр-шере бесленен гүндиз.

Ене бир ики зат эрклидир жуда,
Шолар билен етйәс сапалы гүне,
Бириси дүнйәниң гөрки сөйгүдир,
Бири бу дүнйәниң гыммaты эне.

Ене ики задың гүйчлүдир эрки,
Олар гапы какман гелер хер махал:
Бири сениң үчин баш гойжак достуң,
Бейлекиси башың алжак шум ажал.

* * *

Адам өлйәр,
Шейдип япыляр перде.
Өлен дәл,
дирилер галярлар дерде.
Йөне өлен адам
өлерине чен
Танышяр дүнйәниң гечмиши билен.
Гиже-гүндиз китаплара болуп яр,
Гечмиш билен-тарых билен яшаяр.
Гомер билен яшаяр,
Байрон билен яшаяр.

Пырагы, Ленин билен —
Бары билен яшаяр!
Булам аз дей ол отуряр ойланып,
Соңра гележеге чыкяр айланып.
Энче йылдызларың дүнъесин ачяр,
Соң ол йылдыз болуп, сүйнйәр-де гечйәр.

Адам өлйәр,
Шейдип япыляр перде.
Адам аз яшаяр
Кән яшан Ерде.

1966.

ГӨЗЛЕГ

Дурмуш мисли гөзъетим,
Гөзъетимиң чәги ёк.
Мен элмыдам гөзледим,
Гөзлемегиң чәги ёк.

Нәче ёл бар, ёдалар,
Бейиклик бар, чуңлук бар.
Эмма йүрек от алар,
Сениң, сениң нәмәң бар?

Чагыр мени, гөзъетим,
Агыр ише баш гошдум.
Өз ёдамы гөзледим,
Өз ёдамдан даш дүшдүм.

Дөвйәнлери сөймейән,
Гөриплери хас бетер.
Диййәрлер: «Сең гөзлейән
Ёлуң нирде ахбетин!»

...Кын пурсатда ким-де ким
(Пархсыз — гожа, төзелми),
Унудып өзге зады
Алса эле газалмы,

Бегенҗини сөзлесе,
Гынанжыны сөзлесе,
Гошгым билен гүрлешип,
Дертдешини гөзлесе,

Өзи үчин бир ерде,
Ятман узак гиҗелер,
Билсе галямы дерде,
Ылхам җошар, гүйч алар.

Дерде гоюп, игеләп
Гөриплериң топарын,
Кын гүнүнде адамы
Мен гөзләрин — тапарын!

Диңләр мени шәхерлер,
Диңләр мени обалар.
Ине, мениң чуңлугым,
Бейиклигим шу болар!

ТОПРАГЫМ

Сениң дузуң ийдим, наныңы ийдим,
Галплыгам этмедим, худая шүкүр.
Кәте гөге галдым, кә гөкден ийндим,
Эмма хич йитмедим, худая шүкүр.

Илкинжи сөзүми, сенден башладым,
Дузуңы сыладым — ялан язмадым.
Диңе сениң гышың билен гышладым,
Диңе сениң язың билен язладым.

Йитиренми сең гойнунда йитирдим,
Тапанымам сең гойнунда тапдым мен.
Сен болаңсоң дүнйә акыл етирдим
Онуң әхли peслик, шатлыгы билен.

Хол, гаяның этегинде отуран
Багың деңесинден табытлы гечдим.
Ене бир гүн, гөкден совулып думан,
Шол багың дүйбүнде ал шерап ичдим.

Нирә гитсем, мениң билен болдуң сен.
Сен, серетсем, онки сүңңүм экениң.
Чалышман даш юрдуң гүллери билен
Аякда ыз гоян сениң тикениң.

Миннетдарлык сөзи сада болармыш,—
Елларың ак болсун, узага гитсин.
Бакы ука батсам бир газаплы гыш,
Сең гойнунда ятмак миессер этсин!

САЗЛАШЫК

Гой, язсынлар гусса чекйәң кән диййип,
Нәме, йүрек када гарап дурмаяр.
Середиң чалымтыл, бейикден-бейик
Асманы гулачлап өтйәр дурналар.

Гүйз ене эндикли эллери билен
Ёлупдыр шахадан япраклаң барын,
Танкыт эдилжегми билсем-де, ене
Гүйз билен отурып гусса чекйәрин.

Бу гусса дурлаяр, саплаяр мени,
Әхли гечениме назар айлаян.
Середип отурсам, шейле гуссада
Гечен ёлуң гөрнер экен хас аян.

Йүрегиме яссык эдип гуссаны,
Гечен хакда оңа сораг берйәрин.
Хер халда яшлыгым гүнләп гечипдир,
Мен муңа сәхелче өкүнмейәрин.

Гүнлериң шат гүлкүсини бөлүшип,
Аглана теселли берип етишдим.
Айлы гиҗе улы айың гашында
Ай җемаллы ярым билен өпүшдим.

Гөрдүм менем йигрим бәшиң ичинде:
Гүйз гелйәр — япраклар, мейданлар соляр,
Йөне иң бейик зат: адам дурмушын,
Калбыны бейгелдйән эсерлер галяр.

Хәзир болса, бу пайхаслы гүйз биле,
Юмшак гусса чекйәс, сөзсүз сөзлешип.
Яшасын адамың хем тебигатың
Арасында гүнләп дуран сазлашык!

* * *

Ажап сыяхатда болдум дийди ол,
Гоймады гүррүңин гоймалы ерде.
О нәхили ажап сыяхатмышын —
Еди гүн асманда?
Секиз гүн ерде?

О нәхили ажап сыяхатмышын?
Бәрде-аэропортда учара мүнсе,
Алты ажап юрды ятып гечирип,
Единжиниң вокзалында оянса,

О нәхили ажап сыяхатмышын?
О нәхили ажап? — Совал берйәрин, —
Еди мавы деңзи ятып гечирсе,
Оң үстүне ене етмиш деряны?

Ашакдакы тәсин баглаң, метжитлең,
Эшитсең ёкарда диңе мыш-мышын,
Отлар билен бежермесең ярaңы,
О нәхили ажап сыяхатмышын?

Шат земинде гоюп оба, шәхери,
Гүллериң агыны, гызыл, сарысын,
Сен сесденем озян чалтлык билен
Өз өмрүң дениинден гечип барярсың.

Чалтлык билен көп ишлери этсе бор,
Йөне шол чалтлыгың бир эммасы бар,
Ол дүнйә,
адама дүшүнмеклигиң
Дениинден,
дениинден,
дениинден баряр.

Сен гөрмән гечйәрсиң
Сең үчин дөрән
Учмаха ят, Эреме ят гүллери.
Йүзүңи сыпаса, йыгырдын язҗак
Отдан хем топракдан дөрән еллери.

Чалтлыгың гылыгы: ягышлар ягсын,
Адам хесрет чексин, ягсын акҗа гар.
Пархы ёк,
ол жуда зерур затларың
Дениңден,
дениңден
дениңден гечйәр.

Гиже-гүндиз учяр, учяр адамлар,
Леззет алып моторларың хениңден.
Дур сен,
Саклан, тизлик сөен Адамзат,
Гечәймәвер сен өз багтың дениңден.

ДАГЛАР

Дүнйәмизиң өрки, гөгүң диреги,
Бардыр томашалы сапарың, даглар.
Бу гүн саңа өркләп дәли йүреги,
Сенден улы кувват тапарын, даглар.

Этегиңде иллер мекан тутдулар,
Ат чапып, яй чекип, пейкам атдылар,
Сөйүшдилер, урушдылар — өтдүлер,
Менем сени сөйүп өтерин, даглар.

Мен-мен дийип дага көңүл багладым,
Сени гөрүп, кичилигме агладым,
Боюмы боюңа деңәп халатым,
Тоба эдип өңүңде чөкерин, даглар.

Ниче даналарың сөзүн эшитдиң,
Бетпәллери өз пәлиңе душ этдиң,
Бу гүн гелип мениң якамдан тутдуң,
Саңа нәме дийип өтерин, даглар?

Сын эт умманларың гөзел гөркүне,
Бейик биналарың сынмаз өркүне.

Яманлыгмы гой өзүмиң эркиме,
Ягшылыгмы велин, апарың, даглар!

ИЛКИНҖИ ГАР

Ер нирде? Гөк нирде? Билип боланок.
Бакы илкинҗи гар ягярды ене.
Онуң ерде дынным ялы касты ёк,
Гыз әдими билен дүшйәрди ере.

Җайлар, пыядалар, автобусларам
Илкинҗи гар үчин шадыяндылар.
Кейпихонлар нәме, суссупеслерем
Бары шу гар билен яшаярдылар.

Асман алтын ачарыны алдырып,
Гар дәл, йылдыз дөкйән ялы бу тая,
...Пальтосының якасыны галдырып,
Йигдекче барярды вадалы жая.

Илкинҗи сөйгүси юмшакдан-юмшак
Илкинҗи гар болуп инйәрди гөкден.
Гар онуң ёлуна болҗакды дүшек,
Йөне дүшеклиге етишенокды.

Илки ериң, соң асманың зүряды
Гечип билмән йылылыгың дениңден,
Илкинҗи гар, пагыш-пара эрйәрди
Йүзлең, эллең, ериң йылы деминден.

Бу гар биринҗи дәл, дәлди мүңүнҗи,
Ол йыллаң хасабын ундуп ягярды.
Ол кимиң биринҗи, кимиң йүзүнҗи,
Кимиң болса, он единҗи гарыды!

Шу гар үчин гөвүнлермиз ыңҗалды,
Геченем, гелҗегем жем болды бизде,
Дүнъеде хемме зат илкинҗи болды —
Гарам, Багтам, Гайгы-хасрат, Хош сөз-де!

Машынларың өл көчеден баршыны,
Бейик пенҗирелең акҗа пердесин,
Гөгүң дынман элек эләп дуршуны,
Багшың бармак басан ширван пердесин,

Өңлер мүңләп киши гөренем болса,
Дуянам болса, мүңлерче йүрек,
Олары, хут яңы дөрән мысалы,
Гөрүп билмек герек илкинҗи гезек!

Айлан сен, пырлан сен болмасын үнҗиң,
Гыз әдими билен дүш ере сары,
Өтен йыл илкинҗи,
Бу йыл илкинҗи,
Соң ене илкинҗи мүдими гарым!

ГАР

Гара-гара гаргалар
Гар-га-яр:
«Биз гонайсак,
гаралар
Гар! Гар! Гар!»

Гоняр гара гаргалар,
Гара гаргалар.
Догруданам, гараляр
Гар! Гар! Гар!

Гара-гара гаргалар
Какяр хешелле:
«Бар гар гаралар
Гарга гара дүшенде!»

Агшама чен гараляр
Гар. Гар. Гар.
Гараңкыда гаргалар
Еринден өрйәр.

Оларың тәк бири
Болса-да иш кын,
Шол отыр, ак гары
Гаралтмак үчин.

Гиҗәң аязында
Газаплыдыр гар.
Гарга аягындан
Бейнә чен доняр.

Эртеси гүн ир биле
Көче сүпүрйән
Гара гарган гарганы
Оклаяр бир ян.

Гара-гара гаргалар
Шахадан өрйәр.
Гара гарган
гарганың
Маслыгын гөрйәр.

...Гүнде гара гаргаяр
Гаргалар: «Гак!
Гак!»
А гар болса, элмыдам
Ак!
Ак!
Ак!

ОРАК

Инрик гаралды-да, йылдызлар янды,
Хемме зат парахат дем аляр инди.

Гүндиз бугдай орлуп, жош уран ер хем,
Гара шалын эгне атыпдыр бу дем.

Гижелер не гөзел сөйгүли майда,
Гөкде эгри орак мысалы Ай-да.

Бугдай орлан ере хырыдар бакяр,
Хем ол гусса билен шейле ах чекйәр:

«Дүшседим бошлукдан, ах, шол ере мен,
Орардым бугдайы тә даңдана чен.»

* * *

Деңиз башда гөк дәлди-де, мавуды,
Соңра агшамара элван өвүсди.
Әпет толкунлары гөге товусды,
Деңизиң халына гөвнүм авады.

Көңлүни гынаян улы зат ҳакда,
Гүввүлдәп-гүввүлдәп сөзлейән ялы,

Маңа дүшүн, дүшүн диййән мысалы,
Кичелийәрди,
Огшаярды аякдан.

Шонда сынлап бир найынжар сыпатын,
Йүрек билен эшдип көңүлде зарын,
Деңиз дәл-де,
Бу үммүлмез жандарың
Көпүржикден дөрән ялын сыпадым.

Бирден рахатланды мениң бу раят,
Агшам гелип,
Дөкди оңа пишмесин.
...Эгер деңзе герек болса хемаят,
Онда адам оглы нәме ишлесин?!

СОНЕТ

Деңиз гөзяш дөкйәр, деңиз аглаяр,
Үч гүндүр деңизиң хич карары ёк.
Деңиз айралыга багрын даглаяр,
Ол Ай ярын багра басып биленок.

Үч гүндүр асманы чал булут бүрәп,
Деңзиң бу халына гүлүп гөзлейәр.
Үч гүндүр деңизиң багрын паралап,
Онуң гөзел Ай ярыны гизлейәр.

Деңиз-де ах уруп диййәр: «Эй, шемал,
Шу чал булды ков-да, рехим эт жана!»
Деңизиң налышын эшидип шо хал,
Шемал чал булуды ковяр уммана.

Гөзел Ай асмандан деңизе дүшйәр,
Деңиз ярын багра басып, көшешйәр.

* * *

Ала гөзли Марал гаядан гайтды,
Гүн нуруна ал өвүсди алкымы.
Соңам эсли салым яңланды дурды,
Бир элхенч гүмпүлди сәхер салкыны.

Бу гоха чалажа тисгинен овлак
Ховлукмады, эвмән еринден турды.

Соң жүлгәң дүйбүне — бир гара горпа
Гең галып, гең галып гарады дурды.

Бирденкә-де дириң-дириң бөкжекләп,
Башлады ол бир гүнәсиз оюна.
Өзүн гоюп гачан энәң ызындан
Бөкди кейп билен жүлгәң тейине...

ЯЗЛАРЫМ

Дурна, жүмжүмели, әлемгошарлы,
Үлкәме той болуп гелен, язларым.
Эдепли-экрамлы гундуз гошарлы,
Бәс эдишдиң гызлар билен, язларым,

Чага болуп, яйлаланда ойнадым,
Йигит чыкып, гөрмегиңден доймадым.
Кәмилликде Шыгрыстанда яйнадым,
Йылда уссат болуп гелен, язларым.

Дирилиш сен, галкыныш сен, дурмуш сен,
Гуша ганат, бизе ылхам бермиш сен,
Элван көпри гележеге гечмишден,
Чын ашыга девран болан, язларым.

Гөз айладым бу гүн якын-дашларым,
Бегенжимден гөк диреди башларым.
Сөеним, сыланым, деңи-душларым,
Аман экен иле-чалан, язларым.

Сен бир жадыгөй сен, гиден бир маны,
Өзүң билен язлашдырдың ынсаны.
Маңа ил-гүнүмиң шөхраты-шаны
Несип этсин сениң билен, язларым.

1973.

* * *

Гушлар билен сөхбет ачдым
Мен бакылык барада,
Ине, шу уллакан земин
Хемем шу асман арада.

Достларыма сарпа гойдум,
Элъетмез гызлары сөйдум,
Баш яланач гездим гарда,
Ине, шу уллакан земин
Хемем шу асман арада.

Ёк, гыкувлап дэл-де, аглап
Геченинде жигер даглап,
Дүшүндим мен дурналара
Өз көнлүмем ахы-зарда,
Ине, шу уллакан земин
Хемем шу асман арада.

Хер нэме дийсегем, достлар,
Гөтерилсин бу гүн тостлар!
Чүнки яшамаклык хезил
Ган урярка дамарларда,
Ине, шу уллакан земин
Хемем шу асман арада.

Гусса батмак нэмэ деркар!
Шатланмага хакымыз бар.
Гам чекерис биз аңырда,
Биз, энтек дири ахыры
Ине, шу уллакан земин
Хемем шу асман арада.

Йөне улурак болалын,
Улудан тэлим алалын,

Сөз ачсак нэме барада,
Чүнки, кичи болмак — гүнэ
Ине, шу уллакан земин
Хемем шу асман арада.

ИКИ АГАЧ

Агач агажа бакар,
Арасындан сув акар.
Акар учин пархы ёк, —
Икисинем ден якар.

Икиси-де ден өсер,
Башын сыпап ел өсер.

Даш-төверек гуванар:
«Өсүшлери не есер!»

Акар акар-да гидер.
Барып бир тешнә етер.
«Хайсы кенар говы?» дийип,
Агачлар пикир эдер.

Өрүси яйрап гепиң,
Вагтыны алар көпүң,
Чеп кенар сага зардыр,
Сагам зарыдыр чепиң.

Олар миве гетирер,
Эмма гамлы отурар,
«Оң кенары говы!» дийип,
Аглар, өмрүн өтүрер.

* * *

Гуй, ягыш! Эзибер таллаң сачларын,
Гелибер мүң йылкы ёлларың биле.
Йөне даг дашларын алып гайтма,
Даг башында ятан силлериң биле.

Гуй сен, икияна булап баглары,
Бөври ярылана дөнсүн бу асман.
Баглар буймаз ягшың яганы биле,
Ягшың дөвен гүли гурамаз асла.

Нәмүчиндир өзүм билип билемок,
Сен гөкден инеңде батярын гама.
Бир дилегим, йүрегимде гат ясан
Гечен гүнлең ятламасын гозгама.

Яда салма чагалыгың гүнлерин,
Дөвүр гечди «өс, сачым, өс сачлыкдан».
Икибашдан, гөзүн баглап энемиң,
Аякялаң, башы ачык даш чыкман.

Сен танс ойна белент җайлаң башында,
Сув-сил эт асфальтлы даш-төверегми,
Хемем илкидурмуш пәклигиң биле
Дурла мениң бу шәхерли йүрегми.

Гуй сен ягыш! Гувлэп-гувлэп гечеңсоң,
Бейхуш эдер бизиң шэхерли сери.
Шэхериң четинде асфальт гутарып,
Аңырда сэхраның башланян ери.

Шэхер тарапындан гелйэн биналаң
Сесин эшдип чигиллем хем жумжуме,
Ел берер «Елларңыз ак болсун» дийип,
Бу бейик хем Адалатлы хүжүме.

Хэзир болса, гуюбер сен жош биле,
Йөне дашы дүндермесин силлериң.
Дурлабер сен бу шэхерли йүрегми
Хемем жүмжүмэниң узын теллерин!

* * *

Гөз айла дөрт яна — гүл депе-дүзүң!
Серетсең асмана, гөрүнйэр йүзүң!

Ол бир өзбашына элъетмез умман,
Гөге даш окласаң, дөвүлжек асман!

Шапак дей доглупдыр элван гүлэлек,
Башыны эгип дур, «ёл» диййэн ялак!

Гөге даш окламок, ёламок гүли.
Олардан зыян ёк, догры-да вели!

Орярын экенми, оранмы иййэн,
Өзүме эденли, гуҗурлы диййэн.

Артык багт бармы — сэхраңа барсаң,
Асмана середип, йүзүңи гөрсең!

* * *

Бахарда гүл ягды,
Гышда гарымыз.
Гүйзде гусса батдык дурна геченде.
Бизиң тэлейлермиз,
Ыкбалларымыз
Айланып дур дөрт пасылың ичинде.

Хич зат тәзелик дәл ериң йүзүнде,
Тәзелик дәл баглаң шаггылдап дуршы.
Тәзелик дәл чал асманың дүзүнде
Гайдып гелмек үчин
Дурналаң баршы.

Йөне баглар маңа саясын герди,
Ынам гөрдүм ак дурнаның гөзүнде.
Дүйн сөйгүлим менден йүзүн өврүрди —
Көне зат ёк экен ериң йүзүнде.

* * *

Ненең оңат!
Шол ягышлар ягып йөр,
Шол гүллер гүллейәр, түркмен дүзүнде.
Шахыр сөйги сетирлерин язып йөр,
Сенем яшап йөрсүң ериң йүзүнде!

Ненең оңат!
Бу сәхерде гуссам ёк,
Гүллерде дамжалар—мисли бир дүрлер.
Мен саңа ер-гөги пешгеш беремок,
Гечди оңа ынанылян дөврүрлер.

Мен диңе ягышмы, тупанмы, думан,
Пархы ёк, шадыян, гуссалы гүнде,
Миннетдар,
Миннетдар саңа саг-аман
Яшап йөрениңе ериң йүзүнде.

Гүйз донун гейипдир түркмен дүзлери,
Багларам сыпайы — миве бишенде.
Барха аз айдыляр сөйги сөзлери,
Барха көп ойланяң инрик дүшенде.

Ненең оңат!
Тәзе гүллер ачылса,
Гүле ыхлас эден түркмен дүзүнде.
Хүвди болса, чөрек болса, гүн болса,
Сенем яшап йөрсең ериң йүзүнде.

* * *

Сәхра йылдызлары өчди биреййәм,
Гызарып башлады багларың башы.
Гушлар гөчди мейлисинде бу дүнйәң,
Жүркүлдә өвүрип төверек-дашы.

Болмажысы болды гарагол серче,
Торгаям жош билен асмана галды.
Земиниң сөйгүси сыгмансоң иче,
Тебигат гүрләйжек, гүрләйжек болды.

Көпден бәри йүрегинде гизленен
Сырын гиң жахана жар эдйән кимин,
Өз гушлары, оты, шемалы билен,
Өз эне дилинде гепледи земин.

Не бир хиле барды онуң сесинде,
Не бирне яранмак хыялы барды.
Гечмән калбындакы чын хөвесинден,
Ол диңе өз дийжек сөзүн дийййәрди.

Ол диңе эсасы, улы зат хакда,
Бакылык барада айдярды айдым.
Шәхерем түсселәп өрән узакда,
Бәрик — сәхра тарап эдйәрди әдим.

Дийдим: «Мен бир сениң багында япрак,
Ач, көпи гөрмедик батыл гөзлерим.
Өврет маңа өз дилиңи, эй топрак,
Ач сырыны ол элъетмез сөзлериң!?»

Топрак жогап берйәр: «Гөгеле оглан,
Ким сен? Нечүн бейле хыял гурярсың?
Сен өз бүдүр-сүдүр мукамың билен,
Мениң овазымы булашдырярсың».

Ахыры доланян өз түнегиме,
Йүрек саз чаланок. Йүрекде жош ёк.
...Меңзәсим геленок өңкүлигиме,
Бу топрага болса, меңзәп билемок.

* * *

Гәверсиң дүзүнде бахар шох болуп,
Чыглы отлар биллериңе етенде,
Юва, жүмжүмелер «Дадыя геч» дийип,
Сениң аягыңа бадак атанда,

Гүллер сувлы окарасын гүжеңләп,
Галдырап, булдурап баканда сизе,
Сувуны ичмерсиң, эмайлык билен
Оны нурлар эдип серперсиң йүзе.

Ине, шонда
Бирден дурланар ганың,
Ядавлык, ойлардан азат болар сер.
Шәхер шовсузлыгы,
Еңилишлери
Жуда,
Жуда,
Жуда овнук гөрүнер.

Гечмишиң тозанын силкип үстүнден,
Гелжегңи сәхраның йүзүнден окап,
Ягыш гечендеи соң чырмашан ота
Ятарсың,
Ятарсың йүзүңи ойкап.

Дүшүнерсиң бу топрага, бу дүнйә,
Шоң пәклиги билен сенем борсуң пәк.
Тәмизлик,
Элъетмез гөзеллигинден
Башга онуң дынным ялы кеми ёк.

Язып сениң маңлайдакы гасыннңы,
Сәхраның үстүнден өвсенде еллер,
Сен бу дүнйә яңы инен мысалы,
Тәзече яшасың,
Сөесиң гелер.

Бу сәхра,
Бу учмах бежерйәр бизи,
Бизем сөйгимизден берип аклыгын,

Бу яшыл уммана сиңип гиделиң
Хем болалың бир бөлеги пәклигиң!

БАХАРЫҢ ИШИ

Бахар сәхер билен башлады ише,
Ак сүйт гуйды эриклериң үстүне.
Балдаклары *гөк реңке бояды*,
Гүләлеклер ал өвүсди дессине.

Эллеринден дур дөкүлйән бахарың,
Непеси дурлады чыглы ховаңы.
Соңра сырып гөк *йүзүнден булуды*,
Мавы реңке бояп чыкды асманы.

Мавы гөзлем шу асманың ашыгы,
Шоң реңкинден акыл-хушум гөчендир.
Белки, мартда *салланчакда ятыркам*
Гөкден даман ики мавы дамҗаҗык
Гелип мениң гөзлериме гачандыр.

* * *

Асманың манысын, дүнйәниң сырын
Дурналарың сетиринде окаян.
Етмиш *йыллап айра дүшен мысалы*,
Чыглы ота күкрегими ойкаян.

Баг астында гөге гарап ятырын,
Дүшек эдип яш майсалы топрагы.
Бармага гөк *юва сарап ятырын*,
Мен — дүнйәниң дарагтының япрагы.

Унудян өзүми. Унудян бада.
Яшыл тебигата сиңйән-де гидйән.
Бакы тебигатда,
Бакы дүнйәде,
Өзүми гүл, топрак, майсадыр өйдйән.

Җуда ир хөврүкдим яшыл баглара,
Сәхраның үстүнден өвсен *шат еле*.
Шоң учинем гусса батан чагларым
Кеселми бежерйән тебигат биле.

Гарылян дүнйәниң бакы сазына,
Деңиз болуп гүввүлдейән, гүңлейән.
Гошулып балдаклаң яш овазына
Хич вагт кеселләмок,
Хич вагт өлмейән.

Адам өлүм дийип тапыпдыр бир зат,
Өлүм нәме?
Тебигата гарылмак,
Бахара гүл болуп гетирмек шөхрат,
Даң-сәхерлер пынтык болуп ярылмак.

Достлар нәме,
Гиден гүнүң агларлар,
Бир нәче гүн сени ятлар-көерлер.
Чын йүрекден көңүллерин дагларлар,
Соңра?
Соңра агламасын гоярлар.

Йөне йыллар гечип, үйшүп дең-душлар,
Гөк отуң үстүнден басанда гадам,
Отлар олаң аягына чырмашар,
«Саклаң!—диййән ялы—мәхрибан адам.

Кейпиңиз ненеңси? Бармыдыр бир тап?
Гезип йөрмүсиңиз башларыңыз җем?!»
Эмма шол отларың йүзүне гарап,
Мендигими билмез олаң бириcем...

ГҮЙЗ

Башланды чал думаның
Гөгүң йүзүн тутмасы.
Гечди бахар байрамы,
Гелди гүйзүң гуссасы.

Чуңам болса тебигат,
Гөвни айна дей ачык.
Адамлаңам хыҗувы
Көшешипдир азаҗык.

Нәмүчиндир, билмерсиң,
Гечениңде дурналар,

Сенин ядан пайхасың
Бир азажык дурланар.

Элиң галама барар,
Сорар йүрегиң сеси:
Яз байрамы говумы
Я-да гүйзүң гуссасы.

Гечен байрам говумы,
Я гуссасы шу гүнүң?
Гүнүң бираз өчүпдир
Шөхлеси ышыгының.

Япраклары сырып йөр
Гүйзүң гүйчли шемалы,
Көнелишен афишаң
Еле соврулшы ялы.

ГҮЙЗ БИЛЕН СӨХБЕТ

Сыр алып сыр беришйән
Сөвер достума меңзәп,
Какдың ене гапымы,
Мениң пайхаслы гүйзүм.
Ене дуйгы көңүлде
Оянды мүңзәп-мүңзәп,
Дуйгулаң аграмындан
Эпилип баряр дызым.

Гүйзүм! Гүйзүм! Сен эдеп,
Сен бир нусга, сен маны,
Ачян сениң өңүңде
Сырларымың барыны.
Сен думанлы топрагың
Хем чал синен асманың
Биле мениң көңлүме
Сачяң пайхас нуруны.

Дүшүнйәрсиң: гүйз паслы
Ахырет дәл, өчмек дәл.
Ёгса, ханха сары Гүн
Совап баряр асманда,
Гүйз диен — сахылыкдан,

Нур эчилмекден нышан,
Бизиң мыдам сахылыга,
Нура мәтәч җаханда.

Дүшүнйәрсиң: шөхратсыз,
Йөренлере шан-шөхрат,
Атсызлара оңат ат,
Тапсызлара тап берсең.
Максатсызлара максат,
Мыратсызлара мырат,
Көңүллери көрлере
Бир дана китап берсең.

Селҗерсең гөрип мейин
Досты-ярың мейинден,
Ынсап, хакыкат болса
Әхли байлыгың — малың.
Сөзлер бирден ярылса
Йүреклериң тейинден,
Гүйзән гүйз тернелериң
Тәсин ярылшы ялы.

Гүйзүм! Чигрек гиҗелен,
Шемал шувлап гечендe,
Бирден дүшйәр ядыма
Нерессе досты-ярлам.
Гөр, олаң нәчеси ёк
Аз салымың ичинде?!
Шоң үчин гадрың билйән
Шинди җаханда барлаң.

Төрпүле сен дуйгымы,
Гой, инчелсин — мен кайыл.
Болсун якыным-ядың
Агысына дөзүмсиз.
Сениң гөркүңе майыл,
Сениң эркиңе майыл
Гүнлем, шатлыкдан яна
Гой, үзүлсе үзүлсин.

Япракларың басгылап,
Юваш әдимлән барян,
Шуввулдаяр гам болуп,

Чигрек шемал шахада.
Гуйз диен сахылыкдан,
Нур эчилмекден нышан,
Бизиң мыдам сахылыга
Нура мәтәч җаханда.

ДУРНАЛАР

Бирден гөк асмана дикилди гөзүм.
Ах, ол гөрнүш! Гөзүм нәмелер гөрйәр.
Гүл дүзүң үстүнден дүзүмде-дүзүм,
Гөвнүңи гөтерип, дурналар баряр.
Хер йыл сын эдйәрин мен бу гөрнүше,
Хер йыл гөзлем шу гөрнүшден доймаяр.
Дурна гечйәр... мисли адам дурмушы.
Дурна гечйәр... гечмесини гоймаяр.
...Адамлара хич этмәндим эрбеди,
Ягшылыгы болса аз этдим җуда.
Көчеде максатсыз энтәп эбеди,
Текепбирдим. Дүшдүм достламдан җыда.
Хич ким маңа эрбет адам диймеди.
Йөне *ягшам* диймедилер, элбетде.
Шейле агыр җеза мени гынады.
Шейле җеза гойды мени эзъетде.
Көп ялңышдым. Бу үммүлмез дүнйәни,
Китап дәл-де, ялңыш билен өврендим.
Дурналар!
Дурналар!
Ине, шуң ялы
Еллар билен сизи гаршылан мендим.
Өңем учупсыңыз хатарма-хатар,
Ене учарсыңыз узакдан-узак.
Йөне бир гүн меңем ахырым етер,
Бир гүн аҗал гурар өмрүме дузак.
Оңат билйән, менден сонам айланып
Гечерсиңиз. Шу акым бир дурмасын.
Ине, шу ынанҗа мәкәм багланып,
Күкрегимде йүрек гояр урмасын.
Йөне аз ялңышсын менден соңкулар,
Йөне дурмуш гара гүнлер гөрмесин.
Дурна гелер!
Дурна гидер!
Дурна гер!

Ил даш чыкып гаршы алар дурнасын!
...Хер йыл сын эдйәрин мен бу гөрнүше,
Хер йыл гөзлем шу гөрнүшден доймаяр.
Дурна гечйәр... мисли адам дурмушы,
Дурна гечйәр... гечмесини гоймаяр.

ГҮЙЗ ПЕЙЗАЖЫ

Шейле бир чуң гүйз гүнүниң пейзажы,
Бу гөрнүши диңе дана окяндыр.
Күтелдипдир гүнүң тылла тыгларын
Үчүнжи онгүнлүгинде октябрь.

Барып гөзъетимиң сүтүнне ченли,
Сәхра сары донун бүренип ятыр.
Баглар ере гачян япракларының
Ызындан сес-үйнсүз середип отыр.

Пенжиреден дүшйән солгун ышыга
Ыхлас билен эллерини чойярсың.
Бу гүн көңүлдәки шатлык-гуссаны
Сен өңкүден хас чуңурак дуйярсың.

Саг бол, гүйзүм, нәзик дуйгулаң үчин,
Ачдың йүрекдәки сырлары бизе.
Яздың көңүллере белент айдымы
Аглап гечен дурнаң перлери биле.

...Тебигат той тутды бахарда-язда,
Мейлисинде нәз-ныгматын эчилип,
Индем сары япракларын манат дей
Отыр тоюң хасабындан гечирип...

ГҮЙЗ ГИЖЕСИ

Яканок көңүле гүйзүң шемалы,
Ноябрь гыш гелжегини бушлады.
Икиңдин көлгелең узайшы ялы,
Ене-де гижелер узап башлады.

Келләңи сокмага тапаңок дешик,
Нәдип гечирмели сонсуз гижәни.

Я кейваның билен сүйжи гүрлешип,
Санап чыкмалымы гүйзде жүйжәни.

Не гапың какыляр, не-де пенжирәң,
Хователанам бетер йүзүң гамашяр.
Шейле гүнлер, мениң чакыма гөрә,
Сен бирине, бирем саңа гарашяр.

Отуз үч яш көңле мүң гусса салар,
Дашарда чыглы ел гитдикче гүйҗәр.
Бу шейле болупдыр. Шейле-де болар:
Гүнлериң гысгалып,
Узаляр гиҗән.

ДУРНА

Ак асманың гиңлигин,
Гүйзүң реңкин халаян.
Өмрүмиң хер йылыны,
Дурна билен санаян.

Боюн эгип дүнйәде
Хөкүм сүрйән шол када,
Гыкувлашып дурналар
Гечип гидер Ефрата.

Гөзи билен гулачлап,
Бу Ватаны, бу чөли.
Гечип гидер дурналар —
Бу өмрүмиң бир йылы.

Вах, узакдыр, ховплудыр,
Хатарлыдыр бу ёллар.
Окдан өлен бир дурна
Агыр хатардан галар.

Гыш гечип, язым гелер,
Дурнадыр газым гелер,
Гечен йылымың ерне,
Гелмез атылан дурна.

Йүрегимиң гуссасын,
Йүрегимиң азарын
Жемләп, хич вагт гелмежек
Дурна үчин агларын...

ГУЙЗ

(Сонетлер чемени)

I

Ене гүйз. Гүйз болса сараляр япрак.
Япрак сараланда дурланяр пикир.
Ятлаяң гечени өңкүден көпрәк,
Хем диййәң: «Оңатлык, худая шүкүр!»

Йөне гүйзүң манысына дүшене,
Диңе шу гүн биле яшап йөрме ёк.
Чүнки гүйз эне дей догурып, ене
Индики яз үчин ишләп аранок.

Хана, гөр, асманда булутлар гөчйәр.
Пикирем булут дей гечйәр хер яна.
Йылдырым гылыч дей чар яна гечйәр.
Йылдырым дей пикир гойсаң эйяма...

Өмри гыл үстүнде япраклар өчйәр.
Сары шемал оны тәндирип гечйәр.

II

Сары шемал оны тәндирип гечйәр,
Соңкужа япрагы, бир пасыл өмри.
Адам дурмушында улы маны бар:
Гечениң ызында галып йөр хөври.

Бу ерде улы бир пелсепе-де ёк,
Хер ынсан өзүче ясаняр багты.
Япрак гачяр. Гачма диййип боланок.
Йөне, иң говы зат: галяр дарагты.

Гүйз эне дей шол дарагты эмдирйәр,
Совукда, шемалда кын болса-да, кын.
Өз яланач тенини ягша эздирйәр,
Гүйзлүгинден яза өврүлмек үчин.

Сен бир гөзүни ач, төвереге бак, —
Чага догран энә меңзеш бу топрак.

III

Чага догран энэ меңзеш бу топрак,
Гойяр сеҥ өңүнде бакы совалы.
«Мениңки баг дөкен тохумы тапмак,
Айт, оглум, сениң тохумың бамы?»

Сен онсоң пикире чүмерсиң чуңнур.
«Чагам барым» билен болмарсың халас.
«Тохум» диен сөзүң манысы чуңдур
Хем белентдир пикир эдишинден хас.

Ол совалың аңыгына етмели,
Ягны, сачың ёлуп, дер дөкүп, бада.
Өмрүң пикриңден соң довам этмели,
Шейдип, яшамалы ягты дүнйәде.

Ине, шу совала болуп бакы яр,
Топрагың үстүнден өмүрлер гечйәр.

IV

Топрагың үстүнден өмүрлер гечйәр,
Гоюп соңкы ачышларың тохумын.
Шол тохумлар сенде ёкмы я-да бар?
Ине, этгин шу совалың вехимин.

Сеҥ айдан пикириң аңырдан гелсе,
Ашакдан гелши дей тәмиз чешмәниң.
Дерядан гечжеге бир көпри болса, —
Серишдеси болса, мүнүп-душмәниң.

Өтен достларыны өртенип ятла,
Яшап йөренлери сөймегиң үчин.
Көнлүңи пес тутуп, гүйз кимин яша,
Эртәң аладасын дуймагың үчин.

Учяр хыял гушы ганатын яйып,
Бар сары төверек шейле ажайып!

V

Бар сары төверек шейле ажайып,
Сениңем ажайып боласың гелйәр.
Бу ягшы дүнйәниң үстүнде гайып,
Өлсең-де, бу дүнйә гелесиң гелйәр.

Эмма ягшы сөзи беян этме кын,
Яксаң-да оң үчин гүнүн, йыл, айын.
Эрбет сөз жезасын чекмеклик мүмкин,
Ягшы сөз жебрине ненең чыдайын.

Ол эдил топрага дүшен тохум дек,
Эзйәр йүрегими. Жепасы кәндир.
Эгер бир гүн гойса урмасын йүрек —
Айдылмадык ягшы сөзе бүдрәндир.

Мисли бир арасса, маңылы гөвүн,
Бар сары төверек яланач бу гүн.

VI

Бар сары төверек яланач бу гүн,
Ол сәхерден, хатда бахарданам пәк.
Ол мисли терсине чөвүрлен гөвүн,
Онуң асыл дуркы. Хиле-алы ёк.

Гүйзе, гүйзе меңзәң, пикирлерим мен,
Гүйзүң дүрс сапагын окаян бу гүн.
Ненең эдип эредип бор йүреклең
Демиргазык бузлы океанлыгын?!

Сен, пикирим, өзүнче бол иң болман,
Бу кын асыр этжек ишлериң кәндир.
Өзүнче бол, иң болманда умман бол,
Чүнки хер бир ынсан гиден уммандыр.

Йөрме гөкде өзүң перишде сайып,
Бу тәмиз, маңылы гөрнүше гайып.

VII

Бу тәмиз, маңылы гөрнүше гайып
Йөрмекде маны ёк. Ынсан сөйүлсин.

Барлыгымда пикрим болсун ажайып,
Гидемден соң гиденлигим дуюлсын.

Гой, мыдам мәхирли сазлар чалайын,
Шо саз билен мәхрем дуйгы оянсын.
Мен өзүм ракетаң сеси болайын,
Пикрим ракета дей өзүмден озсун.

Пикрим гылыч болсун ёвуз гүнлерде,
Горасын бу ягты гүнлең сарпасын,
Орак болсун ак асманлы гүнлерде,
Орсун мейданларың бугдай-арпасын.

Бассын элмыдама шер ишлең ховун,
Шоңа телвас эдйәр бу дәли гөвүн.

VIII

Шоңа телвас эдйәр бу дәли гөвүн,
Шоңа — шер ишлериң сумат боларна,
Эртеки еңишлең эрте дәл, шу гүн,
Шу гүнки еңишлең шу вагт боларна.

Пикирим көк уруп йүрек тейине,
Өз чыкарны, өз языны куйсейәр.
Әхли дуркум дөрт-бәш айлык гелине
Чалым эдйән тәмиз гүйзе меңзейәр.

Гүйз дийилен зада гутарма ёкдур.
Гүйз болса, топракдан хасыл өнмели.
Менин, гүйзүм, елларымыз узакдыр,
Сен рухумдан дөмүп, яза дөнмели.

Өз әхли мазмуным ачсадым менем,
Ине, шу баг кимин уссатлык билен.

IX

Ине, шу баг кимин уссатлык билен
Әхли мазмунымы ачсадым эгер...
Мәхрибаным, дияр, сен пайхас билен
Илки пата, ондан соңра пурсат бер.

Ёгум үчин мени гынама, дияр,
Әхли гүйч-кувваты сенден аларын.
Өзүм ерде, гөкде парлаяр хыял,
Мен шинди ёк. Ёк, мен инди боларын.

«Бизиң кәримизде ягшы ниетиң
Ярым дөвлет дәлдигини» билсем-де,
Ниетсиз яшамак четин, ах, четин,
Ягшы ниет эдйән вагты ил сенден.

Гөгүң сыпыршы дей булут — яглыгын,
Сыпырсам пикримиң әхли габыгын.

X

Сыпырсам пикримиң әхли габыгын,
Ил-гүнүң йүзүне мүйнсүз гарасам.
Магтымгулың чайлар ичен чәйнегин,
Ювуп-сүпүрмәге хукук газансам.

Ил-гүнүни сөймек улы иш, билйән,
Или сөйсем сөйши кимин шол әриң.
Екеҗе сетирим, бир сөзүм билен
Харламаверәйин Пырагың кәрин.

Эй, пикирим, хачан дөмҗек, эт аян.
Ёгса, сенден бу йүреге такат ёк,
Сени вагтындан өң айтмак ислейән,
Сени вагтындан өң айдып билемок.

Гиҗе ёлсуз ерден йөрйән ялы мен,
Сакласам рухумда гелҗек язы мен.

XI

Сакласам рухумда гелҗек язы мен.
Индики язларың дәнелерини.
Берекетли, мәхрем земин ялы мен,
Арзув этсем дәнән кәнелерини.

Ине, биз айланып йөрүс ёлларда,
Шатланярыс. Гам чекмәнем боланок.
Йөне яшар ялы узак йылларда
Хеммәмизде *шол* ярылҗак дәне ёк.

Овал-башда сени дөредип земин,
Эклэп, саклап, сөйүп, ёла беслэпдир.
Чага хөзириниң гөрүлши кимин,
Ол сең язың билен жошмак ислэпдир.

Сакламасаң яшадыгың дэл бу гүн,
Шат бахарың ол хамыла гэмигин.

XII

Шат бахарың ол хамыла гэмигин,
Гөтерелиң рухумызда биз мердем.
Гөгем япыныпдыр баша яглыгын,
Гышың ысы гелйэр узак бир ерден.

Эмай билен чөкйэр земине думан,
Асман вада берйэр бир гиден ягшы.
Билйэн, өз языма етжегим билйэн,
Йөне хачан? Гиҗэ галмасам ягшы...

Серет, гөкде какып еңил ганатын,
Авара дурналар эдйэрлер оваз.
Гүйз — бу кэмиллигиң аламатыдыр,
Кэмилликден доган садалыкдыр яз.

Дүшүнмэге агырыңа дөвүр сең,
Гүйз пайхасы билен пикир өвүрсең.

XIII

Гүйз пайхасы билен пикир өвүрсең,
Яманы күл эдип совурмак үчин.
Ынамсызлык көпрүсини чөвүрсең,
Ынам көпрүсине өвүрмек үчин.

Гөрйэн вели, энтек иш кэн дүнйэде...
Алажың нэ, нэразылык өртесе,
Мең умыдым, мениң иң бир зыяда
Кэмиллигим, шун гелжекми, эрте, сен?!

Эгер бир гүн саңа етмэн өлсем-де,
Чекмен түм ашакда дерди-азары.
Отуз үч йыл гиҗэ галып гелсең-де,
Гелсең бор илимиң боры үчин разы.

Херхал дириликде азарлы йөрсем,
Язым гелсе, ягты пикир догурсам.

XIV

Язым гелсе, ягты пикир догурсам,
Гитсем түркмен яйлаларның ичине,
Гуруҗылар биле биналар гурсам,
Гүл болуп өрүлсем гызлаң сачына.

Авара шемала меңзеш гыратын,
Ялларын сыпалап, сәхрама сүрсем.
Еклугымда болҗак әхли хорматын,
Дириликде еке бирини гөрсем.

Ишлесем, билмесем өлер-галарым,
Аҗалам бирселлем голайма гелмез.
Ахырсоңы, ахырсоңы өлерин,
Йөне гич. Ол мениң өлдүгим болмаз.

Мени тохум кимин йыгнар бу топрак
Ене гүйз. Гүйз болса сараляр япрак.

МАГИСТРАЛЬ

Ене гүйз. Гүйз болса сараляр япрак,
Сары шемал оны тәндерип гечйәр.
Чага догран энә меңзеш бу топрак,
Топрагың үстүнден өмүрлер гечйәр.

Бар сары төверек шейле ажайып,
Бар сары төверек яланач бу гүн.
Бу тәмиз, маныл гөрнүше гайып,
Шоңа телвас эдйәр бу дәли гөвүн.

Ине, шу баг кимин уссатлык билен
Сыпырсам пикириң әхли габыгын.
Сакласам рухумда гелҗек язы мен, —
Шат бахарың ол хамыла гәмигин.

Гүйз пайхасы билен пикир өвүрсем,
Язым гелсе, ягты пикир догурсам.

* * *

Сөййән гүйз паслыны,
Сарылыгыны.
Гөвнүме хош якяр онуң пес пәли.
Өлүм билен өмрүң аралыгыны
Өлчемели япрак шахада хәли.

Йөне, ине,
Совук шемал өвүсер,
Шонда бирден шахасындан тәнер ол.
Ол ховада бөкер, ойнар, товусар,
Кепдери дей гөкде агып-дөнер ол.

Эдил гара ере етдим-етдимде,
Бирден ене галар гидер асмана.
Гарагол чага дей дурмаз хетдинде,
Ажалың өңүнде гелмез амана.

Ажалыны алмаян дек бойнуна
Ол кечжаллык билен ойн эдер есер.
Геңлер галып онуң тәсин ойнуна,
Гышам биразажык ызына тесер.

АЙРАЛЫК ПАСЛЫ

Япрак багдан гачмаса,
Гүйзүң гөрки нәм болсун?!
Отлаң реңки өчмесе,
Гүйзүң гөрки нәм болсун?!

Гүн тукат нур сечмесе,
Ере думан дүшмесе,
Газлар аглап гечмесе,
Гүйзүң гөрки нәм болсун?!

Көне ойлар дөммесе,
Топрак аграс дыммаса,
Бу айралык болмаса,
Гүйзүң гөрки нәм болсун?!

СУНГАТ

ГОРКЫ

Оба чагырсалар, йитирйән өзүм.
Диййәрин алжырап: «Барарын хөкман.»
Соң чилимми отлап, юмярын гөзүм.
Чозяр ёк пикирлер үстүме бакан.

...Ине, тәмиз гейнип, барарсың бәрден.
Танышдыр адамлар, гезилен ерлер.
(Ери, язмак кәрин тапдың сен нирден?
Нәме диеркәлер? Нәме диерлер?!)

Хана, хол гапдалда бир йигит отыр,
Шондан горкуп, өзүм алып билемок.
Төрде чай сүзүшип гожалар ятыр,
Олар хакында-ха гүррүңимем ёк.

Ине, бирден обаң гарры, жахылы
Сөхбет гурар газет, гошгы барада.
«Хов, Эзизиң оглы, гошгың нәхили?
Еңиллиг-ә ёкды бизиң обада.

Аграслык сүйдүни илки эменде,
Сен эмипдиң пәк сүйдүни хак сөзүң.

Оглум, оңарсаң-а илки чененме,
Чenendинми, бош гечмесин окларың.»

Диңләп, ере гирмән отырсың зордан.
Вах, басымрак ярылмазам гара ер.
(Ери, язмак кәрин тапдың сен нирден?
Нәме диеркәлер? Нәме диерлер?!)

Ери, хол, агзындан сүйт ысы аңкап
Дуран гараголам гырпып гөзлерин,
Диер: «Гошгы язмак болупдыр аңсат,
Шейле гошгулар-а менем язарын.

Булаң гөтерйәни дүнйәниң дерди,
Мелул болуп йөрлер гүллең ысына.»
Вах, бир өзи болса гапам диердим,
Мен башыма оңкы нәме дийсене!

...Оба чагырсалар, гидейин нәдип?!
Мен мисли сөвешден эйменйән солдат.
Ыза ики әдип, өңе бир әдип,
Ахыр ёла дүшйән, йүзүми саллап.

Өз-өзүми иймән сакланян зордан,
Хакыдамда болса шол эйменч сөзлер:
— Ери, язмак кәрин тапдың сен нирден?
Нәме диеркәлер? Нәме диерлер?

СЕРГИДЕ

Бу гүнүмиң бары сергиде гечди.
Залда дәхедемләп йөрйәр гарры, яш.
Ол не палта, не бир оңлы чекичди,
Не-де дагда ятан йөнекей бир даш.

Оны алып бейик дагларымыздан,
Тимарлан болупдыр гөдекси эллер.
Оны бизиң ата-бабаларымыздан
Сергимизе алып гелипдир йыллар.

Йигриминжи асыр ишин гетирип,
Гойжагыны билен болса бу ерде,

Бейик усса, белки, гүнүн өтүрип,
Дашы хас тимарлап, галарды дерде?

БӘШИМ НУРАЛЫ

Сөййән Бәшим Нуралының ишлерин.
Сөййән садалыгын.
Йөнекейлигин.
Ине, сәхра гызларының дөшлери
Ярып баряр гүл кетени көйнегин.

Ине, чопан гошы.
Ине-де, багшы
Йүзүн гөге тутуп, зовладып отыр.
Тамдырда нан бишйәр ягшыдан ягшы,
Гапдалда ак көпек меймирәп ятыр.

Гөзе дүрби дакып, эдиберин сын:
Адамлаң йүзлери,
Тамдырдакы от,
Шейле бир, шейле бир йүреге якын,
Нәдип айтжагынам билип боланок.

Йөне сөйүп, огшап дуры асманы,
Биз билен бир юртда алып йөркә дем,
Барка арамызда чын Пиросмани,
Бу затлары дуймандык биз сәхелем.

Гайта, хондан бәри, акыллысырап,
Онуң тәсинлигне гүлйәрдик чала.
Ол болса, элмыдам от дей сычырап,
Гүмра болуп йөрди өз иши биле.

Йыллар гечип баряр
улгам-да-
улгам.
Өрән тәсин сечип эжиздир мерди.
Бу кесел адама өнден ёлуган:
Дирикә адама дүшмезлик дерди.
Адам яшап, яныл берилен йыллар,
Өченсоң шөхлеси етйәрми бизе?
Эйсем, субут этмелими генилер,
Генилигин бир-тәк өлүми биле?!

МУКАМЛАР БАШЫ

(Мыллы аганың ровшен ядыгәрлигине).

Ахыр,
инрик гараланда,
ягыш ягмасын гойды.
Гиже өрән мылайымды.
Түмлүк дийсең гоюды.
Ай-гүни долуп дүшүпдир япраклары
шахалаң.
Гиже — шәхер гижесиди, ол дуршуна
шагалаң.
Ол дуршуна дурмуш билен гайнаярды,
жошярды.
Нәче йылдыз догярды.
Нәче йылдыз яшярды.
Бири шыгыр дүзйәрди,
Ене бири — хош мукам.
Гөриплер өзүн иййәрди. «Мен бошмукам?
Бошмукам?»

Ине, шейле гөзел гиже
гезим эдейин бирдем
Дийип, көчә чыкыпдым.
Барярын.
Ине бирден,
Бирден,
нирден —
билемок, жадымы я дүйшмүкән,
Янланды бирбада пессай,
соңра батлы хош мукам.
Саз кә бейнә урярды,
Кә йүреге энйәрди.
Пырагыны яда салян парасатлы хең барды.
Бетховениң хыжувыны сиңдирипдир хеңе
ол.
Эмма мен деррев танадым — бу диңе ол,
диңе ол!
Дутарын хер пердеси дийди
мисли бир сакы:
«Адамлар, дурмуш гөзелдир!

Яшайыш — бакы!»
Энтек оңат дуйгы билен,
пайхас билен бирбада,
Бет пыгыллар,
хапа ишлер яшаярка дүнйәде,
Шу саз билен гетирерин эрбетлиги амана,
Шу саз билен ынанарын
Адамлара, Замана.
Өзүмиң әҗиз дамарым шу саз билен үзерин,
Өзүми тар эдип мыдам
мен шу саза дүзерин.

Гой, кафеде кофе ичип,
җаза уйсун яңралар,
Эмма шу саз мең
рухумда өмрүм бойы яңланар.
Гой, дурмуш маңа кын гүнлер
агыр ёллар эчилсин.
Дурмушы кынлыгы үчин долы ыкрар эдерин.
Гүнлең бири
бир адама шу саз болуп көмек берсем,
Мыллы агаң бейиклигин бир басганчак
бейгелдерин.

ТАЛАНТЛАР

Хер ким өз угруна талантдыр,
талант!
Бу дүнъеде талантлары гөзледим.
Әхли яланчыдан эдйәрин талап —
Гой, олар талантлы ялан сөзлесин.

Балерина сахна чыкып, галдырап,
Өлйән гув өмрүни аякланында.
Мен оңа диййәрин талант сен,
талант!
Гүллер битсин нәзик... аякларыңа,

Талантлы дөрҗелән ериң гурсагын,
Талантлы гөтерлиң Венера тарап.
Эгер эрбетлиге хыял гурсаңыз,
Билиң, шоң үчинем герекдир талант.

Талантлы юмурың бетпыгыллары,
Гой, олар мудими кул-оврам болсун.
Эгер шахыр гелсе, оң шыгырлары
Эдил бахар ялы талантлы гелсин.

Көплер көпри гуруп өзүн танатдыр.
Көплер көпри юмруп өзүн танатдыр.
Бириси гуряны үчин талантдыр.
Бири юмуряны үчин талантдыр.

Талантлы ят беклəң гөренлерңизи,
Шейтсең бир дəл, он гөзъетим
ашарсың.
Талант билен сөйүң гөзеллермизи —
Гой, оларың багтдан гөзи яшарсын!

Сен өйдеми, ха ашяңмы белентден,
Унудайма — талант белент талапдыр.
Хакыкы талантмы? Хапа талантмы?
Ине, шуны билмек бейик талантдыр.

НƏРАЗЫЛЫК

Яз!
Келлəң телеграф сүтүни болуп
гүңлесин,
язмакдан гурасын голуң.
Агшам язан оңат сетирлерңизден
Сəхерлер оянып нəразы болуң.

Сизиң калбыңызы дуршуна гаплан
Газаплы казы дей нəразылыклаң
Басырмаң үстүни,
Диңлəң олары.
Оңат пыглы үчин райыны йыкмаң.

Нəразылык — өрəн оңат дуйгудыр.
Йөне бу дуйгыны газанмак кындыр.
Ол — улы шахырың бөврүнде ханҗар,
Эҗизлериң ханҗарының гыныдыр.

Яз!
Язмакдан яңа гурасын голуң.

Гиҗәң көпи гечип, галыпдыр азы,
Сен өзүңден нәче нәразы болсаң,
Ил сенден шонча-да разыдыр, разы.

ҖЕДЕЛЛЕР

Ханы гечен гүнлең гызгын җедели,
Гечен гүнлең гызгын хыҗувы ханы?
Нечүн бейле болды — аян эдели,
Эййәмден өчәймек ир дәлми, Халыл?!

Сувсуз дегирмендир — җеделсиз
шахыр.
Бөврүң диңләп, шахыр болаймаклык
кын.
Биз гиҗелер гошгы язардык ахыр,
Эрте бир сөз үсте сөгүшмек үчин.

Гой, «шахырлаң гүни җенҗелдир
дава» —
Дийип, додак чөврүберсин гедемлер.
Бизи шахыр эден җеделлер дәлми?
Халыл, бизи шахыр эден җеделлер!

Ёгса, нәмүчиндир, сансыз алада,
Сансыз хысырдылар ичинде хәли,
Гошгы галяр эдил орта арада,
Он бәшинҗи дережели зат ялы.

Дүздечилик нирде, дурмуш ниреде,
Шейдип гүн тертипли өйдечи боляс.
Үмсүмлик гөзлейәс дивар арада,
Гошгулармыз чыкан газети аляс.

Шейдип өтйәр өмрүмизиң дурнасы,
Яңландырып чүйше ялы беленди.
Җеделден даш өйдечиниң дурмушы
Гошгымызы соватмаклык билендир.

Энтек яшамалы биз яна-яна,
Энтек беденлер тер, бейнилер-де тер.
Җеделде сөвешсек, алмарыс яра, —
Диңе гошгымызың ярасы битер.

ШАХЫР ДОСТЛАРЫМА

Язяс.
Чап эдилйәс.
Өвүлйәс. Кәте
Дөвүлйәс танкыдың таягы биле.
Көчелере сейле чыксак, гелин-гыз
«Шахыр» дийип, бармак чоммалдяр бизе.

Гулага хош якяр өвгүли сөзлер,
Онсоң шолар билен йылынып йөрүс.
Эгер өвги билен етилйән болса,
Биз бейигем борус, гени-де борус.

Шу гүн чыкан ойнам гошгымыз биле
Ил ичинде гезип йөрүс ядаман.
Не гусса бар шахыр йүреклермизде,
Не артык борч дуйяс бейик адама.

Гөни бакяс адамларың йүзүне,
Өзүмизиң кемчилигмиз дуямзок.
Гезип йөрүс.
Эмма голтугымызда
«Юваш Донумыз» ёк,
«Демонымыз» ёк.

Яшам болсак, боюн алсак айып дәл:
Шу яшларда эл бош болса болдугмыз.
Йигрим бәшде голтугымыз бош болса,
Элли бәшде доլармыка голтугмыз?

Элиң хүнәридир — вагтың өлчеги,
Мүмкин болса шуны яда салмалы.
Гожалыгың «Дирилиши» болядыр,
Яшлыгмызың өз «Демоны» болмалы.

АДАМ ХАСРАТЫ

Адам хасратыны өзүнде жемлән
Шейле агыр сөзлер, әпет сөзлер бар.
Олары иң гүйчли гөтерижи кран
Ерден галдырмага эжизлик эдйәр.

Адам хасратыны өзүнде жемлән
Шейле агыр сөзлер, әпет сөзлер бар.
Поэзия өз еңил демини үфлән
Махалы, шол сөзлер елек дей гайяр.

ЕКЕ СЕТИР

Бүтин өмрүң языл гиже ве гүндиз,
Гөзүң юммаздан өң галып тирсегне:
«Херхал, булут болуп ягман гечмедим,
Дамар бир сетирим дүнйәң гурсагна»

Диерсиң-де, гөзлериңи юмарсың,
Сенде ахмыр болмаз, өкүнжем болмаз.
Ягты дүнйә гоян бирже сетириң
Берен сүтемини хич кимсе билмез.

Диңе мүңләп сетир окалан гүндиз
Хем гижелең ягты чырагы билер.
Саады, Гомер билер, Рудакы, Пушкин,
Толстой, Лермонтов, Пырагы билер.

Йөне мүңләп сетирлери күлтерләп,
Бирини гоймазлык—көймекдир, көймек.
Бу дүнйәде иң эшретли сүтемдир,
Миллион сетир окап, бир сетир гоймак.

1841-нжи ЙЫЛ, ЛЕРМОНТОВ ДУЭЛИҢ ӨҢ ЯНЫНДА

Сен нирде, Руссия!
Тур, аяга гал!
Әхли леллимлигиң зынжырыны гыр.
Инди сениң хич вагт догмажак оглуң,
Дур ажал окуның өңүнде хәзир.

Үч дәл,
Секиз ат гош чаман пайтунңа,
Бол чалтрак, ховп астында ашыгың.
Инди гел-гел, өлен йүреги билен
Ашык сөймелими гарлы Машугың.

Рехмиң гелсин перзендиңе, Руссия,
Онуң мурты янжа табады ахыр.
Ол сениң намысың, выжданың үчин,
Душманларны бурча габады ахыр.

Етиш сен, эрлериң бейик үлкеси,
Әхли Пугачёвың, Разиниң билен.
Как сен декабристлең мазар гапысын
Сенат мейданына чыксынлар олар.

Бенкендорф дәл-де,
Пушкинлер биле
Адат болды Руссияны сорамак.
Йөне нечүн етишеңок, Руссия?
Кын дүшйәрми шахырыңы горамак?!

Йүрегинден чыкан ялкымлы сөзлең
Зарбындан титреди патышаң тагты.
Ненең гыммат дүшди
Бүтин Европаң
Сениң кувватыңа ынанжак вагты.

Ине, ине, кавалергард Мартынов
Гысып баряр пистолетин гулагын.
Нышанасы диңе Лермонтовам дәл,
Нышанасы сең яралы йүрегиң.

Ёк, өңрәк гүндуз гарың үстүнде
Дантесем Пушкини атманды диңе,
Ол Пушкиниң чеп гурсагна бакярка,—
Сениң чеп гурсагңа бакярды сиңе.

Ине, бу гүн ак Машугың өңүнде
Ене ченәп дурлар чеп гурсагңа ок.
Сен нәмүчин етишеңок, Руссия?
Кын дүшйәрми шахырларңы горамак?

ДАНТЕС

Хава,
Дантес бакы яшар дүнйәде,
Энтек яшаярка Пушкиниң ады.
Өвренерлер онуң терҗимехалын,
Өчмез йүреклерде ахмырың оды.

Гөзи дүшсе,
Итиң гөзи агарар,
Онуң ыкбалына,
Онуң халына.
Бакы сүргүн этди Дантеси Пушкин
Йигренжиң мүдими совук илике.

Шейлерәкдир генилериң перманы, —
Олар шум адамы ёк гүне салар.
Булам бир сапакдыр Пушкинден бизе:
Дантеслер өленок.
Яшаяр олар!

МУСА ЖЕЛИЛЕ

Эгер өңде-соңда
хакыкы шахыр
ким? — дийселер, адың тутардым велин,
Сен шейле йөнекей
Хем кичигөвүн, —
Билйән, өвгим саңа ярамаз, Желил.

Хер нәме-де болса,
сени сораглап,
Йүрегим күкрегме урды мүң гезек.
Желил,
Бу хак сөзүм, —
сен бейик адам,
Маңа сениң билен гүрлешмек герек.

Ине, әхли жүбим гошгудан долы,
Алып гелдим барын сениң судуңа.
Оңат билйән,
йылылык аз оларда,
Чүнки мен янмадым янан одуңа.

Гой, ол шу гүн болсун, я болсун эрте,
Эгер ил гөвнүне якмаса шыгыр,
Менде
Сени бейик эден дуйгының
Мүңден бир бөлегниң болмадыгыдыр.

Сениң бейиклигиң себәби нәме?
Нечүн ажал сенден гелипдир эжиз?

Чүнки сен диңе бир гошгулар язман,
Язылан гошгыны горадың, Желил!

Эгер дүнйәң бар шахыры жем болса,
Сарсдырды сеслери үммүлмез Ери.
Йөне ичлеринде Ажалың гөзне
Бакып, гошгы язжак кәнмикә бери?!

Маңа
Сениң билен гүрлешмек герек.
Дөкмек герек
йүрегимиң посуны.
Шахырлар
бирейийәм роваят борды,
Сениң кимин горан болса постуны.

Йүрек еке затдан теселли тапяр:
Эгер сен рухумда яшасаң,
Хергиз
Сен гечен ёлуңы, пикире батман,
Гысгалтман гечмәге тайын мен, Желил.

Эгер мүмкин болса,
Ярып күкрегми,
Йүрегми гурсагңа салардым бада.
Чүнки,
Язмак үчин ики адам хаклы
болса, биринжиси сенсиң дүнйәде...

ШАХЫРА ХАТ

Керим Гурбаннепесова багышлаярын

Махал-махал душамызда икичәк,
Диердик акыллы гүрлемә дерек:
«Шу гүнлер хат язышыбам билемзок,
Хат язышмак үчин дашлашмак герек».

Ине, икимизиң диенмиз гелди,
Мен обада. Сенем галдың шәхерде.
Обаның дурмушы өзүңе белли,
Хоразлаң сесине өрйәң сәхерде.

Ир өрдүм диййәрсиң сен илкибада,
Эмма гапа чыксаң, шо бада дуйяң, —
Гарры мамаң дүшүп йөрендир ода,
Сыгырам сагандыр, сүйдүнем тайяр.

Ёк, мен бирден япышмадым галама,
Егса, саңа сөзүм кәнди диере.
Бир вагткы белент-белент галалар
Ягыш-ягмыр билен сиңипдир ере.

Обаң тебигатам адамсы дейин,
Асуда, парахат, эвмезек өрән.
(Гелнежем билмесин, бир зат диейин:
Эдалы гызлар бар — элхедер аман!)

Бәрде кич-ә ини, улы-да ага,
Дайхан гылыгының мәхири ыссы.
Учгурыны даңып билмейән чага,
Сүмүгини чекип диййәр: «Дласти!»

Хыдыр атаң гөзи дүшен сәхрада,
Мыхманлыга чагырылып барланок.
Бу ерде адамлар шейле бир сада, —
Бу ерде кән йүз гөрүлип дурланок.

Бирденкә дуйярсың йүрегиң билен,
Унудып сылагы, хормат, шөхрады,
Шәхер көчесинде гезип йөркән сен,
Йитирйәр экениң улы бир зады —

Олам йөнекейлик — унудяр сени,
Унудяр иң зерур, герек еринде.
Сөзлермиз элмыдам белент экени,
Оларың йөнекей дөвүрлеринде.

Бу шыгыр сунгаты, мәлимдир саңа,
Сырат көпрүси дек хатарлы ёлдур.
Сачым агармандыр хесретден яна,
Багтдан яна-да агаран дәлдир.

Ак кагыз йүзүни, топрак дей сүрсен,
Соңра тохум сепсең, гөгәри ялы.

Хем обада, хемем шәхерде йөрсең,
Ики агаң хызматчысы мысалы!

Билбил багы сөййәр, баг ери сөййәр,
Мең дийжегим велин, ынан, тобам дәл,
Вах, ене йүрегим шәхер күйсейәр,
Егса, мен яшардым әзиз обамда. —

Яшардым шәхериң шовхунын ташлап,
Гызлаң ләлесиниң сесъетиминде,
Асфальта беримсиз дүзүнден башлап,
Онун Гүне якын гөзъетиминде.

Асманың дүйбүниң болмайшы ялы,
Серхет ёк, мензил ёк адам мейлине.
Шәхерден гачмак дәл мениң хыялым,
Хыялым элмыдам йөнекейлиге.

Шыгыр язсаң, саралыплар солмаса,
Мыдам топрак билен дем алса йүрек.
Ягшылык эдилсе — муззы болмаса, —
Шундан оңат дурмуш нәмәме герек.

...Үмсүмлик ядадяр боланда аша,
Шонда иш эденден бетеррәк аряң.
Хәзирликче, саг бол! Саглыкда яша!
Сәхерде хоразлаң сесине өрйән.

ОМАР ХАЙЯМА

I

Эй, сен, Омар Хайям, эй, бейик лукман,
Нечүн бейле боляр, эйле сен аян,
Саңа шерап ичип мензәп билмедим,
Хасам меңземедим ал шерап ичмән.

II

Хайыр ишиң зары, шер ишиң зары,
Уруш, парахатлык, ун билен дәри,

Сыгып отыр сениң өмүр депдерне,
Хайран галаймалы, шуларың бары?

III

Асманда ялдырап доганда үлкер,
Шерап дей ал өвсүп, даң башын силкер.
Шонда шәгиртлериң шол ал шерапдан
Бир кәсе ичер-де, еринден галкар!

ОМАР ХАЙЯМ

Эртекими, роваятмы билемок,
Бир ваканы гүррүң берҗек, яранлар.
Кемине, Новайы, Фирдөвси, Хайям
Неширятың кассасына баранлар.

«Шыгрымызың музды нәчерәк борка?
Көпүрәк болайса, этмезди зыян.»
Генилер өз яндан ичин гепледен,
Гуранмышын херси бир сүйҗи хыял.

Ялңышмандыр чокга сакгал Фирдөвси,
Алан гонорары гечипдир чакдан.
Гоҗа гоша торбасыны долдуран,
Хайяма гөз гылып, гызыл йүзлүкден.

Бары-ёгы үч рубагы чап эден,
Хайям нәче аларкам дийп чаклаяр.
Ахыр пулун алып, шайланяр ёла,
Ёллар болса, мейханада сакланяр.

Мейхана гызыпдыр тамдыр мысалы,
Чекипдир өзүне адам әхлини.
Ерден, сувдан, гүнден дөрән шерапдан
Хайям гандырыпдыр тешне мәхрини.

Ал шерапдан берхиз тутяр Фирдөвси,
Бир түменем карз бермеди пахыр.
«Зыяны ёк, мен шейле бир язарын,
Менем шахыр ахыр, уллакан шахыр.

Ене васп эдерин гызыл шерабы,
Китаба саларын улы деврүми.
Онсоңам бир оңа середип гөрүң,
«Шанама» үч эссе болар гөврүми.»

Соңкы кәсә етмән галан пулуны
Җүбә салып, Хайям гайдан өйүне.
Хем язып башлапдыр, язып башлапдыр,
Шөхрат айдып ериң гызыл мейине.

Даң сазына ченли языпдыр Хайям,
Даңам саз беренде, батыпдыр ука.
Бирхаюкдан туруп, окан язанны
Хем диен: «Эй худай, нәм болдугыка?»

Узын гиҗе язан йүзлерче бендин
Хайям терслин-оңлын эденден соң сын,
Нәче көпелтҗегем болса, пашмандыр,
Дөрт сетир тапанмыш рубагы үчин.

* * *

Гызларым Язгүл билен Арзыгүле.

Ики гызым ики ерден
Гойяр мени улы дерде.
Стол, кагыз, галам, чайым
Барысы бирейиәм тайын,
Гошгы баряр, йөне ызын
Яздыранок ики гызым.
Мең гапымы бири ачяр,
Бейлекиси япып гачяр.
Бакман язян затларыма,
Оюн дүшйәр ятларына.
Газаба мүнйән-де, ине,
Дүшйәрин мен өкжелерне.
Гачяр, гачяр, гачяр олар:
Гүлйәр, бөкйәр, гөчйәр олар.
Диййәрин: «Депәме чыкман,
Соң геләйин, ичим якман!»
Эмма ене сес эшдилйәр,
Мылайымың мылайымы:
«Кака инди геләйинми?»

«Кака инди геләйинми?»
Гыгырян: «Гулагңыз керми,
Бар ишим болды бидерек!»
...Менденем бир шахыр бормы?
Хәзир гошгы нәмә герек!

МАГТЫМГУЛЫ

Бәш йылда бир китап эден ишимиз,
Гызылбашлар гелип вейран эйледи.

Этрек этрапына чозан душманың
Ичинден тапылып акыллы нөкер,
Шахырың бәш йылда язан диванын
Йүзбашыдан гизлән болайса эгер,

Эгер олжа оңуп, доланып өе,
Нөкер хат ёллайса күлли түркмене:
«Мен, адамлар, тәсин китаба эе,
Экидин дөзсеңиз шунча кырк мүңе...»

Шонда кырк мүң инер кервени дөрәп,
Илери тарапа өвирди йүзүн.
Кырк мүң гыр ат учгун кимин сычрап,
Сарсдырды Туранын ал-элван дүзүн.

Жейхун билен Бахры-Хазар арасы,
Әхли байлыгыны кырк мүңе жемләп,
Шол оңат нөкериң диен парасын
Ишигниң өңүне дөкерди — эмләк.

Дерегне бай борды кырк эссе бетер,
Гүйжүнден кырк эссе гачарды бетпәл.
Түркмен хич душмандан этмезди хедер,
Хырчыны дишләрди ахмырлы Феттах.

Өнсоң ерден галкып әхли Чингиз хан,
Сүрүберсин түркмен үсте ордасын,
Шейле бир оюны гөрерди душман, —
Чингиз хан нирдесиң!
Орда нирдесиң!

ПИКИР ДЕРЯСЫНДА АКЫЛ ГӘМИСИ...

I

Шейле болмалыды,
Шейле-де болды:
Энчеме йыл өркленип меркезе,
Ахырсоңы үстүн чыкып өзүмден,
Гелдим шол арзылы сениң Геркезе.

Шол улы шәхериң дымык гижеси
Окамда шыгрыңы даң сазына чен,
Багышла, Пырагы, билйән дийсе-де,
Шәгирт халыпасын билмейән экен.

Сениң өмрүң, сениң дөврүң барада
Мәти Көсәевиң билдини чекен
Шәгирдиң иң белент баха алса-да,
Бейик халыпасын билмейән экен.

Соң, дурмушың улы-улы ёлунда
Азашып, гижелер гызыл от якан,
Ичинден от гечен хем совук гечен
Шәгирт халыпасын билмейән экен.

Бу гүн шаглавуклаң әлемгошары,
Даш ичинде ёл йитирен булаклар,
Дөшлерде нур сачян элван гүляка,
Зер гаш билезикли бабырбилеклер,

Айың дүшйән ери тәсин Айдере,
Даг дашлары, хат-да дагың шемалы,
Сениң хер сетирңе, хер бир бендиңе
Бир бакы дикилен хейкел мысалы.

Бар гечен гүнүми бермен бу гүне,
Чүнки шу гүн хер сетириң, хер бендиң,
Ыкбалың, бегенжиң, гынанжың, сөйгиң,
Умуман, сең өзүң хас якын болдуң.

Бу тәсин дагларың, тәсин гөрнүшиң
Дуйгудыр аңында суратын чекен,

Пырагы, сең ялы мердана эрде
Шахыр болмазлыга чәре ёк экен.

II

Гел, отурып дүнъе хакда сөзләли,
Якын эдип ара душен ырагы.
Растым айтсам, жеделлешмек мейлим ёк,
Мен нире, сен нире, эзиз Пырагы!?

Дөвүр элмыдама үйтгәр-де дурар,
Бу гүн дүйне гидер. Дүйнүң хич гелмез.
Еке бир хак достуң битирен иши
Мүңде бир ёлдашың голундан гелмез.

Сениң дөврүң, өзүң билйәң, агырды.
Эмма шейле бөлешдилер бу дерди:
Кичи йүрек онуң кичи бөлегин,
Улы йүрек улусыны гөтерди.

Намарт гүлйәр мерт кишиниң халына,
Дүнъеде шер ишиң боланы үчин,
Эжиз йүрек билен яшаса болар,
Улы йүрек билен яшамак не кын.

Ягшылык, яманлык элмыдам бирдир,
Кимсе хайрың зары, ким шериң зары.
Бу гүн яманлыгың боланы үчин,
Етйәр адам баша бәш батман дәри.

Хер адам башына бәш батман өлүм?!
Хер адам башына бәш батман дәри?!
Бир баша бир өлүм етерлик бизе,
Бир баша бәш батман?
Артыграк дәлми?

Адам әхли сөйүп, уршуп, йигренип,
Гөр-бак,
нәче йүз мүң мензиллер гечди.
Әхли дөвүрлериң хайыр, шер иши
Маңзы,
Аслы,
Дуркы билен меңзешдир.

Дүнъеде шер ишиң боланы үчин,
Әхли дөвүрлериң гений несили,
Яныл яшаярлар ахыр ичмәге
Сальериң авулы пыяласыны.

Адамың зехини бейик боланда,
Бахыллар үстүне лабырын атар.
Йөне акылларың ёгалан гүни,
Хатда шол миллетем башыны тутар.

Кимсе чыкар узак-узак ёллара,
Шатлык бушлап, гапылары какмага,
Кимсе чыкар шол бушлукчың өңүнден
Онуң тигирине таяк сокмага.

Шейдип, чүйрук мердивана чыкарлар,
Көңүллерин бир пасылжык шат эдип.
Хан-беглер,
Шазада,
Шалар өлйәрлер.
Халк аглаяр шахырыны ят эдип.

Чүнки хак шахырлар илиң намысы,
Агысына аглап, гүлсе гүлйәрлер.
Ил-гүнүң хасратын йүрегне чекип,
Соңра йүрек агырсындан өлйәрлер.

III

Бегенжегңем, гынанжагңам билеңок,
Гөк чайың башында айдып ёмаклар,
Эрте оны гошга салып гетирйән
Жуда көпелипдир шахырсумаклар.

Гынанярсың сениң бейик кәриңи
Янкы тетеллилең харланы үчин,
Бираз бегенйәрсиң: «Эй, гараз, нәме,
Олардан окыж-а чыкмагы мүмкин...»

Олар элмыдама яшар йөрерлер,
Булап овнук адамларың хыялын.
Хачан? Хачан йитер шахырсумаклар
Мамонтлан дүнйәден йитиши ялы.

Асманың безеги, ганаты — бүргүт.
Дагларың безеги пелеңдир-ширдир.
Шахыр болмаз улус-или гүймәнлер,
Адамлары өзгердйәнлер шахырдыр.

...Дири болан болсаң, язардың эсер,
Унутмазды неширятың планы.
Арза берип, болардыңам СССР
Языжылар союзының члени.

Йыгнаклара, маслахата барардың,
Дилеварлар бардыр өкдеден өкде,
Ишлерин окарлар: «Бейик шахырың
Шыгрында терс отур хем нокат хакда».

Сен йылгырсың, бираз дере батарсың,
Чүмерсиң бирхили дүшнүксиз дуйга;
Херхал, Магтымгулы терсотурлардан,
Чызыкдан, нокатдан бираз бейиг-ә...

Йыгнаклаң биринде газаба мүнүп,
Кәрдешини ерсиз урян бир бикәр
Өе гелип, чагаларна (эй аман!)
Бикәр хакда язан гошгыңы окар.

Онуң мүйни ёкдур. Гара чыныдыр, —
Өзүниң песлигне, галплыгна бакман,
Песлик, Галплык хакда гошгуларыңдан
Ыхлас биле мысал гетирер хөкман.

Хер дөвүриң өз дессуры, дәби бар,
Йөне махал-махал чонден чыкып хас,
Бизиң өзүмизи гөзеллешдирйән
Тебигатың гөзеллигни унудяс.

Сениң васп этдигиң гөзел бедевлер
Бу гүн ятакларда чекйәрлер зары.
...Оба хожалыкда әхмиети ёк,
Нәмемиш, гарнында ёкмуш моторы.

Олар болса, гоч йигиди гөтерип,
Шемала, боз сәхра, яйлага сары,
Гөзеллере сары гитмек ислейәр,
Бүргүтлең асмана галшы мысалы.

Ылым баряр йылдызларың денине,
Шәхерлерем ая башын баглаяр.
Йөне ерден, гүлден дөрән адамзат
Сәхра барып, гүли огшап, аглаяр...

Аэропорты билен гүңлесин шәхер,
Аэропортам өз сесине гувансын!
Йөне тебигылык, садалык мыдам
Адамының онки сүңңүнде галсын.

...Кә сада адамлар жеделлешйәрлер
«Шыгрының муздуны бермесең эгер,
Хер йүз он мүң адамының башына
Бир шахыр етер я етмезди мегер.»

Садалыгы биле догры бу пикир,
Чүнки иш тапмаса пенсия чыкан,
Өз узак өмрүниң йыл язгысыны
Гызыллап иберйәр редакция бакан.

Ханы онсоң дур бакалы өңүнде,
Гошгың говшак дийип язарсың жогап.
Жогаба жогап гер: «Нәхили бейле...
Чыным билен яздым, мең йүрегим сап!»

Ве шуңа меңзешлер, ене ш. м.-лер...
Эмма шыгрыетде саплыкдан башга,
Тебигат башга бир гудрат бермели,
Билбил богазыны берши дей багша.

IV

Иңрик чөкди Айдерәниң үстүне,
Даг башында от алыпдыр булутлар.
Сениң гөзүң, демиң дүшен жүлгелер,
Бахар мейлисинде серхош болупдыр.

Махал-махал узын гиже дүмтүнип,
Ахыр етенимде халасгәр даңа,
Эй, Пырагы, саңа сораг берйәрин:
«Сенден дашлашянмы? Барянмы саңа!»

Геп бу ерде рифма, богунда-да дәл,
(Ёгса, дүйн йүрегин, бейнисин эзип,
Тәзе-тәзе рифма гөзлән-де болса,
Бу гүн садаң гөзлегинде Эзизов).

Геп сүйжи овазда, акымда-да дәл,
Хер ким довам эдйәр сайлан ёлуны.
Ёк, башга улурак бир меселе бар;
Сөййәнми
Сөйшүң дек түркмен илини?

Онуң яйлаг бүрән сәхраларыны,
Дагларында җеренлериң баласын?
Гиевчилемәге хачан гер дийип,
Чувалгызлаң какян сүйҗи ләлесин?

Исгендериң дүйшүне-де гирмедик
Ичи берекетли биналарыны?
Бир ажап сөзлемиң йүзленмеси дек
Ховалы-ховалы минараларны?

Язгар мени, шу затлары сөймесем,
Сөймедигим — харладыгым кәриңи.
Өз илини сөйүп билмедик киши
Сөебилмез материклең барыны,

V

Энәни сөймедик юрдуны сөймез,
Юрдуны сөймедик җаханы сөймез,
Җаханы сөймедик өзүни сөймез.

ГҮНДОГАР ШЫГРЫ

Яш шахада яшыл шемал шувлады,
Ачып гитди пынтыкларың агзыны.
Йүзүн гөге тутуп, шагал увлады,
Гөйә Ая айдян ялы арзыны.

Ай шөхлеси дүшүп канал үстүне,
Оң йүзүнде тылла халы докады.
Гыз Азияң асманының астында,
Гүндогар шахырның шыгрын окады.

Шу асман астында, шу Ай ышгында,
Шол гадым заманда дүзүлен дессаң,
Йүз тапман шаларың алтын көшгүнде,
Уграпды гарыплаң көңлүне бакан.

Хич бир зат көне дәл, көне дүнйәде,
Эгер болса улы илиң ыхласы.
Көне — тәзәң ундулмасы шобада,
Тәзе диймек — гадымларың мирасы.

Шоң үчинем эгер дурса шу асман,
Шу Ай шөхле сачып дурса хер хачан,
Даң йылдызы кимин догуп хер дандан,
Гүндогар шыгыры дүнйә нур сачар.

Биз гечерис. Бизден соңам гелинер,
Шонда гыз йүз тутуп асмана бакан,
Бакылыга өйкүнилип язылан
Гүндогарың ажап шыгрыны окар!

ЯЗЫЛМАДЫК ШЫГЫРЛАР

Кәте овнук аладалар гуршаяр,
Кәте бош сөхбетде гөзи гүлдүрйәс,
Шонда, өзүмизем билмән, йүрекде
Язылмалы шыгырлары өлдүрйәс.

Жезасы бар бу эдилйән гүнәлең,
Ол бу гүн дәл, бираз соңра билдирер.
Бизи, өңде-соңда, йүрекден дөмүп,
Язылмадык шыгырлармыз өлдүрер.

ОТУЗЫНЖЫ ЙЫЛЛАҢ ГОШГУЛАРЫНА

Мен бу гүн йүзленйән бейик гүйч билен
Поэзиямызың яш йылларына.
Отузынжы йыллаң шахырларына!
Отузынжы йыллаң гошгуларына!

...Шахырсумак гөзяш дөкйәр, аглаяр;
«Сөйгүлим, ээ бол гош-голамыма!»

«Тәзечиллер» дийийәр: «Мунын меңзейәр
Отузынжы йыллаң гошгуларына».

Язярлар: «Ах, сөййән, сөййән зәхмети,
Хич ким душ геләймез бош дураныма!»
«Тәзечиллер» дийийәр: «Мунын меңзейәр
Отузынжы йыллаң гошгуларына».

Гахар тегек болуп доляр богаза,
Гынанч гылыч болуп йүрегми гыйяр.
Ким эжизлик билен бош шыгыр язса,
«Өсенлер» бу көне, көне хең дийийәр.

Мең габасым гелйәр, дөвесим гелйәр,
«Тәзәниң» вепасыз бош гулларыны.
Эйсем, эжиз гошгың ялңыз үлңүси
Отузынжы йыллаң гошгуларымы?!

Сөййән сизи, гахрыманы сөйшүм дек,
Сиз билен гечирйән хош гүнлерими,
Йүрегимде байдак эдип гөтерйән
Отузынжы йыллаң гошгуларыны!

Ол гошгулар ликбезлерде яңланды,
Сөйди бу үлкәниң гаррысын-яшын.
Ине, йүрегимде бир шыгыр ятыр,
Басмачының окы дилипдир дөшүн.

Олар деврүң агыр-агыр ёлларын,
Бейик ыкбалыны сайлап алдылар,
Олар комбриг болуп, хем комбат болуп,
Революцияң горагына галдылар!

Тешне чөлде тешне додагын ялап,
Мүң бир гезек өлүп, мүң бир дөреди.
Олар деврүр үчин дийсең герекди,
Олар диңе шонуң үчин дөреди.

А сиз болса, билимсирәп, гөз сүзүп,
Хайбат берип бош сөзлере, эрине,
Эрбет шыгырлары меңзедйәрсиңиз
Отузынжы йыллаң гошгуларына!

Эгер бош гошгулар душ гелсе бизе,
Мердем боюн алып гыгырмалыдыр:
Олар отузынжы йылларынкы дәл,
Олар шу гүнлериң шыгырларыдыр!

Көнәниң тәзесин йүрекден сөймек,
Йүрекден йигренмек тәзәң көнесин,
Ине, хер бир ынсан бейик шыгыры
Шу йөнекей шыгар билен сынасын.

Язжак болсаң батыр гошгы язмалы!
Оңармасаң, заялама сыяны.
Гой, шыгрымыз гөреш үчин дөресин
Отузынжы йыллаң гошгусы ялы!

ПОЭЗИЯ

Урса — йыкяр. Йыкыланы галдыряр.
Тешнелери тешнеликден гандыряр.
Оң үчин серхет ёк. Эркин огул ол.
Ол әхли серхеди ел болуп позя —
Йүрек — аңың никасындан догулан
Онуң Алыхезретлери Поэзия!

Бир серетсең — сөйгиң башкы намасы,
Бир серетсең — халкың ары-намысы,
Ол кувватлы. Ишлемекден армаяр.
Ганым душса, йүрек-багрыны эзйә.
Йөне
Кәвагтлар сессиз аглаяр
Онуң Алыхезретлери Поэзия.

Оң хасабы улы. Улы гелжеги.
Оң дердини хич кес гөтерип билмез.
Эгер гүйчлүлигиң бирлик өлчеги
Поэзия дийсек, ялңышлык болмаз.

Дүнъеде себәп көп башың эгмәге,
Гүйчлинин жигерин шер ишлер эзйә.
Әхли оклар илки билен дегйәрлер
Онуң Алыхезретлери Поэзия.

Шер иш мыдам йүрек булап гелмели,
Бу гечене, шу гүне-де аяндыр.

...Гүйчлүлер агласа, әгә болмалы,
Гүйчли йөне ере аглаян дәлдир.

ОТУЗ ЯШДА ЯЗЫЛАН ГОШГЫ

Бу гүн өз өңүмде диейин растым,
Столмуң үстүнде кагыз, сыям бар.
Белки, болан дәлдир отузда достум,
Йөне мыхман алан Поэзиям бар.

Мениң өз яшыма улы бахам ёк,
Оң бахасын кесгитлеҗек заман бар.
Эле палта алып, көпри ясамок,
Болушына гөрә Поэзиям бар.

Адамы яшлыкдан бент эдйән дуйгы —
Сөйгим болдумыка? Оны ким билйәр.
Белки, болан дәлдир отузда сөйгим,
Йөне башым сылан Поэзиям бар.

Җуван гиҗелермиң җош урҗак вагты,
Бил багладым галамыма, сыяма.
Белки, болан дәлдир отузда багтым,
Багтым дийәймесем Поэзияма.

Даналар болдулар халыпам, уссам.
Шолаң гуллугына хемише тайяр.
Белки, болан дәлдир отузда гуссам,
Дерегне хесретим — Поэзиям бар.

СУНГАТ

Сунгат диймек нәме?
Билйәрмисиңиз?
Эле алярлар-да йити кесери,
Локга дашың әхли артык бөлегни
Енуп, дөредйәрлер аҗап эсери.

Артыкмачлык — душманыдыр сунгатың.
Тыгшытлы боланда, бейикдир нама.
Мен пикирми бир сөз билен айдяркам,
Ол ерде үч сөзүң гереги нәме!

Тәлим алмаң дагдан инен силлерден,
Тәлим алың Волгалардан, Ниллерден.
Кемлик адамыны безәнок велин,
Артыкмаҗам болҗак болмаң иллерден.

Гыз өңүнде артык сөзе даянма,
Сөйгә сөз герек дәл, герекдир ынам.
Сөйме Ватаныңы гурсагңа уруп,
Энеңи сөйшүң дек сөйүбер онам.

Сунгат диймек нәме?
Билйәрмисиңиз?
Бу совала сада жогап бермели.
Биз херимиз — өзүмизиң зергәрмиз,
Мыдам өзүмизи ёнуп йөрмели.

ШАХЫР ЙҮРЕГИ

Сен ере гүл эксең, гараш гүлүңе,
Ере тикен атсаң, гөгерер тикен.
Бу када болупдыр йылың йылына,
Ере нәме атсаң, шо чыкар экен.

Шахырың йүрегем топрага меңзеш,
Йөне башгаражык берйән хөреги.
Сен оңа чүй окла, тикен, авы сач,
Диңе гүл дөредер шахыр йүреги.

* * *

Ялңыз талың саясында отырын,
Сәхерде гыр байтал гөрүнйәрди ал.
Отларың чыглары бираз йылыңып,
Галярды ховлукман йүпек дей думан.

Моллаторгай, гарлавачлар, серчелер
Хезил эдип ойнаярлар ховада.
Сениң гөвнүң шу сәхер дей арасса,
Бар зат, бар зат аҗайыпдыр дүнйәде.

Йүрегиңде галан арманың ёкдур,
Ёкдур шу сәхерден башга герегиң.
Диңе бир сең билен бакылык бардыр
Хем шоңа дүшүнйән шахыр йүрегиң.

СӨВҮТЛИ

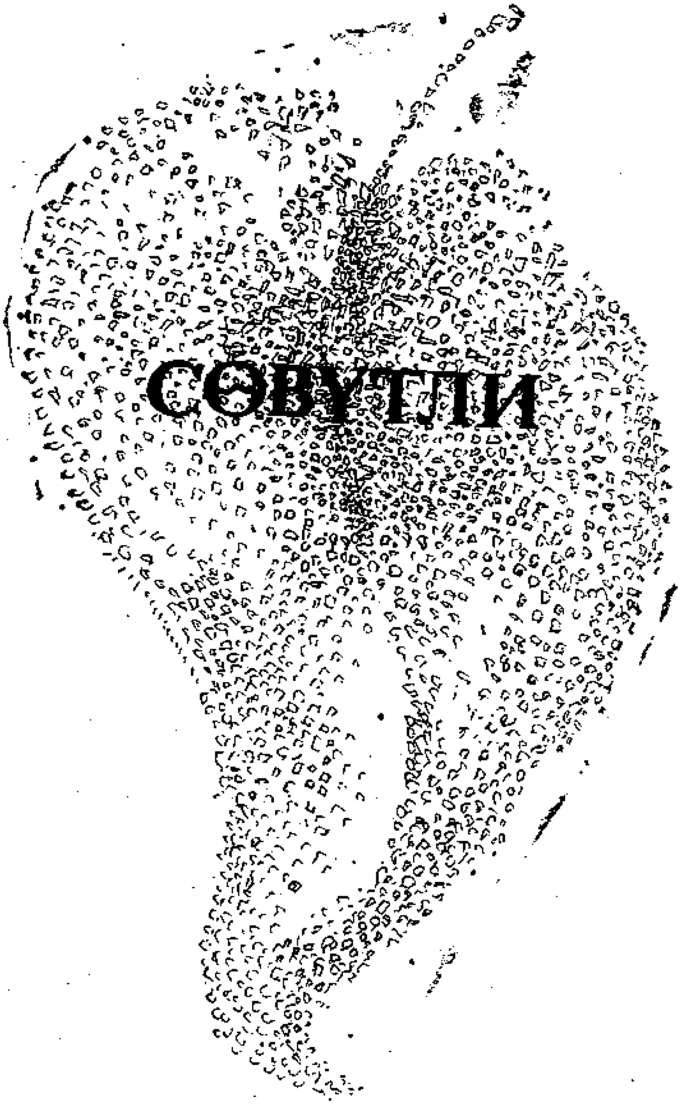

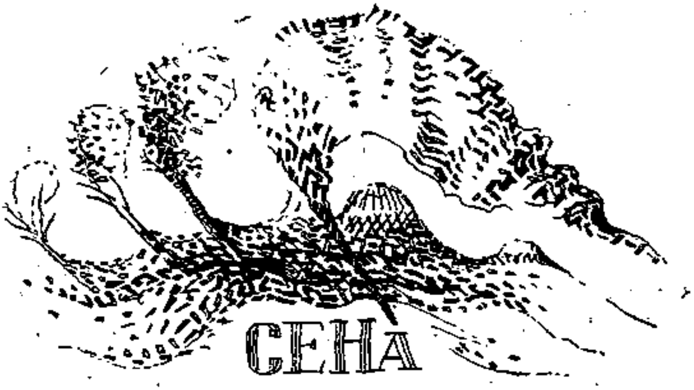

СЕНА

ЛЕНИН ВЕ ДӨВУР

Бу теманы йүрегимде энче йыл,
Гөврели эне дей
                    гөтердим гелдим.
Маңа мундан артык дыммак герек дәл,
...Эмма не кын дүшйәр илкинжи бендим.

Ол өрән кын!
Жепа чекйән, дер дөкйән.
Бенди беденимден бөлмек ислейән.
...Ленини — Антее,
                    Ленини — Данко,
Ленини Гүне-де меңзеденлер кән,

Мен Ленине
            пайхас билен дүшүндим,
Шоң үчин меңзетмәң барын геңлейән.
Мен бу гүн Ленини
                    Прометее дәл,
Мен Ленини
            тәк
                Ленине деңейән.

Хемме өлйәр.
Эмма өлмейәр Хемме!
Сен бу гүн сес гошдуң дөврүң сесине.
Гүн дәл,
Ленин болуп ловурдап чыкдың,
Адам йүреклерниң орбитасына.

Душман аждарха дей от сачып хер ян,
Чыканында яш Кубаның кастына,
Сениң билен галкды ҳасратлы үлке,
Ленин билен галкды Фидель Кастро!

Дерялар — акмалы,
Гүн, Ай — догмалы,
Йыл — асыр көлүне
гечип дурмалы.
Бизиң ишимизде, йүреклермизде,
Лениниң бейниси, Ленин йүреги,
Лениниң пайхасы овсун урмалы.

Ленин хакда тон-тон гошгы язылды,
Ленин Поэзияң языдыр-язы.
Эмма өңде-соңда иң бейик гошгы,
Йөнекей Лениниң өзүдир, өзи.

1964

ЛЕНИНЕ

Гыш ягмырлар ягып, туранда тупан,
Саңа барян нобатларда дурдум кән.
Эмма саңа якынламда, тоба этдим,
Мен, гөр, нәче гезек чыкдым нобатдан.

О нәмәң тобасы? Нәмәң хедери?
Эйсем, бу ер горкың ерими, ери?!

Бир пикир бейними ийди гүнсайын,
Сең билен душмага тайынмы-тайын?

Мүң гезек чак этдим, чыкмады чакым,
Сен билен душмага бармыкан хакым?

Ким мен? Бармыка бир рухда кувватым,
Саным бир бармыка шат меканымда?
Сениң якып гиден ажайып одуң,
Екеже учгуны бармыкаң менде?

Ёк, ол дөвлет иши, дүнйәң иши дәл,
Сөйгүде, хасратда, адаты гүнде
Сени бейик эден, сени пәк эден
Гылыкдан бир нышан бармыкаң менде?

Бармы менде, бармы менде — билемок,
Улы йыгнакларда эдил сениң дек
Туруп, догры хакда догры сөзлемек,
Ганым душманлары доста өврмек.

Шу пикир бейними ниййәр гүнсайын,
Сең билен душмага тайынмы-тайын?
Шейдип, нобатындан чыкып йөрүн мен,
Душушмага тайын боларыма чен.

1969.

ЫНАНЫҢ!

Оңат гүнде хемем гайгылы гүнде,
Нәхили гелшине гараман гүнүң,
Ровач болсун учин башлан ишиңиз
Сиз Ленине
Сиз Ленине ынаның!

Онуң гөвни пәкдир,
Ишлерем пәкдир.
Онуң ясап гиден ёлларам пәкдир,
Ол оңарса, мырат эдер ишиңи,
Аслында, оңармаз ишлери ёкдур!

Ленине ынаның!
Оңат адамлаң
Арасса шапага ынанышы дек.
Ленине ынаның! Соң гидиң деңзе,
Чүнки бизе ынам,
Ынамлар герек.

Ленине ынаның, бала-чагалаң,
Энәниң сүйдүне ынанышы дек.
Бизиң бу говгалы, демир асырда
Ленине, Партия ынам берк герек.
Бу гүнлең, йылларың ёкдур хасабы,
Бири гидер, ене бириси гелер.
Ленине ынаның!
Ынаның шоңа!
Әхли галаң затлаң бир зады болар!

ЛЕНИН ХЕМ ВАГТ

Ленин бир меселә бар үнсүн берди:
Ол адамдыр вагтың гадрын билерди.

Пыядамы я машына мүндүми, —
Ол аярды хер секундың, миндини.

Ол пеекун эдип «вагт-манады»,
Вагты маны билен долдурмалыды.

Ленин вагты адам кимин сылады.
Индем, ханы, дөвре назар салып гөр:
Ленин вагтың гадрын билени үчин,
Вагтам инди оң гадрыны билип йөр!

РЕВОЛЮЦИЯ

Хер нәме дийсегем
гечип дур гүнлер,
Адамлар үйтгейәр.
Үйтгейәр бу Шар.
Эмма әхли гүнлең,
йыллаң терсине,
Мүдими миземез бир керамат бар.

Ол мениң атамдыр, ол мениң достум.
Сырмызы бир-бире эдйәрис беян.
Мен саңа хич вагт дөнүклик этмен.
Мениң кераматым
Революциям!

Сен эдил рентген шөхлеси ялы,
Мениң пикирлермиң суратын чекйән.
Йүреги сен әхли оңат мейиллең
Хем бакы парлаян миземез ЦК-аң.

Космоса гидейин,
гидейин деңзе,
Гой, маңа ёл ачсын нәтаныш дияр.
Мен хич ерде йүзүм ашак салмарын,
Чүнки, мениң,
мениң Революциям бар!

Ол мени
ялңышсам
атам дей дарар,
Гам чексем, энем дей сыпар башымы.
Агыр гүнде хедер этсем бетпәлден,
Достум болуп гуршап алар дашымы.

Ах,
мениң асманым шейле бир белент,
Йүрегим гүнләп дур мисли бир умман!
Дүнъеде хич зада
деңәп болмажак
Мениң,
мениң,
мениң
Революциям бар.

Халкым!
Белент гөтерйәрсиң башыңы
Сениң бу халыңа бетпәл аглаяр.
Сен бир асырлык дәл!
Мүдимисиң сен!
Чүнки, сениң,
сениң
Революцияң бар!

1967.

БИЗИҢКИЛЕР

Ол йыллар адатды, эдилди ыкрар;
Клубуң дивары элъетмез экран!

Энелең басыран гатыгын иймән,
Голтугмыз чөрекли ылгардык шол ян.

Отурмалы ерлер беллиди өңден;
Жайдар ер алардык элмыдам өңден.

Депәмиз — парахат дем алян асман!
Диварда от алып ловлаяр экран!

Ким сөвешйәр? — билмән, диердик тослап:
Бир тарап-а «гызыл», бир тарапам «ак».

Экранда гох турса, ловласа отлар,
Адамлар аркайын отураноклар.

Обалар алынса, ялынлар сөнсе,
«Аклар» еңсе берсе, «гызыллар» еңсе,

Жош уруп тахясын асмана атар.
Демигип гыгырар иң өңки хатар!

«Гөрүң, бизиңкилер! Гөрүң, «гызыллар»,
«Гызыллар» гелселер илат гырылмаз.

«Гызыллар» мергендир — гөни атарлар».
Гыгырды чагалар — өңки хатарлар.

...Эртеси, биригүн улы обада,
Гүрләрдик «гызыллар», «аклар» барада.

Шонда яшулулар йылгырып чала,
Диерди: «Сиз энтек боляңыз бала.

Олар «акларам» дәл, «гызылларам» дәл,
Йөне рахатлыгын бозанда бетпәл,

Намыс билен гайнан пәк гөвүнлери,
Галкан Италияң мерт огуллары».

Сөвешйән — итальян, ер — Италияды
Улулар шей дийип утандырярды.

Вака Италияда — узакда баряр,
Олар өз топрагын гораяр, өлйәр.

Диймек, бизиңки хак, айтсын гөренлер;
Олар — бизиңкилер, олар — «гызыллар».

Шу ынам гүйч берди өңкүден бетер.
Эртеси чагалар — иң өңки хатар,

Ене-де йыгнанып бир җайдар ерде,
Бизиңкилер хакда гүррүң эдерди.

1964.

СОЛДАТЫҢ ЯДЫГӘРЛИГИНЕ

Шәхериң меркези сейил багында,
Бир солдат дур йылың әхли чагында.

Бир нәзик тен болуп инипди дүнйә,
Инди пъедесталда даш болуп дуря.

Агшам яшлар үйшүп, җошса сейил баг,
Шолара гошулып гитмек мейли бар!

Ах, достум, яшдашым, мен саңа дүшйән,
Сениң яшлыгыңы чиленде душман,

Сөйгүлсин өпмедик токар огландың,
Урша гитдиң, поса галды — эглендиң.

Гарашды сөйгүлиң, гарашды обаң,
А сен узакларда — муртлары табан,

Шу яшлык, гөзеллик гүллесин дурман,
Дийип, Германияда болупдың гурбан!

Ине, дурсуң! Гөзел сыратың-сыныҥ,
Иң овадан гызлар сениң есириң!

Гелипдирлер сең яныңа безенип,
Сен середйәң — олар гидйәр бегенип,

Угрунда бириси өртенсе озал,
Инди саңа ашык мүңлерче гөзел!

Бу яшлык кастына чыканда бетпәл,
Оны горап өлмек асыл хайп дәл!

Йыллар гечер! Гелер башга гөзеллер,
Сен гелинлик гөзләп сын эдерсиң-сын.
Олара хич вагт түпең гезелмез,
Сениң пъедесталда дураның үчин!

1963.

ЯДЫГӘРЛИКЛЕР

Ап-акдыр шәхерим Ай ышыгында,
Нәтанышам болсаң, халың соралар.
Шейле бир нурана, шейле энайы.
Көчелере җәхек болан чыралар.

Огуллар тутуп дур аталаң орнун,
Гечмише сарпа кән ил дессурында.
Бурунчден гуюлып,
Хейкеле дөнүп,
Энче әрлер мекан тутды төрүнде.

Ынха, Ленин
Чыкып халылы секә,
Сынлап дур өзүниң багтлы неслини.
Миллионлар довам эдйәр оң ёлун,
Миллионлар довам эдйәр кесбини.

Эгин-эгне берип, илиң өңүнде
Шол говгалы йыллар гөтерип байдак,
Бу гүн шәхермизе маны сачып дур,
Гайгысыз Атабай,
Недирбай Айтак...

Пушкин дур — шыгрыны зере боядып,
Ашыклар шәхринде, өз меканында.
Кербабаевлериң голайжагында,
Языжылар союзының янында.

Шыгрын найза өврүп гиже хем гүндиз,
Агзыбирлик, абатлыгың угрунда,
Магтымгулы бу гүн ойланып отыр,
Оклав кимин Азатлыгың угрунда.

Маңнышлак дүзүнде бейик Шевченко
Гезди бендиликде өмрүн өтүрип,
Индем Ашгабадың ортарасында
Отыр түркменлере сыны отурып.

Ганлы мейданларда галды герчеклер,
Тылда дерде гоюп якыны-яды.
Дикелтдик биз шолаң хатырасына
Чигилдем гүли дей ажап биняды.

...Ап-акдыр шәхерим Ай ышыгында,
Гүн доганда, гып-гызылдыр байдак дей.
Гөбегимиң ганы синен меканым,
Сенден айра дүшүп, яшап бормы хей!

1973.

АКДЫР ЁЛЛАРЫҢ, ВАТАН

(Айдым)

Ватан, Ватан, жан Ватан,
Сенде шөхрат-шан, Ватан.
Яйлаларың ал-элван,
Адыңа гурбан, Ватан.

Мәхрибаным, диярым,
Сенсиң бу дүнйә барым.
Гүл деңзиңде яйнасам,
Галмаз зерре арманым.

Яша, Ватаным мениң,
Жош, сен, Ватаным мениң.

Айдың мавы асманың
Акдыр ёлларың сениң.

Мәхрибаным, диярым,
Сенсиң бу дүнйә барым.
Гүл деңзинде яйнасам,
Галмаз зерре арманым.

Йигитлериң мердана,
Гыз-гелинлең гөркана.
Дүзлериңде ак пагта
Нур сачяр бу мекана.

Мәхрибаным, диярым,
Сенсиң бу дүнйә барым.
Гүл деңзинде яйнасам,
Галмаз зерре арманым.

Җерен ойнар дагында,
Гушлар сайрар багында,
Иллеримиз багтыяр
Хош сапалы чагында.

Мәхрибаным, диярым,
Сенсиң бу дүнйә барым.
Гүл деңзинде яйнасам,
Галмаз зерре арманым.

СЕНА

Дүнйәң гарры-жуваны,
Эне, чага, җенаны
Реквиеми диңлесин —
Ерден чыкян сенаны:

«Гара-гара булутлар,
Пара-пара болупдыр,
Нирә гөчүп барярлар,
Айдың, дүнйә белетлер?

Таныш бизе эне ер,
Җогап берип инилер.

Йүреклермиз агыряр —
Аглаярмы энелер?

Өрән-өрән уллакан,
Ер тейинде гүлле кән.
Йүрек ашакда көпми
Я ёкарда, гүл мекан?

Сүрүлсе, экилсе ер
Гүл биз болуп дирелер.
Биз еңипдик урушы,
Сиз өлдүриң, дирилер».

Дүнйәң гарры-җуваны,
Эне, чага, җенаны
Реквиеми диңлесин —
Ерден чыкян сенаны.

Өлүлериң бу зары
Болсун хеммәң азары, —
Ерде бир мазар герек,
О-да уршуң мазары!

1967.

ДОГАНЛЫК МАЗАРЛАРЫ

Солдат эдәхеди полатдан мәкәм,
Доста аҗал окы атылса эгер,
Ол илки ченелен нышана дегмән,
Доста галкан болан эсгере дегер.

Доганлык мазары — илиң азары,
Сиз, гөр, нәчелери гойдуңыз дерде.
Солдат ашакда-да янбермез. Чүнки
эгин-эгне берип ятырлар ерде.

1969.

ХИРОСИМА

Бир бар экен,
Бир ёк экен,

Әпет шәхер бар экен.
Шол шәхерде бәгүл экен
Гызжагаз яшар экен.

Узын сачлы инче лирик,
Сачсыз келле — гожа физик
Шол шәхерде яшар экен.

Ене-де догмадык чага яшармыш,
Доган алымларың догмадык пикри.
Ашыклаң багтдан гөзи яшармыш,
Гожа гайталармыш: «Худая шүкри!»

Бир бар экен
...Соң ёк экен;
Әпет шәхер ёк экен,
Көчелерде бәгүл экен,
Шожагаз гыз ёк экен.

Әхли рекламасы элван неондан
Шәхерден дерек галмандыр.
Не мундан, не ондан,
Аслында хич затдан дерек галмандыр—

Бу өрән тукат эртеки.
Бу тукат, шум эртекини диңлейән
Гожа дәл,
Чаганың пикрини билйән.
Ол дийиәндир: «Дайы, бу эртеки дәл.»
Мен гаршы чыкамок. Ахмал.
Йөне сиз душүниң бу агыр, бу кын,
Бу улы хакыкат боланы үчин,
Әхли материклең эртекилерниң
Иң агыр, иң кыны болмагы мүмкин...

19

СЕРГЕЙ БИЛЕН ГҮРРҮҢ

Арада маңа Горький областының Балахна шәхеринден бир хат говушды. Ол хатда шейле дийилйәр: «Өңрәк «Советское фото» журналыны агтарып отыркам, Сизиң портретиңизе гөзүм каклышды. Мениң үчин иң мәхрибан, иң якын адам Серёжа меңзешлигиңиз мени хайран галдырды. Ол хәзир ёк... Кичиҗик гызҗагазы халас эдип, Сергейиң өзи отлының ашагында галды.

Нина Постникова».

Инди телим гүндүр көлегәм ялы,
Рухуң,
 мени гоймаяр өз эркиме,
Кәмил болман гечип гитдиң дүнъеден,
Кәмиллигиң
 етдирәймез хер киме!
Ай доганда сыгыр шахына меңзәп,
Гапдалында шилдирәнде тәмиз сув,
Шыгыр окап
 нәзли ярың гашында
Шахыр болмак хакда эденсиң арзув.

Адамлардан
 хың берип дур
 гиң җахан,
Эмма олаң бары
 сен дәл, Серёжа!
Шол аҗап шыгырлаң боланы үчин
Гызҗагаз яшап йөр
 шу хал, Серёжа!

Сениң бар арзувың шыгырды шыгыр,
Бир шыгыры
 окардың сен мүң гезек,
Бизиң йүзлеримиз
 меңзеш диййәрлер,
Несип этсин йүреклере меңземек.

Саңа меңземеклик —
 диңе өлме дәл,
Дәл

Отлың астына өзүң окламак.
Саңа меңземеклик —
дүнъеден ирен
Адамыны
агыр ёлдан сакламак.

Саңа меңземекдир —
яланы юмруп,
Догрың хакы үчин ериңден турмак.
Саңа меңземекдир —
адамы сөйүп,
Онуң хызматында гол берип дурмак.

Адамзады сөййәс
адамы сөймән.
Кичиде
гөремзок
улы зады биз,
Овнук ишдир
овнук алада биле
Кәте унудайяс улы зады биз.

Адамыны
бейгелдйәнем,
йыкянам,
Хер кимиң өзүне махсус гылыкдыр.
Йүрек нәзик болсун адамлар үчин!
Нәзик дийиленем газаплылыкдыр!

Адамлардан
хың берип дур
гиң жахан,
Ничик танамалы
гереклери биз?
Бу дүнъеде жуда меңзеш
йүрек кән,
Йөне
меңзешмикән
йүреклеримиз?..

АЙДЫМ

Кырк үчүнжи йылда, газаплы йылда,
Динлән бир айдымым элмыдам дилде.

Ёк, онуң ыкбалы тәсинди-тәсин!
Ол айдым фронта эдипди тәсир.

Обалар, шәхерлер, гиден мейданлар,
Сиз үчин жан берди ниче мерданлар!

Гана югрулярды эзиз еримиз,
Дул галып барярды аялларымыз...

...Ягярды сәхерден тукат гыш ягшы,
Оба «мыш» яйрады — геленмиш багшы.

Ылгамадым — учдум шол яна бакан,
Гелдим-де, сынладым екәнме-екән.

Урша гидип гелен бәш адам килең,
Отырлар еди эл, бәш аяк билен.

Дуйн шум хабар эшден бир гарры эне,
Отыр баласыны ят эдип ине.

Вепалылык сөзүн мәкәм аялар,
Отырлар сес-үйнсүз аграс аяллар.

Ортада ак сакгал пайхаслы гожа,
Тәсин айдымыны айдяр чалажа.

Ер эдйәр йүрекде йөнекей сөзлер:
«Гиденлер гелерлер! Гиденлер гелер!»

Чиркин сеси ёкды. Сеси бир — ылхам!
Хер сөзи хасратлы йүреге мелхем.

Агланокды багшы, чекенокды гам,
Оңа башга жошгун берипди ылхам.

Өзгәң хасратындан долса-да йүрек,
Айдымында ёкды гуссадан дерек.

Шат айдым айдярды гам чекмә дерек,
Муң үчин нәче гүйч, нәче эрк герек.

Ер эдйәр йүрекде йөнекей сөзлер:
«Гиденлер гелерлер! Гиденлер гелер!»

Оглундан умыдын үзмедик эне,
«Оглум герми?» дийип, сораяр ене.

Ах, багшы, мәхирли, пайхаслы багшы,
Сениң йүрекдәки арзувың ягшы.

Билмән өленини бир узак ерде,
Энә ынанч үндәп, галярсың дерде.

Ер эдйәр йүрекде йөнекей сөзлер:
«Гиденлер гелерлер! Гиденлер гелер!»

Мен болса отырын, берк гысып дишим,
Җадылы сөзлере алдырып хушум.

Гөзлеримде нем бар, йүрекде оваз.
«Яшулы, яшулы, бу ничикси саз?

Бу ничикси айдым? Шатлыкмы, нурмы?
Өлүлерден дирә гарашмак бормы?»

Ойландым, ойландым. «Гарашарс» дийдим.
Шу ынанҗы берен айдымы сөйдүм.

Шум хабар геленде айда-йылларда,
Шу айдым гүйч берди атыз-пеллерде.

Энелер ынанды: «Оглум диридир!»
Гелинлер ынанды: «Ярым диридир!»

Огул, ярлар болса, шу ынам биле,
Бизи халас этди эл берип эле.

...Кырк үчүнҗи йылда, газаплы йылда,
Диңлән шу айдымым элмыдам дилде.

1963.

АЯЛЛАР

Урша ёллап ата-агалармызы,
Әр еринде әр дек дуран аяллар,
Ёвуз гүнде דограп чагаларыңыз
Сизи мыдам ватан кимин аярлар!

...Уруш өлдүрйәрди. Уруш богярды.
Адамы екеләп барярды уруш.
Тылда болса, ене несил догярды, —
Тылда аяллармыз гурярды дурмуш.

Сөвеш мейданына — бугдайдыр арпа,
Көрпелере — ак гурсакдан йылы сүйт.
Сиздиңиз Ватана даг ялы арка,
Сиз тыл сөвешиниң мердидиңиз түйс.

Уруш чыкды аталарың кастына,
Гелмедилер якын-гарындашымыз.
Сизиң болса, шу йитгилең үстүне,
Ене огурланды җуван яшыңыз.

Ятандыр, гөр нирде мерданларыңыз,
Йүреклерде гоюп агыр үнҗини.
Сизиң дүнйә берйән ынсанларыңыз,
Эйсем, өлмек, өлдүрмеклик үчинми?

Мен сизи той гүнем, хер гүнем гөрйән,
Мыдам алададан йүкүңиз етик.
Сизиң чагаларңыз болса бирейһәм
Барярлар аталаң яшына етип.

Чагаларңыз мыдам сизи аярлар!
Ашык борлар җуван-җуван гызлара!
Сиз дүнйәде иң овадан аяллар!
Бу гөзеллик гыммат дүшди сизлере!

1964.

I. ЭНӘ ЙҮЗЛЕНМЕ

Энем! Пәклигиңден, нәзиклигиңден, —
Хатам
кимин йүрегиңи герицлер —
Сенден гидйәнлигме бозулман чала —
Океана сөз айдара кувват бер.

II. ОКЕАН

— Оглум,
Еңиш йылы индиң сен дүнйә.
Уруш,
Шум айралык сениң үчин ят.
Йөне ят дей
юрт барыңы сырып йөр,

Өлдүрилен,
Эмма өлмейән солдат!
Юрдуң десгаларын бейгелт сен, бейгелт!
Йөне ятла —
Уруш болупды сең үчин,
Ятла!
Бир дилегим —
элмыдам ятла!

III. ӨЛҮП БИЛЕНОК СОЛДАТ

Келледе ок гечен каска,
Эгнинде
агыр плащ.
Элде сув дей автомат,
Улулы-кичили дөвлетлер билен
Айланып йөр
өлүп билмейән Солдат.

Ол өлүп биленок —
Булутлар гечйәр.
Ол өлүп биленок —
гүн шөхле сачяр.
Ол өлүп биленок —
чүнки, гөр, оваз
эдип,
гөкден гечип баряр губа-газ!

Ятыр,
хол депеде урушдан галан
Адама дегмедик гүлле билен ок.
Дурмуш!
Саңа гыммат баха кесдик биз,
Шоң үчин солдатлар
өлүп биленок!

1965.

ЧАГАЛЫК

Томус айы. Узын-узын нобатлар.
Фронтдан говушян үч бурч хатлар.
Дулумызда гузы — какама сөвүш,
«Гөр!» дийип, сакланян кырк номур көвүш.
Соңра думанлы гүйз.
Башланды ягын.
Шо-ол чөрек нобаты, Кырк бәшинҗи йыл.
Хор-хомсы огланлар.
Чөрекли дукан.
Долы эшелонлар.
Фронта бакан.
Ёлдашларым билен ойнап-ыгмадым.
Багышла, чагалык, элим дегмеди.
Кепдери ковалап, ойнама дерек,
Дүйшүмиз, хушумыз эл ялы чөрек.
Эҗем махал-махал атарды ёмак:
«Гарныңы доюрсаң — фронта көмек.»
Биз көчә, базара синип гидйәрдик,
Хем гүнде фронта көмек эдйәрдик.
Шейдип, шо йылларда кын болса-да, кын,
Биз дири галыпдык аталар үчин.
Бизе ләлик дийип, бакмаңлар гыя,
Чүнки болмаса-да, тыг ызы тенде,
Биз уруш йылының огланҗыклары,
Биз өз уршумызы еңипдик шонда.

1969.

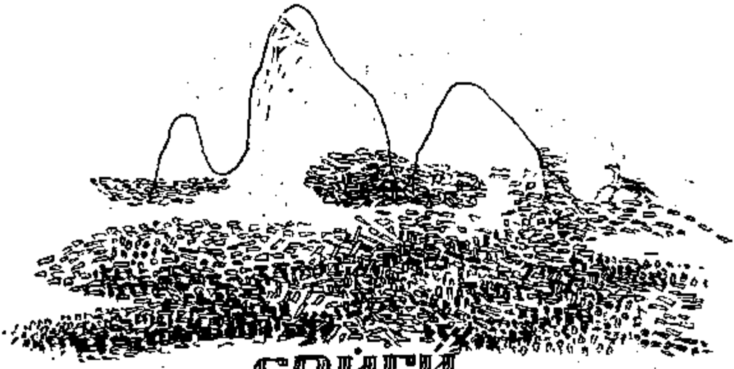

СӨЙГИ

ГӨЗЛЕГИМ

Өрән сырдам, салыхатлы йөрәнде,
Көйнеги гөк, ак болмалы йүзлери.
Иңрикден соң гиже ере гаранда,
Өпдүм онуң гиже гачан гөзлерин.

Гүндизлер сүннәләп суратын чекдим,
Гижелер дүйшүмде жанланды сурат.
Сакгал-муртум сырып, шәхере чыкдым,
Бар гөзлегим болды шол сырдам сырат.

Сөкдүм якын-ырак әнчеме ёлы,
Ахыр шол гөзеле гөзлерим дүшди.
Ол болса, хич зада дүшмейән ялы,
Өз пикири билен душумдан гечди.

Мен гыгыржак болдум онуң ызындан,
«Дүшүн ахыр, дүшүн сени гөзлейән.
Ойлан мениң дүйшүме-де гирипдиң,»
Дийип, дил дәл, йүрек билен сөзлейән.

Гечип гитди шовурдадып көйнегин,
Гөзи гара, көйнеги-де гөк экен.

Шу гөзелди мениң әхли гөзлсгим,
Йөне гөзел мени гөзләнок экен.

* * *

Сениң гөзлең гаралыгы
гиҗеки асмана меңзеш.
А мен вели, шол асмандан
земине гачяна меңзеш.
Столуң башында, машында, ёлда,
Укы, оялыкда,
билйәрин аян,
Мен
асманда дәл-де,
земине дәл-де,
Сең гөзүнден онуң чуңлугна гачян.

Онуң дүйби нәме?
Сениң мәхриңми?
Аслында, дүйп бармы,
билип билемок.
Маңа гөзлең чуңлугына гачма бар,
Эмма онуң чуңлугына етме ёк.

Йыкылып ынҗайма диййән мысалы,
Гөзлериң чуңлашып баряр ене-де.
Шол гачып барярын
сениң пәклигңе,
Сең сөйгине — иң бир инче сенеде.

* * *

Сөйдүм чын йүрекден, шо болды багтым,
Сөйдүм билбиллериң сөйши дек язы,
Кәмиллик яшына етмедик вагтым,
Кәмиллик яшына етмедик гызы.

Мисли маңа берен ялы ругсадым,
Сөйди башга бирин гүл ачан гөзел,
Кәмиллик яшындан гечен пурсатым,
Кәмиллик яшындан гечен шол гөзел.

«Мунуң гүнәкәри сен дәл! — дийдилер —
Мунуң гүнәкәри башлангыч дуйгы —
Кәмиллик яшына етмедик вагтың,
Кәмиллик яшына етмедик сөйги.

Сөйги өйләнчи дәл, бирден геленок,
Сөйги йыллар бойы җем болян дуйгың.»
...Онда нечүн шиндем такат беренок
Кәмиллик яшына етмедик сөйгим?

1970.

ГӨЗЛЕРИҢ СЕНИҢ

Гара сачлаң дөкүлип, өртенинде йүзүңи,
Мен сачларың үстүнден өпдүм ала гөзүңи.
Йөне ара ёл дүшди. Гиҗелер айым мениң,
Галды, узакда галды гара гөзлериң сениң.

Укла, гүлүм, гал, гүлүм, отур, гүлүм, гез, гүлүм,
Шахадакы ал алма яңагың этсин чалым,
Йөне нирде янса-да, нирде доңса-да теним,
Мыдам маңа гарасын гара гөзлериң сениң.

Шатлыгы, гамы билен айланып дур гоҗа Шар,
Онуң өзүне етик аладасы-дерди бар.
Бир максадым: еңлетмек агыр дердини онуң,
Гүйч берсин шу ишимде гара гөзлериң сениң.

1965.

МЕН СЕНИ СӨЙЙӘН

Эййәм инрик чөкди ериң йүзүне,
Асман чыраларын якды бир эййәм.
«Сөййән» диймесем-де сениң өзүңе,
Кине этме, ярым! Мен сени сөййән!

Кәрим шейле. Мыдам ёлда-илде мен
Онуң аладасы, хысырдысы кән.
Ишли болуп, сени сәхел ядымдан
чыкарсам, гам чекме! Мен сени сөййән!

Аязлы гүн, аязсыз гүн, ыссы гүн
Мени говруп-гысанында чөлүстан,
Агыр ёлда ядап, гачса ысгыным,
Мен сени ятлаян. Мен сени сөййән!

Башыңа агыр иш дүшсе эгер-де —
Хасрат йүрегиңи гылыч дей гыйян
болса, ятла мени, узак бир ерде,
Сениң гайгың билен мен сени сөййән!

Илиңкиден артык багты дилемен,
Саңа илиңки дей багты ислейән!
Өзүңи элмыдам гүйчли сайгын сен:
Чүнки шунуң үчин мен сени сөййән!

1964.

ГЫЗМЫ Я ХУДАЙ

Хава.
Сени сөйдүм.
Хер бир әдимим
Сең мукаддес адың билен әдйәрдим.
Парашюты ачылмадык адамың
Ховсаласы билен сизе гайдярдым.

Сен шейле бир нәзик, шейле бир сырдам,
Иң соңкы хетде чен
                    чеклен кириш сен,
Сени үзмәйин дийп шу гүнлере чен
Яйданып йөрмекден ядадым-ирдим.

Сен шейле бир ынжык, шейле бир кечжал,
Өкжели көвүшли юмурдың ышкым.
...Сен — мең үчин кәседәки сован чай,
Сен — мең үчин йылысы ёк өвүшгин.

Илки гөзел гыздың — арзув-хыялым,
Соңра бирден болдуң маңа перишде.
Гүнлер гечди... шиндем дәл мең аялым,
Оң деретне худайым сен хер ишде.

Бенгал оды кимин яняң — йылың ёк,
Сенде дуйгы, гыз сыпатын гөремок.
Маңа болса, перишделер герек дәл,
Йүрегимде худайлара орун ёк.

1964.

ГЫЗА ХАТ

Шәхер шагаланы ириздй мени,
Хас догрусы, сен ириздиң, «гөзелим»!
Инди ёлда-ызда гөрәйсем сени,
Гашларым чытылып, гачяр хезилим.

Гөвнүме болмаса, диңе сен дәл-де,
Дөнүклиги шәхер эден ялыды.
Мен саңа душупдым бир улы балда,
Сен эййәм шол вагт өзгәң ярыдың.

Гөзел тебигатдан хемаят гөзләп,
Гелдим даг-жүлгели бир ажап ере.
Бу ерде алмалар бирейййәм гүлләп,
Ак донун айрыпдыр гожа даг, дере.

Гүнде дага чыкяс хатарма-хатар.
Ыза галянлара көмек берйәрис.
Ёлумыз азашып, гижиксек бетер,
Тебигат гойнунда мекан гурярыс.

Сен мени сөеңок, алажың нәме,
Диймек, мениң аладамам эдеңок.
Йөне сен элиңе дүшсе шу нама,
Сенден кинелидир дийрсиң өйдемок.

Билйән, гиже гөрлен еңил дүйш ялы,
Чыкандырын сең ядыңдан бирейййәм.
Йөне нәмүчиндир мен гамлы хәли,
Йөне нәмүчиндир мен сени сөййән.

«Дөнди» дийип, гыз йигренип боланок,
Дүнйәде хер кимиң өз ислеги бар.
Гысга гечмишиңе рехмим геленок,
Узак гелжегиңе рехмим гелйәр.

Сен мени багышла пелсепәм учин,
Мениң йүрегимде саңа рехим бар.
Мени сөймек саңа дүшен болса кын,
Гошгымы бир сөйүң. Ол дерде ярар.

1962.

ОЛЯ ШИРЛИЕВА

Юмшак, чыглы шемал
Йүзүне уряр,
Оля Ширлиева
Ишине баряр.

Йигитлең гөзлеги
Көңлүниң нуры,
Кәсе дей гөзлери —
Гижәниң яры!

Сакгал-мурт сырыляр.
Бир гүнде телим,
Оля Ширлиева,
Угрунда сениң.

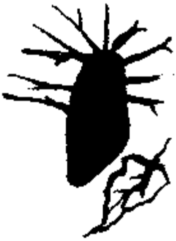

Йигитлер ирмейәр —
Язярлар өвран:
«Оля Ширлиева,
Мен сени сөййән!»

Чешмелер шырлаяр,
Чекйәрлер арман:
«Оля Ширлиева,
Мен сени сөййән!»

Юмшак, чыглы шемал
Шувлаяр ирмән:
«Оля Ширлиева,
Мен сени сөййән!»

Ол шапакдан дөрән!
Гүндуздан дөрән!
Ол гижеден дөрән,
Гүндизден дөрән!

Сачларын ел огшап,
Нәзик гысымлар.
Гашлары! —
Ювашрак,
Учаймасынлар!

Хер гүн даң сесине
Ериндеи өрер.
Гүнүң шөхлесине
Сачларын өрер.

Ол я сыгыр сагар,
Я сув дашар тиз.
Оля Ширлиева
Ине, шейле гыз.

Оляның ашыгы,
Ашык йигитлер,
Чениндеи ашырып
Язарлар хатлар.

Тиз жогап аларлар
Эмма,
вах,
арман,
«Огланлар!
Огланлар!
Мен сизи сөййән!

Йөне мен нәдейин,
Этсемем ахмыр,
Шу гызыл шапага
Адаглы ахыр.

Ол шейле мәхирли,
Шейле уллакан,
Гөзеллик әхлини
Жемлән гүлмүкән?!

Огланлар!
Эзизлем!
Дүшүниң маңа:

«Хенизем,
хергизем
Ашык мен шоңа.

Хер сәхер аландан,
Голлардан ашып,
Дүрс пыгыл билен
Гелшине ашык!»

...Говшаяр кын гылык,
Йигитлер асса,
Шапага игенип,
Чекйәрлер гусса.

Менем сырынярын
Бир гүнде телим!
Чүнки,
Ширлиева,
Ашыгың сениң!

Эрте алаңлардан,
Голлардан ашып,
Гелейинде шапак,
Оляма ашык,

Мен оны сакларын,
Ерине хөкман
Гапыңдан жыкларын
Энеңден горкман!

Түмлүги агдарып,
Берип гүйч барын,
Оляның адаглы
Шапагы борун!

Гүнлериң бир гүни,
Ил-гүне хөкман,
Хош хабар гетирин
Өрән уллакан!

Геченсоң башымдан
Шу улы сынаг,
Оля Ширлиева
Йүзүне сылар!

ИКИ СӨЙГИ

Гиже-гүндиз өврүп-чөврүп хыялы,
Ыхлас эдип айдылмадык сөзлере,
Чаганың гурсага бадалшы ялы,
Якын болжак болдум сәхра-дүзлере.

Шәхер — мең месгеним, сәхра — дүшелге,
Хайсын гойсаң, йүрек шоңа товусар.
Бу яшыл отлара гөзүң дүшенде,
Сениң гөзлериңем яшыл өвүсер.

Бу топрагың сахылыгна сер салың!
Гөгермежек зат ёк бизиң сәхрада.
Аягыңы ере гөмсең бир салым,
Эл — шахаңа япрак өржек шобада.

Ярылың гунчалар, яшыл пынтыклар,
Мениң тешне йүрегимиң гереги!
Бомба дей ярылың! Гой шол тултукларың
Докуз баллык титрәп гитсин йүреги!

...Кән зада етмекчи болянмы? Ахмал.
Онда айдың: — Оң дерманы ниреде?
Шейдип, энтәп йөрүн топрак хем асфальт —
Ики саны улы полюс арада.

Шейдип, икарада йөрүн пелпелләп, —
Шәхерде, сәхрада чекип эмгеги.
Бу уллакан бир дерт билен кеселләп,
Шахсыетиң икә бөлүнмегими?!

Шәхерде яшасам, сәхра мең гайгым,
Сәхрада яшасам, шәхер мең үнжим.
Олаң илкинжиси — биринжи сөйгим,
Икинжиси болса, хас-да биринжим!

ГҮЙЗ

Гүйз гүни. Хованың
Йүзи дийсең чал, —
Багларың иң соңкы
Япрагы гачяр.

Гарк болуп гожаман
Даглар думана,
Тукат назар билен
Бакяр уммана.

Ят эдйәр көл-деря,
Өрдегин-гушун.
Сөййән гүйз паслының
Тукат гөрнүшин!

Билйән, гушлар гелер
Дерядыр көле.
Баглар яшыл донун
Геер мүң ёла.

Йөне нәмүчиндир
Гүйз ховасы дек,
Юмшак гусса билен
Өртүлйәр йүрек.

Гоюп йүрегимде
Битмежек ызы.
Гечди бу өмрүмиң
Гелмежек гүйзи.

1961.

ЭТЮД

Алмаң яңагында
Иркилипдир дер.
Дүйш салланчагында
Үмсүм ятыр ер.

Агшам ягыш ягып,
Ювды багы сап.
Шаха башын эгип,
Отыр буругсап.

Ай канала дүшүп,
Ювунан бада,
Хоразлар ялңышып,
Гыгыряр кәте.

Гуммез шекил асман,
Ерде мүңләп ыз:
Хемме зат арасса,
Хемме зат тәмиз.

Даңың овазына
Билбил оянды.
Жадылы сазына
Башлар ол инди.

Дүнйәң азабына
Хич дахылы ёк, —
Башлар хасабына
Гадым икатёк.

Басым өртер думан
Йүзүни ериң.
Адамлар, саг-аман
Оянаверин!

ЭПИТАФИЯ

Арада бир шахыр гошгы языпдыр,
Онда шейлерәжик пикир үнделйә:
«Ёк, мен өлмен, өләйсем-де габрымдан
Келләми чыкарып бакарын дүнйә!»

Ери, нәмә герек бейле тослама?!
Шахыр болан бейле болсады экмез.
Догрусындан гелсең, габра дүшенсоң,
Дүнйә-де бакмарсың, келләңем чыкмаз.

...Яйлалы, гышлаклы, шәхер, обалы
Үлке жош урярка жуван мысалы,
Онункыча,
дүнйә хәзир бакандан,
Магшар гүни бакан хезилрәк ялы.

МЕРТЛИК

Ол дик дуруп сөвешди.
Душман амана гелди.

Ок дегип, дыза чөкди.
Асман лерзана гелди.
Ол чөк дуруп сөвешди.
Душман амана гелди.
Ол йыкылды.

Гутарды.
Асман лерзана гелди.
Онуң мейдини гөрүп,
Душман амана гелди.

УРУШ

Йыллар гечер...
Гыш гүнүми, яз гүни,
Археологлар —
гечен дөвре чапарлар, —
ер гужаклап ятан адам сүңкүни,
гапдалындан каска,
түпең тапарлар.

Ким бу адам,
каска, ярагы билен?
Алым жогап гөзләр,
азаплар чекер.
Шахыр болса, әпет йүреги билен
Догмадыклар үчин гөзден яш дөкер.

4.11.1963 й.

ЧАГА ВЕ МЕН

Чага ятяр, туряр, учяр дүйшүнде,
Оң оюндан башга аладасы ёк.
Мен хоразсыз даң атянын билйәрин,
Чага велин, бу затлары биленок.

Бир пурсаты гөркезенок үч сагат,
Дер дөкмесең арзув хасыл боланок.
Мен буларам билйән.
Эмма чагажык,
Нәмүчиндир бу затлары биленок.

Боланынам билйән эпет урушың,
Уруш болса, хич пидасыз боланок.
Мен ене-де эп-эсли зат билйәрин,
Эмма чага бу затлары биленок.

Гөвнүне дегселер, аглаяр чага,
Агланында болса, кинәң гутаряр.
Меңем кәте аглаясым гелип дур.
Яшым улы,
Агламага утанян.

Билениң говумы, билмәниң говы,
Бу совалда бир тарапа гечемок.
Йөне чага пессай учяр дүйшүнде,
А мен вели, көпден бәри учамок.

Онсоң чага болмак ислэп уграяң,
Бу арзувың — бөврүңдәки агыры.
...Чага бизиң гелҗегимиз диййәрис,
Чага бизиң гечмишимиз ахыры.

15.VI.71 й.

БАГТЫ ГЕЛЕН

Шәхер билен Адам баряр,
Не гөрмексиз, не гөрмекли.
Шемал онуң сачын даряр,
Шейле көп дәл онуң аклы.

Йыкыляр ол, будрейәр ол,
Бөкүбем биленок чилден.
Гөз-гөртеле гудраяр ол,
Алгысы бар ялы илден.

Хич бир затдан ёк гайдымы,
Хич бир затдан чекиненок.
Айдым айдяр. Айдымының
Дүшүнере бир сөзи ёк.

Автобуса мүнсе онун
Мүйни болмаз эгер-эгер.

Отуранлар ынха сенин
Отурмалы ериң диер.

...Вах, бир болса болҗак вели,
Санардан кән олаң саны.
Бу миллетиң узын эли
Горкузыпдыр милисгәни.

Хей, гүн бормы ери мундан,
Олаң халыс багты гелен,
Хер бириниң гапдалындан
Гөзел баряр эда билен

Нәз-керешмә бай гөзеллер,
Деңлерине етен бада
«Вай, буҗагаз зады» дийип,
Дүшүбийрлер гызыл ода.

Ай боля-да, рехмиң гелсе,
(Угр-утга ёк гахармызда),
Халыс багты гелен болса,
Яшаберсин шәхермизде.

Адамлара эл бермесе,
Эл бермесе милисгәңе,
Гөзеллерем ашык болса
Болуберсин! Алач нәме!

Нәм болса шол болсун бизе,
Тыг ярасың бизе салсын.
Халыс багты гелен болса,
Шонуңкы бир оңат болсун!

Баш алып өлме гидели,
Болса боляр шо парахат.
Өңүнде айдым айдалы,
Гиҗелерне гойса рахат.

Башга ёл ёк, гынансаңам,
Алар олар беренҗәни.
Егса билйәң бун сыласан,
Эрте дөвер пенҗирәни.

Будурейәр, гудураяр.
Шәхер билен Адам баряр.
Шәхер билен Адам баряр.
Шәхер билен баряр
ЧАГА.

ГӘВЕРСДЕ БАХАР

Аркамда гош халтам, Гәверсе гелдим,
Ерини агдарып, ак экин экдим.
Деңимден кейп билен барян йигиде
Билесигелижи назарым дикдим.

— Ер-ов, ягшы йигит, ёл хайсы тая?
Йигдиң сада кешбин сынладым бирлай.
Дийди: — Энем-атам ругсадым берди,
Адам болмак үчин шәхере барян.

Гөрседиң Гәверсиң думанлы дүзүн,
Шапак болуп ере дүшен гүллерин,
Ол хасам йүреге якын гөрүнди,
Хер чөпе бир машын етйән гүнлерим.

Ганып бормы торгайларың сесинден,
Мөр-мөжеге гарап ганып бормы хей?
«Запорожец» барса отлаң ичинден,
Окараңыгетирсүйтберейин дей.

Шәхерем түсседен демиген ялы,
Күйсейән мысалы Гәверсиң елин,
Гөтерижи кранның элин узадып,
Елды мәхир билен чигилдем гүлүн.

ТҮРКМЕН СӘХРАСЫ

Бахар мейлисинде чыксаң сейрана,
Түркмен сәхрасының алдыр гүллери.
Башың сыпап сени гояр хайрана,
Белент дагларындан өвсен еллери.

Гара булут гелип, земине чөкер,
Ал-асман гүбүрдәп, депрегин какар,

Дaглардан сил акар, ене гүн чыкар,
Гыз-гелин долдурар рейхан чөллери.

Ягышы ярашар яйлаң язына,
Герчеклер бендидир ашык гызына.
Сесин гошуп дутар, гыжак сазына,
Сайрар иллеримиң ширин диллери.

* * *

Геңрәк гылык бар
шахырлармызда,
Ёгса ажайыбам оларың пәли,
Оларың гөвнуне әхли адамлар
Диңе гошгы биле яшаян ялы.

Олар болса, ишлейәрлер, аряарлар,
Кәте чилим, кәте шерап дадарлар.
Муң-де бир аладаң оюны эдип,
Гошгымызы окамазлар адамлар.

Олар пагта биле хөврүгип йөрлер,
Олар ери дөрүп, чыкарар небти,
Хем гараяг болуп өйлерне герлер,
Ягты гүндиз биле гиҗәниң себти.

Олаң улы-улы гүррүңи болмаз,
Гаты элем дегмез гошгулармыза.
Диңе дурмуш хакда, чөрек барада
Сада сөхбет ачсак, гошулар бизе.

Биз болса, хамала тема ёк ялы,
Башга зат ёк ялы, гошгыны өвйәс.
Хер нәме дийсегем, шинди-шиндилер
Чөрек гошгымыздан зеруррак өйдйән.

* * *

Абдылла Мырадова.

Шейлерәкди Абдылланың гылыгы:
Зехинли, геленсиз, йүреги пәкди.

«Эрте душалы» дийип сөз барын берер,
Эмма эрте тапжак гүманың ёкды.

...«Тәзе йылда герин» дийип гитсең-де,
Өзүң гелмән,
Гелди хасратлы мукам
Дийдик: «Гылыгыңа белет, Абдылла,
Булам нобатдакы алдавыңмыка?»

Алдавыңа алданайын, Абдылла,
Ёлуң гарап, сайланайын, Абдылла!
Шу гезегем алдан болсаң не ягшы,
Алдавыңдан айланайын, Абдылла!

Өзүң акла гижә галаның үчин,
Йөне басым шум укыңдан оян сен!
«Хов, ынаның, ятып галан экеним»,
Дийәге-де, тирсегиңе даян сен!

...Тирсегиңе даянаңок, Абдылла!
Я-да бу чыныңмы?
Чыныңмы?
Чыныңы?
Өң-ә алдавыңа ынаныл гелдик,
Индем ынанамзок чыныңа сениң.

* * *

Гара Сейитлиев

Яш шахырлар гарап галды ызыңдан,
Соңкы гезек гарап галды мердиңе.
Дуйдук бирденикә, бүкүлип галдык,
Элхенч бир йүк аграм салды гердене.

Хас догрусы, ол йүк гердене дәл-де,
Йүрегиң герденне аграм салярды.
Дүйнки ләлик йөрен жуван шахырлар —
Ол йүкүң нә йүкдүгини билйәрди.

Ол йүк — ёлда ташланмалы зат дәлди,
Ол жуда инчеди, жуда күтүди.

Хатардан айрылан ажап шахырың,
Бизе гоюп гиден инер йүкүди.

Чек ол йүки — өзгәң йүкүн еңледип,
Чек ол йүки — халал чөрек-дуз билен.
Чек ол йүки — безе адам көңлүни
Тылла халка кимин белент сөз билен!

Гой, бизиң сетирлер арзылы болсун,
Ковулмасын итлер салнып ызына.
Савчы болуп сөз айтсын сәхерлер
Бир обаның шан-шөхратлы гызына.

Багтлы яшап, багтлы өмүр сүрелиң,
Мыдама дурмушда диенмиз гелсин.
Йөне шол мукаддес, шол инер йүки,
Элмыдам,
Элмыдам герденде болсун.

ДАРЛЫК

Биз бу дерди гайталаяс мүң гезек,
Оны ене гайталарыс бир мейдан.
Балык дийилене бир умман герек,
Адам дийилене бир гиден мейдан.

Женңел болсун шир-пелеңлер месгени,
Дурна эркин болсун
гөкде хем ерде.
Дүшүнйәрин, бу көплериң ислеги,
Шу ой көп адамы гойяндыр дерде.

Балыклары
женаяткәр мысалы,
Зындан кимин дар капаса сокярыс,
Улы циркде йүзүн саллан,
мысапыр
дуран шир-пелеңе такал окярыс.

Гөкде пейвагтына йөрен дурналар
ериң дузагына дүшйәр-де,
ине,
Эм боляр шәхерли чага-чугалаң
рухуна етмейән улы дердине.

Бир тарапда дурна — ганаты баглы,
Пелең дур — демире гайраты баглы.
Ортада Адам дур. Өңүнде балык,
Дарлык...

1967.

ЛЕЙЛИСАЧ

Өмрүмде бир гезек гөвнүңе дегдим,
Оңа өкүнсемем, билдирмедим мен.
Лейлисача дөнүп, башыңы эгдиң,
Шонда-да башыны галдырмадым мен.

Ондан бәри айлар өтди, йыл өтди,
Мүң бир ёла гадам гойдум өмрүмде,
Эмма казым болуп өңүмден чыкды,
Алгыр ковгым болуп ызымдан етди,
Мәхрем лейли сачлар хер бир өврүмде.

Бирҗик серетмеди олар йүзүме,
Мегер кине барды олаң серинде.
Бирден шол лейлилер мениң гөзүме
Сениң өйке-кинәң болуп гөрүнди.

Акыллы бор экен баглаң башлары,
Лейли сачда өз сөйгими сынадым.
Сыпадым Лейлиниң тел-тел сачларын—
Сениң кинәң тел-тел сачын сыпадым.

Шондан соң нирә гир, гөр, сен нирә гач,
Шол Лейли ызымдан ковлады йөрди.
Шейдип кинәң, сениң кинәң лейли сач
агач болуп, йүрегиме көк урды.

Өлсем, лейли дөмүп йүрек тейинден,
Эгер мен үстүме тукат башыны.
...Ашакда агларын дири дейин мен;
«Эй, кинәм, ким сыпар сениң сачыңы?!»

1967.

ЕРИ, САЧЫҢ ЁЛУП АГЛАЖАКМЫ СЕН

Нуры Халмәммедова багышланяр.

Ери, сачың ёлуп аглажакмы сен,
Үмдүзине тутдурҗакмы я-да сен,
Бар язанлаң оңат гошга тайынлык
Боляклыгна дүшүнмекден ядасаң.

Эрбет шыгырларам өнйәр йүрекден,
Шонуң үчин мертлер кимин бойн алян.
Не-хә сөйүп билйән шыгырларымы,
Не-де бир олары йигренип билйән.

Гиҗелериң түмлүгине гарк болуп,
Өзүм гынап сүйҗи арзувлар билен,
Асыл оңат гошгы язып билмейән,
Язасымам гелйәр оңат шыгры мен.

Бар язаным бир эҗизҗе гуш болуп,
Ганат какып баряр гечмише бакан.
...Я өмрүмиң өзи шыгырлам ялы,
Бир оңат өмүре тайынлыкмыкан?

1967.

ЧАГА ДОГРУЛЯН ӨЙҮҢ ӨҢҮНДЕ ОЙЛАНМА

Сыпаяр йүзүңи
Сәхериң ели.
Кичиҗик пенҗирәң
Нобаты улы.

Бу ере көп киши
Салыпдыр ёлы,
Чал диварың йүзи
Язгыдан долы.

Ханха, хол, ёкаркы
Сетире гара:
«Аман плюс Гөзел
Деңдир Батыра».

«Нина плюс Саша
Нетиже Зизуль».
(Дүшүнен дәлдирин
Гызмы я огул?!)

Хана-да билдириш
Жар чекйән забун:
«Спиртли ичгилер
Эдленок кабул!»

Ёкаркы этажың
Пенжиреси тор.
Башлангыч какалар
Оңа даш атар.

Ашакы чаганың
Халыны сорар.
Ёкаркы каканың
Халыны сорар.

Ол сораг ягдырар,
Жогаба дерек.
«Өе көвленйәрмиң?
Иченок герек?»

Пенжирәң өңүне
Зат алып гелен,
Азалмак билен дәл,
Көпелмек билен.

Ине, сандыраклап
Сораяр әрче:
«Нина Ивановна,
Аграмы нәче?»

Бейлеки сорая:
«Огулмы, гызмы?
Гөзи оваданмы,
Бой узынмы?

Сынласаң ядыңа
Салярмы мени?»

...Нина Ивановна
Нә билсин муны.

Нина Ивановнаң
Еке җаны бар.
Ёкарда онларча
Чага җәгирйәр.

Арадан йыл гечер,
Соң 10-ы гечер.
Ине, шу чагалар
Дилден дүр сечер.

Өнде бир шахырын
Айдышы ялы:
Он бәш, он алтыда
Гыз бор хыялы

Бири шыгыр окар,
Бириси язар.
Гечмише, гелҗеге
Саларлар назар.

Йүзлери, ыкбалы
Гүл ялы яшлар,
Биз билен, биз билен
Ылалашмазлар, —

Отуршымыз билен,
Туршумыз билен,
Пикир эдишимиз,
Гуршумыз билен,
Гейнишимиз билен
Ине, шу яшлар
Ылалашмазлар.

Биз — йүзүн тутанлар
Ягмыра, еле,
Башымызы яйкап,
Йылгырыс чала.

Соң еке галарыс,
Чыгжарар гөзлер.

...Алынмадык тала,
Ундулан сөзлер,

Чекилен гуссалар,
Дөкүлен дерлер,
Гүленлер, агланлар
Яда дүшерлер.

Йөне өзи билмән
Җеделчи нерлер,
Бизиң шу кын ёлы
Довам эдерлер.

Хыжувлар ятышар,
Пайхасланар хас.
Өтенлер, дирилер
Шу ёлдан баряс.

(Хамала бу дүнйән
Хайыр, зыяныны
Диңе сен ербе-ер
Гояйҗак ялы).

Йүзүн ода-сува
Тутан шу нерлер,
Иң соңы шу җайын
Өнүне герлер.

Екаркы пенҗирә
Кесек атарлар.
Өңем көп эдилен
Оя батарлар.

Шонда ата чыкан
Йигримяшарлар
Биз билен, биз билен
Ылалашарлар.

Гейнишимиз билен,
Гуршумыз билен,
Аглайшымыз билен,
Гүлшүмиз билен,
Енлишимиз билен,

Еңшимиз билен,
Умуман, ине, шу
Дуршумыз биле
Ылалашарлар!

1969.

ҮМСҮМЛИК

Ай дүшүпдир Айдерәниң гойнуна,
Гожаман чынарлар сес эдйәр асса.
Жыкыр-жыкыр гүлүп Айың ойнуна,
Совук чешме акып ятыр арасса.

Бу ерлең ховасын ишдәмен ювдан
Гөвнүмиз шатлыкдан, арзувдан долы.
Әхли зат парахат хемем асуда,
Гөйә дүнйәң йүзи оңатлык ялы.

Гөйә узакларда белент пальмалар
Топ окундан хеләк болмадык ялы.
Гөйә бир вагтлар дуры салмалар,
Чешмеси юмрулып, солмадык ялы.
Гөйә агшам чешмә дүшен Ай гызың
Үстүнден топ дүшүп, өлмедик ялы.

...Ай дүшүпдир Айдерәниң гойнуна,
Ел ыраяр япракларын дерегиң.
Гүрсүлде сен, ярыл, юмрул сен, йөне
Шейле үмсүмликден деп эт, йүрегим!

1969.

ВАСПНАМА

I

Түркменистан гышы өзүңе мәлим:
Январда байырлар ал-әлван өвсер.
Буржы баглан
                даглаң сергин шемалы
Гелип,
        пынтык яран багларда товсар.

Айдың гижелерде чапраз-чаңңалы
Тураның асманы гөвнүңи ачар.
Гөзеллер янлары жора-еңңели,
Шазадалар кимин сейрана гечер.

Әвмезек Гарагум
ишден соң еңләп,
Сүзер ятан гижелигиң лабзыны.
Гары гөренлериң гүррүңин диңләп,
Гар гөрмедик чага ачар агзыны.

Оңсоң мыдам
ак гар болар хушунда,
Оны
барып, гүррүң берер достуна.
Хайыш эдер, гөге гарап дүйшүнде:
— Эй, акжа гар, ягайсан-а үстүме!

II

Йөне вели,
69-ың гышы
Гең галдырды,
мүйнүргетди бир бада.
Сув билен топрагың доңаны ягшы,
Тас доңупды чув ялаңач хова-да.

Бейле гышы гөрмәндилер барчалар,
Гүне янан кимин,
ерем гаралды.
Гөкден кесек болуп
гачды
серчелер,
Гара баглар шатлап-шатлап ярылды.

Адамлар мерт дуруп ишиң башында,
Халк эмләгин горап, чекйәркә шөвүр,
Довулчылар йылы пежиң башында
Довула
дувланып, дүздүлер довул.

«Дат гүнүке бригадирлең, башлыгың,
Бу йыл пагта
дерманлыгам тапылмаз.

Даша дөкди ериң ягырнишлиги,
Оны ярып билмез хич хили алмаз.»

Ене мунләп довулнама дөреди,
Йөне, муңа серет,
мердемси голлаң
гудратындан
гатаң топрак эреди,
Бир ерден эшдилди сеси билбиллең.

Догры,
агыр болды,
көп дөкүлди дер,
Шейдип, чыкдык бижин йылның язына.
Ер
гадрын билениң
гадрыны билер,
Ол ене думанлап, гелди өзүне.

Ол ене
гижрәк дем алып асса,
Гүнүң нуры билен көңүл хошлады,
Довуллаң терсине,
пагтачы усса,
Ене ажап хүнәрине башлады.

Ене сувдан долды арчалан салма,
Ене гөкде
гушлар гурды дабара.
Бейле гышда
аз-кем гижирәк галмак,
Оңатлыкда ир башланңа барабар.

Гижелер парахат дем алды земин,
Гүндиз говачалар гүне хөврүкди.
Ярышларда
ыза галян ат кимин
Говачамыз пеллехана ховлукды.

III

Гөзел үлкәм,
багтым, Түркменистаным,

Сенде ажап гудрат
керамат кәндир.
Эдепли-экрамлы Бабадайханың,
Бейле гышлаң хөтдесинден
гелйәндир.

Сен голуны чермәп,
көпден-көпрәкден
Шоларың үстүне ногул-набат сеч.
Бу дүнъеде иң гыммат зат
топракдыр,
Дайханлаң эллери топрага меңзеш.

IV

Гөк бегресин чыкарыпдыр
пеллермиз,
Ак донун гейипдир үммүлмез
мейдан.
Өңүрәкден тайын бизиң эллермиз,
Ерде пагта болса, тапылар хайдан.
Ханы, сизем,
гудрат, гудрат машынлар,
Багт — пагта билен долуп-дашынлар.
Ханха, гөз гуванжы Тагтабазарың
Язбибиси машынына атланяр.
Йыгым мейданының гызып базары,
Хер ким өңде болмаклыга
ниетленйәр.

Мургап йигди Аннагылыч Сапаров,
Чашгынлы Абдыев чыканда пеле,
Шахырлар иң оңат сөзлер тапарлар,
Иң ажап сөзлери аларлар диле.

Пагта
сабап баряр атыз-пеллерде,
Зәхмет болса,
барха жошуп баряндыр.
Ленинин иң ажап несиллеринде
Ише амал этмек эндиги бардыр.

V

Эй,
   шахыр студент,
Өзүңи гына.
Гошгыны оңарың,
Пагтаны сына.

Агыртма бу ерде
Ёк ере келле.
Йыгышың эрбет дәл,
Ай, берекелла!

Гарк уруп гафлатда ятма,
Нэзли студент гөзел.
Энтек васпың тама этме,
Соңра язылар газал.

Агзың гунча, дишлериң дүр,
Тур еринден, нәзенин.
Эденли гыз иш билендир
Васпыны соң язайын.

Сиз гиденңиз пайтагтымыз Ашгабат,
Бир азажык гөрмегинден гачыпдыр.
Йөне шәхер гелерңизе өрән шат,
Мәхир билен гужагыны ачып дур!

VI

Ине,
   етди октябрың аягы,
План болса, тегеленип дурубери́әр.
«Гөр-ле муны!
                  Гөр-ле муны!» дийишип,
Довулчылар бир-бирине гүр берйәр.

Тойлабер тоюңы, багтыяр үлкәм,
Ине,
   шейлерәкдир сениң герчеклер.
Энтек карталарда гоза өрән кән,
Олар
   энтек-энтек
                  пагта берҗеклер.

Шейдип, гыш
        гелсе-де, дийсең гүзаплы,
Биз онуң өңүнде мертлерче дурдук.
Хава, йылың башы гелди газаплы,
Биз йылың ахырын тоя өврдик.

Сен, үлкәм,
        бу гүни тоя өврдиң,
Байрама өврдиң,
        сачагны ачып,
Зәхмет чекип, еңиш газанан юрдуң
Алны хем ачыкдыр, ёлы хем ачык.

Сениң еңишини той гүни магтап,
Эҗиз васп эдйәнме бир аз өкүнйән.
Шейле кынлык билен етишен пагтан
Үбтүгин
        гүл эдип, дөше дакынян!

* * *

Мен өзүме дост гөзледим яшлыкдан,
Гөзел йигитлери сайладым-сечдим.
Эмма: «Говусындан говсун тапарын»
Дийип, хеммесиниң деңинден гечдим.

Мен өзүме яр гөзледим яшлыкдан,
Гөзеллерден хак сырымы гизледим.
«Ёк, мең сөйгим башгаражык болмалы!»
Дийдим-де, гөзеллең шасын гөзледим.

Ине, индем не сөйгим бар, не достум,
Достсуз хем сөйгүсиз яшамак не кын.
Йөне шол йигитлең бириси достум,
Гызлаң бирем сөйгим боландыр мүмкин.

* * *

Мен Пушкини, Лермонтовы окадым —
Ак-гараны сайгармаян деврүмде.
Ят бекледим хер җүмләни, нокады,
Өзүм яздым шу генилең хөврүнде.

Җуванлыкда кәмиллиге хөврүгип,
Учуп гитдим башга-башга дияра.
Индем ыза хаял гелйән өврүлип,
Зыяны ёк.
Етсем кәшгә дияра.

1969.

ДОСТЛУК

(«Рахат кенар» атлы фильме айдым)

Оңат гүнде көпдүр халың, көпдүр халың соражак,
Төверегиң дени-душдан долудыр.
Сенем җуван йүрегинде гара думан-гусса ёк.
Әхли адамларам оңат ялыдыр.

Йөне бирден, йөне бирден кын иш дүшсе башыңа,
Гөрмезлиге салар салам диййәнин.
Булутлы гүн көлегәниң бизи ташлайшы ялы,
Бизи ташлар биле чөрек иййәнмиз.

Кәте шейле, кәте шейле, кәте шейле боляндыр,
Ким билен ёла чыкҗагыңы билип боланок.
Кәте ёла хак дост дийип, хак дост дийип чыканың
Кын гүн үчин йүрегинде кувват ёк.

Гам чекме сен, гам чекме сен, гам чекме, үлпет,
Гамда галып, өзүң урма сен ода.
Йүрегинде шол кувваты,
Йүрегинде шол элъетмез пәклиги,
Саклаян адамлар кәндир дүнйәде.

АТАМ

Өтен агшам атам гирди дүйшүме,
(О пахыр өңүрәк арадан чыкды),

Илки мени чагырды-да гашына,
Соңра газап билен гашыны чытды.

Атам небир дилине сөз гетирди,
Не йүзүми алды, өңкүлер ялы.
Шол бир гысым болуп дымды отурды,
Бир гысым гахара өврүлен ялы.

Шейдип, чекдим дымышлыгың җезасын,
Йүзүн саллап көп отурды гашымда.
Тыркылдадып җуда таныш хасасын,
Бирденем ол гайып болды дүйшүмден.

Нечүн, не себәпден ол бейле хәлда,
Екеҗе сөз диймән чыкды-да гитди
Мен ишде, өйүмде, шовхунлы ёлда,
Перишан халының пикрини этдим.

Белки, мениң терсинедир эдйәним?
Гадыр эдениң гадрын билмейәрмикәм?
Я көп аглап, белки, эй аллаҗаным,
Гүлмели халыма, аз гүлйәрмикәм?

Белки, галплык бардыр көңүл җошумда,
Я гидйән дәлдирин илиме бакан...
Билмедим мен, йөне агыр дүйшүмде
Атамың халыны гөрдүм перишан.

Я бизиң гуссамыз — оларың гамы,
Я-да аглаярмы сениң кинәңе.
Оларың өң чекен азары азмы?!
Ери, инди гелип, бизиңки нәме?!

Гиҗе-гүндиз яңланып дур еримиз
Эдебе-экрама чагырып бизи.
Бизиң бәрде эдйән этмишлеримиз
Рахат ятыранок аталармызы.

Шонуң үчин гөрден туруп гиҗелер —
Гүн Земине нурун сачып геченде,
Таякларын тыркылдадып гоҗалар
Айланып йөр дүйшистаның ичинде.

1969.

АКМАК ША ХЕМ-ДЕ СӘХРАЙЫ ГЫЗ БАРАДА РОВАЯТ

I

Гадым үлкелерде,
Гадым бир заман,
Яшанмыш гөзел гыз.
Ады Арзыман.
Яңы сӗр уранда
Он алты яша,
Онуң шум багтына
Ашык болан Ша.
Шум хыял геленсоң
Хапа күйүне,
Ша чапар ёлланмыш
Гызың өйүне.
Эммаки шалардан
Гелен шум чапар,
Гарыпдан ненеңси
Хош хабар тапар?!
Эртеси дар агач
Ыранды еле,
Гөзелиң какасы,
Эҗеси биле.
Гөзеле етмеди
Шепагатлы дар,
Оны багра басды
Гараңкы зындан.
Элине, аягна
Гандал урдулар.
(Ёrса ёгын сача
Богулярды ол.)
Үч гүн ыза чекди,
Үч хепде җепа...
Ша шум пириминден
Тапмансоң вепа,
Ясавул иберип
Гызың янына
Чагырды ахырсоң
Тагт-у-шаныма.
Ялбарды, аглады,
Дызына чөкди,

Гызыл гөзлеринден
Гызыл яш дөкди.
Шонда гыз габагын
Галдырып чала,
Ят этди атасын
Энеси биле.
Хем дийди: «Бейик ша,
Ёк мениң эрким.
Сеңки мен, битирсең
Үч саны шертим.»

II

Эртеси Туранда
Җарлар чекилди
Гөзел күнҗегинде
Чадыр дикилди.
Бу сырлы томаша
Шат болан хер ким.
Ша дийди: «Айт, гыз,
Биринҗи шертиң!»
«Шол кейгиң ызындан
Етенсоң пейкам,
Оны бир пурсатда
Эдинмели шам!»
Пейкам газап биле
Шуввулдап гитди,
Дем салымда кейгиң
Ызындан етди.
Шаның гызыл гөзүн
Гаплады думан,
Ша дийди: «Менинки,
Меңки Арзыман!
Биринҗи шертиңе
Җогабым бердим.
Инди, айт бакалы
Икинҗи шертиң!»
Гыз аян эйледи
Икинҗи шертин:
«Бир челек шераба
Гарк эт сен дердин!»
Ша дийди: «Пах, пах, пах,
Шертиңе гурбан!

Сен инди менинки,
Менки, Арзыман!»
Сәхер шапагы дей
Ичилди шерап,
Башлады шум Шаның
Мурты титирәп.
Везирлер, векиллер
Дыза чөкдүлер,
Хареминң гызлары
Гөзяш дөкдүлер.
Ша пыглы высала
Етенде ахыр,
Бир газал окады
Эйваны шахыр.
Ша *дийди:* «Тагтымың
Тәжи Арзыман...
Үчүнжи шертини
Эйле сен аян!»
«Саңа жуда еңил
Ики шерт бердим.
Сең элиңден гелмез
Үчүнжи шертим!»
«О нәмүчин гелмез
Билйәрмиң мен ким!?»
«Онда шейлерәжик
Үчүнжи шертим.
Элиңе пейкам ал,
Үч әдимде дур,
Яй сова гечмесин,
Гурсагымдан ур.
Мениң шу шертими
Битирсең эгер,
Гызгын леблериме
Леблериң дегер.
Илимден, гүнүмден
Ардан гечерин,
Мар сачларым биле
Билиң гучарын.
Йөне сова гечсе,
Авулы яйың.
Мен сениң ярың дәл,
Мен сениң Айың».

«Пах, пах, сәхра гызы,
Гөзел Арзыман,
Даханындан чыкан
Шертиңе гурбан!»
Мүң жерен ызындан
Шуввулдап етен,
Мүң жерен йүрегин
Паралап өтен.
Пейкамы элине
Аланында ша,
Долды мәрекәниң
Гөзлери яша!
...Пейкам дөшден гирип,
Бир награ чекди,
Бурнуны ганадып,
Аркадан чыкды.
Узакда увлады
Сергездан итлер.
Ган дамып, гүлледи
Яшажык отлар.
Акмак Ша гыгырды:
«Шертиңе гурбан,
Инди сен мениңки,
Меңки Арзыман!»
Бу көне ровayт,
Бу көне «мыш-мыш»
Гызлар намыс үчин
Шейдип өлермиш!

АРЗУВ

Өссүн Йигриминжи!
Гүллесин парлап!
Адамларам, шәхерлерем гүллесин!
Йигримбирем өсүп женнете дөнсүн,
Гизләп,
гечен асырларың гүллесин.

Бир арзувым: Йигримбиринжи асыр,
Өз гойнунда бир мукаддес ер берсин.

Шол ерден хош ысы гелсин топрагың
Хемем дөледәки даш болан дерсиң.

Эшеклер аңңырсын гижәң ярында,
Хоразларам сәхер гүни җар чексин.
Бир махаллар экен бейик баглармың
Гуран көклеринден нахаллар чыксын.

Сәхер-сәхер буглар галсын отундан,
Тозанласа тозанласын ёллары.
Эгер мүмкин болса, ене арзувым:
Чыг басан гүл болсун сагы-соллары.

Маңа дүшен шол мукаддес диярда
Доганлар бир-бирин дост кимин сөйсүн.
Шыгыр әлеминде азашып йөркәм
Энем гелип, гапдалымда сүйт гойсун.

Иң соңкы дилегим: ажап мүлкүмде
Сырып көчелери өңин хем терсин,
Ине, шу гүн жуда гөвнүмден туран
Адамлар мең билен шат болуп йөрсүн.

1970.

АЙ ПРОБЛЕМАСЫ

Гитдигиче якынлашып гелйәр Ай.
Өзем гөни төрүмизе гелйәр Ай.
Билйәрсиңиз ахыр әхли шахырлар,
Айы өз ярына эдипдирлер тай.

Шоң астында душупдырлар ярына,
Ай йүзли мараллар гейип кетени.
Инди гөрсек,
Ай дийилйән «перизат»
Сөймедиклең йүреги дек соп-совук,
Йүрек гысдырыжы бошлук экени.

Эгер валла, ынанасың геленок!
Ай шейле бор дийип ким этди хетди.
Ине, саңа ылмың прогрессивлиги —
Ай хакдакы пикирмизи үйтгетди.

Ине, сана гөзеллериң тайы Ай!
Инди нәдип оны гыза деңежек?!
Биз-ә кейпден чыкдык гыза деңәплер,
Сенем гүнүң гөр-дә, гызыл эңежик!

«Болчулык денизи» — гара даша бай,
Аслында, даш онуң беленди-песи.
Гижесине совугына чыдалмаз,
Гүндизине шонча градус ыссы.

Мен оя батярын,
Гама батярын,
Ёк пикирлер чозяр үстүме онсоң.
Эй, сен мениң Ая деңәп геленим,
Сенем шейлемикәң якына гелсең?

1971.

ЧИЛИМ ЖАЙЛАНЫШЫ ХАКДА БАЛЛАДА

Совет гошунында эдемде гуллук,
Бир вака ядымда галды өмүрлик.

«Сага», «Чепе», «Ярым сага-дан» ядаң,
Гуллугың бир айлык тагамын дадан

Эсгер «Памирини» отланжа бада,
«Агшам нахарына!» — чыкды команда.

Бу ерде минут дәл, гөз-ачым салым,
Эсгерем ховлукды — зыңылды чилим.

Хатар биле, айдым биле гидилди,
Эсгермиз пәлван дей нахар эдинди.

Нахардан соң ене рота гайдылды,
Ширели, юморлы айдым айдылды.

Соң агшамкы барлаг, боланда тамам,
«Ятмак бар экен-ов—дийдик—саг-аман!»

Команда эшидилди (бузмы я-да от)
«Еринде галмалы үчүнжи взвод!»

Яңы ятмак хакда гурланда хыял,
Гелди отуз үч пил, еке одеял.

Одеялың дөрт бурчундан тутдулар,
Үстүне шол зыңлан чилми атдылар.

Башда ятмак билен болан инерлер
Мунуң себәбине дүшүнмедилер.

«Ёл нирә?»—дийдилер илки бада шат,
«Чилим габрыстанна»—гүлди лейтенант.

Сесимиз шадыян чыкса-да башдан,
Соң песелип гитди юваш-ювашдан.

Илки километр, соң ене бири,
Дүшекден дашлашяр эсгерлең бары.

Эмма соң серетсек—ишлер не есер!
Отуз километр барылмалы ер.

Диңе шол чилими зыңан гахрыман,
Бу затлаң себәбин билйәрди аян.

Чыдам эдип ёлдашларның кетегне,
Дымып баряр йүзүн салып этегне.

...Йигрим дөртден, йигрим бәшден өтдүлер,
Ахыр отузынжа барып етдилер.

Отузынжы болса гараңкы байыр,
(Бу ишлериң соңы хайырмы-хайыр).

Ине, өңе чыкды жуван лейтенант,
Часлы сеси билен буйрук берди шат:

«Ини-бойы ики метр»—дийди ол,
«Чуңлугы-да ики метр»—дийди ол.

«Арассажа газың кын болса-да, кын,
Ичинде ятжагың сылагы үчин.»

Лейтенант шей дийип, чыкды бир чете,
Гыссырды агзына нешели «Б—Т-е».

Соң газув башланды. Шейле бир газув,—
Васпын эде билер не дил, не язув.

Фирдөвсиң галамы, Пушкиниң эли,
Маяковскиниң газаплы дили.

Бир гапдалда ятан бетбагт чилим,
Соңкы ёл өңүнде алярды демин.

Бизиң эсгеримиз демин аланок,
Ер-э ярыланок, олам өленок.

Онуң хор эгнинде мисли херси шир
Отуз ики йигдиң укусы ятыр.

Эсгериң йүрегне болды бир үнжи
Отуз икиң игенмедик игенжи.

Ахыр газув иши гутаран заман,
Тәзе буйрук алды бизиң гахрыман.

Чилми эмай билен алмалыды ол
Хем бакы жайына салмалыды ол.

Йөне ол чилими гөтеренде шат:
«Ынжытмаң мерхумы»—дийди лейтенант.

«Чүнки, инди бу чилиме дар жахан,
Ротаңам өңүнде ятмаз хич махал.

Ялңыз мазарына ёда чекилмез,
Хич вагт зыңылмаз, хич вагт чекилмез.»

Соң чилими эмай билен гөмдүлер,
Хормат эдип, бир-аз салым дымдылар.

Йөне шол дымышлык тә рота ченли,
Бозулман, бөлүнмән саг-аман гелди.

«Подъем!»—дийип, ротадан чыкды команда.
Отуз үчлер полка гиренже бада,

...Бу вака ядымда галмаздам вели,
Ине шо «велинин» себәби улы.

Хәзир боюн алҗак, пурсатым барка:
Мендим себәпкәри шол тукат вакаң.

* * *

Улы шахыр эдил Волга ялыдыр,
Ол өз адын халк деңине етирйәр.
Волга бу гүн дуркы, кувваты билен
Өз дерялык манысыны йитирйәр.

Бу гүн Пушкин билен, Руссия билен,
Эркин рифмалашяр Волганың ады.
Ол деря дәл,—
Руссияның өлчеги,
Рус рухунын, пайхасының шаяды.

Овнук-овнук деряларың бирлешип,
Кувватлы Волганы ясайшы ялы,
Биз кимин шахырлаң йүзлерчесинден
Иң соңы дөрейәр халкың хыялы.

Достлар,
Рухдан душмәң!
Бидерек дәлдир
Башардыгымыздан дөредйәнлермиз.
Хава, биз бейик дәл. (Зыяны нәме!)
Йөне бейиклери дөредйәнлер биз.

1971.

ҖОН РИД БИЛЕН ГҮРРҮҢ

Сени дашдан гелен агентдир өйдүп,
Гыш көшгүнден кованында «Гит» дийип,
Уллакан ынама уюпды эсгер,
Сен багышла шол эсгери, Җон Рид.

«Жүбсүн долдурыпдыр халк эмләгинден»,
Дийип, саңа мүңкүр гарапды эсгер.
Сен онам багышла,
Өзи жуда пәк
Болансоң мүңкүрлик эдипдир мегер.

Онсоңам, Сен менден оңат билйәнсиң,
Адамлар сатярка чын диярыны,
Бар зат гарышанда,
Йөнекей эсгер
Нәдип айыл-сайыл этсин барыны.

Нәдип, нененси эдип дүшүнип билдиң,
Нәдип революция бент этди сени?!
Сен дүнйә жар этдиң әхли диллерде,
Дүнйәни сарсдыран он саны гүни!

Инди билйән:
Сениң ялы адамлар
Эдил герек вагты инйәрлер ерe.
Хөвесиңи Америкадан гөзледиң,
Тапдың оны гелип бизиң иллере.

Сен бизе дүшүндиң шол агыр гүнлер;
Ачкак, яланачкак, гарыпкак, хоркак.
Сен диңе йылгырдың Герберт Уэльсе,
«Пенжеги ёк» дийип, дегйәркә Горькә.

Сен бизиң эркимиз, кувватымызың
Васпыны етирип хер секунт, миндиң,
Он дөрт дөвлет он дөрт ерден сүмүлип,
Геленденем өңүрәжик дүшүндиң.

Соң нәмелер болды?!
Гай-тупан болды.
Дүнъе бир ягтылды, бир батды сыя.
Яшан хер минуды, секунды билен,
Өзүн ыкрар этди
Революция!

Ёк этдик өсүшиң душманларыны,
Ёк этдик биз гонур мерги — Гитлери.
Эмма немүчиндир шиндем яшаяр,
Бизиң дөврүмизиң антридлери.

Хак үчин гөрешдиң арман-ядаман.
Бизиң юрдуң өзи
Хак ишден гелди.
Бейик Революцияң он саны гүни
Дүнйәни сарсдыран он гүнүң болды.

Достумыз кән, Октябрың достлары,
Лениниң достлары гелйәр мүлкүме.
Сени он гүн бүтин дүнйә җар этди,
Шейле онгүн несип этсин хер киме!

1972.

ХИЧ ВАГТ ЯДАМАҢ! ХИЧ ВАГТ АРМАҢ!

Эй, пагтачы достум,
Пагтачы уям,
Дурналар Ефрата
Барярлар эййәм.
Эййәм чигрек хова
Элиңи якяр.
Совук гыш нирдендир
Җыклаяр, бакяр.
Берк гушаң билиңиз,
Гүн гечдик сайы,
Гелди минутларың
Тылла дең айы.
Балдагы агралан
Гүндуз гозалар,
Ненеңси овадан
Ненең уз олар.
Галмасын пеллерде,
Хемем арманда,
Гүне чоюнсынлар
Белент харманда.
Билиң эпилмесе,
Яшасаң гамсыз,
Дызың ядамаса
Дузуң тагамсыз.
Йөне бизиң илде
Хорматлыдыр дер.
Йигитлер биле-де,
Дыза-да дөзер.

Шоң үчин гөзелдир
Бахар-язымыз,
Тайсыз тагамлыдыр
Иййән дузумыз.
Эй, пагтачы достум,
Пагтачы уям,
Дурналар Ефрата
Барярлар эййәм.
Җан эдиң! Пагтаны
Гар-ягша гарман!
Хич вагт ядаман!
Хич вагт Арман!

ЯЛҢЫЗЛЫК

Еке өзүң өйүнде,
Телефон дымып отыр.
Нәмелер бар күйүнде?
Өңүнде галам ятыр.

Көне журнал окярсың,
Көне эндигне гөрә.
Телефона бакярсың,
Соң бакярсың пенҗирә.

Гарашмакдан дөрейән
Иңңән рухы бошлукдан
Сыпмак үчин гөзлейәң
Бир җадылы хош лукман.

Не җады бар, не лукман,
Не какыляр пенҗире...
Гүл суваряң ховлукман,
Бәгүлиең пенҗе-пенҗе.

Йүрек гысып, дарыгяң,
Богяр бошлугың сеси.
«Иң болманда — Гыгырян —
Душманым бир гелседи!»

Душманыңам гелмейәр,
Гарашярсың бир энтек.

...Бирден гөвнүң гиңейәр,
Гүйзүң ялңызлыгы дек.

Шонда хас чуң дүшүнйәң,
Өз-өзүне, баглара,
Гатыакар бу дүнйә,
Гечен, гелҗек чаглара.

Дымса дымсын телефон,
Какылмасын пенҗире.
Йөне гүйзи кейпихон
Эдерсиң сен терҗиме.

Йүрек барха җош аляр,
Галам батлы йөрейәр.
Бизде кәте гошгулар
Ялңызлыкдан дөрейәр.

1972.

ДЕГИШМЕ

Мейлис дашда галды,
Гөзүнде думан,
Ол не пьян дәлди,
Не-де бир пьян.
Ол ырга әдимин
Ассадан алды,
Шадыян айдымын
Гайталап гелди.
«Деңизлер дызымдан,
эгнимден асман.
Кейиклең ызындан
Етмегим ахмал!
Эдип элде барым,
Гыгырсам, сесим
Айланып ер Шарын
Доланар басым.
Бу дар дүнйәмизиң
Дагдыр чөллүги
Маңа мазарлыга
Етсе болдугы!»

Гиҗеки дүнйәде
Айдыңдан-айдың,
Яңланды ховада
Шадыян айдым.
Бейле гең айдымы
Эшден махалы,
Дүнйәң бу адама
Гелди гахары.
Мекир дузак гурды,
Ахыр сонунда
Бир деря акдырды
Онуң өңүнде.
Деряның үстүнде
Эҗизҗе көпри,
Ханы, ол гечсин-дә,
Шу болса пикри.
Йөне бу адамың
Кейпи хезилди.
...Ахыры айдымың
Соңы эзилди.
Көпрүден дик ашак
Гайдан бадына,
Онуң башга айдым
Дүшди ядына.
Гыгырды, гыгырды
Чиркин чыкды сес.
Халасгәр чагырды.
Эштмеди хич кес.
Гыгырып, гыгырып,
Бу дар дүнйәде,
Өл сеси бугарып
Гитди ховада.
Хич ким эшитмеди,
Етмеди дада,
Ине, шу даражык,
Кичи дүнйәде.
Гыгырды нерессе
Ярыгиҗә чен,
Соң туруп серетсе,
Сув дыздан экен.
Кәте кейпи гелип,
Йүрек хең этсе,

Инди башга айдым
Айдяр нерессе.

1972.

ЧИШЛИКЧИ

Шәхериң четинде, пивоханада,
Арзылы, абрайлы чишликчи бир әр,
Түйлек күкрегини шемала герип,
Гадым хан-беглери ядыңа саляр.

Оңа салам берип, танышлык ачян
Кишиниң көңүли, сери думанлы.
Салам берип, саламлары алынман,
Танышмадыкларам өмүр арманлы.

Хамала даг гөвсүн бөвсен Перхат дей
Гаш чытып, хашлаяр улудан-улы.
Гапдалда бар зада первайсыз гарап,
Эесини чекип баряр «Жигули».

Догралан этлере хырсыз гараяр,
Мес итиң гуйруга гарайшы ялы.
Ине, яглы элин уряр жүбсүне,
Чыкаряр кейп билен өз ясан яйын.

Әпет келледәки кичи бейнини
Зор билен ишледйәр, батяр-да дере,
Атылан дашданам бираз кичирәк
Серчелер патылап гачярлар ере.

Лох-лох эдип гүлйәр оңан авуна,
Бир салымдан доляр онуң торбасы.
Гүйч гошяр оң өңем элхенч гүйжүне,
Бирже чемче шоржа серче чорбасы.

Алты адам хедер эдйәр нобатда,
Онуң хайяр хем надара сесинден.
Ол башласа, бетеррәкдир гох сеси,
Сөвеш мейданының гүммүрдисинден.

Ханы, эй, нобата шинди дурмадык,
Ханы, эй, единжи, единжи герчек?
Ханы, герек болса, оңа «Бес!» диййжек,
Я-да, герек болса, тумшуга берҗек?

Сагатлыкданмы я басмарлан мүйнден
Акяр маңлайындан бурчак-бурчак дер.
Горкы билен гарап агыр мәрекә,
Хедер эдйәр шол единжи герчекден...

* * *

Обаның үстүне чөкүпдир агшам,
Гиҗе огурлапдыр беленди-песи.
Узакдан бир ерден эшдилйәр чала,
Узын-узын үйрйән итлериң сеси.

Не огры пенҗирәң айнасын сөкйәр,
Не шемала ыгшылдаяр сөвүтлер.
Онда нечүн ызын үзмән даңа чен
Бейле ыхлас билен үйрйәркә итлер?

Кейпиң әхеңи ёк олан сесинде,
Дуйланок сесинде көңлүниң шады.
Айралыкмы?
Гечен гүнден ахмырмы,
Ялңызлыкмы —
Екелигиң перяды?

Ичин дөкйән ялы бири-бирине,
Үйрүп-үйрүп өз мөхлети етенде,
Обаң ол четинде гойяр бириси,
Бейлеки башлаяр гайра четинде.

Сүйндүрип-сүйндүрип,
Инчеден-инче
Үйренде, сеслери йүрегни дилйәр.
Йөне итем дәл-де,
Көңли яралы
Бириниң агысы болуп эшдилйәр.

Диңе даң агарып,
Адамлар өрүп,

Өвсенде обада дурмуш шемалы,
Гөвүнлери бираз ачылан итлер,
Мисли гуссаларын гизлейән ялы,

Уйрмесин гоярлар,
Ылгарлар хер ян,
Тозан турзуп күрен обаң ёлунда,
Не хесрет, не гусса ятларна дүшер,
Ише гүмра адамларың янында.

1973.

* * *

Мыдам сөйди мени деңи-душларым,
Шейле ажап болды мениң кысматым.
Хич ким мениң бокурдагма басмады,
Менем өзгәң бокурдагна басмадым.

Яр сайладым әхли ярдан зыяда,
Ахалың дүзүнде деңи-тайы ёк.
Башга бир ыкбалы,
Башга бир яры
Гөз өңүне гетирибем билемок.

Гездим ил ичинде пай-у-пыяда,
Шерап ичдим илдешимиң тоюнда.
Йөне хич вагт гурсагыма юмруклап,
Артык сөз айтмадым түркмен өйүнде.

Шейле ажап болды мениң кысматым,
Шыгрыет илинде гелдим жоша мен.
Бозман шахырларың гөни хатарын,
Ахыр етдим отуз ики яша мен.

Достларымың отдан гечен ынамы,
Яшлыгымың берен элъетмез яры,
Аграс дийлип ыкрар эдлен айдымлам—
Маңа еңил дүшди бу затлаң бары.

Гөрәймәге гүл өрүпдир ёлума,
Яшамак не хезил!
Ажайып земин.

Йөне дост ынамы,
Ярың сөйгүси,
Халкымың талабы басяр даг кимин.

Бар геченим-гелҗегимиң маясы.
Достлук.
Сөйги.
Халкың көңүл хошлугы.
Бир зат,
Бир зат диңе инди башланяр —
Бизиң йүреклериң гарындашлыгы.

(Багшың яңы дер инипдир маңлайна,
Ол яңы эсасы тарларын чекйәр.
Ардынҗырап,
Бир азаҗык алҗырап,
Җуда кын ёлларың киршине какяр.)

Адамчылык,
Сунгат — бары бир кәрдир,
Онуң серхедини кимлер чакласын.
Шыгыр мейданында пеллеханадан —
Эгер ол бар болса, худай сакласын.

Шейле аҗап болды мениң кысматым,
Догамда маңлаймы сыпан дей Хыдыр.
...Эгер шахырларың багты бар болса,
Багты — эгниндәки агыр дагыдыр.

1973.

* * *

Окыҗым, мен сениң таңры мыхманың,
Мен сенден яш. Саглык-аманлык сора.
Төре-де геч дийме, гышар-да дийме,
Ишикде ер барка гечмәйин төре.

Гечип даг, голлардан, базар, дүкандан,
Өлчәп чыкып мензиллерин месгениң,
Мен бир дүзме яздым дурмуш барада,
Гымматын өлчемек везипәң сениң.

Сен көп багышладың гүнәми озал,
Мен шоңа буйсанып харсаллык этдим.
Инди бес. Чен болды. Киши чыкылды,
Багышламазлыгың мөхлети етди.

1970.

ТӘЗЕ ЙЫЛЫҢ БОСАГАСЫНДА

Ханы, гечиң гиң сачагын башына!
Бәш минут галыпдыр онки болмана.
Дөз гелдик биз йыллаң томус, гышына,
Сарпа гойдук берекетли уммана.

Дөз гелдик тупандыр түвелейлере,
Гуран бинамыза сөенйәр асман.
Гөренлер диерлер: «Бай түвелеме!»
Хайран галар роваяты гахрыман.

Мең, Тәзе йыл, саңа кән хайышым ёк,
Шатлык хем багтымың өңкүсем етер.
Гусса-гайгым болмасын-а диемок,
Йөне көп болмасын өңкүден бетер.

Достларым йыл-йылдан азалып гелйәр,
Хеммәниң ягдаям болмалы шейле.
Доганымча болса, диймек достум дәл,
Доганданам эзиз еке дост сайла.

Өз еринде болсун ягмырдыр думан,
Өз еринде томус болсун, яз болсун.
Той гүнүнде отуршыкда отуран
Даш чыканда,
Оң гыбаты аз болсун.

Агшамара ишден гайдып гелинер,
Шонда өйде чәйнек-кәсе дөвүлсин.
Сөгүнмесин онуң үчин гелинлер,
Онуң үчин чагалармыз сөйүлсин.

Соңкы сөзүм: онки җаңын каканда,
Тәзе йыл, ёлуна сепилсин гүллер.

Мен нәм болсам шо болайын жаханда,
Саңа несип этсин ажайып гүнлер!

1970.

ПАГТАНЫҢ АРЗЫ

Кемал тапдым, улалдым,
Йыгдылар — герек болдум,
Етдим ахыр багта мен.
Бу гүн тозан-чаң сиңип,
Ел угрунда хамсыгып
Ятан начар пагта мен.

Мен — чаганың арлыгы,
Тахяларың гаймасы.
Гыз-гелинлең башында
Елден еңил өймеси.

Нәме үчин экдиңиз?
Нәме үчин бакдыңыз?
Нәме үчин йыгдыңыз?
Соңам ёла дөкдүңиз?

Нәме дийип, Бригадир,
Башлык, сәхер догдуңыз?
Ёлда гоймак үчинми?
Нәме үчин йыгдыңыз?

Тирсегңизе яссык мен,
Ашагңыза дүшек мен,
Ене гайры көп затлар,
Планңыза гошант мен.

Шинди ере сиңемок.
Шинди барка вагтыңыз,
Гечмәң ахыр деңимден,
Йыгнаң ахыр багтыңыз!

1972.

ХЕММЕ ЁЛЛАР ДИҢЕ ЙҮРЕГЕ БАРЯР

Санап бу тарыхың гүни хем айын,
Ер шары кичелип баряр гүн сайын.
Бир заман аң билен етип болмаян
Континент.
Материк,
Дениз,
Океан,

Үстүне бармасаң, оңа пархы ёк —
Өйүңе гелмәни азар биленок.
Ёк болды аралык. Ачылды перде.
Өйүң дулундакы телевизорда
Бу шарың песлигнем гөрүп отырсың,
Бу шарың меслигнем гөрүп отырсың.
Шейле бир, шейле бир кичелипдир Шар, —
Оң азары өйде рахат гоймаяр.
Хатда чыкып чыпар айың үстүне,
Земиниң тәлейне середйәң сиңе,
Дүнйәң бар өйүнде яңланяр диңе:
«Адамлар, адамлар, середиң муңа!»
Экрана середип, дем алсаң вели,
«Адамлар, адамлар, середиң муңа,
Середиң хем хич бир заман унутмаң!
Бу жепалы Вьетнам, гахрыман Вьетнам
Бу саңа дегишли,
Дегишли маңа!»

Ёк, бу ёллар йөне-мөне гурланок,
Олаң аңырсында шатлык бар, гам бар.
Өз агысы биле, шатлыгы биле
Хемме ёллар диңе йүреге баряр.

Чүнки, адам оглы гышда, томусда,
Гайгыда, хесретде, белентде-песде,
Ойланып йөр бар йүреклең үстүнден
Чекилен миземез
бакы полюсда.

Адам диен өзгәң халыны билсе,
Элбетде, оң үчин шөхратдыр шандыр.

Эгер бейик Земин кичелйән болса,
Диймек,
Йүреклеримиз якынлашяндыр.

1970.

ЭНЕМЕ

Сен мени яман гөзлерден горап саклажак болдуң,
Сен мени сүйт-гаймак билен эклəп-саклажак болдуң.
Жуда ягшы сувлар билен тешнелигми гандырып,
Ёлумдакы яман сөзлең барын чөплежек болдуң.

Гүлдүр атыр сепмекчидиң ёлларыма, ызларыма,
«Гораң муны!» диймекчидиң, мениң сөйжек гызларыма.
Етмезими ювмакчыдың, ягшың ери ювшы ялы.
Өз мəхриңи бермекчидиң, гуры чыкан сөзлериме.

Сен мени яман гөзлерден горап, саклап билмедиң,
Сен мени сүйт-гаймак билен эклəп, саклап билмедиң.
Илиң ичйəн сувы билен тешнелигми гандырдың,
Ёлумдакы яман сөзлең барын чөплəп билмедиң.

Хеммелерден артык борум иследиң сен башкы гүнүм,
Ине, гөрсең, илиңкиден не артык, не кемдир гүнүм.
Йөне кəте, нəмүчиндир я шат болсам, я-да гирян.
Өрəн, өрəн, өрəн таныш сесиң билен өе гирйəң.

Ине, дурун сең өңүнде сакал-муртлы гелишиксиз.
Нəмүчиндир арзувың дəл, нəмүчиндир тагашыксыз.
Бу дүнйəниң бир ажайып, бир газаплы кануны бар.
Болмалы, болмасыз затлар энə хич гeңеш салмаяр.

Ине, дурун сең өңүнде диңе ак сүйдүңи эмен,
Мени хич бир затдан горап билмедик, ялңыз энем!

* * *

Салам достум, мəхрибаным, Ашгабат,
Мениң чагалыгым, йигитлик чагым.
Мениң өз башымдан совулжак багым,
Эмма хич бир заман совулмаз багым.

Депәмдәки соңкы сачыма ченли,
Мен сениң перзендин, мен сениң оглуң.
Шоң үчинем бу гүн ачык йүрекден
Сең билен сөхбетдеш болмакчы болдум.

Сени өвмекчи дәл,
Бары бош гүррүң...
Ёгса боляр ахыр,
Кәте гелйәнлер,
Гелен инде, «шәхериңиз ажайып» дийип,
Гиденинде «оба» дийип гүлйәнлер.

Бу өмүрде көп-көп шәхер гөрүлди,
Зәхметкеш,
сөвешжең, гахрыман шәхер...
Саңа хич шәхерден оңат диймерин,
Сен хемме шәхерден мәхрибан шәхер.

Саңа жуда сарпа гояным үчин,
Хем сыланым үчин эзиз диярым,
Сораясым гелйәр мыхманханалаң
«Ер ёк» хакыкаты сенде-де бармы?

Өз йүзи ёк диййәс сениң жайларың,
Башда гөрәймәге шейле-де ялы,
Эмма достлар билен ичгин гатнашып,
Тапяс-а өйүни гижәниң яры.

Ёгса-да тапмарсың, достуң ёк болса,
Кәте агламасаң, кәте гүлмесең.
Тапаныңда нәме шахсы өйлери,
Ичинде йүрекдеш тапабилмесең.

Гечмишим, шу гүнүм, гелжегимем сен.
Мен сени сөймәйин нәмүчин, ери,
Мениң достларымың, сөен гызларымың,
Аглан,
Гүлен
гүнлеримиң шәхери!

Әхли ериң бирдир гүни, асманы,
Әхли ериң бирдир аял-эркеги.
Дүнйәң хер нокады меркез диййәрлер,
Диймек сенем бу дүнйәниң меркези.

* * *

Гөк гүрлейәр, йылдырымын булаяр,
Даглар эгнин гысып, гөге середйәр.
Даглар,
дересинде арсланлар-ширлер
Месген тутан даглар
эглишик эдйәр.

Ягшы кишиң абыр-забыры кимин
Гөк гүрләр, титирәр, хейжана гелер.
Дерегине гечиримли бу земин,
Аграс демин алар, нурана болар.

Өзүми багламан бакы дузага,
Шозуна дүшмедик ойнам сетире,
Гидерин мен Ашгабатдан узага,—
Отуз секизинжи километре.

Болгусыз гүррүңден, жеделден ирип,—
Өзүн сапламага бу сәхра гелен
Мен гөзел сәхраның гүлүни тирип,
Доган окашарын рахатлык билен.

Дүшүнерин: дуйгы азат, рух азат,—
Дүнъеде шемалың өсүши кимин,
Хич бир зат бакы дәл, гечер хемме зат,—
Мүдимидир астымызда шу земин.

Гой, гүллери солмаз, дашлары—алмаз,
Гөкдәки учмаха берип зынаты,
Мени ерден гөге галдырып билмез,
Хич перишдәң елден еңил ганаты.

Мүдимидир, хоразларың хайбаты,
Йүрөге тыг салан кысматы билен,
Көне гапыларың ачык гайраты—
Тойда багты, ясда хасраты билен.

* * *

Колхоз гуруп, басмачыны дагадып,
Ахыры дулунда яйнан бир йигит,

Оглуна йүзленип: «Нәбилейин-дә,
Биз ялы болсаң-а етерлик» дийип,

Соң Берлине етен, ал байдак дикен,
Юрдуна саг-аман доланып герчек.
Оглуна диенмиш: «Нәбилейин-дә,
Бизче болан гүнүң улы той бержек».

Ене йыллар гечип герчегиң оглы
Дүшүп ылым диен бир улы ышга,
Ахыр обасына доланып гелсе,
Оң чагасам башга, айдымам башга.

Гөрмәнсоң чагалык аламатларын,
Шол алым дүшнүксиз алада билен,
Улуларың мыдам айдышы ялы,
«Бизче болайсалар болжак-ла» диен.

* * *

Гөк гүммүрдәп,
Гитди узак ерлере.
Ол соңам эшдилди дурды узакдан.
Чабгадан соң тәмизленен, терленен
Тәзе бир ыс гелди йүз дүрли отдан.

Ине, бирден яз шемалы өвүсди,
Шонда мисли танс ойнаян болуплар
Гөйә
гөкде бөлек-бөлек булутлаң
Элван өвсүп гитди юмры гөвүси.

Қалбым-дуркум билен сәхрайы болдум,
Ичдим ховасыны — сәхраның мейин.
Мен гуссадан гачып шу ере гелдим,
Мен шатлыкдан гачып нирә гидейин?

Ыкбала тен бермән, гелжеге бакдык,
Билдик — херки задың бор экен чени.
Герегинден артык боланда шатлык,
Адам ене гусса батжак экени.

ТЕХНИКА

(Пишигиң ачышы)

Мениң ата-бабалам,
Агаларым сычаны
Өрән сада тутупдыр.
Ондан бәри йыллар дәл,
Асыр бары өтүпдир.

Нәче вагт болупдыр
Асыр бары гечени.
Мен нәмүчин тутмалы
Пенжәм билен сычаны.

Гәми билен бүз дөвйәс,
Барып Ая етилйәр.
Эмма нәмүчин сычан
Пенже билен тутуляр?!!

Менем бир ачыш этдим,
Алкыш айдың тапана.
Мен инди пенжәме дәл,
Сыгынярын гапана!

ХҮВДИ

(«Гелин» кинофильмине)

Чөлде гүлүм ачылды,
Лалдым, дилим ачылды.
Киме зарым айдайын,
Гөзде яшым сечилди.

Өлүми сен, дири сен,
Унутдыңмы яры, сен.
Йүзлеримиң тувагы,
Гөзлеримиң нуры, сен.

Ёлда галды гөзлерим,
Тапа билмен ызларың.
Пос алыпдыр йүрекде
Саңа дийжек сөзлерим.

Гел, гиҗеки Ай дейин,
Гуюп саңа ышк мейин,
Йүрегми ярып чыкан
Сөзлерими айдайын.

Әкит ахымы, шемал,
Гетир ахыны, шемал.
Бизи бирек-бирекден
Даш этди ничик ыкбал?

Гөрдүм гүнүң яшмасын,
Датмадым той пишмесин.
Ил башына дүшен иш
Деңимизден гечмесин.

* * *

Бу дүнйә дүшүниң,
Онуң сувларның
Ёкардан ашага акып гелшине.
Мекансыз, ватансыз өрдек-гувларың,
Кейплери геленде гөге галшына.

Дүшүниң бу дүнйә, бейик алымлар,
Мильён бөлеклере бөлүң атомы,
Бөлеклерден ене бөлек ясаң сиз,
Бүтеви болса бор дүнйәң адамы.

Биз бейик асырың, бейик векили,
Шатлык билен хесрет дузун даданлар.
Йүзленйәрис алымлара: «Бөлүң сиз
Атомлары,
Бөлүнмесин Адамлар!»

Сиз шахырлар, яманлары даргадың,
Оң үчин жаныңыз аямаңлар хич.
Яманлык атом дәл гутармаз ялы,
Бөлүң яманлыгы гутарна дениң.

Эй, алымлар, эй, шахырлар дүнйәси,
Бир чен болды, яманлыгы оврадың!
Атома өвредиң бөлүнмеклиги,
Адамлара бүтевлиги өвредиң!

* * *

Достларым, дүнйәде шу махала чен,
Сөйдүм чын ыкбаллы адамлары мен.

Юрдумың чөлүнден, дагындан өтдүм,
Ыкбаллы болмагың арзувын этдим.

Гой, ол агыр болсун планетам дек,
Яшлыгым, сен оны герденинде чек.

Гой, өмүр ёлумда даг болсун маңа,
Мен сәхел-де гашым чытмарын оңа.

Гой, ол деңиз ялы тупанлы болсун,
Йөне илинки дәл, мениңки болсун.

Достларым, дүнйәде шу махала чен,
Сөйдүм чын ыкбаллы адамлары мен.
Оны ер гизлесин, ха бейик асман,
Мен шейле ыкбалы тапарын хөкман.

СТИПЕНДИЯ ХАКЫНДА ОДА

(Дегишме)

Бу гүн!
Бу гүн студенте,
Берилйәр пул — стипендия!

Бу гүн!
Бу гүн, гөр, бир гиден
Чыкып болҗак бергиден!

Тамам окув
Хем кафедра!
Ким театр,
Ким кафеда!

Сач сырылып, атыр күкәп,
Алыняр том-том китап!
Бу гүн, бу гүн, гөр, инчеден
Эдилйәр өрән кын җедел!

Бу гүн!
Бу гүн арзылы гүн:
Арзыгүлли Арзыгүлүн,

Сонагүлли Сонагүлүн
Ене гүлли, Ене гүлүи
Кино я парка чагыряр...
...А Чарыяр?
Ах, Чарыяр!

Гөр, бир гиден, гөр, бир гиден,
Чыкып болуп бар бергиден,
Инди кимден карз аларка?
Инди кимден карз аларка?

ГҮЛЯКАМ

Нирде мениң гүлякам.
Хайсы ерлерде йөрсүң?
Бомбейдеми, Делиде
Ничик сергиде дурсуң?

Тылла гашлы гүлякам
Нирелерде гойдуң ыз?
Дакынярмы я сени
Ак маңлайы халлы гыз?

Нәм болса-да, йүзүңе
Гүнүң нуры дөкүлсин.
Сергиде дураныңдан
Хинди гызы дакынсын.

Әхли зынат-безегден
Нуруң билен сайлан сен!
Халлы гызың бойнунда
Хиндистана айлан сен!

Ядама сен, арма сен,
Яслара бар, тоя бар!
Гарып болсун я гурплы,
Хер оба, хер өе бар!

Ленинин гөзи билен
Хиндистана сал назар.
Ленин баран ерице
Дөвлет ягар, нур ягар.

СӘХРА

Шинди гарлавач ёк.
Хова-да совук.
Ярмандыр пынтыгын
Чынардыр сөвүт.

Ёк айлы гижелер,
Оюн гурмаяр,
Башга бир ерлерде
Өрдек-дурналар.

Йөне сәхра чыкып,
Серетсем хер ян...
Бир таныш тәзелик
Бардыгын гөрйән.

Яңланяр узакда
Тәсин бир оваз.
Топрагыңам реңки
Үйтгәпдир бираз.

Бир тәзелик гелйәр
Өрән уллакан.
Бахар гелйәр, Бахар,
Сәхрама бакан!

* * *

Түвелеме, дөвран бизе доланды,
Ийсең яг акып дур, гейсеңем йүпек.
Ганы дамып дуран эт оклаймасаң,
Сүңкүңе питива эденок көпек.

Гапыларда демир атлар кишңейәр.
Суссуңы басанок аңырдан гелен.
Хемме зат бар:

Багт, ёлдаш, хош сөзлер,
Хатда бир азажык артыгы билен.

Хемме зат бар: эртәмизе ынәммыз,
Яшыл умманларың рахат ыкбалы,
Дүканлар той месгенине меңзейәр,
Адаты гүнлермиз хадыса ялы.

Йөне горкян, горкян башга бир затдан
Шо горкы гынаяр, эзйәр йүреги,
Хемме зат бар,
Бир улы зат єтенок,
Тәриммизде Аязханың чарыгы.

КИМ БИЛМЕШЕК

Тылла ялын дор атың
Күмүш дарак дарады.
Эерниң гашы тылла,
Эесине ярады.

Нал ясады күмүшден,
Чүй ясады гызылдан
Инди гөрсең, дор аты
Кем гайданок гөзелден.

Мүнди, дор аты мүнди,
Энди ак сәхра бакан.
Аты чаман гөрүнди,
Оң себәби нәмекән?

Узакларда бир ерде
Бегенди муңа эшек.
Оң себәби нәмекән?
Ким билмешек?!
Ким билмешек?!

ДАЙХАН ЯТЫР

Мисли улы ери тупандан саклап,
Дайхан ятыр, оны мәкәм гужаклап.

Ятыр дайхан арып агыр ишден соң,
Ажы гөк чай, берекетли ашдан соң.

Чөрек салышы дей ынсан сачагна,
Ерем гысылыпдыр онуң гужагна.

Ятыр дайхан. Дайхан бираз арыпдыр,
Онуң ядавлыгын топрак соруп дур.

Ким бу гөзеллиге сын этсе шу хал,
Олара парх гоюп айрып болжак дәл.

ТЕЛЕГРАММА

Почта бөлүмине геле-гелмәне,
Района ёллаяс телеграмма.

Ол ерде энелер, агалар, дост-яр,
Совгат кимин Саглыгмыза гарашяр.

Язяс соңун яда салып отурман:
«Жаным саг. Иш дүзүв. Саламат. Гурбан».

Хедер эдип өрән такык кассадан,
Көпүгмизи санаярыс ассадан.

Етмесе, середип ене бир ёла,
Артык сөзүн кесип, уградяс ёла.

Телеграф сими кимин дартылан,
Хейкел кимин бар артыгы артылан,

Боляр саглыгмыздан хабар бермәге,
Района рована телеграмма.

...Гошгын хер сөзи үчин дуруп нобата,
Касса пул төленйән болсады эгер,

Шахыр диен аз боларды дүнйәде,
Йөне көп боларды мүдими эсер.

* * *

Сен отырсың ичерде,
Дашарда ягыш ягяр.
Нечүн галярсың дерде?
Дашарда ягыш ягяр.

Хова дымык ичерде,
Сени бир гусса богяр.
Ах, дашарда! Дашарда,
Дашарда ягыш ягяр.

Өчди әлемгошар-да,
Гушлар ганатын йыгяр.
Гүн яшарда дашарда,
Шабырдап ягыш ягяр.

Ягыш ягяр. Халының
Сапагы бар, ёк нагшы.
Ягыша зар илимиң —
Түркмениң ягшы ягшы!

Серетсене дашыңа!
Чык! Хер яна гезилсин.
Телпек атма башыңа,
Сачың, рухуң эзилсин!

Эзил!
Эзилйәр земин,
Чыкып акыл-хушундан.
Етиш!
Егса, багт кимин
Гечер гидер душундан.

ЙӨНЕКЕЙЛИК

Боляр дүнйәде
мүмкинчилиги,
Йөнекей задың
мүң кынчылыгы.

Чепимде деря.
Сагымда деря;

Бу — сагындыря
Хем чекиндирйә.

Сагым — Поэзия,
Чепимде — Талап.
Йүрегим дызя
— Хов, нирә тарап?

...Бар ынжалыгы
Көне көйнегиң.
Хем кынчылыгы
Йөнекейлигиң.

Тиз-тизден дүшйәр
Йүрек ховсала,
Шейле сөзлер бар:
Чөрек, сув, хова.

Йөнекей сөзлер!
Йөнекей маны!
Чуңлугыңыза
Етмеклик бамы?

Айдың нәмеден?
Айдың нәмүчин?
Якяр тәзеден
Калбымы үнжим?

Чүнки бар мыдам
мүмкинчилиги,
йөнекей задың
мүң кынчылыгы.

Йөнекейлигем
мүмкинчиликдир.
Йөне хейвере —
мүң кынчылыкдыр.

Етсем аграм берип
сынчылыгыма,
йөнекейликлең
кынчылыгына...

ДИЛЕГ

Лукманлара көпүрәжик бош вагт,
Ашыклара көпүрәжик хош вагт.

Топрагымыз ярылмасын, тозмасын,
Сагат не-хә озсун, не-де озмасын.

Гой, дельфинлер гүрләп билсе, гүрлесин,
Йөне гүрләп, доста хиле гурмасын.

Җүбиниң аграмы манысыз болсун,
Хер кесиң пәлиниң высалы гелсин.

Багтың пайлаңшыгы болан вагтында,
Артык алмавери лайык багтындан.

Өйүңизден мыхман бары чыкмасын,
Гелинлериңиз гашларыны чытмасын.

Азыражык болсун чөрек нобаты,
Көпүрәжик болсун китап нобаты.

Гөзүңиз җүбт болсун, йүзүңиз еке,
Бизе еке йүзем өмүрлик етер.

Иң соңам бәхбиде болмаңлар есир, —
Пенҗире, гапысыз бир җая гетир.

Ах, шу болсадылаң болан пурсады,
Шахырам бир кәсе шерап урсады.

* * *

Пәклигин сиңдирип йүрек җошуна,
Пайхас билен япышарды ишине.

Онуң пикри: иши асан этмекди,
Әхли задың дүйп-тейине етмекди.

Мертлик, эдерменлик онуң кадасы,
Аң-билиме алып барды ёдасы.

Яшам болса ылымлыды-әкдеди,
Атасының абрайыны дөкмеди.

Дөврүр, нечүн гоюп маңа наланы,
Бейле ир әкитдиң эзиз баламы?

БИР ЗАДЫ ДИЛЕЙӘН...

Угруңда өртенсем, сөйгүден учгун
Алып, йүрек янса, чексем хасраты,
Сен гүнәми гечгин, гүнәми гечгин,
Бир зады дилейән: гөрмегин гаты!

Сениң пәклигиң хем гелҗегиң үчин,
Герегинден артык алада этсем,
Сен гүнәми гечгин, гүнәми гечгин,
Бир зады дилейән: гүнәми өт сен!

Гой, йыллар маңлайдан ёл ясап гечсин,
Янымда сен болсаң, диймен: «Бу нәме?»
...Сен хемме зат үчин гүнәми гечгин,
Бир зады дилейән: гечгин гүнәми!

Йөне йүрегими гуршанда гөчгүн,
Диңе сенде гөрсем гөзел дүнйәми;
Чыдам, мертлик эдип, сен менден гечгин,
Йөне гечәймегин мениң гүнәми!

ХОШ ХАБАР ГЕТИРИП, ОБАЛАР СӨКСЕК...

Шәхер шовхуныны ташладым ызда,
Сәхра гитдим сәхерлере гиршим дей.
Хана, кишңәп делмуруп дур тайчанак,
Ел саз чаляр ялларының киршинде.

Ат тойнагна бенди узак ёлларын
Мисли дамар кимин, угруны сырдым.
Хер оба, хер өе, сарпасын саклап,
Таңры саламыны беремсоң гирдим.

Бу обаң саламын оңа говшурып,
Өзүмден хош болдум, мензиллер гечдим,

Көпүк бермән, гайтаргыма гарашман,
Маманың узадан чалыны ичдим.

Нирә барсам не хиле бар, не-де ал,
Гызлар гөрдүм сәхрам ялы эдалы.
Дабанымдан бейниме чен дурландым,
Дүнйәң ягышдан соң дурланшы ялы.

Сазагың көзүне йүрегми ташлап,
Сандырап, галдырап горкымдан яңа,
Оба адамларна гошгы окадым,
Оба адамлары дүшүнди маңа.

Дөвүриң шатлыгын гөрдүм йүзлерде,
Шол йүзлерде гөрдүм дөврүң гасынны.
Кичи, улы оба — барысы эдйәр,
Улы шәхерлериң аладасыны.

Улы ой-алада, улы меселе,
Хер обада, хер адамда яшаяр.
Гезек шу меселә геленде, дүнйәң
Бар обасы бир-бирине огшаяр.

Шол улы аладаң болмазы үчин,
Яшалың, шахырлар, дилден дүр сачып.
Хош хабар гөтерип обалар сөксек,
Обаң бар гапысы ачык бор, ачык.

Өмрүм дуркы гөтерип шол хабары,
Обалардан обалара өтерин.
Соңкы оба етмән далжыгса атым,
Оңа багрым билен сүйшүп етерин.

АЛАДА

Ир сәхерден яз ягышы
Дынман ягып дур.
Хем гөк отлар, хем гөк баглар
Башын эгип дур.

Ак дереклер япжагазда
Йүзлерне гарап,

Салланжырап, ыраншып дур
Сачларын дарап.

Дөрәп кән-кән көлжагазлар
Чырпынып дуряр.
Пенжиреден бир огланжык
Дашарык гаряр.

Шол гарап дур пенжиреден,
Гысяр яш йүрек.
Оңам эзилеси гелйәр
Мисли шол дерек.

«Гойберсене, жаным энем,
Гойбер, энем жан!»
Дийип, оглан энесине
Бакяр найынжар.

Эмма эне шол бир жогап,
Шол бир алада:
«Болмаз, оглум, совукларсын,
Отур йылыда».

БИЛЙӘН

Агларсыңыз, билйән, бада,
Мен габрым газылан вагты.
Дилэрсиңиз о дүнйәде
Мениң үчин улы багты.

Билйән, гоюн соярсыңыз,
Сәхел тукат болман хәли.
Мейи долы гуярсыңыз,
Мени бираз ятлар ялы.

Адат билен айдарсыңыз
Герек сөзи бирден-бирден...
Соңра болса, ундарсыңыз,—
Мениң мейдим—габрым нирде.

ОЙЛАНМА

Ягыш бирден гуюберди шабырдап,
Дамҗалары ере гачып ярылды.
Хәлки тукат гөвүн ояныберди,
Хәлки тукат гөвүн ачыляр инди.

Пенҗиреден сырыгышяр дамҗалар,
Ойҗагазлар ягыш сувундан долы,
Яланач агачлар йыгрылып дурлар,
Яланачлыгындан утанян ялы.

Ёк! Олар бахарың герин ислейәр,
Олар бахар билен югрулыпдырлар.
Өз яшыл мазмунны дүнйә атмага
Чекилен яй кимин йыгрылыпдырлар.

Вагт гелер, ысгар олар хованы,
Шейдип, язың башландыгын аңарлар.
Олар эдил чага догран эне дей,
Богунындан баш пынтыгын ярарлар.

Бахар җошар, шахырлара баш болар,
Менем җошуп, япраклары өперин.
Мен олара: «Соларсыңыз» диймерин,
Мен оларың денесинден өтерин.

Хер яшыл япрагы өпер өтерин,
Хер яшыл япракдан сырым гизләрин.
Гечен йылың гурап гиден япрагын
Шемал ызлап, бу дүнйәден гөзләрин.

Эгер ёл үстүнде душ гелсем оңа,
Өзүн огшап,
огшап оң ятан ерин:
«Сең гачан багында япрак дөреди,
Дүшүн, дурмуш довам эдйәр» диерин.

Шагла, ягыш, бу дүнйәниң үстүнде!
Сениң дүшен ериң өмүр берекет,
Сен хер гүлде, хер япракда, тохумда,
Яшайышың довамыны ыкрар эт!

1967.

ВЬЕТНАМЛЫ ЭСГЕРИҢ МОНОЛОГЫ

Мен өзүме бир ажап жай гурундым,
«Рахат яшар» дийип, гөврели гелним.

«Басым чагам болар, довамым» дийдим,
Салланчак ясадым, дулумда гойдум.

Эмзик алып гелдик узак эпдекден,
«Соң сурат чекер» дийп, гетирдим депдер.

Хер гүн ишден гелсем мен агшамара,
Гелним: «Ким бор дийди—бу догжак чага».

«Алым болармыкан я-да бир дайхан?»
«Икисем оңат кәр» дийшердик пынхан.

Сонра сиз гелдиңиз. Токая гитдим.
Юрт үчин элимден геленни этдим.

Шалы экжек ермиз дуршуна гүлле,
Адамлар өлйәндир, өлмейәр миллет!

Гөрейин дийдим-де, вепалы гелним,
Мен сәхел май тапып, обама гелдим.

Обамдан дерек ёк, гыйылды йүрек,
Ажап жайымданам галмандыр дерек.

Ажайып гелним ёк, ажайып чага,
Ишденем гелемок мен агшамара.

Дулда үврелмели еңил салланчак,
Күл болуп синипдир, земине бир чак.

Ажайып эмзик ёк, ажайып депдер,
Сагда демиргазык, фронтам — чепде.

Гыйылма, йүрегим, бир дем сабыр эт,
Адамлар өлйәндир, өлмейәр миллет!

Мен инди мерт болдум, мүң эссе бетер,
Гахарым, газабым барыңа етер!

Йөне овал-башда дөрәнде дүнйә,
Депдерде гүнә ёк, эмзикде гүнә.

Хатда салланчагам аланда бады,
Барып Американы йыкаймаярды.

Оглум болан болса алым я дайхан,
Ери, ондан сизе нәме зыян бар?!

Менем ишден гелип хер агшамара,
Гоймаздым ахыры сизи азара.

Ёк, мен эҗизләмок, эдемок миннет,
Адамлар өлйәндир, өлмейәр миллет!

Демир билен гуршун хер дәхедем ер,
Ярага буйсанан ярагдан өлер.

Чүнки бир акылы диңлесең эгер:
Уршы яраг еңмез — адамлар еңер.

Ву топрак бизиңки, сизиңки хас кын, —
Гөкде асман гысар, ашакда земин.

Сизи бакы дүнйә эдерлер бенди,
Мениң кимин мүңләп Ватан перзенди.

Диңле бизи гелип, габрыны тапан,
Адамлар өлйәндир, өлмейәр Ватан!

1970.

* * *

М. Светлова.

Саңа саташдырмады
Көп йөрелен ёл-ёда.
Булгур чакышдырмадым
Сениң билен ЭМӨ-де.
Эшитмедим ёмагны,
Эшитдим ёгаланны.

Сен дирикәң лирикаң
Бейле зордур өйтмедим.
А сен энтек дирикәң,
Сен дирикәң өкдедиң.

«Сен өлсең-де эсериң
Бакы яшар» дийдилер
Бу сөз йүрек хесериң
Эгсер дийип, ким билер?!

Эсер яшар. Оңат зат,
Эмма сендиң герегмиз.
Гитдиң. Йүреклер бербат,
Гарып галды йүрегмиз.

Адам яшап йөренде,
Ялан ялы өлжеги.
Йөне улы өленде,
Соң билинйәр өлчеги.

Сениң ёклугың дерди,
Гүнде беренсоң ыза,
Топрагыны иберди,
Саңа Андалузия.

Сениң хакда язмага
Хакым бармы я-да ёк,
Билемок, эй, Миша ага,
Эмма язман билемок.

Мунуң үчин диңе сен,
Диңе өзүң гүнәкәр.
Бирлешдирйән диңлесең
Сени-мени бейик кәр.

Мен шу гүнми, эртеми,
Ёлуп гүнлең япрагын,
Элтерин, тиз элтерин,
Саңа түркмен топрагын.

1968.

ГИҖЕ ВЕ ГҮНДИЗ

Пенҗирелең тутук гиҗе ве гүндиз,
Гапыларың япык гиҗе ве гүндиз.
Сен өйде отырсың гиҗе ве гүндиз,
Сен язып ятырсың гиҗе ве гүндиз.

Бу гүнлер яз җошяр гиҗе ве гүндиз,
Ашыклар өпүшйәр гиҗе ве гүндиз.
Отлулар гатнаяр хың берйәр вокзал,
Адамлар тапышяр гиҗе ве гүндиз.

Бир дәнеҗик окла ериң тейине,
Бир чынар дәнесин окла ере сен —
Гой, гиҗе ве гүндиз, гиҗе ве гүндиз,
Сениң шол дәнәңден чынар дөресин

Сен онсоң языбер гиҗе ве гүндиз,
Вагт гечер. Ене гер гиҗе ве гүндиз.
Сен... бир гүн өләйсең гиҗе я гүндиз,
Шыгрың-да өләйсе гиҗе я гүндиз,

Гелишиң дей гитмән яланач, ялңыз,
Галар шол чынарың гиҗе ве гүндиз,
Ёгса, мен дүшемок, дүшемок хениз,
Сен нәме язярсың гиҗе ве гүндиз?!

1964.

ЯЛҢЫЗЛЫК

Отырсың маңлайңы юмрутңа дирәп,
Өңүңде ак кагыз. Гапдалда Лорка.
Сең гөзлейән сөзүң гитдикә нирәк?
Ол хайсы ерлерде азашып йөркә?

Гелер дийп, йүрегиң умытдан долы.
Сен онсуз—ялңыз сен. Хич карарың ёк.
Сен уруняң, келле дөвйәң, геленок,
Кын гүнүң достларың гелмейши ялы...

ЭНЕЛЕР

Энелер жомартдыр, гиңдир энелер,
Олар кын пурсатын көмеге гелер.
Өмүрбойы оңа берен жебриңи
Ахыр бир сөз үчин багышлап билер.

Багышлар-да, бакы юмар гөзүни.
Агач ата мүнер, земине гидер.
Диңе өзи гитмез, берен жебриңи,
Сүтемиңи яны билен әкидер.

Сен онсоң агларсың. Тутарсың ичиң,
Эмма сен гөзлериң шол багта зардыр.
Эне соңкы демде гүнәңи өтер,
Йөне оң өтдүги саңа жезадыр.

БАКЫ ХОШЛАШЫК

Гиҗе. Дерманхана. Көче. Чыралар.

А. Блок.

Гөзел гөзлериңе чаланда сүрме,
Сачыңы
        диң кимин
                өреңде баша,
Сени межбур эдйән гыз эндиги дәл,
Ол эндик дәл,
Онуң себәби башга.

Душушыга гелйәң.
Элиңде сумка.
Хем еке сетири окалмадык Блок.
Блок билен өзүң безежек болмак
Боланог-а,
        дүшүн ахыр,
                боланок.

Өз яныңдан ёк арзувлар йүвүрдип,
Кәте гиҗә галяң,
кә гелйәрсиң ир.
Сен өз гөзеллигиң, алларың билен
Мени өз дүнйәңе этмекчи есир.

«Сөйгүсиз багт ёк,
Сөйгүсиз дурмуш,»
Дийип, айдып гечипдирлер озаллар.
Сөймек бор Блогы
окаманда-да,
Сада, тәмиз болса аслы гөзеллең,

Гидйән сениң чүйрүк ыслы дүнйәнден,
Сенден айра дүшмек кын болса-да, кын.
Шо дүнйәң гапысын
гаты япарын,
Соң ене бир кесиң ачмазы үчин.

Шол китабы агыр йүк дей гөтерип,
Сен, гыз, бош дүнйәңе гайдып гелерсиң.
Окажак боларсың пахыр Блогы,
«Ах, тукатлык!» дийип, сумка саларсың.

Сенде садалыгың болманы үчин,
Нәчелер гезсең-де хилә баш гошуп,
Эдибилжек халкаң
бакы халка бор:
Өй. Көче. Душушык.
Бакы хошлашык.

1968.

КӨПРҮЛЕР

Маңа көп көпрүлер
герденин герди,
Бада олар ачылмадык сырдылар.
Кәте олар мени гөге гөтерди,
Кәте болса пылчап ере урдулар.

Эндам-жаным чиш-чиш болуп гитсе-де,
Йыкыланмы көпрүлерден гөрмедим.
Бириңден йыкылып, өзүмем билмән
Ховул-халат икинжисин гөзледим.

Олар ене өз гершини хөдүрләп,
Мен өңүмде ёкарлыгна галдылар,
Мени бейик нокадына гөтерип,
Шол нокатдан йыкылшыма гүлдүлер.

Вах, көпрүлер,
Сырлы, дүрли көпрүлер,
Сизиң гершиңизден сыздым мүң маны.
Сизиң беслигиңизиң бейиклигинден
Йыкылып,
Соң өвренипдим йүзмәни.

Дик башак гайтмадан, шовсузлыклардан,
Пайхасландым, гүйчли, экабыр болдум.
Мени ыхлас билен алдан көпрүлен
Йүлмек аркасының бахасын билдим.

196

ЁЛЛАР

Ёллар!
Узак ёллар чагырың мени,
Арзув эдип гелдим сизи баякдан.
Асфальт ёллар хич маңзыма батанок,
Чүнки
онда ыз галанок аякдан.

Гидейин йылларың жүммүшлерине,
Аяклам ёлларың билмесин чәгин.
Сизи
Аз өмрүмде газанып билен
Аладам хем багтым билен өлчәйин.

Гечен ёлум гулач-гулач күлтерләп,
Бир гүн гайдып герин ене өе мен,
Мениң багтым болар, ыкбалым болар,
Гечен ёлларымың байлыгы билен.

Өкжеси юкалан әдигим йыгнап,
Күлтерләп гетирен ёлумың барын,
Секиз я-да он бир богуна бөлүп,
Ёллардан
ёл хакда гошгы ясарын.

Гой,
онда мылайым оваз болмасын,
Гой, ол тупан билен ёлдан дөресин.

Йөне
    ёла душуп азашан адам
Шол сетирлең үсти билен йөресин!

1965.

* * *

«Ватана» барярын, гөрйәрин кино,
Ичйәрин сиропы, иййән эскимо.
Автобуса мүнйән, пыяда йөрйән,
Мүңлерче мылайым йүзлери гөрйән.

Пикир юмагыны дынман чөзлейән:
Мен кими гөзлейән? Нәме гөзлейән?
Мен томусмы, гышмы, гүйзми я язмы,
Көпи гөзлейәрин, тапярын азы.

Инди ил ичинде болуп гезенде,
Дүшүндим мен:
Хил-хил экен җеменде.
Адам бар—өмрүнде ачылмаз гапы,
Шоны йигренйәнме бегенйән гаты.
Адам бар—бар кишә ачылгы гапы,
Шоны сөййәниме бегенйән гаты.
Бириниң гуссасы гынаяр мени,
Бириниң кыссасы гынаяр мени.

Шейле аладалы, гуссалы гезйән,
Мен кими гөзлейән? Нәме гөзлейән?

Мен кими гөзлейән? Нәме гөзлейән?
Җогабын тапмасам өзүм гүнәли.
Йөне ил багтына гуванып билсем,
Йөне ил дердине гыканып билсем,
Диерин: «Гөзләпдим мен шу хүнәри!»

Гезйән бульварларда, тротуарларда,
Чүмйәрин пикире хич яна бакман,
Эгер ил дердине гам чекйән болсам,
Диймек, гөзлейәнми тапарын хөкман.

1964.

ПЕНҖИРЕ

Ол гаррыды.
Белки, җуда гаррыды,
Гүнүниң көпүсин гечирди өйде.
«Пенҗирәнем япып болармы, хей-де,»
Шуды онуң огулларна саргыды.

Гүн доганда, олам догуп гүл ялы,
Пенҗиреден узаклара бакарды.
Гоҗа калбы билен сөйүп дүнйәни
Хыялында даг гершине чыкарды.

Дүнъе
тәмиз дуркы билен дуршуна,
Пенҗиреден күрсәп җая урарды.
Җайың диварына, хер бир бурчуна
Яз шемалы ыс гетирер дурарды.

Гоҗаның яш гелни салып бурнуна,
Теенели сөзүн айдар йөрерди:
«Бейле-де зат бормы...
Гүнүң-гүнүне...
Өйүмизде хашал отлар гөгерди.

Өйүң ичи кебелекден долупдыр.
Өйүң ичи япракларың месгени.»

...Гоҗа болса шол пенҗирә долуп дур,
Мисли тебигатың бир сак эсгери.

Адамлар хайдашып гечйәр дениңден:
Шахыры бар, пенҗирелер ясан бар.
Гоҗа
олаң гечйәнине гуваняр,
Гоҗа
олаң гечҗегине гуваняр.

...Гүнлериң биринде ёгалды гоҗа,
Япылды пенҗире,
Җай-да сусланды,
Көче билен барян бир гыз чалаҗа:
«Пенҗиресиз оңярмыка ол ерде?
Пенҗиресиз оңмаз» дийип сесленди.

Аглама гыз, гайгы этме оны сен,
Яшлама гөзүңи, галма азара.
Гожа ёгаланда, өз яны билен
Әкиденмиш пенжирәни мазара.

1964.

ЕРЕ ЙҮЗЛЕНМЕ

Гөкже отлар,
Элван гүллер,
Көшклермиз,
Адамлар,
Сабырлы эне — Ер шарым,
Бу гүн
сизиң барыңызы башга бир
Узак ерде гөрсем дийип учярын.
Йүзлерче йылларың мүнүп гершине,
Бир йылдыза етсем умыт багларын:
Багтым чүвүп,
өмрүң акып баршына
Дучар гелсем,
Бегенжимден агларын.

Эгер гүллер,
Отлар, белент көшклер,
Күле дөнен болса,
Зарындан-зарын,
Саңа йүзүм өврүп: «Халың нәхили?
Аманмысың, сагмысың?» дийип агларын.

1964.

МЕНИҢ ДОСТУМ

Деңиз — асфальтланан, сувланан мейдан.
Бар-да, ой-хыялда гезим эдибер.
Деңиз парахатка сынла бир мейдан —
Рухуң деңиз билен хезил эдинер.
Ол пайхаслы гожа —
Данадыр өрән.
Толкуны — маңлайның гасыны ялы,
Сен ол гасынлары сана-да гөрәй,

Хер гасын бир йылың гечирен ёлы.
Дениз билен сыр алышып дурмага —
Дердим бөлүшмәге утанамокдым.
Мен шунча узага гөзүм диксем-де,
Еке гөзъетиме гөзүм етйәрди.
Онуң гөзъетимне гутарма ёкды,
Мен энтек дурмушың бар ёлларына,
Эхли чуңлукларна етип гөрмели.
Йөне менде шейле када дөреди:
Мыдам мениң билен дениз йөрмели.
Гой, сөйгимде гөзъетимим болмасын,
Гой, ил үчин хасрат чекен гүнлерим
Шол гайгымда гөзъетимим болмасын.
Мен, билйәрин, йигренмелем боларын, —
Йигренжимде гөзъетимем болмасын.
Мен ха ерде гезсем, ха гөкде учсам,
Кынчылык дузагын гурайса эгер,
Элмыдам, элмыдам йүрекдеш достум
Дениз мени гөзләр — көмеге гелер!

* * *

Илкинжи гошгулам эдиленде чап
(Шу гүнки дей дүшйәр мениң ядыма),
Газети маңлайма, гөзүме ойкап,
Бейик сөзүн гошардым мен адыма.

Мен өзүме бейик, гений диердим,
Менден башга шахыр ёкды дүнйәде.
Башда гошгы, соң өзүми сөердим,
...Инди о дуйгулар дүшенок яда.

Тарын каксаң, гошгы ягар лирадан,
Эмма билйәң етмейәнин товуның.
Ах, бейиклик, ах, генилик нireде,
Гайта өз-өзүнден гечйәр гөвүниң.

Газети окяң-да, гойяң гапдалда,
Чилимиңи отлап, овуртлаяң чайын,
Чыкан гошгың үйтгешик бир зат дәл-де,
Адаты зат, агшам догшы дей Айың.

Шейдип, соваярсың шыгырдыр сөзе,
Эмма сең ядыңда шол багтлы гүн.
Ёк, бизе етенок, етенок бизе,
Илкинжи сөйгиниң белент шатлыгы.

1969.

БАГТЫҢ АК РЕҢКИ БАР

1.

«Иле дөвлет гелер болса,
Багшы билен озан гелер»
дийдилер.
Бу гүн багшы, шахырлармыз җем болуп,
Аяп гоян той лыбасын гейдилер.

Багшылар башлады белент айдыма,
Шахырлармыз диллерден дүр сечдилер.
Шахыр Мәммет Сейдиң айдышы ялы,
Үлкәмиң той сачагыны ачдылар.

Түркмен оглы ише чыкса, герчекдир,
Дага чыкса, арлап дуран бир ширдир.
Пагта мейданында, оба, шәхерде,
Үч түркмениң бири хөкман шахырдыр.

Шахыр, багшылара бай болан халкың,
Шонча кәндир багт билен дөвлети.
Гуван, үлкәм, ыкбалыңа гуван сен,
Аркан ятып, тапаңок сен дөвлети.

Сениң өрән улы бир хүнәриң бар,
Ол, белки, хүнәрлең мукаддесидир.
Сен бабалаң ере болан сөйгүсин
Бизе етириңдиң, ене-де етир.

Бу топрак экледи аталармызы,
Шу топрак, бай топрак эклэп йөр бизем,
Ол бизиң, адамлаң, гечмишимиздир.
Йөне шу топракдыр гелҗегимизем.

Топрак өз-өзүнден гарып, баям дәл,
Оң ыкбалы баглы бизиң эллере.

Ол гүл болуп, толкун атар ишлесең,
Егса, мекан болар тупан-еллере.

Ёк, биз оны тупан-еле беремзок,
Биз оны мердана эллере бердик.
Индем бу Җомардың еке дәнәңи
Мүң эдип халтаңа гуйяның гөрдүк.

Сува бай үлкәниң мавудыр багты,
Бугдая бай үлкәң багты сарыдыр.
Бизиң пагтазара өврүлен үлкәң
Багтының пагта дек ак реңки бардыр.

Гуван, үлкәм, ак реңкли багтыңа,
Сең гуванҗың шахырларың җошудыр.
Сөз берип, шол сөзүң ызында дурмак,
Мерт кишиниң, түйс герчегиң ишидир.

2.

Радионың өңи адамдан долы,
Газет сатыҗылар алҗыраярлар.
Газет мушдакларың бир максады бар,
Олар башдан маглумата гаряр-лар.

Маглуматың болса, халы бир геңси,
Процентлер бир-биринден зыяда.
...Мен овнук ишлери бир яна ташлап,
Гездим ватаныма па-ю-пыяда.

Чүнки сәхер, хо-ол узакда ялдырап,
оңатлык дей җуван даңың атышын,
Сүйҗи ука батан ак мейданларың
Дүйшүнде ак багтын гөрүп ятышын,

Бабадайханларың ише чыкышын,
Гөз өңме гетирип билйәнем вели,
Ене йүрек капасада дызап дур, —
Бу затлары өзүм барып гөрмели!

Адамлаң йүзүни чавлап геченде
Сәхраның узакдан гетирен ели,

Хем-ә өз йүзүми чавлары ялы,
Хем дуярым үчин, өзүм гөрмели.

Пагтачының иши еңил дийселер,
Ынанайман, онуң азабы улы.
Дуймак үчин шол азабың өзүни,
Диңе, диңе, диңе өзүм гөрмели.

Диңе шейтсең, душүнйәрин, соңкы гүн,
Чекмерис биз кинаялы миннети.
Ёгса кәте той гүнүнде мес болуп,
Унудярыс той дөреден зәхмети.

Гапдалында гезип йөрсең, бу дурмуш,
Гөвнүңе, сейл эдйән бир гара багың.
Дурмуш узаклардан гөрүнйән дагдыр,
Янна барсаң, чыкмасы кын шо дагың.

Ёк, еңил дәл пагтачының зәхмети,
Она диңе бир ёл билен бармалы.
Азам дәл, кәнем дәл, — адалат шонда,
Диңе язда экенини ормалы.

Олар башга зада багланок били,
Хиле-мекирлиге гулак асанок.
Олар ерден өз пайыны алярлар.
Олар багта ятып биже атанок.

Оларың эллери габарчаклыдыр,
Йүзүни яландыр акрабың ели.
Эмма ере махсус болан садалык,
Гөзеллик югрулан йүреги улы!

3.

Шол габарчак эллең хүнәри дәлми,
Сейле чыкан гөзеллериң лыбасы.
Йүзләп километр элван маталар,
Пагтачының, пагтачының ыхласы.

Сада дайханларың адаты шейле:
Садалыгы билен өзүн сөйдүрер.

Бугдай экер, орак орар, хасыл бийр,
Өзи геймесе-де, иле гейдирер.

Онуң аладасы диңе өзи дәл,
Онда улы юрдуң аладасы бар.
Ол йүпеге долар совет халкыны,
Өзүни мүңлерче алкыша долар.

Өнде болса, ене яйрап ятандыр,
Сүрүлмели, экилмели мүң гектар.
Ериң эелери, сада дайханлар,
Көп сөз нәмә герек — сизе миннетдар!

4.

План долды. Эмма йыгым ятанок,
Шиндем ак патрага меңзейәр мейдан.
План долды. Эмма адам диениң
Йүрегинде боляр йүз хили план.

Оңат арзувларың планы боляр,
Арзувың ызындан етәймек четин.
Йөне хүнәрңизиң ак болшы кимин,
Ак ёлда арзувың ызындан етиң.

Дуры болсун, депәңизиң асманы,
Юрдумызың багты, бу уллакан Шар.
Эсгер болса, пагтаң эсгери болсун,
Әхли галан задың бир заты болар.

Той гуралың оңат гүнлең шаныңа,
Өзи гөзел, өрүси гиң тутулсын.
Гөк асманың дуры, белент гөвсүне,
Түпеңлерден пагтабентлер атылсын.

Чагаң гүлкүсине меңзесин мыдам,
Берекетли йүзи жомарт мейданың.
Гуван, үлкәм, гуван зәхметкешиңе,
Ак ёл дүше өңлерине дайханың!

Ач бу гүн той жайың толкунлап дуран
Шапак дей өвүсйән махмал сырмасын.

Шейле бир той болсун сачак башында,
Гой, эртекиң дүйшүне-де гирмесин.

Зәхмет билен гечен атыз-пеллере,
Гүнлермизе ене бир гөз айлалы...
Шахыр болуп, багшы болуп дайханың,
Өзүмизиң ак багтымыз тойлалы.

Сиз биринжи той бадасын гөтериң,
Багтымызың хас ак болмагы үчин.
Шат гүлкиниң шу гүн, эрте, элмыдам,
Бизиң йүрегмизе долмагы үчин.

Сиз икинжи той бадасын гөтериң,
Узак өмүр арзув эдип ил-гүне.
Үчүнжи баданы ер үчин ичиң,
Бермәң оны хич бир аяза, еле.

Эгер бирден дөрдүнжинем гуйсаңыз,
Аша гечәймекден эдиң-де хедер,
Диййиң, аралыклар йүреге баглы,
Йүреклер бир болса, аралык йитер!

1968.

КӘМИЛЛИК

Аладамы, умыдымы салып йүрек кисәме,
Йүреклериң ша ёлунда дөкүп маңлайдан дерим,
Хер гүнүмден, хер айымдан бир тәзелик
күйсәрин,
Шейдип, Кәмиллигим, саңа мыдам мейил
эдерин.

Мен сениң угрунда борун эгер тенде жан
болса,
Йөне саңа етеними өмүрбакы билмәйин.
Гой, хер шыгрым Кәмиллиге бир басганчак
етмесин,
Өз-өзүмден разы болуп, саңа бака билмәйин.

Кәмиллигме етмәйин ёлуң орта билинде,
Гой, өмрүмиң хер гүни оңа тәзе ёл салсын.

Хер бир шыгрым бир Кәмиллик
басганчагның ахыры,
Соңра тәзе Кәмиллигиң — икинжиниң
башы болсун!

1964.

ГӨЗЕЛЛИК

Ёк, мен Гөзеллиге йүзлей дүшнемок,
Шонуң гудраты дей гудрат гөрмедим.
Вакаларың, хәсъетлериң, ишлериң
Өзениңден гөзеллиги гөзледим.

Мермерден гыз дөреден-де Пигмалион,
Уссаханасында ишләнмиш ялңыз.
Элладаның тукат харабасындан
Бизиң дөврүмизе етипдир шол гыз.

Ол бизе гүйч берди. Сынлап гөнендик,
Диийдик: «Йыллар гечйәр, галяр Гөзеллик!»

Гөзлериңден дәне-дәне яш дөкүп,
Хасрат чекип «Шатлыгыны» язанда,
Гөрдүк Гөзеллиги Бетховенмизиң
Багтсыз тәлейинде, багтсыз гөзүнде.

Ол бизе рух берди. Диңләп гөнендик.
Диийдик: «Йыллар гечйәр, галяр Гөзеллик!»

Ол бейик Волганың саг кенарында,
Бир дабан ер үчин дөкүлйәркә ган,
Комбата атылан ажал окуны
Дөши билен алып галды гахрыман.

Ол диңе комбаты халас этмәнди,
Солдатың ызында мисли гөк палас,
Чырпыныңп акярды мукаддес Волга,
Аңырда Руссия болупды халас.

Солдат ере беренинде дөшүни,
Өңүнде Гөзеллик эгди башыны.

Бу гөзел дурмушы горап өленлер,
Бакы багтыярдыр, бакы Гөзелдир!

...Бир гөзеллик пак шәниге меңзейәр,
Гөзеллик бар, өвшүн атяр нуры ёк.
Җебир-җепаларда дөрән Гөзеллик,
Сени вагт юмурып, ювдуп биленок.

1966.

БЕЙИКЛИК

Мен дүйбүнден бейле болар өйтмәндим,
Чүнки бары билен хөврүгердим мен:
Баглара шатлыгым эдердим беян,
Ёллара гүр бийрдим әхли дердимден.

Мен дүйбүнден бейле болар өйтмәндим,
Йөне олаң бары шейле болупдыр:
Пес болупдыр бейик диен багларым,
Узак диен ёллам хас гысгалыпдыр.

Бейиклиги үчин йүзүме сылан
Баглармың халына дөзмейәр йүрек.
Ине, шу хакыкат якмаяр маңа,
Шу дуйгымдан аңсат сыпмасам герек...

Чагалыкдан бейнә синен ынамлар
Йыллар гечип, чагшан җай дей сынярлар.
Бу ахвала акыл етирдигмизче,
Ене шонча сырын ачяр дүнйәлер.

Ене узап гидйәр ёллар-ёдалар,
Башга бейик баглар гүвлейәр гөкде,
Ине, шол узаклык хем бейиклиге
Ынамым дурмаяр белли бир чәкде.

Шейдип, агыр ойда хер кемчиликден
Акыл йыгнап, өлчәп-җемләп ызымыз,
Калбымызда дөрән тәзе ынамлар
Дүйби пугта сүтүн кимин миземез.

Гөзъетимден гөзъетиме уза, ёл!
Песелдим дийип, бейик багым, тутма яс!

...Гүррүң баглаң песелши хакда дәл,
Өзүмиз баглар дей бейгелип баряс.

САҢА ГАРАШЯН

Мейдан гүли күйсәнде, —
Саңа гарашян.
Үзүмлермиз гүйзәнде, —
Саңа гарашян.

Гиже гүндизе майыл,
Асман йылдыза майыл,
Җерен чөл-дүзе майыл, —
Саңа гарашян.

Хош сөзе тешне кимин,
Мен бир ярылан земин,
Сең гарашяның үчин, —
Саңа гарашян.

Чөлде үшесем — ода,
Сувда азашсам — ада,
Мен уллакан бир зада, —
Саңа гарашян.

Сең өзүң ким? Я нәме?
Хачан инҗек сынама?
Йүзүми тутуп шама —
Саңа гарашян.

Сен мең үчин — оңат пәл.
Сен мең үчин — хош хыял.
...Мундан артык мүмкин дәл, —
Саңа гарашян.

ЭНЕ

Узын гиже келле дөвдүм,
Көмек эт, энем!

Саңа совгат эдип билжек
Яглык, кетенем.
Ислесең — океан,
Ислесең — йылдыз
Ислесең — гиң асман,
Ислесең — гүл, дүз.

Сен нәме ислесең, ислейшиң дейин,
Гетирип өңүнде тайын эдейин.
Ёгса узын гиже хем ала даңдан
Сениң гөвнүң тапман, галдым дерде мен.
— Оглум, гөкде учсаң, гезсең ерде сен,
Мыдам совгат гетир өз аладаңдан.

1964.

ГИЖЕКИ ДУШУШЫК

Ярыгижәң айы эдил тылла нал —
Ал-да, атың тойнагына какыбер!
Түмлүге чүмүпдир, баглар, сүтүнлер,
Бир өзүм барярын. Үмсүм хемме ер.

Бирден аяк сеси эшдилди чала,
Соң хас якын... Хас хем батлы... Хас гайым...
«Аяк чексеңизләң... Чөпүм гутарды.
Мүмкин болса, бир чилимми отлайын.»
Якдым отлучөпи, ягтылды йүзлер,
Нәтаныш чилимин отлады шо бат.
«Саг болуң!»
«Хош галың!»
Ол әдим урды,
Түмлүгиң ичинде болды ол сумат.

Менем өз ёлумың танапын дартдым,
Ай гирди булуда мисли бир гәми.
Йөне отлучөпүң ужыпсыз нуры
Гүн кимин ягтылтды мениң гижәми!

1964.

ИТ

Ол ак түйли, дийсең говжа гүжүкди,
Бантиги-де барды акжа эсгиден.

Арман, онуң акжа йүзи өчүкди,
Арман, үйрмейәрди гүжүк Моска дей.

Ийиленде эртир, агшамлык шамы,
Бойнун буруп, сессиз эмененокды.
Ёкды жанавериң дамарда ганы,
Аслында, ол итиң дамары ёкды.

Шагаланлы көчелерде ыкмады,
Текжәниң үстүнде гечди хер гүни,
Оң иймити үчин ял геркмеди,
Пулуң өзи билен бакдылар оны.

Бедасыл пишигиң берйән көтегне
Гулажыгын саллап, чыдам эдйәрди,
Иши — хожайының берйән көпүгни
Агыз дәл-де, енсе билен ювдярды.

Онуң болса, өзге итлер мысалы,
Үйреси гелйәрди узындан-узын,
Оң хыялы — әхли итлең хыялы —
Итиң гүни дийселер-де, өрән кын.

Оюн. Ыгмак. Сөймек. Ундуп бар зады,
Адам небсин саклан бир бетбагт итди.
Ол өз тәлейинден шейле нәрзады, —
Тас жансыз халына йөрәп гидипди.

...Көчеде кейп билен ит үйрсе батлы,
Онуң даш йүрегин ода дагларды;
«Үйрүбер, доганым, сен өрән багтлы,
Үйрүбер, доганым!» дийип агларды.

ЯЛҢЫШЛЫК

Нәме дийсе, шоны дийсин өзгелер,
Мениң бу меселә өз гарайшым бар:
Адам ялңышярмы, диймек, өзгерер,
Диймек, оңа сонра өсүш гарашяр!

Алым болсун, ишчи болсун я ашык,
Я-да мейданларың хәкими дайхан,
Олар ялңышлыкларың үстүнден ашып,
Еңиши өзүне чекерлер хөкман!

Олара дурув ёк. Оларда гүйч бар,
Олар булашып йөр маңлай дерине.
Отлучөпүң дәнеси дей сүртүлйәр,
Олар шовсузлыкларың күкүртлерине.

Дурмуш Киселёвың «Алгебрасы» дәл,
Дурмуш алгебрадан чылшырымлы хас.
Онда ялңышмагам асыл гүнә дәл, —
Чүнки ялңышмазлык үчин ялңышяс.

Билйән ялңышмаян адамлар-да бар,
Сын этсең, вагты хош, говы ялыдыр.
Эмма, гөр, термоса гуйлан сув кимин,
Не бир йылаяндыр, не соваяндыр.

Ялңышянларың лапы кечдир элмыдам,
Гынанса буздур ол, бегенсе — отдур.
Ялңышмасын дийип башга бир адам,
Онуң ялңышмагы билсең оңатдыр.

Ер йүзүне тохум сепиң, эл етсе,
Тохум сепип утулан ёк, утан бар.
Ил-гүн үчин сәхелче-де хайр этсе,
Ишиңизде ялңышмага утанмаң!

1964.

ХАНЛАР БИЛЕН ХАНЫМЛАР

Ким сунгаты сөййәр?!
Ханы, ким сынчы?!
Бу ерде: Рафаэл, Рубенс, да Винчи!

Сунгатың деминден дөрән кән жанлар,
Бу ерде — ханымлар!
Бу ерде — ханлар!
Ах, ол нәзли, газ боюнлы гөзеллер!
Текепбир бакышлар!

Жадылы гөзлер!
Нар яңагңыз тәсин гара хал сизиң,
Гөзеллигиң өзем гөзел дәл шундан,
Билйән,
Шейле гөзел болан дәлсиңиз,
Отырканыз Рафаэлиң гашында!

Яшасын ханымлар!
Яшасын ханлар!
Гөзел болсун йыл, асырлар геченде.
Йөне, хан, ханымлар, гой, яшасынлар
Тәсин зерли рамаларың ичинде!

1964.

АЛДАВЧЫ АВЧЫЛАР

Чешмәниң башында үч авчы отыр,
Ак пыяла ал шерабы гуйярлар.
Хумар болуп дагың агыр ысындан
Бир-бирине оңат сөзлер диййәрлер.

Сонра гезегине өвүнйәр олар,
Асыл, бош геченок атылан оклар.
Хәсин етирсе-де бири-бириниң,
Олар бир-бирине ынананоклар.

Ики марал уряр бир окда бири,
Бейлеки бир окда — дурна сүрүсин.
Үчүнжи шейле бир чыпдыряр велин,
Ол икиси диййәр: «Хак ынсап берсин!»

Эмма шо хал ики марал узакда,
Янжа болан балаларын ялаяр.
Бир окдан өлмедик дурна сүрүси
Гөк Ефратың кенарында яйнаяр.

...Дөкйәр үч алдавчы газет үстүне
Колбаса, консерви — яглыкда барын.
Башга адамлар-а билемок велин,
Мен-ә шейле авчылары сөййәрин.

1972.

* * *

«Әй, нәме сөз дийҗек Пырагыдан соң?»
Дийип, гаш чытярсың есерлик билен.
Хоша гоян болса, шоңа-да шүкүр,
Шоң гоян хошасам етерлик бизе.

1969.

* * *

Кәбири гайрадан, кәси илерден
Йүрек билен гулагыма гуйдулар.
«Сен хокга чыкарма, йигит, бош ерден,
Американы ачасың ёк» дийдилер.

Бейле ачыш хакда эдемок хыял,
Мен башга бир ягшы юрдуң гурбаны.
Сизиң үчин Американы ачҗак дәл,
Сизиң үчин ачҗак Түркменистаны.

* * *

Мен өңденем билйәрдим —
Бейле дәл, бейле:
Көп ойнадым бильярды,
Көп чыкдым сейле.

Мен асыл ёк диймедим,
Мейлисе гитдим.
Соңра эшдип гыбатым,
Якамы тутдум.

Икияна чарп урдум,
Айланды башым,
Жорап кимин чалшырдым
Достдур ёлдашым.

Бир серетсем, дост нире —
Бошапдыр дашым.
Эй, чекгәнден ак гирен,
Гарагол башым!

Мен отура-отура
Янна гапаның,
Дийдим: «Етип отуза
Шумы тапаның?»

Хер ким өзүче аляр
Якан одундан.
Йөне йитгиң көп боляр
Тапан задындан.

Тапан задың азажык,
Яс билен тойда.
Сениң билен аглажак
Сырдашың кайда?

Бу ничикси гең гылык?
Билйәс хас соңра:
Овал-башда йыкылып,
Аглаяс соңра.

Гечен башыңа күлпет
Мейлисде — өйде.
Диййәрлер маңа: «Үлпет,
Сениңки өңде!

Чапыбер сага, үлпет,
Чапыбер сола,
Йитиренлең, сабыр эт,
Тапылар соңра!»

Кейпиң болмаз язында,
Ишде, өйүңде.
Йитирениң ызында,
Галаны өңде.

Белки, хош бор гелжегиң,
Оң гүррүңи ёк.
Йөне сени гечениң
Рахат гоянок.

Билмен, гүнде нәмеден,
Күлтерләп ёлы,
Яшамага тәзеден
Башлаян ялы...

ДОСТ ВАСПЫ

Узын гиже улы өйүң ич-дашы,
Йүрегини гыйып барян агыды.
Эртеси гүн, гүн гүшлуга галанда,
Мазарлыга әкитдилер табыды.

Дөрт герчегиң герденинде шо табыт,
Дөрт тигир үстүнде барян ялыды.
Небир ынжаярды, не бир сарсярды,
Ол ховада учуп барян ялыды.

Йөне нәмүчиндир шол дөрт герчегиң,
Бирине бу табыт дүшйәрди агыр.
Гөзүне дер инип, хашлаярды ол,
Әпет эгин болса, болупдыр ягыр.

Көмеге гелене яйкаяр башын,
Гуран голуна хем беренок дынҗы.
Гусса-үнҗи хеммелери майрыпды,
Оны хасам майырыпды шол үнҗи.

Яданлаң ерини яданлар тутяр,
Ядан беденлере гүйз ели уряр.
Сес эшдилди: «Вах, бу герчек иң сөвер
Достун мазарлыга әкидип баряр.»

...Хер нәме дийсегем, өлйәр адамлар —
Ызда эсер галяр. Галяр саз, мукам.
Йөне бизи шейле үнҗи-гам билен,
Герденинде гөтерҗеклер бармыкан?

1968.

ЭРТЕКИ ВЕ ХАКЫКАТ

Гыз диенмиш: «Чын болса сең сөййәниң,
Сымруг гетир — гөзеллиги дүнйәниң.»
Йигит гызың буйругыны битирен,
Узак юртдан сымруг гушуи гетирен.

Ене бири гылыч дакып билине,
Гиденмишин аждарханың илине.

Кесип олаң келлесиниң барыны
Таланмышын анбар ыслы бәгүли.

Бәгүл алып яр янына геленмиш,
Айшы-ашрат билен мешгул боланмыш.

Менем өз ярымы җандан сөййәрин,
«Буйрсаң, сымруг гетирейин» диййәрин.
Сени сөййәнлигиме дүшүнип аян,
Яш башыңы ики яна яйкаяң.
Сачымы сыпаяң. Йылгыряң. Диййәң:
«Өмүр гойбермерин! Мен сени сөййән!»

1968.

ГОРКАКЛАР

Олар бар затдан горкяр,
Башда беззатдан горкяр.
Бир гүн өзүнден горкяр,
Диен сөзүнден горкяр.
Горкяр гөгүң дуршундан,
Яшлаң аяк уршундан.
Бир догры сөзден горкяр,
Арасса гөзден горкяр.

Баха берилсе бирден,
Зыянам ёк олардан.
Ёлдан барян серетсе,
Диер: «Юваш нерессе.»

Олар йүзүңе бакмаз.
Олар земине бакар.
Чола бурчдан өврүлип,
Аркаңа пычак сокар.

Горкамок мен хич затдан,
Айдың гөзден горкамок,
Догры сөзден горкамок,
Гайта хер гүн, хер айым,
Сөййән олары гайым.

Аждарханы гетириң,
Менде шинди гурп кән!

Горкян еке бир затдан:
Горкаклардан горкян.

1968.

* * *

Адамлары сөймек — еңил иш дәлдир,
Адамлары сөймек — улы хүнәрдир.
Кимлер демир енжип, сөййәндир оны,
Ким Сибирден гечип, сөййәндир оны.
Серхетде адамы сөййәндир эсгер,
Шахыр адам сөйүп язяндыр эсер.

«Адамлары сөййән!» дийип гыгырма,
Бу бир бош сөзлере сарпа гоймакдыр.
Сен гыгырма. Хүнәриңи довам эт,
Шунуң өзи адамлары сөймекдир.

1968.

АТ ГОЙМАСЫ КЫН ГОШГЫ

Тохумың болса — земине эчил,
Пәхимиң болса — илиңе эчил.
Деңизиң болса — кенара эчил,
Кенарың болса — деңизе эчил.

1968.

ҖАНДАРЛАРЫҢ И. А. КРЫЛОВА ИГЕНҖИ

Бир ажап гүн җандарлар
Улы сөхбет ачанлар.
Ичлеринде тенечир,
Тилки, мөҗек, сычан бар.

Гарынҗа бар, билбил бар,
Гарга, айы, тилки бар.
Умуман, бу сөхбетде
Әхли җандар мүлки бар.

Белликлерин голтуклап,
Гөзи әйнекли тилки,

Хайыш этди, сорады, —
Шейдип, сөз алды илки:

«Крыловда кинәм бар,
Ярылмалы болярын.
Ол нәмүчин үстүме
Күшгүрип йөр ил барын?

Менем өз гүнүм үчин
Селпейән ичигарган.
Диййәр Крылов маңа:
«Пейнирин алдың гарган.»

Хов, Крылов, ынанай,
Ёк мениң бейле кесбим!
Ялан сөзлейән болсам,
Өвлүйә кессин, дуз кессин!

Ине, арада бир гүн
Душдум шейле азана.
Гурт агзындан гоюн алып,
Соңра акт язана.

Ол оңарса бирин дәл,
Бүтин сүрини ийжек.
Ине, саңа Крылов,
Ине, саңа пейниржик!

Бу арада мен нәме?
Хич душүнип билемок.
Бүтин дүнйә паш этдиң,
Иле чыкарлыгым ёк.»

Гөзүнден яшын дөкүп,
Тилки сөзүн соңлады.
Гарга ак йүрек билен
Оң сөзүни оңлады.

«Гарга» дийди «гак» дийди,
Тапды сайрак билбили.
Мениң нә этмишим бар,
Валла, догры-да вели!

Ханы, айыт Крылов,
Чын болса язан бендиң,
Хачан, нирде, нәмүчин,
Мен билбиле игендим?

Мен-ә билбиле душуп,
Лак атанмы билемок.
Өзүм үчин гыгырян,
Билбил билен ишим ёк.

Бир айдымчы адам бар,
Ынсабына берекет! —
Мең сесими халаңок,
Мең сесиме шукур эт.

Өзүниң «гыммат» сесин
Радиода зовладяр.
Шейдип, сеси «Волгадыр»
Көшге меңзеш ховлы эдйәр.

А сен болса, Крылов,
Гечйәң мениң дашыма.
Айдымчының гүнәсин
Атяң мениң башыма.

Өзүм үчин гыгырып,
Гечирйәрин гүн-айым,
Сениң төхметиңе мен
Агламасам, нейләйин?!»

Йүреги пәк гарганың
Агысы тутды бирден.
«Бозулма, гарга!» дийлип,
Голланды ерли-ерден.

Гаргадан соң пелпеллэп,
Арз этмәге ене бир
Жанавер чыкды өңе —
Оңам ады тенечир.

«Мен-ә, валла, душемок,
Болуп йөрен ишлере.
Крылов хор беденими
Дүзүп чыкды чишлере.

Нәмемишин, сәхерден
Гүн икиндә барынча,
Әхли дүнйәни ундуп,
Ишлейәрмиш гарынҗа.

А мен нәме? Пелпелләп,
Йөрен ялта өйдйәрмин?
Ёк, Иван Александрыч,
Ялан сениң айдяның!

Сен акыллы, сен шахыр,
Она мениң сөзүм ёк.
Йөне өзүм учмасам,
Мениң үчин учҗак ёк.

Эмма, хан-а, кейп чекйәр,
Мениң учян багымда,
Йигрим яшлы бир даяв,
Ишлемели чагында.

Элли яшлы атаның
Герденинде отуряр.
Томусыны, гышыны
Айдым билен өтүрйәр.

Ине, шоны язмалы,
Сен, Крылов, дүшүн-ә!
Герегиче ишлейән,
Мен пахырда не гүнә?!»

Чыкып геплән кән болды,
Гара дере батдылар.
Ахыр соңы җем болуп,
Шейле карар этдилер:

«Бейик шахыр, Крылов,
Бейле гылыгны ташла!
Атма адам гүнәсин
Бизиң бу җандар баша!»

СӘХРАМ НЕ ГИҢ, НЕ ДАР

Сәхрам не гиң,
                    не дар —
                              оңшарча бардыр,
Миземез бакыдыр онуң биняды.
Кимлере
            Бу сәхрам жай кимин дардыр.
Кимлер үчин — уч-гыраксыз дүнйәдир.

Гүлүп, ойнап, аглап, сөйүп, хош болуп,
Гечен кәндир, гуруп базар дүканы.
Йөне сениң үчин, билйәрин, Колумб
Ачан дәлдир узак Американы.

Бу ёллар узакдыр,
                    Узакдыр умман,
Пейда болмаз уруберсең,
                              күрекден.
Аз ёл гечсең, оңа этмегин арман,
Аз ёлуңы сөйүп гечгин йүрекден.

Хер бир дәхедемин йүзүне сылгын,
Тешне кимин өпгүн хер бир дессемин.
Сәхраң бары үчин
                    гылжыңы сыргын, —
Өңде-соңда бардыр өйтсең этсемим.

Хер дабан топрагы дүнйә дей ачсаң,
Мәхриң берсең бу уммүлмез дүзүне,
Сен хер әдимиңи гүл эдип гечсең,
Шейтсең,
            Сәхрам гиң гөрүнер гөзүңе!

Булут ойнап, гелсе сәхрамың жошы,
Каклары айнадыр. Шеклиң — ичинде,
Шу гиден сәхраны дар гөрен киши
Орун тапмаз еди ыклым ичинде!

1967.

ГОЖАЛЫК

Томусда гыш хакда шыгыр язярын,
Бахарда гүйз хакда язярын шыгыр.
Шу гүнки гүн хакда язмалы ялы,
Эмма мен дүйн хакда язярын шыгыр.

Гүл-гунчалаң, гызлаң дениңден гечдим,
Гелжек үчин шерап ичдим бададан.
Җуван гүнлем гожалыкдан сөз ачдым,—
Гожалык дийилен бузлы ададан.

Хай диймэн, гожалык гапымы какар,
Оңа бакып дийрин: «Мен саңа тайын!»
Гожалык ахмырдан гөз-яшын дөкер,
Диер: «Бу җебире ненең чыдайын.

Маңа сениң топлан аклың не деркар?
Акыллы болсамам йөрүн дерексиз.
Маңа сенден борум үчин миннетдар,
Җуванлыгың, җуванлыгың герекди.»

Ол ашак чөкер-де, диңлэр бөврүни,
Бу гамгын халына җигер дагларын —
Җуванлыкда гаррап гиден өмрүми,
Оң үстүне атаныма агларын...

Йөне шинди җуванлыгым янымда,
Бир дилегим: сизем янымда болуң!
Бизе берлен өмрүң гиң мейданында,
Хер паслың гүлүни вагтында ёлуң!

Әкидиң сиз шол гүнлери — гүллери,
Олар гожалыга дермандыр дерман.
Җуванлыгың тапылгысыз гүнлерин
Хич еле, хич шере, тупана бермэн!

Узакда гожалык эли хасалы,
Бизе гарап отыр, халы-да харап.
Җуван яшаң,
соңра *лукман мысалы*,
Оны яшлык билен эдерис халас.

1962

ДУРАЛГАЛАР

Аладандан
ал атыны
гамчылап,
Аланлардан
Ашып баряр аларып.
Аладандан — не бир
гиже,
не гүндиз, —
Ики ренкин арасында аралык.

Аралыкда хайдап баряр отлымыз,
Гөвүн герип бу арасса сәхере.
Аргын,
агыр салам берип гирйәр ол,
Кичи дуралга
хем
улы шәхере.

Хер халда яшамак гызыклы өрән
Нәче яша,
Яшамадан ганма ёк.
Гечен гүнлер
галяр дуралгаларда,
Индем она асыл-асыл дөнме ёк.

Ине,
ене өңүмизде дуралга,
Билйән,
Ол шахыра сораг берер кән.
Бу дуралга мен нәхили йүз билен,
Мен нәхили
тәзе сөзли бараркам?

Бахар гүллеринин нәзиклигинден,
Поса берип отла мүнлерче ёла,
Оңат арзув билен гөзел гызлармыз,
Бизи алкышлаяр багтлы ёла.

Гожадыр чагалар голун галгадяр,
Олар
саламына мәхрини гошяр.
А мениң ядыма
ене шәхерлер,
Улы сөз ашыгы дуралга дүшйәр.

Дурмуш!
Бу гыкылык,
улы гүррүң дәл,
Аграмың элмыдам
эгнимде галсын.
Яшайышда
бир дилегим, ниетим:
Көпрәк дуралгам,
кенарым болсун!

Эгер галгап дурса
мәхирли голлар,
Гожалар йүзленсе: «Инерим, арма!»
Ынамым:
барарын тәзе сөз билен,
Әхли дуралга хем кенарларыма!

Дуралгалам!
Кенарларым!
Гарашың!
«Гижә галян,
гижә...»
дийип өкүнмәң!
Аладандан сүрүп баряр
ал атын,
Басым гүндиз,
Басым — барарын хөкман!

1965.

ГҮЙЗ ХАКЫНДА ОЙЛАНМА

Гүйз пейда боланда сары чәкменли,
Адам келле дөвди: «Инди нәтмели?»

Баглаң тер япрагы солуп йитәйсин,
Ол өз тылла япрагында не тәсин!

Асман шай-шелпели энайы тахя,
Гүйз гижеси оңа энайы бакя.

Хеммә мәлим: гөзел гүйзүң гөрмеги,
Йөне бу аз, мен хас көпи гөрмели.

Хер япрагы алтына дең, зере дең
Гүйзүң гөзеллиги, гөрки нәмеден?

Эййәм тойнук ясап гечди дурналар,
Адам келле дөвди: «Йыллар дурмаяр!»
Адам чекйәр сырың мүң бир санысын,
Ачмак ислейәрди гүйзүң манысын.

Дурмуш деңиз ялы мөвч алып дуря,
Йыллар деря болуп, деңизе уря.

Адам бу дурмушы сөерди өрән,
Элиниң гүйжүни, калбында дөрән

Пайхасын, сөйгүсин сиңдирди өзгә,
Эмма ене өңки дерди гозгая:

«Шунча шахырларың гөзүни баглан
Чал думан бүренен гожаман даглар,

Я гушлаң гыш шайын тутян сүрүси,
Белки, гүйзүң манысының сыры сиз?»

...Гечeнмиш энче йыл, доланып өвран,
Адамың акылы бу сыра хайран.

Бу дурмуша бар укыбын эчилен,
Үстүне нур болуп алкыш сечилен,

Ил үчин гөрешде эпмәндир дызын,
Бир гүн гаршы алан өмрүниң гүйзүн.

Шонда бар өмрүниң пайхасын жемләп,
Душушяр гүйз билен гүйжүни жемләп.

Ене шол гөрнүшлер: шадыян гушлар,
Бошап галан багда саз чаланмышлар.
Адам пайхаслы сер салып уммана,
Диен: «Гүйзүм билен дүшдүм бу мана.
Ек! Гүйзүң гөрмеги япрагында дәл,
Тукат демин алян топрагында дәл.

Чал думан, пер ганат нәзик дурналар,
Гүйз манысын — гөзеллигин гурмазлар.

Инди дүшдүм шунча хорлан сыра мен;
Сансыз агдарылан сансыз сүрүлен.

Сансыз хасыл берен Хатамтай кимин,
Адам ызы билен югрулан земин.

Гүйзде хасыл берип соңкы дәнә чен,
«Бу энтек аз!» дийип, гам чекйән экен!

Инди етдим сырың гөнезлигине,
Гүйзүң манысына — гөзеллигине.
Ол маны — гөзеллик — соңкы дәнә чен
Чыкарып, адама бермекде экен!

Мивелең хош ысы галанда күкәп,
Гүйз: «Бу энтек аз!» дийип, боланмыш
тукат.

...Гүйз пейда боланда сары чәкменли,
Адам келле дөвди: «Инди нәтмели?»

«Гүйзүм гелди» дийип, гамланмалымы?
Өмрүмиң гышына ян бермелими?
Ёк! Адам өмрүниң болмасын гышы,
Ол алтмышы, етмиш бәши, йүз.. яшы,

Гой, чал думан болсун, гой болсун булут,
Яшамалы, эчилмели гүйз болуп...

1964.

* * *

А. Агабаеве.

Гөрмедик багларың гөзел ялыдыр,
Гөрмедик юртларың тәсин ялыдыр.
Гең-таң ишлер болуп гечйәр дүнйәде —
Гөзлер мыдам гөрмедигниң зарыдыр.

Мүсүр пирамидаларының өңүнде,
Намазыны окап гутаран феллах,

Гуванса-да Нилиң кераматына,
Ене Эйфел, Җамна эдйәндир телвас.

Гарагумуң бар депесин билсем-де,
Гөзлерим ене-де Сахарага зар.
Хер нәме дийсегем, гөрмедик задың,
Гадаган эдилен гадырлы боляр.

Шейдип, узак үлкелере гидйәрис,
Гөз билен гулага дөнүп дуршуна.
Сын эдйәрис гарыплыгын, байлыгын,
Эжизлигиң, вагтың акып баршына.

Бизи хайран эдйәр өзге биналар,
Кичи, улы юртлaң гадымы дәби.
Арапда чекилен дерди-азарлар,
Шарапда мүңлериң пыганы дәлми?!

Кешт эдип йөрүс биз якыны-яды,
Дер ысына мәжум эдип көйнеги.
Шейдип, өвренйәрис тешнелик билен
Өз илиңи, ватаныңы сөймеги.

1968.

АКАР СУВ

Акар
акар саз эдип,
Сен кенара гелерсиң.
Шәхер шовхунындан соң,
Улудан дем аларсың.

Акарың агыр ысы,
Гүллер, отлар, тәмиз ер,
Эптеклерде ёк дерман
Болуп, рухуңа сиңер.

Сен еңилсиң, багтлысың,
Көңүл кейпден долудыр.
Гөрәймәге башга зат
Герекмеҗек ялыдыр.

Ёк! Сен кейпи-сапаның
Депесине чыкарсың,
Акар
акар саз эдип,
Сен хапаны дөкерсиң.

Бирден өзүңе гелип,
Бет ишиңи сакларсың.
Ырга акылың билен
Гаралыгңы акларсың.

Акарлаң дәби шейле,
Онуң ахы-зары ёк.
Ол өзүни танаяр:
Акар сувуң хары ёк.
Акар
узага акар,
Оба ак болуп гелер.
Хар болмаяр харланан,
Харлан киши хар болар.

1968.

АРМАҢ!

Дөкүп маңлайңыздан дәне-дәне дер,
Ише гүмра боланңызда элмыдам,
Сизе таныш дырмы я-да дәлмидир, —
Душуңыздан гечип барян бир адам,

Мәхирли дуйгусын бир сөзе жемләп,
«Армаң!» диенинде сүңңүңиз еңләп,
Бедениңизи гуршан гуршун ядавлык,
Хош сөзүң йылсына гуршун дей эрәр,
Сиз-де ишиңизи гоюп аз-овлак,
Жогап сөзүн диймек ислеги дөрәр.

Шонда сырып маңлайңызың дерини,
Гүйжүн жемләп гиң йүрегиң, хер голуң,
Диерсиңиз «Армасының» ерине,
Икиже сөз,—бейик жүмле: «Бар болуң!»

Шу ики сөз адамларың бирлиги,
Йүреклерде шу ики сөз бар болсун!

Бу дүнйәниң, яшайышың барлыгы,
Адамлар — Армасын!
Адам — Бар болсун!

1964.

СӨНЕН ВУЛКАНЛАР

Йыллар нәмемишин, асырлар бойы
Гүвләп, лавасыны акдыран вулкан,
Алды-да, сөнәйди гүнлериң бири,
Сөнмегиниң дүйп себәби нәмекән?

Бир җогап бар: тебигатың кануны —
Яняр вулкан, диймек, яшаяр вулкан.
...А мен бир адамың шаяды болдум,
Вулкан кимин ол сөнүпди дирикән.

Эмма шейле гүнлер, йыллар болупды, —
Онуңам йылысы йылдыпды ери.
Олам вулкан кимин яныл яшапды,
Йыкылана узалыпды эллери.

Гөрешмек адамың бейик хорматы,
Гөреш адам үчин гөрк-гөрмекдир.
Дүнъеде иң элхенч томашаң бири,
Вулкан дәл,
Адамың сөншүн гөрмекдир.

1964.

ИКИЙҮЗЛҮЛЕР

Мен бу пикиримде ыранмаярын!
Аслында бей диймек нәмәңе деркар?!
Икийүзлүлере ынанмаярын,
Адамлаң ягшысы, яманы-да бар.

Хава, адамларың яманы-да бар,
Мен олары йигренйәрин эбеди.
Олар яшап йөрлер илден «ассырын»,
Сиз дүшүниң: шу эрбедиң эрбеди.

Иш еринде, автобусда, көчеде
Я-да танышыңка болайсаң мыхман,
Шейле адам сең кейпиңи кеч эдер,
Шейле адам өзүн танадар хөкман.

Отуршыга биле гелен достуның,
Себәп билен даш чыкарна мәхетдел,
Үстүн ачып оңа болаң кастының,
Ишдә билен гыбат эдер шол хакда.

Дурмушда көп душдум икийүзлә мен,
Шейле душушыкда көп зат йитирдим.
Йөне булаң бары мисли экзамен —
Ягшылара шейдип акыл етирдим.

1963.

АТАМЫҢ ПЕНДИ

Мен яшдым хем жуда ынанжаңдым мен,
Аладасыз оглан өмрүн сүрердим.
Дурмушың ажысы сигарет билен,
Бир булгур пивода өйдер йөрердим.

Атам дурмуш ажысыны дадыпды,
Йөне ол янына баран махалым,
Дийрди: «Дурмуш ёлун өзүң әдип гөр,
Өзүң ойланып чөз дурмуш маталын!»

Достум кәнди. Бири мүңкүр огланды,
Бири — говы, бири йөне гезенде.
Гүнлериң биринде барын йитирип,
Тәзе бир, йүрекдеш ёлдаш газандым.

Ел билен барярдым. Елагчы гөрдүм.
Ядапдыр. Янына барып даяндым.
Мен оңа сәгинмән улагмы бердим,
Ерине йүрекден шатлык газандым.

Билдигимче өзгелере өвретсем,
Өзгелерден тәлим алан экеним.
Өз акылмы өзгә берип, серетсем,
Өңкимден акыллы болан экеним.

Шейдип, яшап йөрүн дага чыкян дек,
Элмыдам берк тутуп атамың пендин.
Йөне ажап гүнлең бири, огланжык
Гелип, дурмуш хакда сорайса менден,

Дийрин: «Дурмуш ёлун өзүң эдип гөр,
Өзүң ойланып чөз дурмуш маталын!»

1962.

ГУДРАТА ГАРАШМАК

Өзүңи иш үчин яш дийип энтәк,
Йөрсүң көчелерде максатсыз энтәп.

Гапдалыңдан уруп батлы әдимлер,
Баряр тонна аладалы адамлар.

...Хер гүнүң сүмек дей сүйлүп, ахыры,
Гелйәр гиже — йылдызларың ахылы

Соваяр гердени чыгжаран асфальт,
Сениң үчин гиже яшамак аңсат.

Йүпеге доланып, агшам гурчук дей,
Чай ичйәрсиң—маңлайыңда бурчак дер.

Гүнүң аладасын өвүрип дере,
Май томзагы кимин гирйәрсиң ере.

Хем арзув эдйәрсиң: гөрерсиң, эрте
Мени бир шатлыгың үстүнден элтер.

Гадымы мифлерде аңсат болшы дей,
Саңа от гетирер өйдйәң Прометей.

Эрте гелйәр. Эмма... бир эммасы бар:
Прометей гелмейәр. Шатлык гелмейәр.

Гүнлер гечер, айлар гечер, йыл гечер,
Өмрүң гүйзи башыңа ак гыл сечер.

А сен болса, гудрат гөзләп, гарашан
Гүнлериңи сүрсем дийрсиң ямашган.

1962.

АДАМЛАРЫҢ ЙҮРЕГИ

Я дарды оң йүрегиниң биняды,
Я гелни оң үчин гиден дүнйәди.

Дүшмеди ядына даш-төверек-де,
Өзге зада ер галмады йүрекде.

Онуң җепасыны мерт дуруп чекен.
Хатда энесине ер галман экен.

Билйән, бир вагтлар адамлаң дердин
Биле чексем дийип арзув эдерди.

Эмма ол шейле бир дережә етен, —
Хатда шолара хем ер галман экен!

Гурярка, өсйәркә бу ягты дүнйәм,
Ол өлүпди дүнйәм үчин биреййәм.

Бөврүнден тутмадык болса шу дерди,
Белки, ол ил үчин көп иш эдерди.

...Гелнин өпйәр ишден гелен бадына,
Эмма эне хич дүшмейәр ядына.

Гелни ярамаян дийәйсе дагы,
Ҡирпигини гатман атыряр даңы.

Эмма гарры эне, кеселли эне,
Богулып үсгүрсе, теселли ерне,

Гелин газап билен гысяр дишини,
Ол келлесини тутуп, чытяр гашыны.

Оларың дүнйәси шейле бир дарды:
Онда бир кроват, шифоньер барды.

«Холодильник» (оң хызматын билйәнсин),—
Буз ялы саклаяр олаң дүнйәсин.

Элбетде, яшы даш кыркдан ашардан,
Йөне дөврүм үчин шейле яшам дәл.

Яшмы я гаррымы — билип билмейән,
Йөне она көп зат болупды аян.

Бар гүйжүн, укыбын, элде барыны
Сарп этди, сарп этди оңа барыны.

Эмма ене азды. Ене герекди,
Йөне гүйч галманды эҗиз йүрекде.

Онуң гадры гачды. Гызыгы гачды.
Шейдип гелин ондан арасын ачды.

Я дарды оң йүрегиниң биняды,
Я гелин оң үчин гиден дүнйәди.

Йөне дар дәл ынсанларың йүреги,
Эне атлы зенанларың йүреги.

Оларың калбында мүң бир мәхир бар,
Аслы адам үчин өмүрлик ер бар.

1962.

МЕН СИЗЕ БАРЯН

Җайларың гөзүнде от якды агшам,
Көчелер дөрт бурч гөзлере нышан.
Гөвнүми гапласа халыс гайгы-гам,
Оюм, пикрим билен мен ёла чыкян.

Дереклер гадымы найзалар ялы,
Өсүпдир асманың гөвсүни бөвсүп.
Көчелер автобус, машындан долы,
Гечйәр чыглы шемал йүзүме өвсүп.

Барян гиң көчеден, баряным аян,
Йөне чалтмы, хаял билип билмейән.
Плаща доланып, гаранып хер ян,
Мен нәмүчин барян? Мен нирә барян?

Ха эртир, ха гүндиз, ха болсун агшам,
Гөвнүми гапласа гара гусса-гам,

Мен нирә барянмы билйәрин аян,
Мен сиз үчин барян! Мен сизе барян!

Чалтмы я-да хаял — билип билмейән,
Сиз ачың гапыңыз, мен сизе барян.

ЧАГА

Ол сакгал-муртуны сырды биреййәм,
Чагалыгы билен өнрәк хошлашды.
Гыш аязы, томус жөвзасы диймән,
Жейхунын сувуны Мургаба гошды.

Зәхмет мейданынын Геркулеси ол,
Газетлер оң адын жар этди хер ян.
Онуң гудратындан довзах кимин чөл,
Болды учма кимин тәзе гүлүстан.

Ол шейле шөхратлы, шейле эдермен,
Хич иш дурмаз бу пәлванын деңинде.
Достлар, бир гүн гөрдүм шол йигиди мен,
Кичижик, хор энесинин өңүнде.

Оглуның сачларын сыпалап эне,
Диййәр: «Балажыгым уссат ишинде.»
Достум, адам өссүн, улалсын, ене
Чага болар экен энәң гашында.

ДАШ ГҮЛИ

Столумың үстүнде хер агшам-эртир,
Үйтгешик, тәсин гүл йылгырып отыр.

Ёлмадым мен оны, гөк байра чыкып,
Тапмадым мен оны, бакжалар сөкүп.

Аслы мермер дашдан болан бу гүли,
Дөретди хейкелчи достумың эли.

Гой, аслы даш болсун, гөрксүз хем гаты,
Оңа өмүр берди ынсан сунгаты.

ДАНКО

Данко түмлүк дердин зыңып герденден,
Азатлык, багт нурун ислəп ынсана,
Йүрегини согруп гиң күкрегинден,
Оны гөтеренмиш белент асмана.

Шонда йүрек яныл ынсан дердинден,
Гүн кимин нуруны сачан хер яна.
Антей дек гүйч алып эне юрдундан,
Ягтылыга ол ёл ачан ынсана.

Бер элиңи, узакдакы эзиз дост,
Бизиң арамыздан гыл хем өтмесин!
Данко дек йүрегмиз белент тутуп хас,
Адамзада багш эдели, хеммесин!

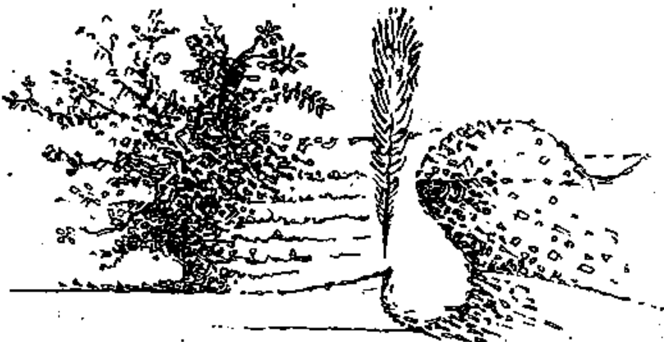

СЕНЕТ

ХАМАЛА

Язярлар: ай айланар, йыллар доланар.
Өлерин, овазым яңланар долы.
(Хамала, бир затлар язып гечениң
язаны замана галайжак ялы).

Язярлар: дүшензок шыгырларыма,
Йүз йыл гечсин. Ханы соңам гөрәли!
(Хамала, йүз йылдан соңкы адамлар
өңкүлерден акмак болайжак ялы).

Язярлар: шыгырлам—бейик перзентлем
Өлсем-де, узалдар бу гысга ёлы.
(Хамала, вагт шыгры дуза гапгарып,
Соң олары бейик эдәйжек ялы).

Нәме язмаярлар!
Худай сакласын!
Бир гошга үч саны гиң беяннама.
Өлмежек гошгулы «Эртирки шахыр»,
А бу гүн нәме?

ЯШ ШАХЫР

Хачан
толкун атып,
сырылар махмал?
Гарашяр студент,
пагтачы,
монтёр.
Черкез япынжасын атынып,
Сахна
чыкяр йигрими яшлы Лермонтов!

Чыкяр
әхли жуван хыжувы биле
(Ол шейле текепбир, мердем хемише!)
Лермонтов окаяр,
окаяр ене.
Зал болса гүвлейәр:
«Ене-де Миша!»

Иң башкы хатарда отуран гөзел,
Гөзүн айрабилмән, гашларын герйәр:
«Ах!
Сиз середиң! Маңлайы, гөзем,
Йүзем яшлык билен йылгырып дуряр!»
Ах, гөзел, герек дәл йүзүң салламак.
Ол
энтек телпеги агмадык
саллах!

...Гүн гечер:
Эдеби газетде
дүйнки
агшам хакда
хабар языларх хөкман:
«Ол энтек яш.
Йөне, мүмкин зат, мүмкин,

Ондан улы шахыр чыкмагам ахмал!»
Менем ол хабары окарын,
Йөне
Шу хабар болар мең иң агыр йүкүм.
«Сен, үлпет, өзүңден хош болуп йөрме—

Диерин —
Миша ким?
Гурбанназар ким?»

Ине, шу дуйгудан халас болмакын,
Шу дуйгудан аркам болупдыр агыр.
Лермонтов яш шахыр боланы үчин,
Бу ады газанмак агырдыр-агыр.

1965.

БАШЛАНГЫЧ ШАХЫРЛАР

Шейле адат гелйәр гадымдан бәри:
Адам оглы шыгыр язман өлмейәр...

Башлангыч боландыр шахырлаң бары,
Йөне бар башлангыч шахыр болмаяр.

...Шыгыр ёдасыны башдан гечмели,
Язяр бу үлкәниң башлангычлары.

Йигрим яшан башлангычлар язярлар,
Кыркдан ашан башлангычлар язярлар.

Язяр дервезели, челекенлилер,
Язяр пагтачылар, гүл экен эллер!

Бир путлук эл дүшсе кагыз үстүне,
Галам хайдап, җоя газяр дессине.

Гошгы тайяр болар, салынар букҗа,
Букҗа ганат баглап учар редакция.

Отыр йылы җайда эдеби ишгәр,
Эдеби ишгәре эдере иш кән.

Олар газап билен чытар гашларын,
Ише гүмра болуп чекер чилими.

Җогап язар (Шуны тапан яшасын!)
«Гошгыңызың говшак чеперчилиги.»

Чап болмак ислеги ене гүйжелер,
Башлангычлар ирмән язар гижелер.

Эртеси гүн шыгыр язан гүл эллер,
Гечилмедик ерден ёллар гурарлар.

Небит атыланда гөк асман тая,
Чалым эдер «Бакжасарай фонтана!»

Олар канал газар, гүлер, дерләрлер,
Олара гол говшыр дениз, дерялар!

Олар гаршы алар гысып дишлерин,
Дурмушың шовсузлык хем енишлерин!

...Шыгыр ёдасыны башдан гечмели,
Сөййән сизи юрдуң башлангычлары!

Болмаса болмасын «шекер» дилиңиз,
Шинди бәрден гайтсын чеперчилигңиз,

Гой, умумы болуң, сетириңиз кән,
Йөне мен бир зада акыл етирйән:

Сиз ачяңыз ачылмадык ерлери,
Дер дөкйәңиз кагыз билен ере сиз!

Сиз — Поэзияның башлангычлары,
Бу зәхметиң — бейик шахырлары сиз!

1964.

ШАХЫРА

Яшлыкдан сөйгими бердим бу ере,
Онсоң йүрек ненең дагы сөймесин
Өңүмде көвленип ятыр гиң дере,

Гаррапдыр, маңлайы гасынба-гасын,
Ёкары чыкмагы сөйсе ким эгер,
Гой, ол чал гаялы даглара гелсин.

Хан-ха, хол гаяның чүр депесинде
Ав гөзләп, бир бүргүт бакып дур хер ян.
Ашакда, гөгүмтил дерәң песинде,
Ак йүпек дей созулыпдыр ак думан.

Гыгырян! Узага учяр сесим-де,
Даг-дашлары бөвсүп гечйәр ол дурман.
Гайталаяр оны хер даш, гасын-да,
Гайталаяр ал асманам шол заман.

ХУДОЖНИК

Гайгырман реңкиниң гызыл, сарысын,
Яшылын, гөгүнем гуйды гысганман.
Сарп эдип болансоң олаң барысын,
«Гөрнүш!» — дийип, чекилди бир ян.

Көл ерине гөк реңкин гуюпдыр,
Яшылыны чалыпдыр ол «баг» дийип.
Асман гара, гөк, сарыдан доюпдыр,
Мелә гоңры гарыпдыр ол «даг» дийип.

Эчилипдир эли, шүбхе ёк оңа,
Реңкини гысганмандыр ол бир-де.
Хемме зат ербе-ер. Бир кеми, диңе
Җанлы бир гөрнүш ёк тәзе эсерде.

ПОЭЗИЯ ДИЕН ЗАТ НӘМЕКӘ?

Болсаң эгер дирегсизиң диреги,
бир аглап дурана теселли болсаң,
дүнйәң әхли нәхошуның дерегне,
диңе сен, диңе сен еселли болсаң,

сениң сөзлериңи сөзлерне гошуп,
ашык йигит сөййән гызына айтса,
екеже сетириң ядына дүшүп,
бетпәл бет пәлинден ызына гайтса,

гөни баксаң пәк гөзлере баканда,
демир гөзлегинден алтын әкелсең,
ёв гүнүнде бедев ата чыканда,
диңе өңки хатарларда йыкылсаң.

бизиң жуда сөен ватанымызда,
мыдам чөрек билен айдым-саз болса,
узак Хиндистанда тамдыр гызанда,
шоң янында эл серенлер аз болса,

ялан сөз еринде дуруп билмесең,
гурал болсаң дүнйәң дердини сызян,
диңе, диңе сен первайсыз болмасаң —
шудур, мениң пикиримче, Поэзия.

1974.

ҮЧ АТЛЫ

Ресул Гамзатова,
Кайсын Кулыеве.
Алым Көшекова.

Агшамара йүзүн тутуп шемала,
Япынҗасын галгадышып үч атлы,
Бир яйдан гойберлен үч пейкам болуп,
Дага тарап атылдылар хайбатлы.

Обаларың, мазарларың, яйлалаң
Халын сорап, аңры гечип барярлар.
Ёк, үч атлы йөне-мөне баранок,
Олар ганат баглап учуп барярлар.

Узакларда герчеклерне гуванып,
Ак телпегин булаярды Эльбрус.
Олаң биллеринде шапак нуруна
Ханжарлары нур гошярды — элхепус!

Аталардан галан кесгир ханжары
Йөне ере гөтеренок герчеклер, —
Яманлыгы ограм-дограм этҗеклер
Ягшылыга йүрекде ер берҗеклер.

Янларында даглыларың шерабы,
Додак бассаң дамарда ган дынзаяр.
Земин сарсяр бедевлериң гурбундан,
Атың налы ярым ая меңзейәр.

Түркмениң атларам шөхрата байдыр,
Обаларам бардыр сетирме сетир,
Гылыҗы диййекми! — Гыныңдан чыкар,
Соң башың яйка-да, сыгыр-да отур.

Дагларымызың бейиклигне гүваняс,
Аглаяс гадымы мазарлармыза.
Бүзмейин *үзүмниң гүйчли* шерабын
Датсак, голай гелмез азарлар бизе.

Менем гылыҗымы дакып билиме,
Атланарын ёллаң пири гырата.
Сорарын перишде сыпат гоҗадан:
«Айт, яшулы, шол үч атлы нирееде?»

Салгы алып үч атлының угруны,
Сүпүрип маңлайдан сырыгян дерим,
Обаларың, даг-дашларың, яйлалаң,
Мазарлаң дениңден гечип гидерин.

Рехимсиз ханҗардан, гылычдан өлен
Мен диен герчеклең намысын-арын
Рухума сиңдирип, бу ажап дүнйәң
Бетлагамларындан аларын арын.

Бир гызгын сәхрада далҗыгып атым,
Яныи ере берсе, яш дөкүп гөзден,
Еңим билен гөзяшыны сүпүрип,
Үч атлы, делалат исләрин сизден!

«Йигит, сең ниетиң оңат!» дийсинлер,
Пархы ёк, үч атлы, зарындан зарын,
Бизиң кәримизде ягшы ниетиң
Ярым дөвлет дәлдигине агларын.

Ховлугянмы? Гиҗә галян?
Билемок,
Җемлесем-де пайхас-аңымың барын,

Йөне энтек табшырылан гыраты
Сиз дей чапып билмейәнме агларын.

1967.

ДӨРЕДИҖИЛИК ҮЧИН

Шахырлар, артистлер хем художниклер
Тост айтмакдан яңа титрәп, галдырап,
Дередиҗилик үчин арзувлап көп яш,
Дөредиҗилик үчин ичйәрлер шерап.

Өзлерине болан пәк ынамлара
Эндикли көвүш дей первайсыз гарап,
Хем ёлун, хем дөврүң якаларында
Дөредиҗилик үчин ичйәрлер шерап.

Җадыланан төверек дей, гүнлерем
Гечип дур, гечип дур сакгалын дарап.
Шахырлар, артистлер хем художниклер
Дөредиҗилик үчин ичйәрлер шерап.

Нирдендир бир ерден бир адам баряр,
Шылтак арза билен йүрегин сарап.
Бу ерде шахырлар хем художниклер
Дөредиҗилик үчин ичйәрлер шерап.

Узак Сибиристан илинде йөрен
Алымың йүзүне уряр гар сырап.
Бу ерде артистлер хем художниклер
Дөредиҗилик үчин ичйәрлер шерап.

Бир ерде шахырлар терҗимехалын
Язярлар дөвүриң йүзүне гарап.
А бу ерде болса, ундуп дүнйәни,
Дөредиҗилик үчин ичйәрлер шерап.

Терҗимехал нирде, дөвүр нирeде?!
Булаң өз дуймаян бир хасраты бар:
Саглыгың иргинсиз диленйәнинден
Дөредиҗилик соңкы демин санаяр.

Бу кәриң өзүниң хәсиети бар,
Бар онуң газаплы, нәзик гылыгы:
Дөредижилик сени унудып билер,
Эгер сен унутсаң дөредижилиги!

ШАХЫР ХЕМ ЯШЛЫК

Онуң айдымлары мисли бир пейкам,
Адамлаң йүрегне чүмүпдир мәкәм.
Сөйги, яшлык хакда айдылан бада,
Элмыдам шол шахыр дүшермиш яда.

Йыллар гечип, ене ил арасында
Шейле гүррүң чыкяр ол барасында:
«Диңе жуван ынсан, диңе яш йүрек,
Дүнйә шейле айдым эчилсе герек.»

Тәзе ёллар ясап, юмруп кенарын,
Сув акып, долдуран көп йылың жамын.
Гүнлериң бииринде сөйгүли шахыр,
Аманат жаныны беренмиш ахыр.

Шонда ил гөзяшын сүпүрип асса,
Диенмиш: «Вах, айны вагты нерессе...»
Эмма, бак, шахырың шол өлен гүни,
Онуң бир йүз яшы долан экени.

ШАХЫР БИЛЕН УЛУС-ИЛИҢ АРАСЫ

Үлкәм гүйз паслында ненең ажайып!
Ажап онуң гич ачылан гүллери.
Саралан япраклар ховада гайып,
Учуп йөр атланып йүврүк еллери.

Ак пеллерде гүн нуруна бесленип,
Өвшүн атяр ак пагтамыз энайы.
Акарларда сован сувлар сесленип,
Акып ятыр яда салып гүн-айы.

Гырасында машын,
Отлы ёлларнын,
Ак багтымыз ак памыгың кәни бар.

Бир ерлере барян адам эллериниң
Буланшында «Армаң!» диен маны бар.

Бизем чыкдык бу гүн атыз-пеллере,
Гездик юрдумызың оба-шәхерин.
Гүйз гелен экени бизиң иллере,
Яда салып болчулыгын бахарын.

Шыгыр окап бердик аграс гүйз гүни,
Гәми капитаны — инерлермизе,
Нәзик эллериниң памыклыгыны
Ак пагта синдирен гөзеллермизе.

Васп этдик ер сүрүп экин экени,
Шыгыр экен аргынлыгың чәреси.
Гөрдүк ненең,
Ничик якын экени
Шахыр билен улус-илиң арасы.

Гөрүп адамларың ыхласын Сөзе,
Дүшелгеден ол дүшелгә йөрдүк биз.
Бизиң дайханлара,
Дайханлаң бизе
Тешнелигниң гандырлышын гөрдүк биз.

Гезмек,
Гөрмек,
Илиң халыны билмек,
Овал-башда шахырларың кәридир.
Шейле адамларың шахыры болмак,
Дүнъеде етдирмез багтың биридир.

1972.

ЭРБЕТ ГОШГУЛАР

Эрбет гошгы... Олар дүрли-дүрлүдир,
Кәсиниң сувы кән, дузы болса аз.
Кәси бош таңныра ёкардан гачан
Даш себәпли дөрәң якымсыз оваз.

Кәси нәдогрудан ёлуны башлап,
Өзүни мүң дүрли күлпете салар.

Субут этжек болуп нәдогры зады,
Гошгы өңкүденем нәдогры болар.

Кәси болса... Чыкарып бир хокганы,
Ики икиң жеминиң жеделин эдер.
Муны чөзмек үчин бирже ёл барка,
Ол алар-да, эгри ёллардан гидер.

Эгри ёллар шахыр үчин хатарлы,
Йөне догруданам әгә бол, шахыр!
Кәте догры пикриң артыклыгындан
Нәдогры гошгы хем дөрәййәр ахыр.

1965.

* * *

Реңк азаляр поэзияда,
Онда от ёк, гиден такыр.
Болярмы я боланокмы, —
Диңе пикир, пикир, пикир.

Майсаларың тәмиз чыгы,
Сәхерлериң думаны ёк.
Ай нуруна гарк болан
Ак экиниң умманы ёк.

Гөзеллер ёк хош гылыклы,
Сөзлән сөзлери эдалы.
Диш салайсаң гошгулара, —
Эдил демир чейнән ялы.

Нәме үчин бейле болды,
Эйсем акыл көпелдими?
Я-да пикриң гөзлегинде
Дуйгулармыз күтелдими?

Биз шәхерден чыкып гидйәс,
Күйсейәрис белент-песи.
Бейхуш эдйәр серимизи,
Гүлүң ысы, ериң ысы.

ЙЫЛДЫЗ САНАМАҢ

Кәбир шахырлара.

«Едигеним еди йылдыз.
Еди гөчер, еди гонар.
Бу асманда нәче йылдыз?
Оны нәдип санап болар?»

Сиз
Нәмүчин йылдыз санаярсыңыз?
Йылдыз санамаклык ким үчин деркар?!
Бу асманда нәче йылдыз бар болса,
Бу асманда шонча,
Шонча йылдыз бар.

Олары өңрәк санап гойдулар,
Инди йылдыз санап отурмаң ахыр.
Ачылан сырлары тәзеден «ачып»,
Вагтыңыз бидерек өтүрмәң ахыр.

Бу кәрден башга-да хүнәр тапылар,
Гөге бакып өзүңизи гынамаң!
Ери,
нәмә герек йылдыз санамак?
Мең-ә диййжегим шу:
Йылдыз санамаң!

1951.

СОНЕТЛЕР ЧЕМЕНИ ХЕМ ПОЭМАЛАР

СӨЙГИ

(Сонетлер чемени)

I

Өмрүң агажындан дүшүп дур гүнлер,
Гүнлер өмрүң элегинде эленер:
Ыза дөнмек ислэр дэли гөвүнлер,
Гечен гүн шэхер дэл — гайдып гелере.

Хер кимиң геченден бир ахмыры бар.
Менде-де ахмыр бар. Йөне мен хергиз,
Сениң рухуң билен эдерин мыдар,
Мениң бар рухумы дирелден, сервим.

Елумызың чатак дүшени үчин,
Гам чекме. Бу дерди гөтергин мердем,
Урушдан аман-саг халас болмак кын,
Хас кын халас болмак ятламалардан.

Дүшүң, ятламалар, көңлүме хэли,
Саралан япраклаң дүшүши ялы.

II

Саралан япраклаң дүшүши ялы,
Солгун ятламалар гирипдир көңле.
Учурдың элинден арзылы яры,
Инди бир ятламаң сөхбетин диңле.

Көплер кимин, душмасам-да яра мен,
Дуйдум бу калбымда чәксиз дирилиш.
Пәклиге дүшүндим шо дуйгы билен,
Шоң билен башланды иң гөзел дурмуш.

Дуймадым шоң билен гусса-гайгыны,
Сорадым халыңы хер бир гечен ден.
Өңде-соңда иң пәк — асыл дуйгымы
Алып чыкдым сувуң, одуң ичинден.

Еллар кимин узап баряр бу гүнлер,
Елларда душушяр ашык гөвүнлер.

III

Елларда душушяр ашык гөвүнлер,
Вокзал. Фронт. Ал ган өртүпдир гары.
Гысды пенжесине өлүмли гүнлер,
А мен, нәмүчиндир, ене-де дири.

Бугуң этегинде язылдым ере.
Өлдүм. Соң серетсем, ене-де дири.
Берлиниң өңүнде өлдүм мен ене,
Өлдүм. Соң серетсем, ене-де дири.

Сең билен йылындым чыглы земинде,
Сең билен, эй, мениң шатлыгым, гөргим.
Әхли өлүмлери өлдүрдим шонда,
Өзүм үчин, хемем сең үчин, сервим.

Төверек гүммүрди, төверек дәри.
Еллар айра саляр яр билен яры.

IV

Еллар айра саляр яр билен яры,
Өзи болса гидип отыр уммана.

Инди сени бакы дүнъеден бәри
Гөрүп биләйжегим өрән гүмана.

Йөне махал-махал инрик гаралып,
Сени ятлап, ой эдемде узак, яр,
Азашан ёлагчың геймине гирип,
Мениң сөйгим мениң гапымы какяр.

Кәмил болуп, аклым етди бир зада:
Мыдам көңүл арзувына етме ёк.
Бир гезек сөймек бар ягты дүнйәде,
Яшамагам ики гезек берленок.

Хер гүнүң — бир өмүр, бир улы сене —
Сөйги гүнлериниң адаты, ине.

V

Сөйги гүнлериниң адаты, ине:
Хер гүнүң — ачышдыр,
                    хер гүнүң — шатдыр.
Онуң алгебрасын чөзерсиң. Ене
Бирини язансың, икисем ятда.

Мениң сөйгим шейле кәмил чыкыпдыр.
Эгер сен дөнәен болсаңам даша,
Сөйгим гурсагыңа гирип, диерди:
«Сен мени яратдың. Индем сен яша!»

Бир гөрсем-ә, саңа элим етенок.
Бир гөрсемем, рухумда сен, сен голай.
Бир өзүме гөкде йылдыз аз ялы,
Икимизе велин, етерлик олар.

Ятлама-да сары, гусса-да сары.
Ышк леззети көңли гучяр гүнсайы.

VI

Ышк леззети көңли гучяр гүнсайы.
Ол леззет бахардыр яр билен яра.
Баглаң пынтык ярышы дей март айы,
Әхли дуйгуларың пынтыгын ярар.

Шейдип, мана дүшер йигдекче, ине.
Нәдогры яшайшы бирден сазлашар.
Дүшүнер ол айың гөзеллигине,
Лукман болуп гүллер билен сөзлешер.

Ашык йигит билен сөхбет ачма кын;
Шол васп эдер отыр ердәки айын.
Демигип гүррүң бийр саңа гүнүзын,
Ол узын гижә-де тайындыр тайын.

Көңүл өвшүн атмаз ышкың нуруна,
Ашыклар душмаса бири-бирине.

VII

Ашыклар душмаса бири-бирине,
Бир деңзе гуймаса ол гоша деря,
Әхли умыт сиңер ериң шоруна,
Әхли гелҗек гөни гечмише баря.

Мен сени сораглап гезйән дүнйәни,
Сени тапҗак болян шаму-сәхерден.
Бу гүн бу шәхерден отла мүнйәрин
Тапарын дийп башга оңат шәхерден.

Сораг белгиси дей, гараңкы гөкде,
Эгри ай сораглы бакяр гөзлерме,
...Йылдызлар узакда, шейле узакда,
Узаклыгы чалым эдйәр гөзлерңе.

Йүреклер алмаса сөйгүден пайы,
Догмаҗак ялыдыр гүни хем айы.

VIII

Догмаҗак ялыдыр гүни хем айы,
Ашык йигит айра дүшсе ярындан,
Йөне гам чекмекде, хей, маны бармы?
Бу еке-тәк ёлмы ёллаң барындан?

Сөйги хасрат дәлдир.
                    Йүрекде дөрән,
Хич махал гурамаз балдакдыр балдак.

Мен сөйгини белент гөтердим өрән,
Мисли маңа табшырылан ал байдак.

Мен өлерин.
Шейдип мазарам дөрәр.
(Алач бармы — тебигатың эмри бу).
Сөйгим гелип мазарыма бүдүрәр
Хем бир әдим узалдар мең өмруми.

Сөйгим гөзяш дөкер үстүмде гүнде,
Хер хал сәхер түм четинден жыкланда.

IX

Хер хал сәхер түм четинден жыкланда,
Сувы сүйҗән алма кимин даң атар.
Шейдип ярым дүнъе гезен, ыкманда
Гүнүң мис найзасы земине етер.

Сен мениң багтыммы я мениң гайгым?
Багтыммы?
Гайгыммы?
Оны ким билйәр.
Сеслен сен, сеслен сен, эй мениң сөйгим,
Саңа оңат сөзлер айдасым гелйәр.

Мен сенсиз шатлыкда яшадым, арман,
Өрән көп шатлыкдан ядадым-ирдим.
Сени тапсам, шат шәхерде орнуң бар,
Гусса шәхерими багта өвирдим.

Шонда багтым үсте улы гүн догар,
Ругсат беренден соң хайбатлы хораз.

X

Ругсат беренден соң хайбатлы хораз,
Башлар бакы уршы «ёк» билен «барың».
А мен сен барада язарын газал,
Оңарсам гуссамы илден гизләрин.

Өтерин мен әхли деңизден, отдан,
Гой, от билен сувдан болсун язаным.

Сөймек үчин мертлик герек бар затдан,
Сени сөйүп, соңра мертлик газандым.

Дөреди өңүмде гомларың бейги,
Ендим мен олары еңши дей гәмиң,
Белки, мырадына етмедик сөйги
Етен сөйгүлерден кәмилдир кәмил.

Бу дүнъе жемидир (ой эдиң, барлаң!):
Әхли душан хем душмадык ыкбаллаң.

XI

Әхли душан хем душмадык ыкбаллаң
Дүнъесидир бизиң үммүлмез дүнйә.
Душанлары — бир яссыкда укларлар,
Душмадыга — бир яссык аз гөрүнйә.

Шу гүн көчәмизден бир гөзел гечди. .
Ким ол? Ады нәме? Гелипдир нирден?
Ол саңа шейле бир гаты меңзешди,
Сең адыңы тутман, сакландым зордан.

Сен сесими эшден болсаң эгер-де,
Йүрегңи гыярды ол мисли пәки.
Мен нирде янсам-да, доңсам-да нирде,
Сениң рахатлыгңы бозмарын бакы.

Сениң рахатлыгың бар болса эгер,
Үстүнден ловурдап тылла Гүн догар.

XII

Үстүнден ловурдап тылла Гүн догар,
Оңатлыгың хемем эрбет пәллериң.
Онуң өрән улы аладасы бар —
Олам аладасы улы шарларың.

Ёгса онуң өзем мен диен ашык,
Шол ылгап йөр. Оңа пеллехана ёк.
Хер гүнде бәш саны материк ашып,
Шиндем Ай ярына душуп биленок.

Йөне ол йыладяр душмадыклары,
Ая душман, эдйән ахмырна дерек.
Бизе-де, гүн ялы, гуссаҗыклары
Өз нурумыз билен гизлемек герек!

Оңатлык, нур ягса ягмалы вагты,
Сөйүлсе, Гүн догса догмалы вагты.

XIII

Сөйүлсе, Гүн догса догмалы вагты,
Секиз элли гуссаң маңысы ёкдур.
Иру-гич пәк болса ынсаның багты,
Башда сөййән вагты йүреги пәкдир.

Сөйгиң билен маңа берен пәклигиң
Бу башымы белент гөге етирди.
Мениң ыкбалымда сениң ёклугың
Маңа жуда тәмиз гусса гетирди.

Сениң гуссаң билен галдым беленде,
Сениң гуссаң билен өмрүм абатлык.
Гусса сөйги билен дөрән боланда,
Дүнъеде иң тәмиз шатлыкдыр шатлык.

Гурамаз дүнъеде сөйгиң дарагты! —
Ине, адамзадың иң зерур багты.

XIV

Ине, адамзадың иң зерур багты:
Сөйги бет пыгылдан чыкяндыр үстүн.
Сиз шейле бир сөйүң, шейле сөйүлиң,
Гой, гөкде йылдызлаң гөзлери гитсин.

Сөйүп — песлик, пислик көкүни гырың!
Сөйги билен сөйүң! А сөйги гиндир.
Хер хал гечмишимден ёкдур ахмырым,
Чүнки мең гечмишим—сениң сөйгиңдир.

Сениң айдып етишмедик сөзлериң,
Яңакда гижеден ыз галан халың,

Сениң мени гөзләп йөрен гөзлериң, —
Шудур әхли течен, гелҗек ыкбалым.

Гөр, эййәм иңриге гарк болупдыр ер,
Өмрүң агаҗындан дүшүп дур гүнлер.

МАГИСТРАЛЬ

Өмрүң агаҗындан дүшүп дур гүнлер,
Саралан япраклаң дүшүши ялы.
Ёлларда душушяр ашык гөвүнлер,
Ёллар айра саляр яр билен ярын.

Сөйги гүнлериниң адаты, ине:
Ышк леззети көңли гучяр гүнсайы,
Ашыклар душмаса бири-бирине,
Догмаҗак ялыдыр гүни хем айы.

Хер хал сәхер түм четинден жыкланда,
Ругсат беренден соң хайбатлы ҳораз,
Әхли душан хем душмадык ыкбаллаң
Үстүнден ловурдап тылла Гүн догар!

Сөйүлсе, Гүн — догса догмалы вагты,
Ине, адамзадың иң зерур багты!

250 000 000

(Публицистик поэма)

I. ГЕЛЕН ДӨВЛЕТ

Шәхермизиң көчелерин сүпүрдик,
Агартдык жайларын — гөзүң гамашяр.
Гуран агачларың барын гопардык,
Тәзеленен багда гушлар сайрашяр.

«Хо-ол керпиҗи ёлдан айырың басым,
О бирден бүдүрәп йыкылаймасын!»
«Көчәмизиң көчә сыгмаз җахылы,
Сениң, валла, болуп йөршүң нәхили?»

«Кес-ә шу шаханы, дегмесин келлә,
Ине, мунуң болды, хай, берекелла!»

«Хо-ол хаяты йыкың-юмруң. Я-да Бежериң,
Меңзесин белли бир зада!»
«А-хов, булут!
А-хов, бөлежик булут,
Дурма ахыр Гүни перделән болуп.

Тутук Гүни гөрүп, гыгырар вели,
Дегмез адамларың хич зада эли.»
«Сениң ишиң шейле, гарагол шемал:
Аяк алдыгыңа өвүсмели дәл.
Сагымдан өвүсдиң, чепиме гечдиң,
Эгер, валла, халыс йүреге дүшдүң!

Болар ахыр, өңе аламда чәйнек,
Йүзүми мылайым сыпап гечәймек!»
...Бирден яңландырып беленди-песи,
Эшдилди чаганың нәзижек сеси.

Гелен дөвлет!
Гел, бу дүнйә чагажык!
Эййәм элҗагазңа даңдылар багҗык,
Ким сен?
Эйнштейинми?
Гагарин?
Саады?
Атаң гөзләп отыр мынасып ады.

Хер адамы җандан сөен бу дөвлет,
Сениң доглуш тоюң өрәң гиң тутды.
Бу Шарың дердине эм эден миллет,
Гөр, ики йүз элли миллиона етди.

Биз бу гүн мисли бир
Бир күкрекдәки
Бакы гележеге үмзүген гөвүн,
Долдур элиндәки булгуры сакы
Биз Ики йүз элли миллион бу гүн!
Түвелеме!
Гөк дирейәр дийәмиз,
Узадан ермизе элимиз етҗек.
Хер адам башына — багтыяр Хәзир!
Хер адам башына — Багтыяр Гелҗек!

Дога дек гайталаң гөзел сөзлери:
Билмесе, яныңда дурана өврет —
Дүнйәм үчин еңил болсун аягы,
Гелен дөвлет!
Гелен дөвлет!
Гелен дөвлет!

II. БИЗ

«150 000 000 уеса
Шу поэманың ады»

В. В. Маяковский.

Нәмеден башланды?
Илкинжи сапар
Сәхер яңлананда «Авроран» сеси,
Адамы эзмәге мүңләп ёл тапан
Көне дүнйәң сарсды йылчыр келлеси.
Бу дүнъе,
биpхили,
гөркүне гелди,
Адам Хапа дийди: Гөтерил инди!
Ай гызам шейле бир овадан болды —
Тәк өзүн гойбермек хатарлы инди.

Гойман Маяковский пут пенжесинден,
Атяр галамыны — найзасыны ол.
Ченәп көнәң дайы, дайзасына ол,
Мешхур РОСТА-ның пенжиресинден.

Ленине дынчлык ёк, бир сагат, бир дем,
Чайы илкагшамдан алды демини.
Тутдук әгирт ишиң башыны,
Индем,
Биз алып чыкмалы ахырна ченли.

Ол сүртелип янды чакмак дашы дек,
Янды — түмден соңра дөрән ал шапак,
Тәлейи — хеммәниң башыны чекмек
Хемем хеммәң пайы билен яшамак.

Ватаның хесрети эссин аянда,
Цыган мукамының басансоң йүки,

Эмигрант гойберйәр чекгеден окы
Пешенели
Париж ресторанында.
Мекир Англияның илчиханасы.
Дур Руссияң «екирилен чагасы».

«Бу бендәниң дерди бираз еңлесин!»
Сыпаярлар едигатлык еңсесин.
Бир гаты —
дайханың дериндеи дөрән,
Бир гаты —
чагалаң «чөрек» сесинден,
Бири —
эсгерлериң гөрүнден,
Бирем —
Петербургың «Ганлы екшенбесинден»
Бири —
Ленаң кенарында акан ган,
Бири — шерден,
Бири — дерди Уралың.
Ол — дер биле ганы яга өвүрйән
Көне дүнйәң тапан көне гуралы.

«Мунуң дердин нәдип еңледин болар?»
Өзлерниң еңсесин сыпады олар.
«Харамылар!
Үфлис галан гедайлар!
Иса, гора большевигиң шеринден.
Булар җай вагтында
Тутдулар җайлап,
Бизиң зынҗырмызын говшак еринден.

Зыяны ёк,
Гүнбатардан гелерис,
Мерги болуп,
демимизден сыпмазлар.
Башларына шейле оюн саларыс, —
Шо-ол ерин япмага япрак тапмазлар.
Аҗың аңы болмаз, достум Ипполит,
Өңлерне сүңкҗагаз окларыс вели,
Бири-бирин гемирерлер ит болуп,
Йүз элли миллион —
Ленинин гулы!»

Хава, шол ачлыгың газап гышында
Биз дәл —
өйсүз шемал чекенинде зар,
Гызыл гвардиячы, одуң башында
Маяковскиң «Сол маршыны» окаяр.

Хохол йигит түпенине сөенип,
Ода чоюп орак күйсән эллерин,
Яда саляр: әкләп-сакладпы сөйүп,
Гүнебакар,
Картошкалы меллегин.
Он дөрт дөвлет
он дөрт ерден китүвли,
Гейимем,
пикирем галып бичүвли,
Чозанында,
Ач-хор йүз элли миллион
Лениниң перзенди —
Лениниң несли —
Мисли бир полатдан дөрән бастион —
Бу хачлы йөришиң өңүни кесди.
Соңра,
көп йыл соңра,
ёлуп сачларны!
Бу ач хем яланач,
мысапыр, «генде»
Адамлаң шол гүйҗе хөтде геленне
Дүшүнип билмедик надан алымлаң
Деңи-тайсыз сөвешлери башланды.

Биз жуда көп датдык җебри-җепаны,
Көп яралар галды җепалы тенде,
Сиз тойлар бердиңиз атлы Чапаев
Өлүме дәл,
ровайата гиденде.

Гүн — сиз үчин Гүн дәл,
Ай — сизе Ай дәл.
Олар бир теңңәниң ики тарапы.
Бу тәзе дүнйәде
тәзе бир Адам,
Йүз элли миллион сизи танады,

Танады —
герсhинден акан дер биле,
Танады —
ир өлүм, ажы ер биле.
Танады —
паровоз пежинде Лазо
Яныл, дөненинде бир гысым күле.
Шоң үчинем гырасында чуң оюң
Чызгады-да дамар баглан билегин,
Дийди:
«Ялан!»
үндевине Толстойың,
Шарпыга гоймады ики дулугын.

Дөрт-дөрт болды,
Бәш-бәш болды.
Алты-алты.
Соң йүз элли миллион
Болжагың, ине, —
Учгурың элинде гачаң, Антанта,
Деникин, Юденич, Колчагың биле.

Ганы-да ак,
Гейми-де ак,
Атдан йыкылан Колчак,
Гыгыряр,
Көмеге чагыряр:
Атлан ата,
Антанта!
«Хош гал, мистер Колчак!
Юденич, хош гал!
Чыкармаз Гүнбатар сизи ядындан.»
Антантаң дилинде екеже дога:
— Иса, гора большевигиң одундан.

Ёк!
Бизи гундагда богмак ниреде,
Биз ачлыкда ит дей хыңранма дерек,
Иң соңкы сүңк ятанында арада,
Шоң барына разы болдук муң гезек.

Дерегине революцияң толкуны
Атланды-да,
Атлантикаң гершине.

Узак юрдуң үмсүм ятан халкының
Душүндирди,
аян этди херсине:

Багтдыр — тен бермек ил азатлыгна,
Деңсизликде биллеримиз гөнелмез...
Душүндилер
гөзлемели затларна
Аляскада гызыл гөзләп йөренлер.

III. ЛЕНИН

Ленин өлди.
Ол тәзеден догулды.
Ол бирден,
бакыет,
өрбойна галды.
Шонуң чала сүзлен гөзлери билен
Бу дүнйә серетмек кесбимиз болды.

Ненең беян этжек ол гүнки ясы,
Дерт нәдип эгсилер?
Сөз тапжак нирден?
Йүз элли мильоның иң бир Эсасы,
Иң бир Садасыны йитирдик бирден.

Гынанч.
Элхенч гынанч.
Бер-дә гөвүнлик...
Бәрде гөвүнликде маны бармы, хей?!
Биз хеммәмиз гамдан яңа дүвүлдик,
Бәш бармагың бир юмруга дөнши дей.

Дымды паровозлар, локомотивлер,
Егшерип астында улы хасратың.
Молладыр поп дога окамадылар
Түвелейне душуп бу харасадың.

Дөвүр
Шөвүр чекди онуң башында,
Гамдан яңа ак гөрүнди сачында.
Илат Ленин сары акды-да дурды,
Йүз элли миллион — алкышлы адам
Нурана йүзүне бакды-да дурды.

Нириде енсеси?
Нириде гарны, —
Пишеге сөенип — агыр межалы,
Лениниң янына баряр бир гарры,
Итиниң бойнунда Георгий медалы.

Аяз ялан йүзлер бир гара күндүк,
Дурус — гарры, зенан, чага, йигит кән.
Аң билен дәл,
йүрек билен дүшүндик.
Бизиң баша дүшен бу агыр йитгә.

Гөзяш дәл-де, бузды,
Монжук дей бузды,
Шол гүн гөзлермизден ере гачан гам,
Хасрат харасатды шуввулдап дурды,
Гамдан яңа ёкды гачып аталган.

Хасрат гүни — улы өсүш көңүлде,
Кәте боржумызы артдыряр йитги.
Шонда хер ким өз-өзүниң өңүнде
Эп-эсли,
Эп-эсли сапланды гитди.
Чүнки, хер йүреге, хер бир көңүле,
Ленин бакы гирди пәклиги биле.
Душманы бирехим дарайшы биле,
Акыла-пайхаса гарайшы биле.
Өзүниң деӊ-тайсыз пәхими биле,
Эжизе-мазлума рехими биле
Ленин бакы гирде йүреклермизе.

IV. ОТУЗЫНЖЫ ЙЫЛЛАР

«170 000 000-ым гарашяр маңа!»

Валерий Чкалов.

Хемме зат тәзеди,
Тәзеди йүзлер.
Десгалар тәзеди
Тәзеди сөзлер:

«Стахановчылар»,
«Турксиб»,

«Бәшйыллык».
Коммуна,
Умумы ятакханалар.
«Ликбез», домна, ак пагталы ханалар.
Уралда Магниткаң жуван жошгуны.
Кәте ише гарынлармыз бош гелдик,
Эмма мыдам жүбүлермиз гошгулы.

Әвмезлиге, хаяллыга өвренен
Шол ыраныл гелйән чаман дөвүриң
Завод турбасыны дүртүп бөврүне,
Дийдик: «Өңе, дөвүр»,
Биз сең хөвүриң!»
Дөвүр шонда байдакларда парлады.
Гудок болуп чекди дүнйә жарнама.
Дүнъе бейле өзгериши гөрмәнди,
Дүнъе саташманды бейле пермана...

Хеммелер ашыкды.
— Ханы, Акмырат,
Айт, гардаш, ким гөзеле ашык сен?
— Вах, дост, йүрежигим баряр-ла эрәп,
Комсомола,
Комсомола ашык мен.

Айт, сен, Вепа дост,
Сен киме ашык?
— Вах, сөйгим — шыпа, дост,
Дур гайнап-жошуп.

Угрунда көеним,
Йүрежиги сап,
Мең бакы сөеним —
Гызыл Ынкылап!

— Айт, сен, Островский,
Йүрегиң жошуп,
Бу говгалы гүнлер
Сен киме ашык?

— Батгада батмаян
Гадама ашык.
Полат дей тапланян
Адама ашык!

Эне Кулыева —
Гахрыман гелин,
Сен киме мүдими
Багладың гөвүн?

— Бүренжегин айлап
Зыңана ашык.
Гүндогарың азат
Зенанна ашык!

Сахы Жепбар гөк чай башында дерләп,
Зовладяр: «Еңишлең бары бизиңки.
Ишләң, зәхметкешлер, голларңыз чермәп
Бу ягтылык, тәзе дөвран бизиңки!»

Айдымларда, адамларда, ёлларда
Гөрүлмедик-эшдилмедик херекет,
Ак пагтасы дынзап дуран пеллерде
Гүндогарың азат гызы Мемлекет.

Тарых он едиден башлап яшыны,
Гайнаяр,
ойнаяр мисли бир Хазар.
«Ага Юсуп гызардып дур дөшүни!»
Язяр «Батрагыны» Ораз Тәчназар.

Узак Ванкуверин аэропортунда,
— Йүз етмиш миллионым гарашяр маңа
Диенде, Чкалов,
«Ол нә доллармы?» —
Дийип, сораг барын бердилер саңа.
Алгыр гөзлерини алардып-ченәп,
Дийдиң:
«Ёк, Америка!»
Дийдиң: «Ёк, женап,
Бизиң СССР-де доллар бир шайлык,
Чүнки, адам билен өлчелйәр байлык!»

Йүз етмиш миллион
Партбилетлилер,
Комсомол билетли,
Пәк ниетлилер
Гич ятдылар,

Ир турдулар,
Шейдип, алты пишек артык урдулар,
Шейде-шейде максатларна етдилер, —
Бу тәмиз сәхериң большевиклери,
«Чөлүң хем бахарың большевиклери!»
Тәзе баглар өрбоюна галярды,
Тәзе жайлар өрбоюна галярды.

Галярды өрбойна асырлар бойы
Ынсан бейнисинде баслыган пикир.
Тоя меңзейәрди адамлаң тойы,
Дайхан бу халына эдйәрди шүкүр.

Өрбоюна галяр пәклик, азатлык,
Өрбоюна галяр Советлер юрды.
Өрбоюна галяр эшрет, абатлык,
Гөвнүне, Ер гөге товусып дурды.

Йөне ынсан үчин тайынлап ясы,
Зәхер гатмак үчин ынсан тоюна,
Гара мерги — фашизмиң ыхласы —
Тевтон гылжам галярды өрбоюна.

Эййәм Европаның ортарасындан
Орта асырларың ысы гелйәрди.
Гомер, Байрон, Омар Хайям, Пушкинден
Гитлер газап билен «арын» алярды.

Эййәм «Майн кампфы» окаярдылар
Фашистлер гижелер эли чыралы.
Фашизме көпен докаярдылар
Силезияң мешхур докмачылары.

Дине Брест дәлди шинди роваят,
Ган дәл,
Ал шапага боялыпды Дон.
Китап окап,
Ишләп йөрйәрди рахат
Ёв гүни баш гойжак йигрими миллион.

Энтек олар ашык,
Вепалы достлар.
Өлмек бирниң келлесине геленок.
Хатынь рахат,

Александр Матросов
Гөвсүн герип, өрбоюна галанок.

Энтек дул галанок,
Гөзяш дөкенок.
Мәхрибан үлкәмиң гөзел гызлары.
«Тёркин» ёк,
«Карелия жеңңели-де» ёк,
Ёк топракда дел әдиклең ызлары.

Ёк, шинди Ленинград ачлык чекенок,
Шостакович мешгул хош сазы билен.
Энтек бу затларың бириси-де ёк,
Йөне болар,
болар,
барысы болар!

Бахар гелер йүзи гара думанлы,
Меңземез өң гечен мүңлерче яза.
Вагтындан өң агып гайдар арманлы
Житомириң янындакы берёза.

V. ТАРЫХ

Мениң йүрегимде
Улы сөз ятыр,
Оны дүнйә жар эдейин нененңси?
Бары-ёгы ойнам саны
йөнекей
Харпдан дурян
Мен бу агыр жүмләни
Йүрегимде есир кимин сакладым.
Эгер уршуң әхли жебри-жепасын,
Онуң авусыны тәсин гүйч биле
Шу сөзе сиңдирип берседилер.

Вах!
Мен бу планетаң гелжеги үчин,
Мен ынсан багты үчин
Шол ажы Сөзи
Ажыдәне эрик кимин гайгырман,

Гашым чытман,
Чейнэп-чейнэп ювдардым.

...Бир вагтлар
(Эгер худай догруданам бар болса,
Худай билсин,
Хайсы дөвүр-заманда)
адамлар бир үчек астында ятып,
бир сачак башындан өрерлер экен,

Ол,
элбетде,
алтын асыр болупдыр,
Бири хеммәң хатырасын сакласа,
Хемме бири үчин болупдыр дирег.
Ол дөвүрлер
Жуван гелин мысалы
Перзендиниң шат гүнүне гуванян
Бу планета,
Гайгы нәме?
Хасрат нәме?
Аң билен эдилйән эрбетлик нәме?
Билмән,
Юмшак мәхир салланчагында
Адамзат яшлыгын үврәп саклапдыр.

Йөне гүнлерң бири
нәхили хайп,
Оларың ичинден бир нәкес дөрәп,
диенмиш:
«Ине, шу, шу-да Менинки!»
Шонда гүн йүзүне перде чекенмиш,
Улы хасрат ховпун аңып, бат биле
Силкинип гиденмиш
бу Планета!

Шейдип,
уршуң ере дүшен дәнеси
пынтык ярып,
гызган кимин өсүпдир,
Шондан кән йыл соңра,
Хатда чага-да
Яз ягышлы гечип,
доганда өрән

Ажап әлемгошар,
бөлүшип башлан
Онуң учмаха ят элван реңкини.

Шондан кән йыл соңра
Ачгөз адамлар
Элван толкунларын кенара урян,
Ая ашык болуп гайнаян-жошян,
Өрән азат, эркин дүнйәң сувларын
Бөлүшип башлан.

Соңра,
Хас соңурак
Ерлер бөлүнип,
Планетаң йүзи чызыкдан долан.
...Шейдип, багт гурмак болупдыр када
Башга бириниң хесретиниң үстүнде.

VI. ЗОЯ

«200 000 000-ың хеммесини
асып чыкып билмерсиңиз»!

Зоя Космодемьянская.

Эже, мәхрибан эже,
Ек менде арман.
Гел-де от окла пеже,
Бираз үшейән.

Сениң сөйгүли гызың
Үшейәр бираз.
Берйәр ханжарың ызы
Йүреге азар.

Гелсене, гел, жан эже,
Мен чага дейин
Ләликсирәп чалажа
Сачың өпейин.

Сыкылыпдыр овурдым,
Дөшлерим, эже,
Мени нәдип догурдың?
Нәмеден, эже?

Полатданмы, дашданмы,
Я башга затдан?
Горкамок хич өлүмден,
Халкадан, отдан.

Эрте богулар дамак,
Иленде халка.
Нәмә герек агламак
Эже, сен ялка!

Асман элек элейәр,
Ак унданам сап —
Ягяр, ягяр мымык гар
Памыга меңзәп.

Бу гүн не әрбет хова,
Увлаяр гүжүк.
Сен нәхили, Москва,
Халларың ничик?

Ганлы пенжесин серип,
Геленсоң хайын,
Сениң үчин дөш герип,
Өлмәге тайын.

(Башардармы, эй өкүз,
Ган күйсән акмак,
Бизе гелип, ики йүз
Миллионы асмак?!)

Гөвне алма өленми,
Гөзлериң яшла.
Этдим эде биленми,
Инди багышла.

Ватан, жуван яш биле,
Сарпаңы тутдум.
Бейгелтжекдим иш биле,
Өлүп бейгелтдим!

VII. ТЕВТОН ГЫЛЫЖЫ

Тогалак Земин,
Тогалак Шарым.

Багтлы, Хасратлы, гожаман Шарым,
Гожа Галилейиң айдышы ялы:
«Хер ничик-де болса айланып дурсуң!»
Бу хакыкат ики гезек икиниң
дөрт болшы дей инди аян хер киме.

Йөне хэзир шейле тохум яшаяр.
Йөне хэзир адам хамына гирен
адамының иң бир ганым душманы
Сениң херекетиң дурузжак боляр.
Сени иңңэн улы,
Мукаддес багтдан —
Айланмакдан дындармага чалышяр.

А сен хем овадан,
Хем иңңэн гүйчли,
Хер ничик-де болса,
айланып дурсуң.
Айлан Шарым,
Айланайын адыңдан!

Олар сең гөвсүңден
сениң демриңи,
сениң поладыңы,
мисиңи алып,
сең кастына,
адамзадың кастына
Домналарда
Тевтон гылжын гуйдулар.

Хачан сең гөвсүңи илкинжи сапар
Яшайшың кастына башын гөтерен,
Мүң нэлет окалан
Тевтон гылыжы,
гана боянында,
шей дийдим саңа:
«Сен диңе бир салланчак дэл экениң,
Сен уруш пидасы адамлар үчин
Мазарыстанам!»

Биз өлйэрдик.
Фашизмиң гүллеси
Бизиң гөвсүмизи ярып гечйэрди.

Гой, ол элхенч болсун,
Гой, олаң дердинден эленсин йүрек,
Эмма мен Освенцим,
Закзенхаузы
Хич вагт!
Хич вагт —
өмрүм өтинчә —
Чыкарман ятдан.

Метал эредилйән
Домналар ялы,
крематория печлериниң узын гүн
адам түссесинден буругсап дуран
турбалары — мениң ядымда!
Хакыкатың хем пәклигиң хут өзи
Чагажыклаң газлар билен богулып
өлдүрилиши — мениң ядымда!
Бизи эдил,
одун ялы,
гайгырман
якып,
күлүмизи ере дөкдүлер.

Булаң хеммесинем шол ирки нәкес
тайпасының бизе гелип етени
гөзүн гырпман,
гашын чытман эдйәрди.

Сениң иңңән улы болушың ялы,
Иңңән улы сөйги берипсиң маңа.
Мен дурмушы сөййән!
Өмүр шерабын
Соңкы дамжа ченли ичмәге тайын.

Сениң багтың үчин,
Гелжегиң үчин,
Сениң өз деряңдан,
гүл, топрагыңдан
өнен адам чеп дөшүнде Коммунист
Партбилетин гөтерип,
Уршуң гаршысына!
Уруш ыглан этди!

VIII. 20 000 000

Ол (уруш) улы бетбагтлык өленлер үчин,
А дирилер үчин ики эсседир.

(Ирки гошгулардан).

Диййәрлер
урушдан соңкы бахарлар
Шейле бир гүл ачды белорус дүзи,
Нәзик шемал өвүсенде сәхерлер,
Нур чайылып,
гүлди гүллериң йүзи.

Гөзлериң гамашяр баксаң реңклере,
Сырдамды, ган ялы гызылды гүллер.
Дурналар гең галып бакдылар ере:
Хич ерде бейле гүл гөрмәнди олар.

Хей, дүнъеде гөрүп-эшден бармыкан:
Яз тоюнда барып элван дүзлере,
Гүли ысгап, ойнап-гүлмели зенан
Хесрет билен яш гетирйәр гөзлере.

Гара иңрик гапланында дүнйәни,
гөрйән иңрик ялы гуран энәни.
Гүллериң йүзүнде дамҗа дәл — симап,
Гуран эли билен гүллери сыпап,
Диййәр эне:
«Йитип гитмеди хердем,
Вах, баламың ысы гелйәр гүллерден!»
«Вах, ярымың ысы гелйәр!
Вах, какамың ысы гелйәр!
Агамҗаның, уямҗаның
Ысы гелйәр гүллерден!»

Хо-ол аңырда эдалы хем мылайым
Сырдам яш берёза батыпдыр оя.
Кимкә ол?
Олеся?
Маруся?
Лайне?
Белки-де, Зоя?

Биз өңем сөййәрдик гүл тебигаты,
Йөне ахмыр, хесрет ичре, гөр, инди.
Йитгимизи ювдуп земиниң гаты,
Ол бизе хас якын, эзиз гөрүнди.

Нәче пида!
Нәче пида!
Көййәрис!
Хайсы дөвлет чекип билер мунчаны?
Шоң үчинем хесрет билен сөййәрис
Ашгабадың меркезинде Гунчаны.
Бизе багам — Адам,
Гүллерем — Адам,
Адам — Украинаң рейхан ләлеси,
Асса басың,
Салмаң земине аграм,
Эсгериң ярасы агыраймасын.

Белорус энеси ят эдйәр оглун,
Столуң башында саклаяр орнун.
Эмма хатасында — үмсүм раятда,
Үч оглы дашында, бириси Ятда.

Эне үч оглуны өерйәр —
Ятда!
Иргинсиз игини эгирйәр —
Ятда!
Гөзлеринде нем ёк — гурапдыр чешме,
Агтыгның тоюнда сечйәр ол пишме.

Яралар битишйәр йыллар геченде,
Хеммелер танс айлавының ичинде,
Эмма диңе эне бир чола четде,
Чүнки иң овадан Дөрдүнжи
Ятда!

Ине, отуз йылдыр сениң гиденйң
Эмма гарып энең саклаяр орнуң.
Бу үммүлмез Ватан,
Мердана Ватан.
Йыл гечип дурса-да хатарма хатар,
Хич махал гелмежек,
Хич махал галмажак Йигрим мильёның
Сачагың башында саклаяр орнун.

Отуз йыллап ундулмаян болсаңыз,
Ятланян болсаңыз арман-ядаман,
Өзлериңиз билмесеңиз-билсеңиз —
Болмалы Сиз өрән оңат адамлар.

Болмалы сиз өрән оңат адамлар!
Чүнки хер сагатда
Хер бир әдимде
Бу дүнйәниң сизден миннетдар оглы,
Сизи асыл чыкаранок ядындан.

IX. ЕКЕ-ТӘК ЭНЕ

Хатда иң йөнекей,
ужыпсыз җандар,
Айдалың,
гарынҗа агзы саманлы
егшерип ёлумыз кесип геченде,
Җошгун билен диййәс:
«Ине, зәхметкеш!»

Эгер адам маңлайындан дер сачып,
Айдалың,
Заводда ишлейән болса,
Чын йүрекден җоша-җоша диййәрис,
«Ине, зәхметкеш!»

Эмма гүнләп,
айлап,
хепделәп,
йыллап,
Хатда мүң асырлаң довамында-да
Херекетин сәхелчеҗик тогтатман,
мыдам шол бир ёлун гайталап дуран
Бу планета,
адамлардан четде дуран мысалы,
Не бир гөзе илди,
Не диле гелди.

Бахар дурналар сүрүси геченде үмүр мысалы
Я-да алгыр чал бүргүтлер тапанда гөкде
высалы,
Адам диен нәме үчин

Нәме үчин гөге бакяр,
Земиниң чөзгүди асманда ялы.
Нечүн ганат бекләп адам хыялы,
Учурды асмана Икар, Дедалы,
Учурды — халы.

...Гиже-гүндиз айланып дур бу Земин,
Ики гезек икиң дөрт болшы-кимин.

Учды адам!
Учды!
Ганатын герди!
Шол адамлар ничик батыр йүрекди.
Йөне ериң дердин селҗермек үчин
Энтек хас беленде галмак герекди.

Пес гөрүнди асман.
Ене галынды.
Ашакда дерялар яп болуп акды.
Эмма чигшип барян ынсан дердини
Гөрмек үчин хасам галмак герекди.

Соң ене галынды.
Йөне земиниң
Дерди-азарыны билмәге дерек.
Екардан бомбалар ягып башлады.
Инди-хә хас бетер Бейгелмек герек.
Шейдип, хайран этди бир гүн ер Шарын,
Йөнекей рус йигди Юрий Гагарин.
Галды бир гүн песликлериң үстүнден,
Галатчылык, месликлериң үстүнден.
Галды!
Гөрсе Земин — бир рахат раят,
Не серхет гөрүнйәр, не-де бир бейик хаят.

Диңе гызыл — ала-мавы өвүсйән,
Әлемгошар билен бәслешйән кимин,
айланып йөр гөзел,
элхедер аман,
Йүреге мәхрибан еке-тәк Земин.
Еке-тәк энемиз!
Еке-тәк сөйги,
Хей бейле сөйгинем бормы депеләп,

Үч миллиард адама еке-тәк дуйгы,
Бизиң ыкбалларымыз кимин еке-тәк!

Айланып йөр суваранмыз, экенмиз,
Бугдаймыз баш ырап авара еле.
Айланып йөр гызгын ганлар дөкенмиз
Әхли габрыстаны,
Боссаны биле.

Гезип чыкса болҗак юртларың барын,
Елкенне ел берип чыксаң Хазардан.
Бир йөнекей йигит
Юрий Гагарин
Гөрди бар Земини еке назарда,
Тутушлыгна гөрди,
Томаша этди
Гүн батмаян юрдуң җуван языны.
Гөрди —
бир-бирине гысылшып ятыр
Магшук кимин Европадыр Азия.

Америкаң кенар оюклары бар.
Африканың кенар оюклары бар.
Эмма бирикдирсең,
Гошсаң олары,
Гең галмалы, бир материк дөрейәр.
Гарамы, сарымы, акмы, гоңурмы,
Ачык гөвүнлими, тутук-гыңырмы, —
Йитип овнук тапавутлар-гылыклар,
Топрагы агдаран,
Оңа җан берен,
Чаганың үстүнде ганатын герен,
Бир дилде догулып, бир дилде сөзлән,
Бир дилде бегенип, бир дилде бозлан,
Шахына уранда эндамы сызлан
Бүтеви Адамзат өрбойна галды.

Йитди овнук-ушак гайгы-алада,
Овнук-ушак еңиш,
Гыначдыр Шатлык,
Галды өрбоюна җепакеш Земин,
Улы Хасрат,
Улы Шатлык,
Абатлык.

Мениң бу жарнамам долуп поэма,
Диңлесин Америка, Япония, Эйран:
Ер — яшамак үчин етерлик хеммә,
Эмма уруш үчин дардыр ол өрән.
Земин —
бәш харп бу ләхениң биняды,
Әхли улы затлаң гысгадыр ады.
Зәхмет!
Ер!
Мама!
Ил!
Несил!
...Инди сениң сынаң
Дәл сениң сынаң,
Ол — локатор кимин дуйгурдыр өрән.
Ериң о четинде ярылса мина,
Сарсгынындан шакырдаяр пенжирәң.

Болды.
Бесдир өз төрүнде яйнамак,
Дувланып овадан, рахат багтыңа,
Мен ики йүз элли мильёның багтын
Арзув эдйән дүнйәниң бар халкына.

Фашизм бу дүнйә саланда талаң,
Советлер юрдуның мерданалары
Өзгәң багты үчин берди жанлары —
Багты үчин Испанияң, Италияң.

Ятырлар
өзгәниң багтыны горап,
Өзге топракларда жуван йигитлер,
Сөзүң долы манысында,
Иң бейик, иң оңат, чын мысалында
Интернационалистлер!

Чүнки,
тарамы, ак, сарымы, гоңур,
Ачык гөвүнлими, тутукмы, гыңыр,
Йитип овнук тапавутлар, гылыклар
Топрагы агдаран,
Оңа жан берен,
Чаганың үстүнде ганатын герен,

Бир дилде догулып, бир дилде сөзлән,
Бир дилде бегенип, бир дилде бозлан,
Шахына уранда эндамы сызлан
Бүтеви Адамзат өрбойна галды!

1973—1974.

МУКАДДЕС ЯЛАН

ГИРИШ

Багтлы олар деңлеринде өленлең!
Йөне ёвдан гүррүң чыкса кәярым,
Сен нәме,
Урушдан гайдып геленлең
Гүнлери яг билен сүйтдүр өйдйәрмиң?!

Тенинде йитирип уруш окларын,
Өйлерне доланып
Ахыры олар,
Хич заман
Земинден галмажакларың
Ишлернем этмели ахыры олар!

Шолар ахыр
Мердиң барып ятаны!
Бейле сынаглары ким гөрди энтек —
Илки автоматлы горап Ватаны,
Соңам күл үстүнден юрды дикелтмек.

Энә теселли-де бермели шолар,
Якмалы-да — ожакларың өченин.
Булаң үстүне-де көне яралар
Шол гозгап дур,
Яда салып гечени.

Башга-башга юртлаң мейданларында
Хем гызыл ган дөкүп,
Хемем гара дер,
Олар диңе белент Ватанмызы дәл,
Дүнйәни урушдан халас этдилер.

Урша хөтде гелип,
Доланан әрлер

Гүл-пүрчүге бүрәп дегре-дашыны,
Бир гара даш кимин гөтерип йөрлер
Йүрек билен Аның
Хакыдасыны!

Унутмаң Икинжи җахан уршуны,
Онуң Хакыдасын совурмаң еле,
Сөййәр олар
Дүнйәң абат дуршуны,
Бейик
Адамчылык
Сөйгүси билен!

I

Ким ол?
Багтлымы я-да шор маңлай?
Нәме ислеги бар ягты дүнйәде?

Сары салгым алаңларың үстүнде,
Сары салгым — хер депеде,
Голда бар.
Гүн ере ёллаяр яланач ховрун,
Ерем оны гөге тарап ёллаяр.

Йай берип отуран күмүш вагонлар
Тигирлерин отлы чәгә урупдыр.
Бәрик гелен,
Ене бир ере гитҗек
Адам тигир үсте дурмуш гурупдыр.

Инче симде,
Йүпде серилип гойлан
Гейим, простынлар, яссык дашлары,
Солгун көлегеде ятан гүрҗүлер,
Буравлайҗыларың «яссыкдашлары».

Вагонлаң өңүнде алада билен
Тагта,
Ондан-мундан эдилен хаят,
Бир пасыл ундулып,
Индем ачылан
Чөлдәки дурмуша шаятды шаят.

Газетиң ишгәри өзүңе белли,
Мыдам ёллар танапыны чөзмели.
Соң адамлаң иши
Аладалары,
Ыкбаллары хакда бир зат язмалы.

Гүн агыр яныны беренде ере,
Иңрик гуршанында әхли умманы.
Узак ёлдан арып,
Бир дүшек исләп,
Болдум буравлайҗың таңры мыхманы.

«Иним,
Палав, чорба хеззетим-ә ёк,
Саллах яшап йөрендирин ай ярым.
Өзүң билйәң хәсиетин аяллаң!
Атасы өйүнде күйи аялың!

Ай, биз эркеклерде гөвүн ёкдур-ла;
Колбаса,
Соганҗык,
Балык консерви,
Ине-де, ярымлык,
Болды-да нәме,
Үстүне, хова-да ненеңси сергин!»

Мырат жая гирди,
Ене даш чыкды,
Тапды бир ерлерден помидор, хыяр.
Дөкди вада беренлерниң барыны,
Ине, саңа эркек сачагы тайяр!

«Иним йүз грамдан ичәйсек нәдйә?
Чыкмал-а беденден гүндизиң ховры!»
Мен не-хә бор дийдим,
Не-де ёк дийдим,
Ол маңа шо бада дүшүнди догры.

Улы стакана гуюлды арак.
Биз арагың арасында Ай гөрдүк.
Оны юмуртганың сарысы эдип,
Стакандан бокурдага гойбердик.

Үмсүмлик,
Еңиллик гуршады мени,
Оны бозар ялы ёкды шагалаң.
Диңе гум шемалы өвүсди гитди,
Дашдан эшидилди сеси шагаллаң.

Хана,
Яңың өзи ичилен Ай-да
Асманы күрекләп,
Ховлугяр бирян,
Оны бизден өңем иченлер кәндир,
Оны ичип гутараймак кын өйдйән.

Шу гиден үммүлмез
Гүммез астында
Шерап иченинңки өзүне белли.
Гүрләсим гелсе-де,
Өзүм гүрлемән,
Мырадың сөхбедин диңләсим гелди.

Ким ол?
Багтлымы, я-да шор мәнлай?
Нәме ислеги бар ягты дүнйәде?
Өврүлдим сес язжак магнитофона,
Соң хеммәң диңләри үчин бирбада.

Ол,
эдил пикирми билен мысалы,
Улудан дем алып,
Түмлүге бакды.
Онуң депрек кимин
Мис күкрегинден
Гыжагың инчеҗик овазы чыкды.

II

Аслында шовсузлык яда душенок,
Душенде гердене юрдуң ыкбалы.
Кәте арзув этмек оңат диййәрис.
Арзув этмәң оңатлыгна шүбхе ёк,
Йөне мыдам адамының ислеги
Ислейиши кимин хасыл боланок.

Шейдип башга яна узаяр ёллар,
Сенем деррев кабул эдйәң шо ёлы.
Аслында шовсузлык яда дүшенок,
Дүшенде гердене юрдуң ыкбалы.

Юрт болса о йыллар
Ялынды-отды.
Тәлейне уруш дийлен меламат гелди.
Шоң үчинем
Ол мүң эссе гымматды,
Шоң үчинем
Ол мүң эссе гөзелди.

Биз ики дост болуп гитдик фронта.
Бижәмизе дүшди сөвешмек пайы.
Эййәм
Сталинградың эркин дем алып,
Курск дугасының язылан айы.

Уршуң болса өз дүзгүни,
Дәби бар,
Өз матлабы,
Бетбагтлыгы
Хем пәли.
Гөвнүне,
шундан өң яшалан өмүр,
Сең билен хич заман болмадык ялы.

Сен хер нәче өвренишмен дийсең-де,
Уршуң
Гүн-тертибне гаты тиз уйяң.
Ол ерде
достлугам бир хили башга,
Ол ерде
өлүмем башгача дуйяң.

Хава,
кынам болса,
Гүнүң-гүнүнде
Пида чекип, душман бөведин ярдык.
Өз дөрән хинине барярды уруш,
Бизем онуң ызы билен барярдык.

Днепр боюнда, гүнлериң бири,
Ики саны улы сөвеш арада,
Керим достум билен чилим чекйәрдик,
Гүррүң эдип
Эзиз оба барада.

Онуң гышы хакда,
Гушлары хакда,
Томусы,
Гүйзлери,
Язлары хакда,
Дүнйәң хич еринде деңи-тайы ёк
Эдепли-экрамлы гызлары хакда.

Бирден гапдалымдан,
Ерден чыкан дей,
Пейда болды почтальоның хор аты.
«Бу саңа?» дийди-де,
гожа почтальон
Гысдырды элиме юкажык хаты.

Билйән дәлсиң, иним!
Ёк, билйән дәлсиң,
Гымматыны ол йылларың хатының.
Деңи-тайсыз леззет алян экениң
Эпинлери язылманка гатының.

«Бу кимиң хатыка,
Аллажанларым!
Өзи-хә нәтаныш» —
Йүрегим бөкди.
Озжак болуп гөзлеримиң өзүнден
Хатың башына дәл,
Соңуна бакдым.

Эйсем,
дүйшүммикә бу?
Әхли чакламаны гойдум-да соңа,
Хайран галып,
Хайран галып окадым,
Иң соңкы сетири:
«...Яшдашың Сона.»

Башда Керим жанам гөзүн тегеләп
дурса-да,
өзүне гелип шо бада,
«Мыратжан, чалтырак окасан-а, хов,
окасана багты гелен пыяда!»

Дийди-де,
Дыкылып гелди алкымма.
Менем хатдан алып билмән хич маны,
Бир хили,
Ярым хуш, ярымам бейхуш
Халда окап чыкдым
Бу гең наманы.

Ынаныл билмедим,
Ынанжак болдум.
Ынансам, өзүми алдажак ялы.
Булашдырды мениң әхли хыялмы,
Булутсыз гүммүрдән асман мысалы.

Ёк, ол
«Сөййән» дийип, язмандыр хатда,
Менем сөйгә гарашмандым Сонадан.
Йөне «Сен мәхрибан герчек—дийипдир,
Эда билен —
Өзүн иле танадан...»

Ёк,
ол «сөййән» дийип, язмандыр хатда.
Йөне сөййән диенденем энайы,
Диңе түркмен гөзелине гелишжек
Чекинженлик билен:
«Сени гүнсайы
Көп ятлаян, Мырат,
Эзиз, обадаш!
Йөне урма мени гечмишим билен.
Ядыңа душйәрми,
Жогап бермәндим,
Шол мекдепде язан үч хатыңа мен.

Инди өкүнйәрин.
Алажың нәме!
Йөне жемләп сениң әхли хатыңы,

Бу гүн йүрегимден
Жогап язярын,
Душумдан геченсоң танап багтымы.

Билйән, хәзир гүнлериңиз агырдыр,
Билйәрин, сен чекйән дәлсиңем зары.
Йөне хатым сәхел гүйч берсе саңа,
Өзүмден өмрылла болардым разы...»

III

Йигитлең арзувы!
Гызларың шасы!
Кын ахыры бу шөхраты гөтермек!

Ханы,
Нирде галды мекдеп йыллары,
Онуң шагаланлы,
Ягты класы,
Хем әхли огланлаң арзувның тәжи,
Хемем хош гылыклы гызларың шасы!

Сона!
Он единиң жош уран вагты,
Шейле бир барк уруп ачылды бу гыз.
Иним, чын йүрекден ынанай шуңа,
Мен бейле гөзеле,
душамок хениз.

Дөрт өрүм сачлары
дызына етйәр,
Гөзлери түм гижәң бөлеги ялы.
Долмуш ак йүзүне нирден дүшүпдир,
Бизи дәли эден шар гара халы?!

Дакмазды гулагна
гулакхалканы,
Дөшүн долдурмазды шакыр-шукурдан,
Оңат болян болса сада пикирлер
Ол кем дөремәнди сада пикирден.

Биз оңат билйәрдик Сонаның халын,
Хем оңат,

Хем яман — гөрк биле гөрмек.
Йигитлең арзувы!
Гызларын шасы!
Кын ахыры бу шөхраты гөтермек!

Шахыр,
гахрыманлаң шөхраты боляр,
Боляр шан-шөхраты
ишде озанлаң,
Йөне дагдан агыр,
Гүнәден агыр
Болар экен шөхрат-шаны гөзеллең!

«Ненең гөтерйәркә? —
диердик кәте —
Сона бейле агыр шөхраты-шаны?»
Эллең узын ялы,
Аягың гысга,
Мыдам болуп йөрсең
гөзлең нышаны.

Йөне
Сона йитирмеди өзүни,
Сада — өе гирди,
Сада — даш чыкды.
Эгер, валла,
мениң пикирме гөрә,
Шулам барып ятан
Гахрыманлыкды.

Түркмен өбасында дәп барды оңат,
Сада,
Сыпайыды ниетлеримиз.
Гөзел гыза,
Арзувына душанда
Келпеңлик этмезди йигитлеримиз.

Мекдеп сары гайданында Сона гыз
Эда билен,
Хемем гөзел гылыклы,
Душумыза геленинде диердик:
«Салам, Сона!
Өйңүз гургунчылыкмы?»

Сонаны сөймедик
екеҗе йигит
Болан дәлдир бизиң улы обада.
Хемме өз янындан хайран галарды,
Ичимизден айдыларды «тоба»-да.

Менем сөйдүм бу элъетмез гөзели,
Йөне не душушдым,
Не-де дил ярдым.
Гөвнүм кап дагында гезип йөрсе-де,
Мен өзүмиң
Ердедигми билйәрдим.

Аклым етип дурды башга бир зада:
Мениң өй дурмушым,
окувым харды.
Галыберенде-де,
Маңа мүң дегйән,
Ол гыза мынасып йигитлер барды.

Йөне нәтҗек!
Йигитлигиң шемалы
Менинңем яшлыгмың пынтыгын ярды.
Шор ерде болса-да
отуран ерим,
Гөвнүм кап дагында гезип йөрйәрди.

Сона хат язмадык йигит бармыкан,
Ачып оң өңүнде
йүреклерин сап!
Менем ил деңинде дәбе эердим.
Үч хата гелмеди
Екеҗе җогап.
«Бу гөзелиң сөййәни бир бармыкан?

Бир гөрседик багты гелен огулы?
Ол йигит
Сөймәни башарярмыка
Сона кимин бейле арзылы гүли?»

Эмма бар экени!
Ашыр дийилен
Йигде көңүл берен экен гүлүмиз.

Биз муны сонурак эшидип галдык —
Аттестаты эле алан гүнүмиз.

Шейдип,
гүнлер гечди ызлы-ызына,
Шол дувланып иңрик биле сәхере.
Ким багтыны обасындан гөзледи,
Кимлер багт гөзләп,
Гитди шәхере.

Шол кырк бириң томсы,
Газаплы томсы,
Аттестаты эле алан бадыма,
Чолук болуп,
гитҗек болдум чөллере,
Йөне гарры энем дүшүп ядыма,
Галдым обамызда,
Иш болса кәнди,
Шол иш үчин дөрәпди мең эллерим.
Гечип гитди хич бир заман доланмаз,
Гайгысыз,
Тупансыз мекдеп йылларым.

Эдилен умытлар,
Арзувлар гечди,
Гечди өмрүмизиң гүл ачан язы.
Элмыдам нәбелли,
Элмыдама кын,
Башланды хакыкы
Дурмушың өзи.

IV

«Өңе, йигитлерим!
Өңе, әрлерим!
Өңе, герчеклерим, Гөзеллик үчин!»

Дурмуш биразырак кын дүшди бизе,
Чүнки габат гелди
Газаплы сене.
Ватан бейиклигне
Сенем дүшүнйән,

Биз
Җуда дүшүндик
бейиклигине.

Биз диййәс:
Ол адам өрән шадыян,
Хер гүнүни гүлки билен өтүрйәр.
Ах, бу болса, бош затларың угрунда,
Элмыдама гыммат вагтын йитирйәр.

Ене бирем — өз башына бир миллет —
Шатлыкда аглаяр,
Хесретде гүлйәр.
Ө бирниң хыялы —
Хаятлы меллек,
Бу бирниң хыялы —
Асмана галяр.

Кимсе даг күйсейәр басым-басымдан,
Кими өвренишйәр бу тәсин зада.
Кимсәниң дүнъеси
машгаласында,
Кимселериң машгаласы дүнйәде.

Нәче адам болса, шонча-да гылык,
Кимселери тутук,
Кимселер сада.
Йөне юрт башына дүшенде бела,
Олаң бары үйтгейәрде бирбада, —

Эдил бир энәниң перзенди ялы,
Унудып пес иши, шөхрады-шаны, —
Боляр бир гылыклы Ватан әрлери,
Герек болса, болярларам гурбаны.

Мен муңа гөз билен акыл етирдим,
Батансоң гөзүме уршуң тикени.
Бир мерданың эден гахрыманлыгны
Хемме адам эдип билҗек экени.

Көплериң дөшүни безәпди шонда,
Уршуң улы, кичи орден-медалы.

Сарпа гойжак болсаң әхли әрлере,
Етмезди Уралың әхли магданы.

Шоң үчинем
мүңләп-мүңләп йигитлең
Жеседин багрына басанда земин,
Оларың алмалы орден-медалы
Яғды ёв үстүне ар-намыс кимин.

Отдан-сувдан гечен командиримиз
Старший лейтенант Володя Лукин.
Хер хүжүме галанмызда диерди:
«Өңе,
йигитлерим,
Гөзеллик үчин!»

Маңа жуда якын бейле сөзлери
Ниреден тапдыка Володя Лукин.
Хем-ә сада,
Хемем жуда овадан:
«Өңе,
йигитлерим,
Гөзеллик үчин!»
Бирденем,
Сона гыз дүшди ядыма,
Онуң гижә гачан мәхрем гөзлери,
Гүнүң доғшы кимин сададан-сада
Бар кишә дүшнүкли гөрки-гөрмеги.

Ок-дәриң ичинде,
Одуң ичинде
Душман гөге бакып,
чекйәркә арман,
Менден багтлы йигит,
Менден әр йигит,
Гөвнүме
Хич ерде ёкды шол заман.

Бирхили, өлүми унутдым шонда,
Менем гайталадым,
диенде Лукин:
«Өңе йигитлерим!

Өңе, эрлерим!
Өңе, герчеклерим,
Гөзеллик үчин!»

Гөзел Ватан үчин гидилди өңе,
Ёгса
Онуң гөвни ахы-пыганды.
Гөзел обам үчин гидилди өңе,
Онам бир бөлеги
Гөзел Сонамды!

Шоң үчинем, өлүм билен йүзбе-йүз
дуруп, өңе гитдик кын болса-да, кын.
Гөзел Ватап, оба,
Сона гыз үчин,
Барысынам жемләп,
Гөзеллик үчин!

Йөне эййәм, шол гүн, ёвуз гүнлерде
Ажы хакыката алачсыз гелдик:
Бизе жуда гыммат дүшди Гөзеллик.
Бизе жуда гыммат дүшйәр Гөзеллик!

V

Бу гара топрага ганым сиңенсоң,
Мен хасам мынасып яшамаклыга.

Сонра, госпиталда агыр яралы
Ятыркам, ёк пикир гелип келләме,
Агыра дөз гелип,
Ягдайлам хакда
Гөндердим Сонама ене бир нама.

Хер гүнүм бир ая дөнүп гитсе-де,
Хатымың жогабы тиз гелди өрән.
Тиз гелди дийсемем, сен догры дүшүн,
Тиз гелди —
Шол гүнлең ягдайна гөрә.

«Салам Мырат—дийип, башлаяр Сона—
Обаң улы-кичи,
Гарры-баласы,

Сениң чалтыражык кеселханадан
Чыкмагыңы арзув эдйәр—барысы.

Өзүм ҳакда велин,
Айытжагам дәл,
Ятлаярын сени гүнде йүз гезек.
Фронт шу дуршуна гидип отурса,
Урушам хай диймән гутарса герек.

Гүлледи обаның эрик-алмасы,
Майсалары пашырдап дур энайы.
Көне галаң этегинден көмелек
тапдым вели,
хич душмады оң тайы!»

«Ах, Сонам!
Ах, Сонам!
Дилиңе гурбан!
Сен бу кын ыкбалмың айымы Сона!
Шол көне галаның көмелегиниң
Сен хөкман таларсың тайыны, Сона!

Яра нәме?
Битер гидер бигүман,
Эгри чызык чекип өңки шеклиме,
Бу гара топрага ганым сиңенсоң,
Мен хасам мынасып яшамаклыга.

Хесрет,
Умытсызлык габанда мени,
Гелдиң-де, үстүме ганатың гердиң.
Сен өз сөйгиң билен гарып гөвнүме
Иң агыр гүнүмде дирилик бердиң!»

Шей диийп хат яздым улы жош биле,
Хатам ганат баглап,
оба атылды,
Бу мениң иң соңкы шатлык учгуным —
Мениң Сона язан соңкы хатымды.

VI

Йөне гам чекмедик,
ахмыр этмедик,

Чүнки бу болупды
Хеммәмиз биле.

Яралам битишип, реңким дурланып,
Госпиталдан чыкаймалы дөврүм,
Хем мениң, хем Ватан, дүнйәң өңүнде,
Болды ятдан чыкмаз уллакан өврүм!

Уруш тамам болды.
Уллакан уруш,
Дирилең йүрегне салып бир дерди.
Эне герчегини йитирди шонда,
Онда герчек яшлыгыны гидерди.

Бейле дүнъе нәнең гыммат болмасын!
Онуң бахасының бармыка чени?
Бу дүнъе диңе бир еңиш билен дәл,
Пидасы биленем гөзел экени!..

Пида,
яшлык,
ганлар билен өлчелен
Бу оңат Ватаның белент сарпасын
саклап,
дүнйәң иң ажайып эсгери
дерин сырып,
Сосна берди аркасын.

Көйди гунчасыны ярманка арзув,
Гөр, нәче умытлар соврулды еле.
Йөне гам чекмедик,
ахмыр этмедик,
Чүнки бу болупды
Хеммәмиз биле.

Миллион пидалар,
Миллион пидалар!
Ине, гөзеллигиң шу, иним, музды.
Ёкарда галанам Ватанымызды,
Ашакда галанам Ватанымызды.

Шейле Ватан бу үммүлмез дүнйәде,
Ватанлан Ватанам болмагы ахмал —

...Эшелонлар Ватан сары йүз тутды,
Хер киме гарашды бир хили ыкбал.

Кимлере гарашды жуван гелини,
Киме гелни дəл-де, гарры энеси.
Кимлериң якынрак гарындашлары,
Кимлериң дашгынрак ене-енеси.

Кимлере сөйгүси,
Кимлере болса,
Атаның мəхри ят чаганың кəни.
Киме иң болманда, көне гоңшусы,
Киме болса, диңе догдук меканы.

Йөне бизиң несил дөз гелди муңа,
Юрдуң ахвалыны йүрекден дуюп,
Гашымыз чытмадык бу улы сынаг
Бир адам өмрүне артыграк дийип.

Чүнки башга-башга улы сынаглар
Бизиң ёлумыза бакяр экени.
Баша иш дүшенде,
агыр башындан
Адам ёкаррагам бөкйəр экени.

Хава, ёллар болса, Ватана сары!
Менем йүзүм тутуп
Сəхере-шама,
Ахыры говушдым арзылап гезен
Энем,
обам,
улус-илим,
Сонама!

VII

Багт — өз багтыңа гарашмак экен...

Кəте арзув этмек оңат диййəрис,
Арзув этмəң оңатлыгна шүбхе ёк.
Йөне, адамының ислейəн зады,
Ислейиши кимин хасыл боланок.

Шейдип башга яна узаяр ёллар,
Сенем деррев кабул эдйәң шо ёлы.
Соңам
шо ёл билен гидип отырсың
Өңем етмиш үч йыл йөрән мысалы.

Йигитликде улы-улы арзувлар,
Хам-хыяллар билен алан галаңы, —
Кәте ылалашып, аргынлык биле
Берип йөрйәң арзан дүшен мысалы.

Битине ымтылып йөрен гүнлериң
Сең көңлүңе етсе кичижик үлүш,
Башланды дийәйгин, акланмасы ёк,
Иң элхенч,
Иң ажы
Ыза чекилиш!

Мен муна соңурак дүшүнип галдым,
Геленимден соңра эзиз обама.
...Өйүмизе адамлар дөкүлди дурды,
Кимсе идег билен,
Кимсе салама.

«Мырат гөрмедиңми иними мениң?»
«Хей, бармы, Мырат жан, оглумдан дерек?»
Оларың гөвнүне хөкмандан-хөкман
Билмели ялыдым олардан дерек.

Эгер хәзир, ердәкилер оларың
Гудрат билен сесин эшдәйсе бирден,
Валла, дөзмездилер, чыдамаздылар,
Үстлерини силкип турарды ерден.

Түркмен энеси дей пайхаслы эне,
Гезсең тапдырмыка бар ери гөзләп?
Адамсы, перзенди гелмедиклерден
Энем шатлыгыны билерди гизләп.

Ол йөне шатлыгы гизлемегем дәл,
Шол бир болшы билен сүйдүни сүзди.
Шатлыгындан агласа-да янымда,
Илликде йылгырып, гүлүп йөрмезди.

Хемме энелериң болушы кимин,
Хер гүн агшам галамызда ики-чәк,
Энем сүйҗи-сүйҗи арзув эдерди,
«Хачана чен гезип йөрҗек башың тәк?

Бесдир инди.
Ювдабилдик хасраты,
Ненеңси гүн билен етдик бу хала.
Гызларың нур болуп дөкүлҗек вагты,
Сен, эзизим, дүме өсмели дәл-ә!

Дөвүр гечип, эгсиленсоң ил дерди,
Мыратҗан, мен ене саларын сала.»
«Бөр эҗе» диемде, сүйҗи хыялым,
Ат чапып,
гөзлегне чыкарды Сонаң.

Багт —
өз багтыңа гарашмак экен,
Чүнки гарашмаклык—багтларың нагты.
Кәте сен арзувлап йөрен ериңден
Бирденкә барян-да,
тапаңок багты.

Ики багтың арасында дәли дей,
Шатлыгымдан гездим йөрдүм авара.
Ахыры, хыяллаң пердесин сырып,
Сонаң иш ерине болдум рована.

Барян обамызың гайра четинден
эрик, алма, акар —
Барысы эзиз.
Бирден гапдалымдан, үзүмчиликден
Чыкды орта бойлы, нәтаныш бир гыз.

Обамызың дәби дүшүп ядыма,
Хем утанып онуң айны яшындан:
«Салам, кейгим» дийип, гечдим-де гитдим
Шонда бу нәтаныш гызың душундан.

«Аю, оглан, дур ахыры бир салым,
Душумдан гечеңсоң, эдәйме пушман.
Әй, билйән-ле, ховлугянсың Сонаңа,
Салам берип, җогабыңа гарашман!»

Сона!
Сонамыка бу нэтаныш гыз?
Гөзлериме ынанман, серетдим ене.
Өң маңа дуйдансыз хат язышы дей,
Дуйдансызам чыкды өңүмден Сона.

Бары-ёгы үч-дөрт йылың ичинде,
Бейле-де бир үйтгэп гитмек бор экен!
Ханы, ол долмуш гыз?
Ханы, мая гыз?
Ханы, гөзеллериң башыны чекен?

Ханы, дыза етйэн дөрт өрүм сачы?
Песелип гидипдир
габа дөшлери.
Бары-ёгы үч-дөрт йылың ичинде,
Ненең етишдикэ бейле ишлери
Этмэге тебигат?
Хайранлар галып,
Бу дуйдансыз хала болдум мен бенди.
Бирмахалкы сада
мылайым гөзлер
Аграс хем гуссалы бакярды инди.

Йүрегим гыйылды.
Аслында, йүрек
Гөзлерден хас элхенч аглаян экен.
«Саңа нэме болды көңлүмиң нуры?
Ери,
Саңа нэме болды, ер чекен?»

VIII

Булам-бужар этди нэгехан уруш
Сениң,
Мениң,
Ене көплең ыкбалын...

Бизи бенди эден гөрки-гөрмеги
Йүрек гөзеллигне сиңипди инди.
Хемме кишэ меңзеш боланы үчин,
Сона маңа хасам эзиз гөрүнди.

Мен өз эден әхли ойдур-хыялмы,
Гынанч,
Бегенжимиң ёгы-барысын
Дөкжек болуп:
«Хава, Сонам...» диемде,
«Герек дәл...» дийип, кесди сөзүң арасын.

«Герек дәл, Мыратжан!
Дүшүнйән саңа,
Айтжак сөзлериңем билйәрин барын
Арман,
Хәзир не бир земин ярыляр,
Не-де мен тейине гирип билйәрин.

Хич зат дийме!
Йөне дилеглеримиң
Мениң ислейшим дек говушан гүни,
Әхли хатлам үчин,
Алдавым үчин,
Мырат гүнәми өт,
Багышла мени.

Мен сени сөймәндим.
Индем сөемок.
Йөне баша дүшен шол агыр гүнде,
Эсгер класдашың гөвнүн гөтермек
Ислеги дөреди бу гыз гөвнүмде.

Ол гүнлер йүрегим тутярды матам,
Чүнки кырк икинжиң совук январы,
Гелди ичиңизден сайлап-сеченим
Ашырың мертлерче өлди хабары.

Шонда вагтлайынча,
Бираз салымлык,
Шол улы сөйгими земине гөммән,
Иследим бирине багш эдерими,
Киме багш эденми билйәнсиң аян.

Эдил Ашыржана язышым ялы,
Сен үчинем оңат арзув бесЛедим,
Өлмән-йитмән
гарып энең,
обаңа,
Ватаныңа говушарың иследим.

Билйән, хәзир саңа агыр дегйәндир,
Йөне хайыш эдйән гаты гөрмәнңи.
Өлен болсаң,
Сен арманлы өлердиң.
Ине, дурсуң.
Эмма ене арманлы.

Дүшүнйәрдим.
Бу алдавың соңуның
Бар дийййәрдим өрән улы эмгеги.
Хатлам
Сөййәними горап билмеди,
Сөймедигме етен экен көмеги.

Дүшүн, Мырат!
Сени алданам болсам,
Элмыдам оңатды ниетим-пәлим.
Булам-бужар этди нәгехан уруш
Сениң,
Мениң,
Ене көплең ыкбалын.

Шоң үчинем
Нәлет ока сен маңа,
Йигрен,
Исле, мениң гүнәми өтме.
Йөне мени алдамага итеклән
Улы задың боланыны унутма.

Шол гүнлер чекилен жебри-жепалар.
Бир аматлы пурсат
Йыгнан хазнаң дек,
Саг-аман яшасаң ягты жаханда
Сениң яшап билен өмрүңе етжек.»

...Мениң гахарданмы,
Я-да ахмырдан,
Йүрегим жигилэп-жигилэп гитди.
Ери нәме үчин,
Нәмүчин дурмуш
Мени бейле алдавына душ этди?

Бирхили дүшнүксиз газаба мүндүм,
Гелди оңа эрбет сөзлер диесим.

Болманымда нәме йигитлең шасы,
Бар-а меңем йүрек билен хөвесим.

Оңатмыка арзувларың өлени,
Тениң ере сиңип,
Чүйрәп өленден?
«Ынан, Мырат,
дириленки ягшыдыр!» —
Сөзлери окадым Сонаң гөзүнден.

Эдил шол салымам өзүме гелип,
Пикирим дурланды.
Ачылды гөзүм.
«Нәлет» дийҗек шум сөзүмиң ерине,
«Саг бол!» болуп чыкды илкинҗи сөзүм.

«Саг бол!
Сениң пәлиң оңатлыгына
Сона гыз, хич-хачан мен этмәндим мүйн.
Элиң-йүзүң дерт гөрмесин ылайым,
Өзүңе мынасып ыхласың үчин!

Мениң кәте,
думан басса көңлүми,
Сениң сөйгиң яшамага чагырды.
Не бир оклар алды мең тен—галамы,
Не бир топлар өмүр зынҗырым гырды.

Ёк,
терсине болды болмалы затлар,
Өзүм ярдым өлмүң отлы халкасын.
Маңа хәзир жуда агыр дүшсе-де,
Ялан Сөйгиң үчин
таңрыялкасын!

Йөне хәзир
Өз-өзүми еңдим-де,
Эсгере мынасып мертлик билен
Сениң яланыңа,
Мекирлигиңе
Мынасып ат гойдум —
«Мукаддес ялан!»

Диңе дири гайдып гелениме дәл,
(Ёк, бейле пес пикир ёкды көңүлде),
Өз гөвнүне гаршы чыкып,
Сөймәге
Межбур болан гызы гөрүп өңүмде,

Бирхили йүрегим гыйылып гитди,
Бу гыза сылагым артды шобада.
Хава,
Башга өрән улы бир вака
Булашдырды бар ыкбалы дүнйәде.

Көйди,
гунчасыны ярманка арзув,
Гөр, нәче умытлар соврулды еле.
Йөне гам чекмедик,
Ахмыр этмедик,
Чүнки бу болупды хеммәмиз биле!»

Мырат бирден тапба кесди сөзүни,
Гөрүнмейән узаклыга серетди.
Гөкде өз өмрүни тамамлан йылдыз
Отлы гуйрук ясап,
Сүйнди-де гитди.

Ол кәте
паровоз хыщыллан ялы,
Улудан-улудан алды демини.
Шагалларам үмсүмлиги бозмады,
Олар эййәм уклан болара чемли.

Соң ол тирсегине галды-да бирден,
Дийди: «Иним, валла, багышла мени!
Гадым асыр гүррүңине гызыгып,
Арагымыз ундулаян экени?!»

Ичилди ене-де аз-овлак шерап..
Ене дамарларда гайнады ганлар.
Гезип йөрсең,
бу үммүлмез геминде
Душжак экен
Гөр, нәхили ыкбаллар!

«Соң нәм болды? Мырат ага?» диемде,
Ол элин силкди-де:
«Әй, соңы нәме...
Сонунда уллакан гызыгам ёк-ла,
Мензейәр язылян
адаты нама.

Обамызда,
Соналарың янында
Яшап билмежегме етенсоң гөзүм,
Энеми алдым-да,
Нирдесиң дийип,
Ахыр пайтагта өврүдим йүзүм.

Сона-да дашгынрак гарындашына
чыкан экен.
Ине, шу бар билйәним.
Белки шатдыр.
Чүнки, билйәрис ахыр,
Икинжи сөйгиңем багтлы боляныш.

Адамың энайы
бир гылыгы бар,
Шолам, мең пикримче, еңйән еридир,—
Онуң осламаян затларына-да,
Юваш-юваш эндик болянлыгыдыр...»

АВТОРДАН

Газетиң ишгәри өзүне белли,
Мыдам ёллаң танапыны чөзмели.
Соң адамлаң иши,
Аладалары,
Ыкбаллары хакда бир зат язмалы.

Менем Мырат уссаң ишин өзрендим,
Телим гүн ызында селпедим йөрдүм.
Гөдекси яш йигитлере
Үрч эдип,
Өз бай тежрибесин беришин гөрдүм.

Соң салкын шәхере доландым ене,
Столуң башына гечдим, отурдым.

Газет агзын ачып
гарашяр маңа,
Көп форманы гөз өңүне гетирдим.

Нәхилирәк этсем,
Тәсирли болҗак?
Мен Мырада ничик хормат гоймалы?
Хич баша баранок.
Язып билемок.
Ери, инди муңа нәме диймели!

Әхлиҗе себәбем
Гөзел Сонады!
Шол алыпды акыл билен хушумы.
Ол өз гөзеллигни урша уградып,
Көңүл гөзеллигне берди ишини.

(Гөзел портретдир,
Тәсин пейзажы,
Асырлар яңланҗак ажайып сазы,
Иң гүлкүли,
Иң агылы эсери
Мыдам язяр экен
Дурмушың өзи.

Биз диңе гөрмели,
Дуймалы оны,
Шол эсере баха бермели догры.
Соңам иле болшы ялы диймели,
Өзгерсин дийп бейик ынсанъет оглы.

Ёгса кәте
жеделлерде гызышып
Довулсыз затлара салып довулы,
Биз догры гүрлейәс Поэзия хакда,
Оңа кәте
гуллук эдйәс нәдогры.)

Ахыр йыллар гечип,
Гүнлериң бири,
Гойдум шу поэмаң соңкы нокадын.
Мырат хакындамы?
Сона хакында?.

Аслында,
бу затлаң бармы бир пархы?
Эсасы зат
угрумыза айладык
Биз мыдам дурмушы —
Уллакан чархы!

Эсасы зат —
Мертебәмиз бейикдир.
Эсасы зат —
Әпет шол вакаң бизе,
Хич баша
дүшмәнин үндейән мыдам!
Чүнки бу болупды
Хеммәмиз биле!

1971.

ДАШ ГЫЗ

(Романтики поэма)

Болупмы бу вака я-да боланок,
Онуң бизиң үчин асыл пархы ёк.
Асырдан асыра гечип,
Несилден несиле гечип,
Пасылдан пасыла гечип,
Гөвхер дашы кимин йылманып гелйән
Мен бир роваяты эдейин беян.

Гадым заманларда Юнан[1] илинде
Гөзеллик ылмының яйран илинде
Ажап сунгат билен Парнаса[2] чыкан
Бир жуван хейкелчи яшаяр экен.

Гүн яшан еринде ятар экени,
Гүн доган еринде турар экени.
Болупдыр не яссык, не бир ёрганы.
Даш ёнуп гечирмиш доган хер гүни.

---

[1] *Юнан* — Греция.
[2] *Парнас* — шахырларың, сунгат ишгәрлериниң мекгени.

Бармыш ян ёлдашы бир-тәк кесери,
Дөреден шоң билен ажап эсери.
Уранда кесерин мермер дашына,
Ёклукдан бир ынсан гермиш гашына.
Кә гүнлер гезермиш обалар сөкүп,
Өңүнде адамлар дызына чөкүп,
Хейкелчиң ишлерин гөрүп гиденлер,
Ажап сунгат үчин тагзым эденлер.

Роваятың гүррүң бермегне гөрә,
Жарчының овазы дүшүп даг-дерә.
Етип бу әлемиң ахырына чен,
Хеммелери тоя чагыран экен.
Бу гүн той тутярмыш бир обаң байы.

Гүндизиң хыялы, гиҗәниң Айы
Гөзеллер йүзлерне чекип ак перде,
Ак кепдерлер кимин кә галып ерден,
Гашларын кә бүзүп, кә ясап яйы,
Хумарлы гөзлерин сүзүп энайы,
Гошуп лирачының тәсин сазына,
Танс эдйәрлер, меңзәп паслың язына.

Перилең тансына гөзлерин гыпман,
Середйәр хейкелчи — бизиң яш ынсан.
Нәзиҗек аяклар ере дегйәрми
Я түм гиҗе гөрлен сүйҗи ахвалмы,
Богунлары ысман, ховада гайып,
Гүлүп, ойнап, танс эдйәрми ажайып,
Шемалмы, думанмы я-да хыялмы,
Билемок, хейкелчи акылы хайран,
Отыр бу гөрнүше тәсин галып җан.

Ине, танс гутаряр. Мисли чал
думан,
Гызлар эда билен чекилйәр бир ян.
Шонда йүреклери гуршаяр гусса,
Хем агыр мәреке дем аляр асса,
Тансчылаң ерини тутяр бир гожа,
Гөрмек дуйгусындан махрум көр гожа.

Янында агтыгы гара гөзүни
Балкылдадып
хем галдырман йүзүни,

Ашакдан мәрекә огрын гараяр,
Шемал онуң буйра сачын дараяр.
Бир гожа,
янында бир җуван ынсан,
Мүң бир назар үчин болдулар нышан.
Ине эндик эден түйлек бармаклар,
Лиранын җадылы тарына какяр.
Деңиз толкуны дек лиранын сеси,
Галкып, юваш-юваш тутяр даг-песи.
Соң гайгылы оваз чыкяр чалаҗа,
Шейдип, айдымына башлаяр гоҗа.
«Гадым заманларда йүзи нурана,
Васпы дагдыр деря, гөге-хер яна
Дүшен бир перизат яшанмыш ерде,
Гөренлер галанмыш бир улы дерде.
Кә гүнлер ак йүзе чекип ак перде,
Гүнүң нуры яңы ери гучанда,
Гөзел чешмә сув алмага геченде,
Даг маралы оң душундан чыкармыш,
Хем өңүнде мәләп, ойнап-бөкермиш.
Ярына интизар бир ашык мисли,
Чешме гайнап-җошуп, сес эдип часлы,
Гөзел гыз геленде, сесини кесен
Хем оны өз совук багрына басан.
Хер гүн сув боюна геленде пери,
Тапып даг башында бир букы ери,
Асман сергезданы, йылдызлаң яры,
Перишде багыртлап гаяны, дашы,
Акдырып гөзүнден алачсыз яшы,
Хырчын дишләп, җебир эдип өзүне,
Мелул назар билен ериң гызына
Бакармыш. Оң бош йүреги шол заман,
Земин сөйгүсине долан шадыян.
«Гездим мен әлеми, гездим учманы,
Гечди гөз өңүмден хүйрлериң кәни,
Эмма шинди бейле гөзел ынсаны,
Өмрүмде бир гезек гөребилмәндим.
Ёк! Ёк! Гой, болайын асманың оглы,
Инди мен гүнәли! Мен ере баглы!
Шу гыз маңлайымдан өпсе мылайым,
Ериң җезаларын чекмәге тайын.»

Ине, шейле гүнлең биринде пери
Сува гайданында, көне гүзери
Саклап, шол перишде галанмыш дерде.
Ахыр гүн ат бойы галанда ерден,
Гөзел гүлүп мараллaрың ойнуна,
Геленинде совук чешмәң боюна,
Чешмеден өң йылдырым дек ялдырап,
Гүйз япрагы кимин титрәп, галдырап,
Перишде атылып мисли бир пейкам,
Гөзели гужагна гысанмыш мәкәм.
Хем диен:
— Йүрегмиң эркини алан,
Сөййән сени асман сөйгүси билен.

Гыз:

— Ким сиз? Сиз нireден? Мен сизден горкян.
Гөзлериңизиң оды беденми якяр.
Гойбериң сиз мени, ах, гойбериң тиз,
Рехмиңиз гелсин — мен сизден эҗиз!

Перишде:

— Мен худайың бир вепадар бендеси,
Билмездим худайдан башга хич кеси.
Әхли ишим, бар пикирим, бар дердим—
Мыдам шоң өңүнде тагзым эдердим.
Калбым, бар беденим, йүрек дүнйәси
Диңе шонуң билен долуп дуярды.
Мен өлүмсиз. Адалатлы хер ишде,
Худайың вепалы гулы — перишде
Болдум, ине, сизе душмаздан озал,
Йөне сизи гөрүп, ынан, эй гөзел,
Асман, бакылыкдан, худайдан гечдим,
Хем-де бу жепалы земине дүшдүм.
Өзүңи багш этсең сен маңа дайым,
Ынсан дек гамланып, өлмәге тайын!

Гыз:

— Ек! Ек! Ювдайса-да шу дурай ерим,
Мен сениң сөйгүлиң болуп билмерин.
Сен перишде — гөкде гайып йөрмели,

Мен өлүмли — ерде өмүр сүрмели.
Гойбер мени, сандыраян горкымдан,
Менден горкма — горк худайың эркинден.

Гайгылы перишдәң кеч болуп халы,
Ене гөге бакан ясады ёлы.
Бирден гара булда гапланды асман.
Соң ягыш-да ягды ызыны кесмән.
Йылдырым ялдырап, чакмагын чакды,
Перишде гүбүрдәп, хер яна чапды.
Эртеси булутлар сырылып гөкден,
Гүн гөвреси гөрүненде узакдан,
Гөзел гыз элине алып күйзәни,
Ызарлап инчежик таныш ёданы,
Геленинде сув боюна уз йөрәп,
Гөрди — дур перишде титрәп, галдырап.
Ялбарды, аглады, дызына чөкди,
Гөзелден не сеза, не бир сес чыкды.

Эртеси ене-де. Биригүн ене.
Шейдип, гүнлең саны барды бир чене.
Эмма перишдәниң кеч болуп халы,
Гүнде гөге бакан ясады ёлы.

Сонра ар одуна гапланып йүрек,
Асыллы дуйгудан галмады дерек.
— Сен меңки боларсың: Гөрерсиң, ынха...
Эй, эйжежик ынсан! Ха-ха-ха! Ха-ха!

Бу ахмырлы гүлки яйрап хер яна,
Даг-дерелер титрәп, гелди лерзана.

— Бу ничикси ахвал болды, перишде,
Сиз нә адалатлы дәлми хер ишде?
— Йүрекде янса-да адалат оды,
Галмандыр хич ерде онуң кувваты.
Мениң адалатым — мен сени сөййән,
Сен бир яна, дүнйә бир яна дийййән.
Өз сөйгим угрунда болсам-да дәли,
Мен худай өңүнде ене гүнәли.
Нечүн? Шо дийип гурбан этсем-де серим,
Худай адалатлы дийип билмерин...
Сен меңки боларсың. Я-да кысматың

Терс болар. Дүнйәде рахат тапмарсың.
Серетмән гөзүңден акян ган-яша,
Сени өвүрерин бир гаты даша.
Мермер дагларының чүр депесинде,
Гүн чогуна чишип, янарсың гүнде.
Ач бүргүтлер ганат герип дашыңда,
Вагшы оюнлары гурар башыңда.
Чиширип дулугын авара тупан,
Үфләр бар елини ол саңа бакан.
Не гөрк, не бир дуйгы галар йүзүңде,
Мыдам горкы оды янар гөзүңде.
Пикирлен. Нетиже чыкар, дилберим,
Мен эрте бу ере ене гелерин.
Йүрегим арзувдан, умытдан долы —
Перишде асмана ясады ёлы.

Эртеси. Душушык көне гүзерде.
Гөзел жогап берди: «Галмаң сиз дерде.
Сиз перишде — гөкде гайып йөрмели.
Мен өлүмли — ерде өмүр сүрмели.»
— Сен диңе мениңки болмалы, гөзел!
Ёгса өйүңизе бармаздан озал,
Мермер дагларына бармалы борсуң,
Ол ерде даш болуп дурмалы борсуң! —
Дийди-де, перишде газаба мүнди,
Гөзелиң дадына ким етер инди?!

* * *

Бир гүн, үч гүн, он алты гүн учдулар,
Мермер дагың депесинден дүшдүлер.
Даг дийсең даг — не бир өмүр ысы бар,
Мунда вагшылыгың мүң бир түйси бар.
Кә гаяң башында ялңыз арчалар
Ел өвсенде тукат хеңини чалар.
Дүйпсүз говаклары, жүлгелери бар,
Бакы гүн дүшмедик көлгелери бар.
Даг дийсең даг — не бир өмүр ысы бар,
Мунда вагшылыгың мүң бир түйси бар.
Бейик гаяларың чүр депесинден
Даша дөнен гөзел узага гаряр.
Хәзир хем шол гөзел Мермер дагында
Хем ир эртир, хем гич агшам чагында

Лал назарын айлап догдук мекана,
Дөнсем дийип ене жанлы ынсана,
Арзув эдип дурмуш, галып мүң дерде,
Ровaят хем тамам боляр шу ерде.»

Тәсин ровaятын соңланда гожа,
Мәреке гобсунып гитди чалажа.

Хейкелчиң йүреги гопды-да бирден,
Ёлбарс дек атылып ол турды ерден.
«Айт, атам, Мермер дагы ниреде?
Хем ол гөзел — йүрек дагы нирeде?
Салгы бер, мен ол мекана гидейин,
Хем багтыгараны халас эдейин.
Мен ол дагың гөвсүн дилип гүн
ырман,
Сунгатымы, укыбымы гайгырман,
Гиже диймән, гүндиз диймән ишләрин,
Гөзел гызың хүнжи дишин, гашларын,
Марал гөзлерини, яңакларыны,
Ёнуп алып, нәзик тенин ынжытман,
Ылхам билен багш эдерин оңа жан.»

Пата алып дүшди ол узак ёла,
Гүндиз гиҗә орун берди көп ёла.
Көп ой, көп депеден инди хейкелчи,
Көп чешмән сувундан ганды хейкелчи.
Мәкәм гонуп йындам гүнлең гершине,
Ахыр гелди Мермер дагың гашына.
Дагдан совук шемал йүзүне урды,
Даг вагшы назарын оңа өврүди.
«Хе...хе...хе... хош гелдиң, мердана йигит!
Ничик ёлуң дүшди бу яна, йигит?!
Не адам бар, не дурмуш бар бу ерде,
Нечүн ёллар сөкүп галдың сен дерде?»
Йигит жогап берди: «Максадым шейле,
Нирде есир гөзел, сен аян эйле?!
Мүдими даш болуп бендилик чекйән,
Эрксиз назар билен илине бакян,
Даша дөнен шол гөзели гөрейин
Хем оңа учмага ганат берейин.»

«Ол мениң гойнумда. Мениң тенимде.
Йүреги даш, гарагы даш, тени-де.
Хан-ха, хол гаяның башында ялңыз,
Сачыны яйып дур шол нәзенин гыз.
Эгер-де назарың айласаң шол ян,
Дашмы я ынсанмы — дурарсың билмән.
Йөне оятмага даш болан тени,
Сенде гудрат ханы, керамат ханы?»
«Гудрат-да бар, керамат-да менде бар,
Күкрегимде йүрек ядаман уряр.
Ине, шол йүрегиң тенинден алып,
Ине, шол йүрегиң ганындан алып,
Хем бу эллеримиң инче хүнәрин,
Барыны шол гыза багыш эдйәрин.»

Гаяның башында, ашакда думан.
Гара гиҗе дийман, ягты гүн дийман,
Ишлейәр хейкелчи ядаман-дынман.
Ол бир бейик усса, чынына тутса,
Гызың нәзик тенин ынҗытман, асса,
Оны дагдан-дашдан сайлап энайы,
Гидирен гөркүни берйәр гүн сайы.

Йөне хич маны ёк гара гөзлерде,
Чыканок агзындан дүр дек сөзлер-де.
Алманың реңки ёк яңакларында,
Херекетсиз гамыш бармаклары-да.

Мисли йылдыз кимин гүнлер дүзүлип,
Гечип баряр, гечип баряр узалып.
Соң гөзелиң гөрмегине, гөркүне
Ашык болуп, жуван йигит эркине
Буйруп билмән, мисли эҗиз первана,
Алач тапман өзүн уряр хер яна.
Горап ягышлардан, тупандан гызы,
Элниң хүнәрине гуваняр өзи.
Гүн-гүнден агралеяр йигидиң халы,
Соң ерден галмага галман межалы,
Гөзелиң өңүнде дызына чөкйәр,
Йөне гыздан не сес, не седа чыкяр.
Гара гөзлер долуп дурсады яшдан,
Чыкарып боланок йүреги дашдан.

Шонда гүйжүн тижәп, хейкелчи бирден,
Мисли ёлбарс кимин ол галяр ерден.
Соң күкрегин ярып мисли гиң дүнйә,
Янян йүрегини элине аляр.
Хем гызын гөвсүни ынжытман ачып,
Оны эмай билен шол ере саляр...

* * *

Хейкелчиң хүнәри болсады менде,
Аяман гүйжүмиң сәхелчесин-де,
Даш йыгнап, айланып Ериң Шарыны,
Мен гүле өврердим олаң барыны.

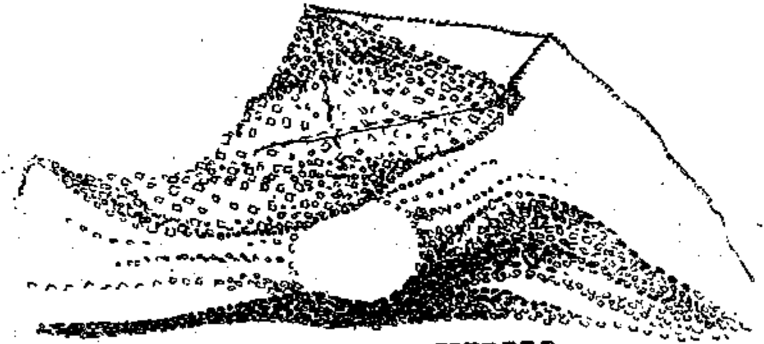

ЧАГАЛАР ҮЧИН ГОШГУЛАР ХЕМ ПОЭМАЛАР

ГОШГУЛАР

БАХАР ЧАГЫРЯР

Яша! Бахар гелди!
Узаляр гүнлер.
Зәхмет билен жошяр
Атызлар, пеллер.

Ак өвсүп дурса-да,
Дагларың башы.
Гүл билен бесленйәр
Төверек-дашы.

Гүн парлап асмандан
Шөхле сачып дур.
Бак, яшлар йөрише
Дынман гечип дур.

Айдымлар жош уряр
Мисли бир деря.
Достлар, йөрүң өңе!
Бахар чагыряр!

МЕНИҢ ВАТАНЫМ

Руссияның берёзасы,
Газакларың гуланлары,
Грузинлең Кура дерясы,
Бу ёлларың улгамлары,

Гөзүм билен гөренлерим,
Аяклам билен етеним,
Көпетдагда жеренлерем —
Әхлиси
Мениң Ватаным.

Яшлаң десга гурмалары,
Серхетде сак дурмалары,
Заводлаң дик турбалары —
Әхлиси
Мениң Ватаным.

Санамага гурбум етмез,
Оңа болан сөйгим өчмез,
Ягшы, пәхимли ниетлер —
Әхлиси
Мениң Ватаным!

ЧӘГИ ЕК

Ватанымың хич чәги ёк,
Чәксиздир дүзүм,
Узатсам — голум етенок,
Серетсем гөзүм.

Өлчемәңем ёлы бардыр, —
Оңа аң чатар,
Бир тарапы Гүндогардыр,
Бирем Гүнбатар.

«Етмез оңа гөз танапы»
Дийселер, айтгын:
«Дашгындыр оң бир тарапы,
Бирем гайтгын».

Бирден сорайсалар жиги,
Бейиклик хакда.
Дийгин: «Ватан бейиклиги
Бизиң йүрекде!»

ГИЖЕ

Ене гиже ука батды.
Үмсүмлик хер ян.
Хатда үмсүмлигиң сесин
Эшидип дурян.

Иркилипдир чыглы гүллер
Айың нуруна.
Чавуш чакяр серви-таллар
Бири-бирине.

Узакларда бир икатёк
Чот какяр тиз-тиз.
Мениң асыл хич гайгым ёк,
Йүрегим тәмиз.

Гаранкы асманың салы
Хем ажап серпай.
Ене өңкүлери ялы
Гөге чыкды Ай.

Эмма шуны белле, жиги:
Хем агшам, хем ир,
Ватанмың бир бөлежиги
Үстүнде ятыр.

Ай дүшүпдир көле, жигим,
Кенара бардым.
Ватанмың шол бөлежигин
Мен сувда гөрдүм.

ӘЛЕМГОШАР

Ягыш диңип, булуды
Әкитди чыглы шемал.
Майсаларың йүзүнде
Дамжаны гөрсең шумал!

Зак. 8977 — 14

Тал сүллүмбай эзилип,
Ягышдан соң гөрүнйәр.
Хер дамжаның йүзүнде
Уллакан гүн гөрүнйәр.

Ханха әлемгошарам
Ялдырап чыкды бирден.
Бир голы гөкде онуң,
Онуң бир голы ерде.

Йөрүң, ханы, ховлугың,
Оң үстүне мүнәлиң.
«Салам, эзиз Ватан» дийип,
Уммана сер салалың.

Әлемгошарың тәсин
Гүллериңден йыгалың.
Гызыл, яшыл, гөк өвүсйән
Улы чемен богалың.

Соң ассадан-ассадан
Ене ере дүшәлиң.
Мукаддес топрагмызың
Маңлайындан огшалың!

ЕҢИШ

Сен дийип ятмады гиҗе маршаллар,
Гүндизлер сен дийип дер дөкди эне.
Ере тохум сепип гезен дайханлар
Сен дийип түпеңин гөтерди эгне.

Мартенлер гиҗәниң түмлүгин бөвсүп,
Ишледи эртирден агшама дениң.
Гастелло сең үчин башыны гойды.
Сең үчин!
Сең үчин!
Сең үчин, Еңиш!

Матросов җаныны билерди аяп,
Йөне җан аямак кынды, җуда кын.
Чүнки бүтин Союз галды аяга
Сең үчин!

Сен учин!
Диңе сен үчин!

Агыр эшелонлар элтди фронта
Әхли байлыгыны томусдыр гүйзүн.
Биз сени газандык — боланы үчин
Гопузлыжа гызы бүтин Союзын.

Биз сени газандык — йыкылса эсгер,
Дерегне башганың галаны үчин,
Ысгынсыз эллерден гачанда байдак,
Башга бирниң гарбап аланы үчин,
Ленинградда яшаян кичижик гызын
Тылла сачларының соланы үчин.

Ёк, сен бизе мугт ерден дүшмедиң —
Өмүр билен баха кесдик мазалы.
Унутдык укыны, урдук душманы,
Соң уршы хич махал унутмаз ялы.

Ёк болсун гох-тупан, ёк болсун уруш!
Чүйрәп, гара ере сиңсинлер олар.
Душмана етерлик гечен Еңилиш,
Бизе-де шу Еңиш етерлик болар!

ОКТЯБРЫҢ НЕСИЛЛЕРИ

Эллеринде белент тутуп
Тер ачылан пәк гүллери,
Бу гүн тойлы көчә чыкды
Октябрың несиллери.

Ал байдаклаң барын җемләп,
Яйрадылса дага, чөле,
Планета нур сачарды
Октябрың реңки биле.

Ханха баряр Он Едиде
Гыш көшгүне забт эденлер.
Гарагумдан Москва чен
Атлы гиден берк беденлер.

Ханха баряр агыр гүнде
Чагыранда эзиз Ватан,

Гар яссанып, буз дүшенип,
Волгадан Берлине етен.

Гарагумуң гөвсүн дилип,
Чөле мелхем сув гетирен,
Өз бейик зәхмети билен
Адыны арша етирен

Революцияң ренки синен
Галстугы бойна дакан,
Арзувында ракеталы
Еди гат асмана чыкан...

Баряр, олаң бары баряр,
Эллеринде тер гүллери,
Революцияң несиллери!
Октябрың несиллери!

УЧУҢ, ДУРНАЛАР

Учуң, эркана гушлар,
Учуң эркана.
Асманам дурна учса
Бормуш гөркана.

Диңләң чопан нагмасын
Узак яйлада.
Сизе гулле ягмасын
Гүндүр айларда.

Чөллериңиз гөк болсун,
Яшара рахат.
Елларыңыз ак болсун,
Юрдум парахат.

ПИОНЕРЛЕРИҢ АЙДЫМЫ

Яйласында ойналы,
Дересинде яйналы.
Бизи ёла чагырян
Депрегмизи гоймалы.

Батлы ур сен депреги,
Чал сен часлы сурнайы.
Бу гүн түркмен топрагы
Энайы жан, энайы.

Чагалыкдан сайланып,
Ганат баглап гуш ялы.
От дашына айланып,
Шу айдымы айдалы.

Хатарлармыз гөнүдир,
Иллеримиз эркана.
Тур сен, достум, тур ханы,
Чыкалы гүл мекана!

ЕНЕ-ДЕ ӘЛЕМГОШАР ХАКЫНДА

I

Илки билен башланды
Көне эндиклер!
Пейда болды гарлавач,
Терже пынтыклар.
Гөгүң реңки үйтгеди, —
Дурланды ол хас.
Гайдып гелди көллере
Дурналардыр газ.
Гүнүң мәхри йылады,
Узады гүнлер,
Пейда болды бирденем
Илкинжи гүллер.
Соңра тәсин ыс биле
Барк урды хер ян.
Яшу-гожа дийдилер:
«Яз гелипдир, яз!»

II

Аязыны, гарыны
Алып гитди гыш.
Хейжан элек, жан элек
Дашарда ягыш.
Ханы чыкың дашары,

Сын эдиң ягшы.
Яз ягшына эзилмек
Ненеңси ягшы!
Чыкың даша, чагалар,
Сизи ягыш чагыряр!
Әхли чага дашарда,
Дашарда Гурбан.
Мерет, Сона дашарда,
Дашарда Гүлнар.
Гөк гүрлейәр. Булутлар
Пара-пара болупдыр.
Хо-ол обаның четинден
Майсаң ысы гелип дур.
Долды ягыш силине,
Яплар буланып акды.
Ине, бирден гөкде гүн
Ере йылгырып бакды.
Сырылды, гитди булут
Гоюн сүрен мысалы.
Асман шейле арасса
Хаммамдан чыкан ялы.
Бирден ине ёкардан
Хова чайылып
Гөрүнди әлемгошар,
Гитди яйылып.

ГҮНЕБАКАР

Догуп гелйән тылла Гүнеш
Мердивандан гөге чыкар.
Өсүмликлең йүзи ашак,
Диңе бири гөге бакар.
Гүнеш болса, шол ёлундан
Ере-гөге галар дурар.
Гүнебакар гүне бакар,
Тең-энайы гүлер дурар.
Онуң хәсиети шейле:
Яшыл йүзүн Гүне якар.
Эмма гүне меңзейәнчә
Ене якар, ене якар.
Диңе инрик ере чөкүп,
Гизлененде узын таллар,
Башы белент гүнебакар

Тукат йүзүн ашак саллар.
Чүнки Гүнсүз, чүнки Гүнсүз
Башы белент дурары ёк.
Ол Гүн билен яшамалы,
Онуң Гүнсүз карары ёк.

ИКИ ДОСТ

— Овлажыгым, овлажыгым,
Бага гидип ойнашалы.
Ковалашып икижигмиз
От үстүнде яйнашалы.
Йөр, сен мениң эйжежигим,
Хер дүрлүже зат берейин.
Овлажыгым, ызыма дүш,
Саңа терже от берейин.

ДЕРЕК

— Хеммә айык —
Мениң бейик
Сөзүм хакдыр.
Тайым ёкдур —
Дийип, чишмек нәмә герек?
Эклэп сени,
Хер бир гүни
Бил, кемала,
Бейик хала
Етирен адамдыр, дерек!

ЭРТЕКИ

Обаның четинде
Бир кичижик там.
Шол кичижик тамда
Яшарды атам.
Бар дүнъе атынып
Бир гара серпай,
Сейле чыканында
Сыгыр шахы — ай.

Обаң чагалары
Екэнме-екэн

Энердилер гөни
Шол тама бакан.
Гөзләп ай ягтылдан
Узага бакан,
Эртекилерине
Башларды атам.

Ине, гырат мүнүп
Җуван гахрыман,
Барындыр аждарханың
Үстүне бакан.
Ене бири сөкүп
Узак чөллери.
Сув тапып дирелдйәр
Улус-иллери.

Көкесин тигирләп,
Акпамык баряр.
Аям көке болуп,
Земине гаряр.
Эртеки ызына
Эртеки, ине,
Тиркешип экидер
Узак мензиле.

Ол ерде горкакдыр
Зүвветдин үчин
Гиҗелер ятма кын,
Гүндиз гезме кын.
Ол ерде ёлбарсың
Йүреги герек.
Алгыр бүргүтлериң
Гарагы герек.

Обаның четинде
Бир кичиҗик там.
Шол кичиҗик тамда
Яшаян атам,
Бат берип хер мана,
Хер гүйчли сөзе.
Мертлигиң сапагын
Берерди бизе.

Эртекилер билен
Баглары сөйдүк,
Бу меле сәхраны,
Даглары сөйдүк.
Хем дийдик, көп сag бол,
Гожаман атам!
Шейле эртекилер
Яшасын мыдам.

Гой, ашмалы болсун,
Бир узак мензил,
Эртекилер биле
Ашарыс, хезил!

КЕБЕЛЕК

Хейжан-хейжан-хейжан-а,
Гелдим яшыл мейдана.
Чопантелпек, жүмжүме
Йыгып бердим жижиме.
Гүләлекден
Чемен богдум эжеме.
Йөрдүм, йөрдүм, кән йөрдүм,
Бир үйтгешик гүл гөрдүм.
Ак тегмилли овадан,
Гөк тегмилли овадан.
Йүзи нагышдан долы,
Эдил йөне бир хили!
Ёлжак болдум — бөкди ол,
Япракларын какды ол.
Ылгадым ызы биле,
Учуп гөге чыкды ол.
Коваладым мен гүли,
Коваладым гаты кән.
Айдың, айдың ол гүллер
Нәдип учуп билйәркән?!.

ЧЕШМӘМ

Гелдим кенарыңа чагалык йыллам,
Доган дек ыснышан, мәхрибан чешмәм.
Кенарыңда мениң экен яш таллам
Болупдыр үстүңе саяван чешмәм.

Овазыңы гошуп вагт мукамына,
Узаклардан узаклара акярсың.
Сен ширин сувуңы йыллаң җамына
Гысганмаздан җомартларча дөкйәрсиң.

Сениң тәсин шилдир-шилдир сесиңе
Гулак асып, асыл ганып билмейән.
Бу ерде хер зада бакярын сиңе,
Хер зат чагалыгмы ятладяр аян.

ЯГЫШ

Гөкде галың булутлар,
Дагдан инйәр булаклар,
Дагдан инйәр булаклар,
Хейҗан!

Ягыш ягяр элекден,
Элекден дәл — челекден,
Элекден дәл — челекден,
Хейҗан!

Чай ичип болан ялак,
Дерләп отыр гүләлек,
Дерләп отыр гүләлек,
Хейҗан!

Ганаты менек-менек,
Эзилипдир кебелек,
Эзилипдир кебелек,
Хейҗан!

Яз ягышы, яз ягшы!
Сең ягышың не ягшы!
Сең ягышың не ягшы!
Хейҗан!

Гүллер башын эгишип,
Чекипдир чөле нагшы,
Чекипдир чөле нагшы,
Хейҗан!

Эрте чиллер чекилер,
Ере тохум сепилер,
Ере тохум сепилер,
Хейжан!

Булут! Нуруң сепибер,
Ере тохум атылар,
Ере тохум сепилер,
Хейжан!

ДЕРЯ

Деря, деря, деря сен,
Нирә акып барясың?
Гүл-гүләлек кенарың,
Нагыш ялак кенарың.

Узаклардан гелйәсиң,
Узаклара барясың.
Толкунларңы бат биле
Кенарыңа урясың.

Деря, деря, бир салым,
Аяк чек сен, ал демиң.
Ханы,
Гетир,
Бер эли,
Йөр, өймүзе гидели.
Гулпагыңы өрейин,
Буз ялы сув берейин.

Ёгса не-хә дурясың,
Не гөврә дынч берйәсин.
Деря, деря, деря сен,
Ш-о-о-ол акып барясың.

ПОЭМАЛАР

ГЫЗЫЛ ОТРЯД Я-ДА ЭЛВАН ШАПАК ХАКЫНДА БАЛЛАДА

Шувла, шемал, шувла
Юрдуң үстүнде!
Гувле, шемал, гувле
Юрдуң үстүнде!

Гетир хош ысыны
Тәзе эййамың.
Сүпүр хапасыны
Көне дүнйәниң.

Шовхун билен бушла
Дүнйәң языны.
Сен сүпүрип ташла
Көнәң ызыны.

Шувла, шемал, шувла,
Сыгырсын балдак.
Сачып дүнйә нурун,
Парлаяр байдак.

Гечип ак мейданы,
Ашып депе-гол,

Революцияның
Бушлукчысы бол!

* * *

Оны
Кәййәп ковдулар,
Оны
Алдап ковдулар.
Соңра мекирлик билен
«Герчек» дийип өвдүлер.

«Гит» дийдилер өйңүзе,
«Өйде отур» дийдилер.
Йөне кечҗал огланы
Отряд болуп сөйдүлер.

Дийди шонда огланҗык:
«Ёк мениң өй-өвзарым.
Хер сәхер ел өвсенде
Шоңа диййәрин зарым.

Басмачылар атдылар
Тапып гиҗе чемини,
Мең мугаллым атамы,
Мениң ялңыз энеми.

Йүрегимде от яняр,
Шо гиҗе дүшсе яда.
Йыкмаң мениң райымы,
Алың мени отряда.

Сөкүп гумуң ойларын,
Какларыны, такырын,
Арым көен душманы
Ер тейинден тапарын!»

Гарагумуң дөшүнде
Тәк гуйының башында,
Оя батды отряд,
Гашын чытды отряд.

Соңра дийди: «Бор, оглум!
Гошул бизиң хатара.

Алач ёк, ир бадашяң
Сен бизиң бәшатара,

Алач ёк, ир етишйән,
Ир унудян оюны.
Йөне согруп ташларыс,
Көне дүнйәң бойнуны!

Йыллар гечип, бир заман
Бизи ятлар йөрерлер.
Чагажыклар хер гиже

Бизи дүйшде гөрерлер.
Бизиң кесгир гылыжы,
Бизиң алгыр атлары.
Бизиң ганымыз дамып,
Ир гүл ачан отлары
Мыдам дүйшде гөрерлер,
Мыдам ятлар йөрерлер!»

* * *

Гөкде Гүнеш от совуряр,
Гачып баряр билден кувват.
Күкүртли тарапа баряр,
Бизиң гызыл отряд.

Гой, биллерден кувват гачып,
Биллер эпилсин.
Гой, асмандан гарга гечип,
Ажал топулсын.
Гой, гыссын-говурсын бизи
Ховгалы заман.
Биз нәмүчин барянымызы
Билйәрдик аян.

Йылдырымлар асманмызда
Чакан бадына,
Гылжымызы тапланмызда
Шонуң одуна.
Есирликде күкрегмизде
Доңанда сөзлер,
Ине, шонда,
Ине, шонда,
Ачылды гөзлер!

* * *

...Сувсуз галан отряд
Чекип көп дерди,
Депәң гузайына
Багрыны берди.

Җанавар атларың
Гачып межалы,
Ере язылдылар
Адам мысалы.
Огланың гөзлери
Думанлап баряр.
Огланың эллери
Хайдап гум дөрйәр.
Гарагум перзенди,
Гумда догулан.
Гумуң гылыгына
Белетди оглан.

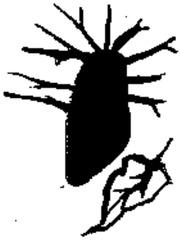

Оглан гум дөрйәрди,
Газярды ене...
Бирденкә совук зат
Дегди элине.
Шонда оглан бирден
Гыгырыпды шат:
«Сув тапдым, сув тапдым!
Яша, сен, отряд!»
Отряд гең галды.
Соңам ах урды,
«Оглан дәлирәпдир»
Дийип, чак урды.
Эмма, ине, ерден
Галан отряд
Огланың элинде
Гөрди гең бир зат.
Ак кепдерә меңзеш,
Ак гува меңзеш.
Шол зат өвшүн атды
Дүшенде гүнеш.
Ашакда гум якяр,
Гөкде гүн якяр,

Огланың элинден
Гар эрәп акяр.
Языӊ ахырлары
Яганында гар.
Ел турса, гум онуӊ
Үстүни өртйәр.

Гум гитдикче галңап,
Эрдип ташлара
Гүнүң шөхлелери
Етмейәр ере.
Гарагум перзенди,
Гумда догулан
Шейле гар үстүнден
Барыпды оглан!

* * *

Депәнден гүн якып баряр,
Дабанындан Гарагум.
Отряд гол ашып баряр
Деӊ бөлүшип чөрегин.

Деӊ бөлүшип чөл ёлларын,
Шапаклары, даӊ сесини,
Өрән ажап ыкбалларын,
Сувуӊ соңкы дамжасыны.

Арка алып, гөр үч гүни,
Баряр өңе, дынч алмак ят.
Революцияӊ бир учгуны,
Бир учгуны — гызыл отряд.

Агшамара,
Совап земин,
Яздыранда гошларыны,
Эдил ерден дөмен ялы,
Басмачылар дашларыны
Габадылар.

Турды сөвеш,
Гох гаплады сагы-солы.
Басмачылар увладылар,
Чөлде йөрен мөжек ялы.

Урундылар ики-яна
Атдылар бир бош хайбаты:
«Говсы, гелиң сиз амана,
Гырмалың адамы, аты!»

Шонда гохуң арасындан
Яңланды бир яшажык сес:
«Көймез мениң арым сизден,
Сиз герсиңиз амана! Бес!»

Чөл үстүнде бир гай туруп,
Татырдады автоматлар.
Гүлле дегенде,
Хайкырып,
Урундылар бедев атлар.

Бирденкә сеси ятды,
Отряддакы пулемётың.
Дем салымда өзүн атды
Шол ере — ичинде одуң

Оглан гысды мәшесини,
Пулемётам тарлап гитди.
Хайының бирнәчесиниң
Гүлле ызларындан етди.

Ичинде газаплы одуң
Атлар эйләк-бейләк өтди.
Ине, бирден пулемётың
«Додаклары» кепәп гитди.

Түсселеди, буругсады,
Оглан болса гыссанярды.
Вах, хәзир бир сув болсады!
Пулемёт яныл барярды.

Огланыңам додаклары
Кепеди өңкүден бетер.
Бары-ёгы бир овурт сув!
Бир овурт сув киме етер?

«Сорарын гандым шахасын,
Эмма сыпдырмарын бирин!»

Дийип, оглан флягасын
Ачып, тылла сувуң барын
Гуйды додак дишләп, ине
Пулемётың агзына!

Ган айланып дамарларна,
Пулемёт башлады «сөзе».
Отряд дийди: «Берекелла!
Гара гетирмедиң йүзе!

Сең билен кын ёл ашмага,
Яшамага мыдам тайын.
Арамызда сен дек герчек
Болса, аман сыпмаз хайын!»

Йөне хайын мөвч алярды,
Дөнмейәрди ыза хайын,
Диңе өңе дызаярды,
Барха чекип окун-яйын.

Ине, шонда арка йүзден
Хайын етди-де денине,
Огланың эгнинден чекип,
Атды оны ат өңүне.

Соңра гуш дей,
Гарагуш дей
Учды гитди, учды гитди.
Йитги чекип ики тарап,
Гиҗаралар сөвеш ятды.

* * *

Ахмыр билен хырчын дишләп,
Отряд башын ашак эгди.
Шол пурсатда узаклардан
Байдак кимин Шапак догды!

Касам этди гызыл отряд:
«Элден гитди алгыр гушум.
Мекир душман, хайын душман
Несъедир эгнинде башын.»

Сырылды кесгир гылычлар,
Иң соңкы бетпэл кастына.
«Эсгерлер, бу соңкы сөвеш!
Йөрүлсин душман үстүне!»

Гечди энче бахар-язың
Томсы билен, гүйзи билен.
Хич тапмадым сениң ызың
Өлүми сен?!
Дирими сен?!

Сорадым адыны илден,
Илем дийди: «Мисли йүпек,
Шонуң гиден тарапындан
Догды тайсыз элван Шапак!»

ГҮН ВЕ ГЫЗҖАГАЗ

Узынлы гүн,
Узынлы гүн,
Нурлы гүн,
Нурун сачды
Дүнйәсине
Нургүлүң.

Гүн догансоң
Гушлар өрди,
Ил өрди.
Узын таллар
Шөхлесине
Сач өрди.

Улы шәхер,
Гиң көчелер,
Тротуар,
Гүн нуруна
Гарк болуп
Отуряр.

Хемме гүлйәр,
Нургүлҗик-де
Йылгыряр,
Йылгыршында Гүнүң
Бөлеҗиги бар.

Ине, Нургүл
Гиңден ачып
Айнаны.
Дийди Гүне:
«Гел, билеҗе
Ойналы!»

Яңы ерден
Аяк үзен
Нурлы гүн
Гөвнүни йыкмады
Акҗа Нургүлүң.

Уллакан Гүн
Хем кичиҗик
Гызҗагаз
Ойнашанда
Гөвүн герди
Гиң җахан.

Ине, гөкде
Пара-пара
Болуплар.
Ыгышып йөр
Еңил елек
Булутлар.

Гүн гөвресин
Ала булда
Гизлейәр.
Нургүл оны
Ерден, гөкден
Гөзлейәр.

Тапанок
Хемме ер
Гаралып баряр.
Гызҗагаз
Багларың
Үстүне гаряр.

Магазиниң
Деңесинден

Гечйәр ол,
Мекдеплериң
Деңесинден
Гечйәр ол.

Бәгүллериң
Ашагындан
Тапанок.
Бар гүллериң
Ашагындан
Тапанок.

Ерде ёк,
Гөкде ёк.
Гөзледи кән,
Ниредекән?
Ине бирден булутдан
Нурлы гүн чыкяр.

Ене узын
Көчелерден
Гызыл нур акяр.

Нурланяр гиң дүнйә,
Нурланяр барха,
Гүн титрәп гүлйәр:
«Тапылдым! Ха-ха!»

Уллакан Гүн
Хем кичижик
Гызҗагаз
Кән ойнады,
Гөвүн герди
Гиң җахан.

...Улы шәхер
Адамлардан
Дыңзаяр.
Троллейбус өне,
Ыза мүңзейәр.

Ише гиден
Гайдып гелйәр

Ишинден.
Хемме гечйәр
Нургүлҗигиң
Душундан.
Нургүл болса,
Гүне гарап
Дур шиндем.

Ол середйәр
Төверегне-дашына.
Гараңкылык гоняр
Баглаң башына.

Соңра ол шахадан
Ашага дүшйәр.
Диймек: «Гүн хошлашяр».
Диймек: «Гүн яшяр!»

Нургүлҗигиң өзем
Агляна меңзеш.
Ол тукат: «Эй гүнеш,
Эй, Гызыл Гүнеш.
Нәме үчин гараңкы
Дүшен бадына,

Мени, шәхермизи
Салман ядыңа,
Гидйәрсиң даглардан
Аңыры ашып,
Мен онсоң уклаян
Саңа гарашып».

«Гызҗагаз!
Гызҗагаз!
Болма сен тукат,
Җаханда шәхер кән,
Җайлары гат-гат.

Дагың аңырсында,
Сениң ялы гыз,
Гелерме гарашып
Дурандыр ялңыз.

Оңам сеңки ялы
Бойжагазы бар.
Йөне өрән гамгын
Ойжагазы бар.

Олам мени сөййәр,
Эдил сен дейин.
Йөр биле гидели,
Таныш эдейин.»

Шейдип, Гүн Нургүли
Гужагына аляр
Хем узак юртлара
Рована боляр.
...Дагың аңырсында
Уллакан шәхер.
Шәхериң үстүне
Абанды сәхер.

Көчеде машынлар,
Адамлар, сыгыр,
Көне арабалар,
Ибирде-зибир...

Шәхериң четинде
Хүтдүжек жайлар
Чагшанам болсалар
Йыкылмаярлар.

Ине, көне күлбәң
Дүйбүнде ялңыз
Жигисин ойнадып
Отуряр шол гыз.

Какасы вокзалда,
Хаммал хем йүкчи.
Эжеси бай өйде
Дуряр гүнлүкчи.

Бәш яшлыжа Лейла
Өйүнде еке,
Галып жигисине
Боляр энеке.

Мәхирли Гүн
Гызҗагаза гараяр.
Нуры билен
Яян сачын дараяр.

Сыпаяр башыны,
Җигсини сөййәр.
Деми билен үшән
Элини чойяр.

Соңра башга юртлар..
Банан, инҗир, нар,
Дениз, океанлар,
Пальмадыр энар.

Көчелер, көпрүлер,
Дерялар җошяр.
Адамлар бар ерде
Гүне гарашяр.

Бар юртлаң гызлары
Диййәрлер шуны:
— Эдил Нургүл ялы
Сөййәрис Гүни.

Гараңкы дүшер-де,
Нурлы Гүн йитер.
Шәхерлең, юртларың
Үстүнден өтер.

Оңа дурув ёкдур,
Гысганмаз нуруң.
Чүнки хер бир юртда
Яшаяр Нургүл.

Чүнки ериң реңки
Гүнүң реңкидир.
Чүнки Гүн,
Чүнки Гүн
Хеммелеңкидир!

Токайларың ханы мөжек,
Дүзлериң солтаны мөжек,
Айлар гечип, йыллар гечип,
Билинден кувваты гачып,
Агыздан гачып диши,
Чекип башлансоң эндиши,
Йүзүн саллап, гөз-яш билен
Үлпетине сала салан:

«Салам, таныш, көне үлпет,
Салыпдым башыңа күлпет.
Алҗак болуп дурма арың,
Зорум гечди, галды зарым.
Гөзлеримиң нуры өчди,
Дызларымдан кувват гачды.
Гурбатым ёк, Тилки ага
Гуйругымы галдырмага.
Яшар ялы инди рахат,
Бер сен маңа бир маслахат?!»

Тилки оңа шейле диййәр:
«Эй, галтаман, сорагым бар.
Эгер хәзир җады биле
Гүйч геләйсе сениң биле
Дишлериңи гүлдүрмәге,
Гуйругыңы галдырмага,
Алып мениң ал-петимден
Дынармыдың «үлпетиңден?»
«Ёк! Ёк!—дийди гарры мөжек,
Ким болупдыр сени ийҗек!
Менми? Пахай, эзиз тилким,
Сең сөзүне тутяр гүлким!»

«Ах, шейле дийсене, залым,
Гүлмәге-де бармы халың!»
Диййип, тилки алып бады,
Ол мөжеги депен бада,
Мөжек учды, учды, учды,
Барып бир чукура дүшди.

Яңландырды бейик-песи,
Сүңклериниң шакырдысы.
«Вай, билим-ә, вай, билим,
Сүбсе гуйрук, эй, залым,
Мекир гарагың гурсун,
Берен сорагың гурсун.
Гел, гел инди, гаракчы,
Болдуңмы алдамакчы
Мекирлериң мекирин?
Мунышам эт шүкүрин!»

Эшдип бу дады-перяды,
Токай илиниң зүряды,
Гарры, яшы бары-бары,
Сүйшүп гелди мөжек сары.

Айы гелди палта билен,
Кирпи гелди халта билен,
Горкудан эндамы говшан
Ылгап гелди шова товшан.

«Сен өңе геч!
Сен ыза геч!
Бир-ики-үч!
Бир-ики-үч!»
Гаракчыны деррев олар
Чуң чукурдан чыкардылар.
Айы дийди: «Эй, галтаман,
Гөрйән велин, халың яман!?»

«Сен сорама, Айы ага,
Гурбатым ёк яшамага.
Өчүпдир түйүмиң реңки,
Диер ялы дәл мениңки.

Билимден кувват гачыпдыр,
Мөжек диен ат гачыпдыр,
Бир махаллар палта ялы
Дишлем инди пагта ялы.
Гурбатым ёк, Айы ага,
Гуйругымы галдырмага.
Ёкдур инди өңки пәлим,
Эй-вай билим, эй-вай билим,

Яшар ялы инди рахат,
Бер сен маңа бир маслахат?»

Юка йүрек Айы пәлван
Мөжегиң халына дөзмән.
Оң алына болуп бенди,
Жандар илине йүзленди:

«Гечени яда салмалың,
Эжизе ганым болмалың,
Оң гүнәсин гечмек мүмкин,
Янкы догры сөзи үчин.
Тутярка ажал ясыны
Гечәелиң гүнәсини!»

* * *

Мөжек «вайыны» ташлады,
Сүңклери бекәп башлады.
Оң гечмишин яда салман,
Бал гетирди Айы пәлван.
Гөзлери йителип гитди,
Шейдип, ёвуз гүнлер өтди.
Бир махал гитсе-де энки,
Дурланды түйүниң реңки.
Йөне иш гөрсе галтаман
Баханалар тапды яман.
Соң хайванлаң әхли түйси
Чагырдылар бир межлиси
Хем карар этдилер шонда:
Мөжек «Токай мекдебинде»
Вагтыны совурман еле,
Окамалы эдеп биле.

Ир турмалы, ир ятмалы,
Бир кәриң башын тутмалы.
Мөжек башда гаршы чыкды,
Гөзлеринден яшын дөкди.
«Ёк, ёк,—дийди—ёк, исләмок,
Окар ялы мең аңым ёк.
Яңы түйүм тәзеленди,
Яңы күйүм тәзеленди.
Соваллара жогап бийре

Мен гаррыда акыл нире!
Шейдип, ишләп йөрсеңиз сиз,
Бир мөҗеги экләрсиңиз».

«Болмаз! — дийди Айы пәлван, —
Бейдип йөрсең билим алман,
Не кәр болар, не-де хүнәр.
Хайрың аз бор, көп бор гүнәң!»

Ахыр карара гелинди.
Мөҗеге китап алынды,
Соң улы дабара биле
Гитди «Токай мекдебине».

* * *

Мугаллымы — шова товшан,
Этли-ганлы, говы товшан.
Сөз ачып ишлик, этлардан,
Хабарсызды бу затлардан.
Ине, ахыр гүнлең бири,
Бир махалкы токай шири,
Барҗа зехиниң аяман,
Товшаның шаңына дессан
Язып, оңа хөдүр этди.
Өзи хем гултуныл гитди.
Товшан сыпдырман нокады,
Мөҗегиң шыгрын окады.

«Йүпекмидир түйүң сениң,
Көшки-эйван өйүң сениң,
Даналыкда хем соватда
Болабилмез тайың сениң.
Өйкенжигиң, йүрежигиң,
Аяжыгың, гулажыгың,
Узын бойнуң, бокурдагың,
Деңсиз-тайсыз кекирдегиң.
Бир инииңем, ылым шасы,
Ёк ырясы!
Ёк ырясы!
Сени гөрдүм, жуван болдум,
Яшлыгыма гайдып гелдим.
Бир ажайып жады биле

Гурбат бердиң мениң биле.
Дишлерими гүлдүрмәге,
Гуйругымы галдырмага.
Гиже-гүндиз, әхли заман,
Сең ёлунда гөзүм гирян!»

Товшан шыгры окап болды,
Шова жуда жоша гелди.

* * *

Баряр олар—товшан, мөжек,
Товшанына говшан мөжек,
Еңил гопяр, еңил гопяр,
Болгусыз дегишме тапяр.
Шова товшан этмән пикир,
Гүлүп баряр кикир-кикир.
«Ах, мөжек хан, гөтер кейпи,
Окап берип хәки бейди.»

«Ёк,—дийди товшана мөжек—
Окажак дәл—сени ийжек!
Илки гулажыгңы ийжек,
Онсоң аяжыгңы ийжек,
Онсоң өйкенжигңи ийжек,
Онсоң йүрежигңи ийжек.
Сүңкүңи салжак дериңе,
Дериңи бержек элиңе.
Ондан соңам «саг бол» дийжек!»
Шо пурсатда мөжек бирден
Гыгырды-да, турды ерден.
«Вай, аягма батан тикен,
Тикен дәл-де, кирпи экен!»
«Эй-вай, гөзүм! Вай, гөзүм!
Галды-ла битай гөзүм.
Вах-вах, гөзүми чокан,
Ёк болмуш хүви экен.»
Башга бирем алып бады,
Арт йүзүне депен бада,
Мөжек учды, учды, учды,
Барып Айың янна дүшди.

«Вах, мениң ардыма депен,
Догман гечен тилки экен,»
Шо пурсатда Айы пәлван,
Токмак тапды кән сәгинмән.
Токмак батлы инди, ине,
Галтаманың кебзесине.
Җандар бары бәри сүйшди,
Бары сүйшди, бары үйшди.
Хүви гелди, кирпи гелди,
Товшан гелди, тилки гелди.
Өленсоң вагшының писи,
Җандарлар гурды межлиси.
«Залым мөжек, залым мөжек,
Тапса дүнйәң малын ийжек,
Өз әхдине гелмәнсоң дөз,
Биз жем болуп гөркездик гөз.
Йөне—дийди Айы пәлван,
Бизем йүзүмизи ювман,
Боюн алалың, гүнә этдик,
Галтамана ынам этдик.
Шейле ганхор душса хер хал,
Гүнәсини гечмели дәл!
Шова товшан, еңилкелле,
Ине, сенем шуны белле:
Китаба уюп көре-көр,
Баш үстүне, хөзирни гөр.
Йөне кәте галдыр башың,
Өврен ёлун бу дурмушың.
Аҗалдан дүшенне сова,
Кирпә «сағ бол» айдай, шова!
Мөжек билен гиденини,
Кикир-кикир эденини,
Кирпи хабар берди бизе
Әхли жикме-жиги биле!»

* * *

Соңра улы той тутулды,
Бир уллакан өй дикилди.
Бары биле яшар ялы,
Бары биле ишләр ялы,
Ганхор гелсе, бары бирден
Туруп, этин чишләр ялы.

ОГЛАН БИЛЕН ДЕҢИЗ

Дагларың башы
Хеммелерден ир,
Гүнүн догшуның
Хабарын гетир.

Ягтылар жахан,
Дүнйә оянар.
Деңиз шапакдан
От алар дурар.

Толкун ызына
Толкуны сүрер,
Кейпине өзүн
Кенара урар.

Эчилер иле
Байлыкларыны:
Улы хем кичи
Балыкларыны.

Йүрекли үчин
Ачыкдыр гойны.
Сынагы кәндир,
Газаплы ойны.

Нәмүчин Вепа
Хем агшам, хем ир,
Деңиз боюнда
Ойланып отыр.

Гүнүң нуруна
Бөкйәр чарлаклар,
Деңизе чүмүп,
Чыкяр чарлаклар.

«Деңиз-де гөзел!
Елкен-де гөзел!»
Диер, бу тәсин
Гөрнүши гөрен.

Эмма Вепажык
Хем агшам, хем ир,

Деңиз боюнда
Ойланып отыр.

Нәмүчин гиже
Дүйшүнде деңиз?
Нәмүчин гүндиз
Хушунда деңиз?

Гиже хем гүндиз
Чалып бир хениң,
Өзүн енмәге
Чагыряр деңиз.

«Гайыклы хем дәл,
Күрекли хем дәл,
Баша-баш сөвеш»
Дийип, аляр демин.
Вепаны сува
Чагыряр деңиз.

«Гулак гой, Вепа,
Чекме гусса-гам.
Чага болупды
Сениң какаңам.

Толкунларыма
Болман ол боюн,
Олары мүнүп,
Эдерди оюн.

Мен деңиз — гүйчли,
Намысым барды.
Какаңы эйләк,
Бейләк зыңардым.

Чекинмән менден
Эдйәркә хүжүм,
Барладым онуң
Голунын гүйжүн.

Какаң мертлиги
Ярады маңа.

Гүйжүмден бөлүп
Бердим мен оңа.

Эртеси гүнем,
Бириси гүнем,
Өзүни маңа
Оклады ене.

Газаба мүндүм,
Галкындым гитдим.
Агыр гөврәми
Үстүне атдым.

Эйләк урундым,
Урундым бейләк,
Эмма ол баряр
Күрегин айлап.

Награ чекишип,
Толкунлам жошяр,
Какаң толкунлан
Үстүнден ашяр.

Толкунлар чишип,
Дөкди дерини.
Дийдим какаңа:
«Билдиң сырымы!

Мени еңмәге
Герек дәл күрек.
Мени еңмәге
Герек дәл гайык.
Бир асгын задым
Уллакан йүрек.»
Тә шу гүне чен,
Эй, гөвүн хошум,
Какаң өңүнде
Эгйәрин башым.
Эчилйән оңа
Байлыкларымы:
Улы хем кичи
Балыкларымы.»

* * *

Вепа деңизе
Аягын басяр.
Деңиз Вепаны
Гойнуна гысяр.

Мылайым деңиз!
Мәхирли деңиз!
Сувуң не нәзик!
Арасса демиң!

Дуршуңа эшрет,
Дуршуңа сапа.
...Сувуны бөвсүп
Уграды Вепа.

Деңиз толкуны
Уллакан бир гүйч.
Деңиз толкуны
Өркүчме-өркүч,

Үйшүп гелйәрлер
Вепаң үстүне,
Жошуп гелйәрлер
Вепаң үстүне.

Хоржа эллерин
Галгадып Вепа,
Сакланжак болды,
Көп чекди жепа.

Ахыр болмады, —
Еңилди Вепа,
Кенара гаршы
Зыңылды Вепа.

* * *

Эртеси ене
Биригүн ене,
Шейдип, гүн саны
Барды бир чене.

Деңизиң шоры
Беденне сиңип,
Башлады Вепа
Толкуны енип.

Илки кичисин,
Соң енди улсун,
Деңиз гыгырды:
«Мубәрек болсун!»

Юваш-ювашдан
Кенары ташлап,
Гитди узага
Сувы гулачлап.

«Дарыкма, Вепа,
Алңасама хич,
Эсасы зат дәл,
Голундакы гүйч.

Сениң үстүңе
Эңенде толкун,
Сени дөрт яна
Зыңанда толкун,

Оңа дөшүң гер,
Оңа хемле ур.
Онуң өз гүйжүн
Өзүне өвүр.

Ынанмак болар
Деңизде биле,
Йөне зерур зат:
Хиледир-хиле.»

* * *

Мылайым деңиз!
Мәхирли деңиз!
Товшан йүреклә
Гахарлы деңиз!

Эй, сен пайхаслы,
Гожаман умман,

Өзүни еңмеги
Өвредйәң хеммә!

* * *

Уруняр толкун,
Дамжалар — алмаз.
Толкуна душан
Ериндеи галмаз.

Гелип кенара
Уранда дөшүн,
Сарсдыр асырлан
Миземез дашын.

...Бу ненең ахвал?
Бу ничик вака?
Кенарда ёк-ла
Кичижик Вепа.

Толкун уруняр.
Толкун зыңыляр.
Толкун бикарар.
Деңиз еңилйәр.

Көсенйәр деңиз,
Көп чекип жепа.
Кенара гелйәр
Еңижи Вепа.

Гөзъетимлери
Гулачлап йөрйән
Деңизи еңмек
Оңатлык өрән!

Деңизи еңен
Мерт йүрек болар.
Шейле адамлар
Көп герек болар.

АШЫР ДИЕН ОГЛАНЖЫК

I

Бир огланжык яшарды,
Ашырды ады.
Көпди Ашыржыгың
Сөйгүли зады.

Ол бахары сөерди,
Бол нуры үчин.
Ол сәхраны сөерди,
Гүлзары үчин.

Гиже Айы сөерди,
Гүндизем — Гүни.
Умуман, бар тебигат
Бент этди оны.

Тәзе дөрән
Айдымлары сөйди ол.
Ишләп йөрән
Адамлары сөйди ол.

Шемал өссе, сорады:
«Авара шемал,
Нирден гелип,
Хайсы ян
Барярсың шумал?»

Гара-гара булутлар
Болушып пара,
Шемал ковлап гиденде
Узак дияра,
Карар тапман ичерде,
Чыкып дашары,
Сын эдерди ал-элван
Әлемгошары.

Галам алып элине,
Кагыз алып элине,
Чекерди онуң кешбин
Өз сурат дептерине.

Гөрседиңиз элиниң
Чепердигини!
Хайванлары чекерди,
Чекерди Гүни.

Ашырҗыгың депдери
Серги ялыды.
Онуң ичи бахардан,
Гүнден долуды.

Арассады асманы,
Сәхрасы гиңди.
...«Уруш баряр» сөзүне
Ынанмак кынды.

Узак-узак бир ерде
Уруш барярды.
Ол ерлеңем асманы,
Сәхрасы барды.

Йөне тукатды ол ер,
Тутукды асман.
Әлемгошары солгун,
Гохлуды мейдан.

Чыглы окоп. Хүҗүмде
Кын болса-да, кын,
Дүнйәниң миллионлап
Ашыры үчин,
Агыр йитгилере,
Җепа-да бакман,
Барярды аталар
Еңише бакан.

Шол эсгерлең бирем
Полкда белли
Ашырың какасы
Гелдиди, Гелди.

II

Бак, обада
Иңрик чөкүп барыпдыр.

Гара гиже
Хак нобата дурупдыр.

Әхли депдерин
Йыгнап дашына,
Отыр Ашыр
Гүмра болуп ишине.

Печиң гапдалында
Чыкарман сеси,
Фронта хат язяр
Онуң эжеси.

Ол узын хатыны
Болан бадына,
Йүзленди кичижик
Өз зүрядына.

«Гетир суратларың
Сайлап оңадын.
Какаңа ёллалы
Бор сең совгадын.

Ине, шу гыраты,
Гүни ёллалы,
Шужагаз огланы,
Гүли ёллалы.

Сәхраң суратынам
Чекипсиң оңат.
Ине, саңа совгат!
Ненеңси совгат!»

Олар шейдип,
Ики букжа алдылар.
Бирине хат,
Бирне сурат
Салдылар.

III

Букжа илкибада
Шәхере гелди.

Сонра узак ёла
Рована болды.

Даг-дереден өтди,
Ховада гезди.
Кә машынлы гитди,
Кә сувда йүзди.

Гәмиден дүшди ол,
Душ гелди ода.
Букжа шейдип, етди
Гызгын фронта.

Узак ёлланң чаңы синен
Гөк букжа,
Бу дүнйәде деңи-тайы
Ёк букжа,

Дегип-гечип,
Көп адамың элине,
Говшурылды
Говушмалы ерине.

IV

Гелди
жоша гелди
Ачып букжаны.
Букжаның ичинде —
Түркмен асманы!

Дуршуна нур!
Дуршуна нур!
Жомарт Гүнеш
Йылгырып дур.

«Гел, Степан, эй, Степан,
Әлемгошары сынла, —
Бир ужы-ха фронтда,
Бирисем тылда!»

Гиден бир сәхраны
Гөрен бадына,

Гелдиниң дияры
Душди ядына.

Бир заман гыратың
Гойберип башын,
Бахар шемалына
Ыкжадып сачын,

Ел билен ярышан
Гүнлерин гөрди.
Түркмен сәхрасының
Гүллерин гөрди.

Ашырың бар сураты
Екәнме-екән,
Гечди ротадан
Взвода бакан.

Отрядлар гөрдүлер,
Гелдилер жоша:
Гүрген, Алы, Сегсенбай,
Месхидир Саша,
Ене мүңләп эсгерлер
Дийдилер: «Яша!»

Сөвешде тапланан
Эсгерлең бары,
Гөрен ялы болды
Эзиз дияры.
Чүнки хеммелериң
Асманы бирди,
Әлемгошары бир,
Гүни-де бирди.

V

Агшамара. Хова ачык.
Шемал баглаң башын ыряр.
Окоплаң дешинден гечип,
Блиндажа гожа баряр.

Дийсең дөшлек хем эгинлек,
Эпей йөрәп барян адам.

Гимнастёрка бар эгнинде,
Умуман, ол өрән сада.

Гарайшы-да өрән сада,
«Сорагыңыз ене бармы?»
«Ким ол бейле сада адам?»
«Ол-а бизиң генералмыз!»

«Сиз, нә, оңа белет дәлми?
Ол сөвешлең арслан-шири,
Бизиң мешхур генералмыз —
Ираклий Нонешвили!»

Дийсең вәши,
Сакгалы гүр,
Гашы узын,
Грузин,
Дегишмәге вагт тапанок
Гүнузын,
Нирелердир
Бир ерлере тил какяр,
Ол улы хүжүмиң
Планын чекйәр.

VI

Яры гиже башланды
Бир апы-тупан.
Әхли гүйчлер ташланды
Душмана бакан.

Оңа Сибирдир Кавказ,
Орта Азия, Урал, —
Бүтин Союз бир халка
Дөнүп, топулды: «Ура!»

«Ура!» дийип, топулды
Ашырың Гүни,
Ашырың сәхрасы,
Гыраты, гүли.

Хер эсгериң йүрегин
Йылатды шол Гүн.

Күтелишен ярагын
Йителтди шол Гүн.

Солдатлаң дөшлерин
Бөвсенде гүлле,
Сөег болуп, башларын
Дикелтди гүллер.

Бизиңкилер аланда
Песи-беленди,
Ашырың бар дүнъеси
Шолар биленди.

VII

Ганлы сөвеш гутарып
Барян пиллеси,
Йыкды ере фашисти
Гелдиң гүллеси.

Ыза серпилен душман
Гачды уммана.
Есир галан шол фашист
Гелди амана.

Йыгырт атан йүзүнде
Ахмырың оды, —
Яш гөрнүп гөзүнде
Дийәр бир зады.

Элин сокуп жүбсүне
Чыкарды бир зат.
Соңра юмуп гөзлерин,
Гутарды... желлат.

Гелди эмай биле
Букжаны ачды,
Шобада реңклерден
Гөзи гамашды.

Бир нәзик огланың
Нәзижек эли,

Чекипдир асманы,
Авара ели.

Олам Ашыр ялы
Чыкып дашары,
Чекипдир ал-элван
Әлемгошары.
Гиден бир сәхраның
Гырмызы гүли
«Ере дүшәй!» дийип
Чагыряр Гүни.

Суратлаң астында
Шейле язгы бар:
«Саг-аман гайдып гел,
Оглуң гарашяр.»

Нирдедир бир ерде
Йүреги даглы,
Желлат какасына
Гарашяр оглы.

Эмма оң асманы,
Гүни астында,
Бахарда ачылан
Гүли үстүнде.

Өзи дек чаганы
Гелмезе ёллап,
Якды обалары, —
Күл этди желлат.

VIII

Чагалар чекйәрлер
Гүни, мейданы,
Әхли зада
Гуванярлар,
Гүлйәрлер.
Чагалар чекйәрлер
Бейик асманы,
А солдатлар
Оң астында
Өлйәрлер.

IX

Гиден асман бизиңкидир,
А биз болса асманыңкы.
Биз хеммәмиз гүни сөййәс,
Чүнки гүнеш хеммәниңки.

Ол шол немең огланыңкы,
Итальялам шәрик Гүне.
Дүнйәниң бар чагалары
Бир Гүн чекйәр дептерине.

Гиден сәхраларда
Дерлерин дөкйән
Оңат адамларың
Гереги бирдир.
Дүнйәң бар күнҗүнде
Суратлар чекйән
Ашыр дей чагалаң
Йүреги бирдир.

1967.

«ДИҢЕ БИР СЕҢ БИЛЕН БАКЫЛЫК БАРДЫР»

Мен өзүми аямадым хич ерде,
Гайгыда, хесретде, шатлыклы гүнде.
Агламда гең галды теркидүнйәлер,
Багтлылар гең галып бакды гүлемде.

Г. Эзизов.

Маңа бу макаланы язмагы энчеме гезек маслахат бердилер, эмма мен сакландым, шахыр хакда, онда-да Гурбаназар хакда өз пикирими айтмак гаты кын. Себәбими? Себәби мен Гурбаназара дүшүнердим, эмма онуң поэзиясына вели... телим гезек окаплар, герегиче дүшүнмейәндигими боюн аларын.

Бир гезек ядыма дүшйәр: өйүмизде, месавы гүррүңчиликде кимдир бири түркмен гелин-гызларының шай-сеплери билен баглылыкда бир роваяты гүррүң берди. Роваятың манысы такмынан шейлерәкди. Бир патышаның екеҗе гызы бар экен. Онуң өз гызыны гөзүниң гөреҗинденем эзиз гөрйәндигини айдып дурмагам герек дәл. Ине, шол арзылы гыза гоңшы юрдуң шазадасы ашык болуп, савчы уградяр, шазада шол гыз үчин ислендик шерте разымыш, эгер оңламасалар болса, йыгын дартып, зор билен алмакчымыш. Гыз шазададан боюн товлапдыр. Нетиҗеде, улы уруш туряр. Шазаданың гүйҗи асгынлансоң, шол гыз хич киме мнессер этмесин дийип, оны яй окуна тутмагы хөкүм эдйәр. Инд-ә гыз өлендир дийип ыза чекилйәрлер, эмма гөрүп отурсалар, йити пейкамлар гызың гурсагындакы гүлякадыр чекеликлере, апбасылардыр тумара дегипдир. Шонда Гурбаназар дутарыны элине алып, «Саятлы — Хемрадан» бир айдымы пес-сай сес билен хиңленип болды-да:

— Биз зенанлар меселесинде XIX асырың, ягны, ыслам

дининиң эндамымыза хас орнан дөврүниң пикири билен ойланып, ялңышарыс. Бизиң гелин-гызларымызың шай-сеплери ясаланда диңе оларың гөзеллигини артдырмак дәл, пажыгалы заманда оларың горанмагыны амал этмек хем гөз өңүнде тутулыпдыр. Бизиң ислендик дессанымызы алып гөрелиң: оларда зерур махалы йигитлериң гайтарып билмедик ёвуның өңүнден гылыч сырып зенан машгала чыкяр... Ыслам дининиң сурат сунгатыны гадаган этмеги түркмениң зергәрчилик сунгатының өсмегине гетирди. Бизиң Леонардо да Винчилеримизиң бейиклиги шу шай-сеплере сиңенлигиндедир — диййпди.

Мен бу кичижик ваканы йөне ере ятламадым, чүнки:

Уссаханасында — сунгат өйүнде,
Мениң эзиз атам эденсоң ыхлас,
Герчеклең гөзүне гөзел гөрүнди,
Түркмениң эдалы гөзеллери хас —

диен сетирлери мысал алнан гошгусында ол өз ата-бабаларының белли зергәр боландыкларыны айдяр. Онуң ата-бабаларының сүннәләп ясан шай-сеплери бүтин Кесеаркачда, Марыда мешхур экен. Гурбанназарың атасы Хүммет зергәр ялңыз агтыгының адыны «Күрен обам — Күрендәм» диййип тутар экен. Ол Гурбанназары хич махал янындан айырмандыр. Дүканында ишлән чаглары болса: «Күрендәм, серет, гөзлериңде галсын, чагакаң гөрен задың гөреңде өвренилйәр, улалансоң болса, ишләп өвренсеңем зор болдугың» диййип, болса-болмаса, оңа чыр-чытыр өвретжек болупдыр. Онуң ыхласы ерде ятмандыр.

«1956 — 57-нжи йылларда мен бир кичижик гүляка ясадым. Ортакы гашының ашагында Ленининң сураты ерлешдирилен шол гүляка илки мекдеп окувчыларының Бүтинсоюз сергисине, соң болса Хиндистанда гуралан Бүтиндүнйә сергисине гатнашды. Маңа етен хабара гөрә, гүляка ызына гайдып гелмеди» (Шахырың архивинден). Мен Гурбанназарың өз эли билен ясан шай-сеплерини сынланымда, онуң өзүни бүтинлей зергәрчилиге багыш этмәнлигине гынанярын, гошгуларыны оканымда болса, онуң зергәрчилиге халыс йүрекден баш гошмандыгына бегенйәрин. Ол кәте: «Шахырың ылхам чешмесиниң гөзбашы диңе Пырагы я Андалып дәл, онуң гөзбашы Гөроглыдан, Бабагаммардан, Байрат гөвечден башланяр» диерди. Ялңышмасам, Байрат гөвеч диййлйән зергәрчилигиң пири болмалы. Ол гелин-гызларың шай-сеплерине өвренилмедик тарых, ачылмадык бейиклик, өз орнуна гетерилмедик сунгат хөкмүнде середерди.

Хатларың бирнәчесинде Гурбанназарың хайсы эсерлери үрч эдип окаяндыгы барада гүррүң гозгаляр. Элбетде, Маттымгулыны. Шахырың диваны мыдама онуң башужундады. Бей диййдигим — ол гиже-гүндиз Маттымгулыны окап ятыр диййдигим дәл. Ол Шекспири, Петрарканы, Рембоны, Неруданы, Блейки, Евтушенконы окаярды. Ине, бирденем Пырагың ислендик сахыпасыны ачарды-да, сесли, лабызлы окарды. Өз-өзи хезил эдинип окарды. Мен болшуң нәхили дийсем: «Ислендик шахыры ичинден окап болар, эмма бу ичиңе сы-

ганок» диерди. «Дүнйәниң әхли бейик шахырларыны окап, өвренеңсоң Магтымгула гелип боляр» диерди. «Биз энтек-энтек Магтымгула дүшүнмерис. себәби онда түркмен халкының гечмишиниң чуңлугы, гелҗегиниң бейиклиги ятыр» диерди. Онуң какасының Пырага болан сарпасы хасам улуды. Ол: «Күррәм, (какасы оны гөренде шейл дийип йүзленерди) язҗак болсаң-а, ине, Магтымгулы ялы яз, ёгса шоны окабийрлер» диенде, ол Магтымгулы ялы шахырың нәгә бир багты чүвен халкың тарыхында екеҗесиниң боляндыгыны җаныгып, какасына дүшүндирерди.

Эй, Пырагы, саңа сораг берйәриң:
Сенден дашлашянмы? Барянмы саңа?

Бу совал онуң өмрүнде хемра болан совалларының бириди.

Гурбанназарың какасам онуң атасы ялы мыхмансөерди. Өзи хакда-ха гүррүңем ёк. Шонуң үчин бизиң мыхманларымыз галаба языҗыдыр шахырлар, художниклер, артистлердиң. Оксоң гайнымың «бизиң өйде гүзераның-а гүррүңи эдиленок» диймегине гарамаздан, сөхбет эсасан поэзия я сунгат барады.

Сунгат диймек нәме?
Билйәрсиңизми?
Бу совала сада жогап бермели.
Биз херимиз — өзүмизиң зергәримиз,
Мыдам өзүмизи ёнуп йөрмели.

Мен шу гошгыны оканым үчин дәл, онуң ир махаллардан бәри өз-өзүни ёнуп йөрйәнине ай айланып, гүн гечдиги сайы дүшүнйәрдим. Ол йыл гечдиги сайы көп окап аз язярды. Көп диңләп аз гүрлейәрди. Өзүниң дәл-де, өзгелериң аладасыны эдйәрди.

Мен өзүми аямадым хич ерде,
Өзүми багш этдим өзгелер үчин.
Догры, кәте азар берйәр йүрегим,
Оңам башга затдан болмагы мүмкин.

Бу сетирлер дүшүндириҗе мәтәч дәл, мен онуң махал-махал йүрегиниң агыряныны сызярдым, эмма хич хача онуң «йүрегим агыряр» диенини эшитмедим.

Гурбанназар энтек яш махаллары оны дүшнүксизлик айыплап, танкытлапдылар. Ол шол танкытлары гаты гөр ди. Чүнки онуң өзүне ынамы барды. Догры, мен онуң и хич гатышмаздым, эмма бир гезек «дүшнүклирәк язаяр диен ялы бир затлар диениим ядыма душйәр. Ол ш «Шахыр үчүсини айтмалы, икиси болса, ятда болмалы окыҗының дүшүнҗесинде, пикирлениш дереҗесинде, д шында, хас гөнүләп айтсаң, ол шыгрың ашагында болм дийипди. Хава, ол соңкы йыллар Гүндогар эдебиятыны эдип өвренеңсоң, садалыгы зерур дийип тапды, эмма б пикиринденем бүтинлей дөнмеди. Мегерем, шонуң үчин

са герек, мен онуң гошгуларыны окан махалым диййән затларындан гайры ене нәме дийжек болянына гөз етиржек болярын. Себәп ол: «Садалык йөнтемлик дәлдир, ол чылшырымлылыкдан хас аңырда ятан затдыр» диерди.

Гурбанназар ишләнинде чалт хем өндүмли ишлейәрди. 1967-нжи йылың ир бахарының дынч алыш гүнлериниң биринде какасы пахыр далбарың үзүмлерини кесмегиң угруна чыкды. Гурбанназар болса, онуң хер гезекки чакылыгына «ине, бардым» дийип жогап берсе-де, вагты билең чыкмады. Ики-үч сагадың ичинде, ол шол гезек «Ашыр атлы огланжык» поэмасыны дөретди. Поэма соңра республикан конкурсда байрага мынасып болды. Ол язан гошгусының үстүнде кәнбир ишлемезди.

— Иллер-ә гошгусыны телим гезек тәзеден ишлейәрмиш, сен-ә кагыза гечиреңсоң, даша язан ялы — дийсем:

— Менем ишлейән, йөне кагыза гечмәнкә, йүрекден чыкансоң, оңа галам дегирсең, шикес етер — дийипди.

«Гурбанназарда чын шахырда, мегерем, хөкман болаймалы бир хәсиет — юкайүреклик барды. Юкайүреклик диен сөзе догры дүшүнмек герек. Мен бу ерде шахырың өзүни гуршап алан затлара — тебигата, адамлара болан үйтгешик мәхрини сөйгүсини гөз өңүнде тутярын» (Б. Худайназаров). Догруданам, ол жуда юкайүрекди. Бир гезек өе гелен мыхманларың бири ховлудакы ачылып отуран бәгүллериң бирини ёлуп ысганда, ол мыхманың гаты гөрмезлиги үчин дегшип:

— Сизиң алы женабыңыз, гүли ёлаңда онуң ысының чешмесем ёлуняр. Бирнеме эглип, гүлүң дережесине ченли песеләйсеңиз, мертебәңизе-де зепер етмезди, ысданам кемсиз ганардыңыз, гүлүң гөзелликден гайры этмиши нәме? — дийди.

Жүйжелиже палав дагы биширжек болсак, кимдир бириниң гелерине гарашып отурмалыдыр. Асыл жанавара пычак чекмәге дөзмезди. Бир гезек мен онуң китап окап отырка, гөзлериниң овасына яш айлананыны гөрүп:

— Уллакан адамам бир китап окап отырка гөзүни яшардар отырмы? — дийдим. Ол:

— Гөзяш чыкян болса, аңырда йүрек бардыр — дийди.

Онуң юкайүреклиги эҗизлигиң дәл-де, мертлигиң аламатыды. Нәзик зада сәхелче шикесем шикес етирйәр. Йити задың йүзи, кутеге гараныңда хас чалт гайдаган боляр. Ол сәхелче зада ынжарды, оны болса, өзүң дуймалыды. Ине, шоны дуймасаң болса, онуң гөвни галарды.

1974-нжи йылың февраль айында ол драматургларың Ялтада гечирилен бир айлык семинарына гатнашды. Йүрегиниң хасам юкалянлыгындан болса герек, ондан гүнде-гүнаша хат гелерди. Ине, шол хатың илкинжилериниң бири:

«Отуз дөрт яшымда, айны вагтында,
Гелди сөвер ярың намасы, беглер.»

Салам, Халлы!

Хатың гелмәнкә бирдим, эмма геленсоң ики болдум: бирим-ә отурып шу хаты язяр, икинҗимем чагалаң арасында гезип йөр: «Сәхрагүл, ханы гетирен совгадың?» диййәр вели, Икинҗи: «Совгат гетирмели Ялтада япырлып (язып) ятыр, мен бир сениң эҗең хатының гудраты» диййәр. Сәхрагүлүң бу затлара душүнҗек гүманы бармы, йүзүни туршардып, бейлеки тама гидйәр.

Сениң бейле хатлар язып билйәниңи билен болсам, мен йөрите хат язышмак үчин, үч-дөрт айлап өйден гитмәге разы болардым. (Йөне индики хатлары чөп билен язмагын).

Саглыгыңызы эшидип, гаты бегендим. Атасы үчин чагаларың хеммесем-ә говудыр вели, йөне шу Сәхраны хасам говы гөрйәнми-нәмеми, бичак гөресим гелйәр. Вагт тапып, суратыны алдырып иберсең-ә, гаты говы боларды. Дөрдүсиниңкинем иберсең-ә, оңа етеси зат ёк.

Сен о тайда хова совук дийипсиң. Бу ерлер-э җеннет. Гыш дийҗексиң вели, баглар гөм-гөк, ишлейшим эрбет дәл, «250000000-ы» (поэманы) гутардым... Пьеса агыр душйәр. Узын гүн отурып бир гөрнүшини язян, эртесем ёлбашчым үчин оны русча гечирйән. Эдил бир вагтың өзүнде ики пьеса язян ялы.

Какамың хаты гелди. Ичинде Язгүлҗаның хаты бар экени...

Ёгса-да, бәрдәки 50-ә голай адамың ичинде (иң гаррысының эртир 70 яшы доляр, иң яшының, ягны мениң 1-нҗи мартда 34 яшым доляр), мен иң көп чагалысы.

Хава, мартың икисине семинар җемленйәр...

Хатыңыза гарашян.

Гурбанназар.
15.II — 74 й.»

Оңа топрак ялы пес гөвүнлилик махсусды. Түркменистан Ленин комсомолының байрагыны аланда ол:

— Мен-ә, бирхили, өңкимден кичелен ялы болайдым — дийди.

Эҗеси:

— О нәмүчин? — диенде, ол:

— Өнүмдәки борҗум улалды, эгнимдәки җогапкәрчилигим артды — дийди.

Кәбир адам Гурбанназар бирнеме сакавранды диййәр, ёк, ол сакав дәл-де, җаныгып гүрлән махалы чалт геплейәрди, хатда бир сөзи ики гезегем айдярды. Чилиминиң күлүни дийсең чалт-чалт какмак — онуң эндиги дәлди-де, гыссанмачлыгындан аламатды. Ол көп билмәге, көп диңлемәге, көп зада акыл етирмәге гыссанярды... «Гурбанназар нересседе чавуп гелҗек аҗалы, хамала диерсиң, өңүнден дуян ялы, говудан-говы, неписден-непис шыгырлары дөретмәге ховлугыпды» (С. Гүҗүков). Онда бихал дәл адамларда болян айратын дуйгы — йүрек билен орашан дуймак, сызмак ерәнҗ гүйчлуди. Ол өз агаларының бириниң янында:

— Эгер мен ханыны шахыр болсам, отуз бәшден көп яшаман — дийипдир.

Шол агасы шинди-шиндем: «Вах, сен хакыкы шахыр дәл болсаӊ болмаямы» дийип, ичини тутуп аглаяр.

Ондан бәри он йыл гечди, эмма мен онуӊ ёклугына ынанып билемок. Себәп ол үч гүнлүк командировка гидипди ахыры...

Бир махаллар бизиӊ онуӊ өзүмиз билен аз гүрлешип, ишине кән дүмтүненине нәгиле болан болмагымызам әхтимал. Эмма инди гөрүп отурсак, ол мамла экен. Онуӊ гошгуларыны окап онуӊ биз билен этмәге етишмедик сөхбетлерини довам эдйәрис.

Сәхер туруп, сыл йүзүӊе чаганы
Пәклигиӊде болуп билсеӊ, шонча бол!
Сен санама гара сачыӊ агыны
Сен саг-аман өрениӊе монча бол!

Биз хеммәмиз шатлык үчин догулдык
Шоӊ үчинем гечдик, ине, шунча ёл.
Шат гүнлериӊ көп болманна гынанма,
Шат гүнлериӊ боланына монча бол!

Гурбаназарыӊ гошгуларының йөне гошгы дәл-де, онуӊ сеӊ билен, әжеси билен, или билен, Ватаны билен өзара сөхбетдигине инди-инди дүшүнйәрис.

А. Агабаевиӊ: «Шыгрыӊ ёкары медениетлилиги, непислик, гысбылык. Чехов айтмышлайын, гысбылык — зехиниӊ яраны... Ине, шу угурдакы гөзлеглер, шоӊа болан вепалылык Гурбаназары уллакан тапындыларыӊ үстүнден элтди. Түркмен поэзиясында эййәм — отуз-отуз бәш яшларында белли-белли сетирлери аталар сөзүне чалымдашлык эден шахырлар аз-азмыка диййәрин. Гурбаназар хем шоларыӊ бириди. Онуӊ әнчеме сетирлерини ят тутуп, гайталап айдян окыжылара мен аз душамок» диен сөзлерине бизиӊ өйүмизе гелйән хатларам кепил гечмән дуранок. Шол хатларда онуӊ сетирлери хәли-шинди уланыляр.

Мениӊ шу язгымда ене бир зады ныгтасым гелйәр. Ол дост сөзүне айратын сарпа гоярды, ягны, «доганлар бирбирин дост кимин сөйсүн» дийип, говы достуӊ доганданилеридигини языпды. Шейле улы сылага мынасып болмагына Гурбаназарыӊ гызылыӊ гырындысы ялы эсерлериниӊ дашындан, онуӊ хакыкы достларының тагалласы хемаят этди дийип, чекинмән айтса болар. Мен бу ерде «Серпайы» чапа тайярламага, нешир этмәге, байрага хөдүрлемәге гатнашан ёлдашлары гөз өӊүнде тутярын. Олар «Дост адама диӊе башы дик вагты дәл, эйсем ондан соӊам герек» диен хакыкаты өзлериниӊ тагаллалары билен субут этдилер» (А. Бердиев). Онуӊ дост меселесинде ялӊышмандыгыны онуӊ достлары субут этдилер.

Гурбаназар түркмен топрагының васпчысыды. Онуӊ «Топрагым» гошгусыны языл, өзүниӊ чага ялы бегенйәнини билйән.

Миннетдарлык сөзи сада болармыш, —
Ёлларыӊ ак болсун, узага гитсин.

Бакы ука батсам бир газаплы гыш,
Сең гойнунда ятмак миессер этсин!

1975-нжи йыл. Ашгабатда яш шахырларың Бүтинсоюз фестивалы гечйәрди. Семинар сапаклары гутарансоң, яшлары областлара топар-топар эдип, республиканың дурмушы билен таньшмага уградярдылар. Ине, шол топарың бири билен Гурбаназарам Красноводскә гитмелиди. Ол шонда эжесине «хич аягының чекмейәндигини» айдыпды. Хатда самолёт билен гитмәге-де, кес-келләм гаршы чыканы үчин, олара йөрите машын беркидипдирлер. Шонда ол гыссаглы өе гелип: «Самолёт билен гитмекден йүз өвүрдим. Бирхили, гачайжак ялы. Ерден гидйәс» дийди.

Мен алакжап гош-голамларыны тайынладым. Онуң болшы бирхилиди. Әхли отаглара гирип чыкды. Мегерем, илкинжи гезек ол өзүниңем дуймаян ички харасадыны дашындакылара дуйдуран болса герек. «Боляр онда, саг отурың» дийип онуң нәхили чыканынам дуйман галдым. Мен дили басылан ялы, оңа «саг-аман гидип гел» диймегем унудыпдырын. Ызындан даш чыкайын дийсемем: «Мунуң аялы нәхили, бир чалажан экен» дийәймесинлер дийип, өе гирип әпишгеден серетдим. Машын гөрүнйәрди, эмма өзи маңа гөрүненок. Ондан бәри гөзяша эйленен он йыл гечип гидипдир. Егса ол бары-ёгы үч гүнлүк командировка гидипди ахыры...

Сен өртенме айралыкдан, эзизим,
Билйәң ахыр гылыгыны кәримиң.
Шол гидиши көвленмейәр өйүне
Дийип, алып дурма өйүң тәримин.

Мен етмән өлмерин сениң янына,
Барарын ажалың сыртмагын кертип.
Сенден нәче мензил дашлашан болсам,
Шонча-да сең билен яшарын артык.

...Ынха, онуң «Серпайы», эжесине, чагаларына, маңа, халкымыза япан серпайы. Ханха, онуң бүтин өмрүни багыш эден китаплары, голязмалары, ата-бабасының йөреден ускаханасы. Диңе Гурбаназар ёк. Онуң ёклугына болса ынаныбп боланок, себәп ол бары-ёгы үч гүнлүжек командировка гитди ахыры...

Халнабат ЭЗИЗОВА

МАЗМУНЫ

А. Агабаев. Языӊ, гүйзүӊ шахыры 5
СЕРПАЙ 19

Лениниӊ сапында гуллук эдйәрин

Ленин 21
Революция 22
Интернационал 23
Мениӊ неслим (поэма) 25

Урша йүзленме

Баллада 43
«Сен оны кырк бирде ёлладыӊ бейләк...» . . . 44
Уруш 45
Гөдек солдат 48
«Аякда габарчак, маӊлайында дер...» . . . 48
«Уруш гидип отырды...» 49
Урша йүзленме 50
«Ёгаляр энелер...» 51
Солдат йүреги 51
Ацатур ага 51
«Бир досты Киевде язылды ере...» 54
Дүйшлер 54
«Деӊ-душлармыӊ бары кәмил чыкыпдыр...» . . 55
«Гелиӊ, өзүмизи көшешдирмәлиӊ...» 55

Мен өзүми аямадым хич ерде

Сәхрам . . . 57
Гөвнүм . . . 58
Мениң аслыетим . . . 59
Гөзүм дүшди . . . 60
«Хамала чагалык гечмежек ялы...» . . . 61
Ынам . . . 62
«Ек, лукман йүрегим хич киме бермен...» . . . 62
«Доста нәче серпай этсең аз ялы...» . . . 63
Дост . . . 64
«Ойнадып есерже гара гөзлериң...» . . . 64
«Ханы, чал дутары, мәхрибан достум...» . . . 65
«Өрән айдың хем чуң бир хакыкат бар...» . . . 66
Айралык . . . 67
Йүрек . . . 68
Гүлки йыгып армайын . . . 68
Шовсузлык . . . 69
Арзув . . . 70
Эрн хакында гошгы . . . 71
«Болды, бесдир...» . . . 72
«Халас эдиң» . . . 74
Тылла балык . . . 74
Яшлык . . . 75
Шәхрат . . . 76
Шадыян гүн . . . 77
Сени сөйдүм... . . . 78
Шаныңа язылан лирики сетирлер . . . 79
«Гечмен сениң үчин ягышдан, елден...» . . . 81
«Эгер сени өзүм дөреден болсам...» . . . 82
«Чыканмызда обамызың четине...» . . . 82
«Биркемсиз гөзел ёк» диенмишинлер...» . . . 83
«Хич дүшүнип, хич дүшүнип билемок...» . . . 83
«Сөйгим — жуванлыкда ачылан гунча...» . . . 84
Айралык пурсаты . . . 84
«Сен гелдиң-де, гарып көңлүм бай этдиң...» . . . 85
«Менем сөйдүм сөйүлмедик жуваны...» . . . 85
«Эдил дүйн ялыды...» . . . 85
«Сен хакда ойлара батанымда, гел!..» . . . 86
«Гүнлеримиз, өмүрлермиз өтинчә...» . . . 87
«Артык херекетлер, еңлес гылыклар...» . . . 87
«Ене хова гаралып...» . . . 88
«Маңа — сениң гөзлериңден гитме ёк...» . . . 88
«Сен өртенме айралыкдан, эзизим...» . . . 89
Гызларыма . . . 89
«Бу нененңси гең гылык?..» . . . 91
Гижеки мыхман . . . 91
«Гидерин, гидерин узакдыр ёллар...» . . . 94
Мен өзүми аямадым хич ерде... . . . 94
Разы . . . 95

Аслында дурмуш нәме?

Саг бол, дурмуш... . . . 97
«Ене гайдып гелдим догдук дияра...» . . . 98
Сөвүтли . . . 99
Сениң адыңда . . . 100
«Атлар ятакларда хоргурып дурлар...» . . . 101
Гожа . . . 102
Басганчак . . . 103
«Гадым гожа Архимед...» . . . 105
Глобус . . . 105
Суратчы оглан . . . 106
Етгинжек . . . 107
Аталар ве огуллар . . . 108
Ата игенжи . . . 109
Мәреке . . . 110
Көне карт . . . 111
Гөрмексиз гыз . . . 112
«Өз сөенмиз үчин хеммәмиз жомарт...» . . . 114
Бизиң гүнәмиз . . . 114
Шәхер. Дынч гүни. Сәхер . . . 115
Нобатлар . . . 117
Кичижик шәхерлер . . . 117
Ил . . . 118
Сөйүң чагаңызы . . . 118
«Сәхер туруп, сыл йүзүңе чагаңы...» . . . 119
Гаплаң . . . 120
Узак яйлада энәниң хүвдүси . . . 122
«Оңарсаң бар зады оңатлыга ёр...» . . . 123
«Бир гүн баг дей яныл-көйсең...» . . . 124
«Кәте мердем ятшылыга гарашяр...» . . . 124
«Махал-махал сениң мүңлерче гөрен...» . . . 125
Багт . . . 125
«Багларың үстүне гонанда агшам...» . . . 126
«Нәче мейлис, нәче ясда болунды...» . . . 126
«Хеммелер сылаяр «кичигөвүни...» . . . 127
«Гахаржаңлык агыр гүнде дөрәрмиш...» . . . 127
«Бир улы эшрет бар ериң йүзүнде...» . . . 128
Сөз . . . 129
«Биреййәм Гүн яшды. Гаралды дүнйә...» . . . 129
Параллеллер кесишмейәр хич хачан . . . 129
«Дүнъеде хер кимиң өз гылыгы бар...» . . . 130
Күтеклик . . . 131
«Аты дебсиләп чапма...» . . . 132
«Гар эрейәр...» . . . 133
Той . . . 134
Цыган аялы . . . 135
Ынанжаң гыз . . . 136
Рус халк айдымына өйкүнме . . . 137
Эпитафиялар . . . 138
Мыхманчылыкда айдылан тост . . . 138
«Маңа өвран-өвран...» . . . 139
«Ики зат эрклидир ериң йүзүнде...» . . . 141
«Адам өлйәр...» . . . 141

Гөзлег 142
Топрагым 143

Сазлашык

Сазлашык 144
«Ажап сыяхатда болдум дийди ол...» 145
Даглар 146
Илкинжи гар 147
Гар 148
Орак 149
«Дениз башда гөк дәлди-де, мавуды...» . . . 149
Сонет 150
«Ала гөзли Марал гаядан гайтды...» 151
Язларым 151
«Гушлар билен сөхбет ачдым...» 151
Ики агач 152
«Гуй, ягыш!..» 153
«Гөз айла дөрт яна — гүл депе-дүзүң!..» . . . 154
«Бахарда гүл ягды...» 154
«Ненең оңат! Шол ягышлар ягып йөр...» . . . 155
«Сәхра йылдызлары өчди биреййәм...» . . . 156
«Гәверсиң дүзүнде бахар шох болуп...» . . . 157
Бахарың иши 158
«Асманың маңысын, дүнйәниң сырын...» . . . 158
Гүйз 159
Гүйз билен сөхбет 160
Дурналар 162
Гүйз пейзажы 163
Гүйз гижеси 163
Дурна 164
Гүйз (Сонетлер чемени) 165
«Сөййән гүйз паслыны...» 172
Айралык паслы 172

Сунгат

Горкы 173
Сергиде 174
Бәшим Нуралы 175
Мукамлар башы 176
Талантлар 177
Нәразылык 178
Жеделлер 179
Шахыр достларыма 180
Адам хасраты 180
Еке сетир 181
1841-нжи йыл, Лермонтов дуэлиң өң янында . . 181
Дантес 182
Муса Желиле 183
Шахырат хат 184
Омар Хайяма 186

Омар Хайям 187
«Ики гызым ики ерден...» 188
Магтымгулы 189
Пикир дерясында акыл гэмиси... (Поэма) . . . 191
Гүндогар шыгры 195
Язылмадык шыгырлар 196
Отузынжы йыллаң гошгуларына 196
Поэзия 198
Отуз яшда язылан гошгы 199
Сунгат 199
Шахыр йүреги 200
«Ялңыз талың саясында отырын...» 200

Сена

Ленин ве девур 203
Ленине 204
Ынаның 205
Ленин хем вагт 206
Революция 206
Бизиңкилер 208
Солдатың ядыгәрлигине 209
Ядыгәрликлер 210
Акдыр ёлларың, Ватан 211
Сена 212
Доганлык мазарлары 213
Хиросима 213
Сергей билен гүррүң 215
Айдым 216
Аяллар 219
I. Энә йүзленме 220
II. Океан 220
III. Өлүп биленок солдат 220
Чагалык 221

Сөйги

Гөзлегим 222
«Сениң гөзлең гаралыгы...» 223
«Сөйдүм чын йүрекден, шо болды багтым...» . . 223
Гөзлериң сениң 224
Мен сени сөййән 224
Гызмы я худай 225
Гыза хат 226
Оля Ширлиева 227
Ики сөйги 230
Гүйз 230
Этюд 231
Эпитафия 232
Мертлик 232
Уруш 233

Чага ве мен . . . 233
Багты гелен . . . 234
Гәверсде бахар . . . 236
Түркмен сәхрасы . . . 236
«Геңрәк гылык бар...» . . . 237
«Шейлерәкди Абдылланың гылыгы...» . . . 237
«Яш шахырлар гарап галды ызындан...» . . . 238
Дарлык . . . 239
Лейлисач . . . 240
Ери, сачың ёлуп аглажакмы сен . . . 241
Чага догрулян өйүң өңүнде ойланма . . . 241
Умсумлик . . . 245
Васпнама . . . 245
«Мен өзүме дост гөзледим яшлыкдан...» . . . 250
«Мен Пушкини, Лермонтовы окадым...» . . . 251
Достлук . . . 251
Атам . . . 251
Акмак ша хем-де сәхрайы гыз барада роваят . . . 253
Арзув . . . 256
Ай проблемасы . . . 257
Чилим җайланышы хакда баллада . . . 258
«Улы шахыр эдил Волга ялыдыр...» . . . 261
Җон Рид билен гүррүң . . . 261
«Хич вагт ядамаң! Хич вагт арман!..» . . . 263
Ялңызлык . . . 264
Дегишме . . . 265
Чишликчи . . . 267
«Обаның үстүне чөкүпдир агшам...» . . . 268
«Мыдам сөйди мени дени-душларым...» . . . 269
«Окыҗым, мен сениң таңры мыхманың...» . . . 270
Тәзе йылың босагасында . . . 271
Пагтаның арзы . . . 272
Хемме ёллар диңе йүреге баряр . . . 273
Энеме . . . 274
«Салам достум, мәхрибаным, Ашгабат...» . . . 274
«Гөк гүрлейәр, йылдырымын булаяр...» . . . 276
«Колхоз гуруп, басмачыны дагадып...» . . . 276
«Гөк гүммүрдәп...» . . . 277
Техника . . . 278
Хүвди . . . 278
«Бу дүнйә дүшүниң...» . . . 279
«Достларым, дүнйәде шу махала чен...» . . . 280
Стипендия хакында ода . . . 280
Гүлякам . . . 281
Сәхра . . . 282
«Түвелеме, дөвран бизе доланды...» . . . 282
Ким билмешек . . . 283
Дайхан ятыр . . . 283
Телеграмма . . . 284
«Сен отырсың ичерде...» . . . 285
Йөнекейлик . . . 285
Дилег . . . 287
«Пәклигин сындырип йүрек җошуна...» . . . 287
Бир зады дилейән... . . . 289

Хош хабар гетирип, обалар сөксек... . . 288
Алада . . . 289
Билйән . . . 290
Ойланма . . . 291
Вьетнамлы эсгериң монологы . . . 292
«Саңа саташдырмады...» . . . 293
Гиже ве гүндиз . . . 295
Яшыллык . . . 295
Энелер . . . 296
Соңы хошлашык . . . 296
Көпрүлер . . . 297
Ёллар . . . 298
«Ватана» барян, гөрйәрин кино...» . . . 299
Пенжире . . . 300
Ере йүзленме . . . 301
Меңиң достум . . . 301
«Илкинжи гошгулам эдиленде чап...» . . . 302
Багтың ак реңки бар . . . 303
Кәмиллик . . . 307
Гөзеллик . . . 308
Вепалылык . . . 309
Саңа гарашян . . . 310
Эне . . . 310
Гижеки душушык . . . 311
Ит . . . 311
Ялңышлык . . . 312
Ханлар билен ханымлар . . . 313
Алдавчы авчылар . . . 314
«Әй, нәме сөз дийжек Пырагыдан соң?..» . . . 315
«Кәбири гайрадан, кәси илерден...» . . . 315
«Мен өңденем билйәрдим...» . . . 315
Дост баспы . . . 317
Эртеки ве хакыкат . . . 317
Горкаклар . . . 318
«Адамлары сөймек — еңил иш дәлдир...» . . . 319
Ах гоймасы кын гошгы . . . 319
Жандарларың И. А. Крылова игенжи . . . 319
Сахрам не гиң, не дар . . . 323
Гожалык . . . 324
Дуралгалар . . . 325
Гүйз хакында ойланма . . . 326
«Гөрмедик багларың гөзел ялыдыр...» . . . 328
Акар сув . . . 329
Арман! . . . 330
Сөнен вулканлар . . . 331
Иккийүзлүлер . . . 331
Атамың пенди . . . 332
Гудрата гарашмак . . . 333
Адамларың йүреги . . . 334
Мен сизе барян . . . 335
Чага . . . 336
Даң гүли . . . 336
Данко . . . 337

Сенет

Хамала 338
Яш шахыр 339
Башлангыч шахырлар 340
Шахыра 341
Художник 342
Поэзия дием зат нәмекә? 342
Үч атлы 343
Дөредиҗилик үчин 345
Шахыр хем яшлык 345
Шахыр билен улус илиң арасы 346
Эрбет гошгулар 347
«Реңк азаляр поэзияда...» 348
Йылдыз санамаң 349

Сонетлер чемени хем поэмалар

Сөйги (Сонетлер чемени) 350
250 000 000 (Публицистик поэма) 357
Мукаддес ялан 380
Даш гыз (Романтики поэма) 406

Чагалар үчин гошгулар хем поэмалар

Гошгулар 415
Бахар чагыряр 415
Мениң ватаным 416
Чәги ёк 416
Гиҗе 417
Әлемгошар 417
Еңиш 418
Октябрың несиллери 419
Учуң, дурналар 420
Пионерлериң айдымы 420
Ене-де әлемгошар хакында 421
Гүнебакар 422
Ики дост 423
Дерек 423
Эртеки 423
Кебелек 425
Чешмәм 425
Ягыш 426
Деря 427
Поэмалар 428
Гызыл отряд я-да элван шапак хакында баллада . 428
Гүн ве гызҗагаз 435

Мөшек ве товшан хакында эртеки 441
Оглан билен дениз 447
Аныр диен огланжык 453
Х. Эзизова. «Диңе бир сең билен бакылык бардыр» . 462

Литературно-художественное издание

Курбанназар Эззов

МОЙ СЕРДАР

Стихи и поэмы

Ашхабад, издательство «Туркменистан»
На туркменском языке

Редактор **Г. Какабаев**
Суратчы **О. Агабаев**
Сурат редакторы **Н. Эеберенов**
Техники редакторы **О. Нурягдыева**
Корректор **А. Сохбедова**

ИБ № 1221

Йыгнамага берилди 19.04.90. Чап этмәге ругсат эдилди 30.10.90. Форматы 84×108¹/₃₂. Китап-журнал кагызы. «Эдеби» гарнитурасы. Ёкары чап эдилиш усулы. Шертли чап листи 25,2. Шертли-реңкли оттиски 25,515. Учёт-нешир листи 23,34. Тиражы 5000 экз. Заказ 8977. Бахасы 2м. 60 к.

ТССР Метбугат барадакы дөвлет комитетиниң
«Түркменистан» неширяты.
744013. Ашгабат шәхери, Ө. Кулыев көчесиниң 31-нжи жайы.

ТССР Метбугат барадакы дөвлет комитетиниң
Мары область чапханасы.
745400. Мары шәхери, Ленинград көчесиниң 139-нжы жайы.